

LUND UNIVERSITY

Förhöjd vardaglighet

Unga på landsbygden gör vardag

Avendal, Christel

2021

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Avendal, C. (2021). *Förhöjd vardaglighet: Unga på landsbygden gör vardag*. Lund University.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

The background is a light purple color with various abstract elements. There are several sets of thin, parallel lines in different colors (pink, orange, blue, yellow) that fan out from geometric shapes like squares and triangles. Some of these lines form larger, flowing shapes that resemble leaves or petals. There are also solid-colored blobs in yellow, blue, and pink, and clusters of small dots in red, blue, and yellow.

Förhöjd vardaglighet

Unga på landsbygden gör vardag

Christel Avendal

LUND DISSERTATIONS IN SOCIAL WORK

The background is a light purple color with various abstract elements. There are several large, flowing, multi-colored lines in shades of blue, orange, yellow, and pink. These lines often form shapes that resemble stylized leaves or petals. Interspersed among these are white geometric shapes, including squares and rectangles with internal lines, some of which are tilted. There are also clusters of small dots in various colors like red, orange, and yellow.

Förhöjd vardaglighet

Unga på landsbygden gör vardag

I avhandlingen skildras vardagslivet hos en grupp unga som bor på landsbygden. Medan vardagen i regel ses som grå och trist visar avhandlingen hur unga gör den till något särskilt, meningsfullt och roligt, hur de gör *förhöjd vardaglighet*. Genom att studera ungas vardagsliv med etnografiska metoder och teoretisk nyfikenhet når **studien** kunskap bortom de problembeskrivningar som vanligtvis skildrar såväl unga som landsbygderna.

Avhandlingen visar hur unga gör förhöjd vardaglighet genom utfärder i vardagens vidgade rum, genom att skapa och bemästra osäkra situationer samt genom sällskap och samvaro med människor, djur och prylar. Kunskaper och lärande framträder som en genomgripande dimension av förhöjd vardaglighet, och ofta förbisedda vardagskunskaper uppmärksammas. Avhandlingen lyfter fram värdet av det invanda och alldagliga och visar på behovet av att socialt arbete och liknande praktikområden uppmärksammar vardagslivet och förhöjd vardaglighet.

SOCIALHÖGSKOLAN

SAMHÄLLS-
VETENSKAPLIGA
FAKULTETEN

ISSN 1650-3872
ISBN 978-91-89604-68-1

Förhöjd vardaglighet

Förhöjd vardaglighet

Unga på landsbygden gör vardag

Christel Avendal

LUND
UNIVERSITY

AKADEMISK AVHANDLING

som för avläggande av filosofie doktorsexamen vid Samhällsvetenskapliga fakulteten,
Lunds universitet, kommer att offentligt försvaras
fredagen den 11 juni 2021 kl 10.15-12.00, på Zoom.

Fakultetsopponent

Docent Anne Harju, Malmö universitet

Organization LUND UNIVERSITY School of Social Work	Document name DOCTORAL DISSERTATION
	Date of issue June 11 2021
Title and subtitle Heightened everydayness: Young people in rural Sweden doing everyday life	
Abstract <p>Today, the terms 'young people' and 'rural Sweden' are automatically associated with problems. Young people are associated with various worrying issues, such as mental illness, stress, pressure at school, or internet risk. Being young and living in a rural community is often regarded as especially problematic. Rural life is thought dull, and bracketed with isolation, lack of meaningful activities, and being inferior to urban spaces. In this thesis, these well-known problematics are set aside in favour of studying young people's everyday lives in a broader sense.</p> <p>This thesis investigates how young people in rural areas do everyday life in interaction with their wider surroundings. Young people's doings are interpreted against those of adult 'interveners', the professionals and volunteers who work with the young and intervene in their activities and places. Applying a symbolic interactionist approach, youngsters' everyday activities and their doing of everyday life were investigated by ethnographic fieldwork in a Swedish village. The thesis is based on data from observations and interviews with young people and interveners in the village. The thesis introduces an analytical framework for interpreting everyday life. A ternary framework, it comprises three dimensions of everyday life: heightened everydayness, unnoticed everydayness, and dull everydayness. The framework has been created in response to the study's empirical material, and serves as an analytical lens throughout the study.</p> <p>The results show that young people and interveners portray everyday life in the village differently. Interveners focus primary on the problematic aspects of rural life. Youngsters instead highlight heightened everydayness. In accordance with young people's representations of everyday life, the thesis thus focuses on heightened everydayness. The analysis shows how youngsters accomplish heightened everydayness by being on the move, physically and virtually; engaging in indeterminate or problematic situations; and being with cared-for people, animals and things. Based on the study's results, it is found that everyday knowledge emerges as crucial for heightened everydayness. The thesis concludes that everyday life is valuable. Contrary to general understandings of everyday life as grey and dull, the study shows everyday life as rich in content, meaningful, and fun.</p>	
Key words Children, young, doing, everyday life, heightened everydayness, rural, space, place, Sweden, social work	
	Language Swedish
ISSN 1650-3872	ISBN 978-91-89604-68-1
	Number of pages 230

I, the undersigned, being the copyright owner of the abstract of the above-mentioned dissertation, hereby grant to all reference sources permission to publish and disseminate the abstract of the above-mentioned dissertation.

Signature

Date 2021-04-30

Förhöjd vardaglighet

Unga på landsbygden gör vardag

Christel Avendal

LUND
UNIVERSITY

Omslagsillustration: Sarah Katarina Hirani

Copyright: Christel Avendal

Samhällsvetenskapliga fakulteten
Socialhögskolan

ISBN 978-91-89604-68-1

ISSN 1650-3872

Tryckt i Sverige av Media-Tryck, Lunds universitet
Lund 2021

Media-Tryck is a Nordic Swan Ecolabel
certified provider of printed material.
Read more about our environmental
work at www.mediatryck.lu.se

MADE IN SWEDEN

Till Esther, Iván och Esteban

Förord

Ett varmt och innerligt tack till alla unga och vuxna i Allboda som deltagit i studien. Ni har generöst delat med er av erfarenheter och funderingar, och ni har under flera år varit en del av min vardag. Stort tack för det ni har lärt mig och för att ni har gjort studien möjlig!

Till mina fantastiska handledare Katarina Jacobsson och Kristina Göransson. Vid varje handledningstillfälle har jag förundrats och imponerats över er kompetens som forskare och handledare. Jag är tacksam för förstklassig handledning, uppmuntran och stöd. Er kunskap och närvaro har varit avgörande. Varmt tack!

Många personer har på ett generöst sätt läst och kommenterat mina texter. Tack till Terese Anving, Norma Montesino, Carolin Schütze och David Wästerfors för betydelsefulla kommentarer under doktorandseminarier. Ett extra tack till Norma Montesino för ytterligare läsning och många värdefulla samtal. Jag vill tacka kollegor vid forskargrupperna *Barn, familj, välfärd* och *Forskning pågår* på Socialhögskolan samt *Kritiska ungdomsstudier* vid Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen i Stockholm för värdefulla kommentarer. Ett särskilt tack till Ingrid Sahlin för läsning och ständig uppmuntran. Tack också till Liv Hammarskjöld, David Hedlund, Felix Jönson, samt Elizabeth Martinell Barfoed för viktiga kommentarer. Under olika skeden av avhandlingsarbetet har mina kära vänner Kajsa Emilsson, Erik Eriksson, Sara Helmersson och Mikaela Sundberg lyssnat, läst och bidragit med värdefull feedback. Mitt varmaste tack till er för vänskap, läsning och kommentarer!

Jayeon Lindellee och Emma Söderman har jag delat arbetsrum och vardag med under många år. Det har varit lärorikt, roligt och ovärderligt. Jag är så glad för vår vänskap och tid tillsammans! Jag vill tacka kollegor på Gamla Kirurgen för värdefull gemenskap och samtal, särskilt Stina Balldin och Nataliya Thell som betytt mycket. Det senaste året har arbetsdagarna på Gamla Köket förgyllts av samvaro med Karl Eriksson och Yeonjin Kim. Till samtliga kollegor på Socialhögskolan i Lund, tack för en fin arbetsplats och forskarmiljö. För finansiellt stöd tackas Helge Ax:son Johnsons stiftelse samt Stiftelsen Lars Hiertas minne.

Slutligen, mitt mest innerliga tack till Esteban, Esther och Iván – de bästa i världen – och till Christer, Daniel, Johan och Åse. Tack för att ni finns!

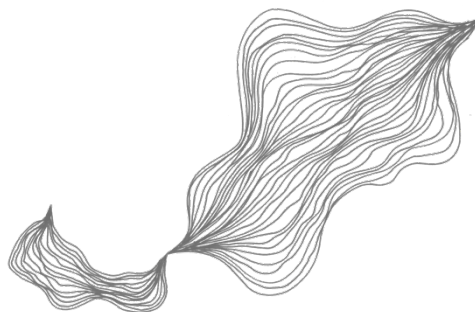
Innehållsförteckning

Prolog	15
1 Inledning	17
Problemskildringar av landsbygd och unga	17
Ungas vardagsliv.....	19
Syfte och frågor.....	21
Byn Allboda	22
En probleplats?	23
Studiens unga	24
Studiens intervjuare.....	26
Disposition	26
2 Tidigare forskning	29
Problem.....	30
Problemaktiviteter	30
Problemlösning.....	31
Problemlösning.....	33
Vardagsliv.....	35
Vardagslivets platser och rörelser.....	35
Vardagslivets särskilda stunder	37
3 Teori	41
Interaktionism som grund	42
Interaktion med icke-människor	43
Vardag och vardagsliv	43
Upprepning	44
Alldaglighet	45
Förhöjd vardaglighet: Ett analytiskt ramverk	46
En trinär konstellation	47
Det särskilda i det allmogliga.....	49
Vardagens villkor – en kommentar	51
Avslutande kommentar.....	52
4 Metod	53
Uppmärksam närvaro	53
Fältarbetets tekniker.....	54
Förstudie i Hevstad	55
Lärdomar och ny design.....	56
Fältarbete i Allboda	58
Att lära känna Allboda	58
Från observationer till intervjuer	61
Skolan som praktisk lösning.....	62
Etnografiska intervjuer	62

Intervjuer med intervenerare.....	63
Intervjuer med unga	64
Klass och andra maktordningar.....	68
Etik som process.....	69
Barn och unga i forskning.....	70
Konfidentialitet	71
Hantering och analys av material.....	72
Analysprocessen	73
Erfarenhetsnära tolkning.....	75
Berättelser om det betydelsefulla och meningsfulla.....	76
Presentation av material i text	77
5 Intervenerare och unga om vardagen i Allboda.....	79
Berättelser om problem	79
För lite att göra och för mycket busliv.....	80
För lite stad och för mycket landsbygd.....	84
Arrangera aktiviteter.....	88
Mer vardag eller mindre?	91
Besvikelse.....	93
Problemdiskurser.....	95
Unga om sin vardag.....	98
Förhöjd vardaglighet.....	98
Dämpad vardaglighet.....	101
Ungas skildringar av vardagen.....	102
Aktiviteter eller insatser?	103
Summering.....	105
6 Utfärder i vardagens vidgade rum	109
Vardagliga resor och rörelse	109
Vardagens vidgade rum.....	110
Upptäcka och bemästra.....	112
Byn och bygden.....	114
Ute på byn.....	114
Mat-Esset som nav.....	117
Gå i skogen, köra på vägen och rida ut.....	120
Världen	124
Resa till Thailand och Dollar Store	124
Rörelse i virtuella rum.....	128
Navigera komplexa rum.....	129
Utforska på distans	132
Summering.....	137
7 Skapa och bemästra osäkra situationer	139
Lös en oförutsägbar uppgift	139
Ovisshet i invand vardag.....	141
Högmäld och lågmäld aktivitet	142
Inåtblickande och utåtblickande aktivitet.....	145

Oreda och improvisation	147
Regelbrott och kriminalitet.....	149
I samspel med andra och annat.....	152
Djur som business och statister	152
Hantera prylar och verktyg	154
Manövrera den egna kroppen	156
Ströva och spana	158
Villkor och förutsättningar.....	159
Summering.....	160
8 Sällskap och samvaro med andra och annat	163
Fler än familj och vänner	163
Aktivitetscirklar	164
Djur, prylar och människor	166
Hästar, hundar och en julskinka	166
Traktorer och andra fordon	170
Vänner, kompisar och andra	172
Familj	175
Bekantskaper	178
Studiecirkel i Byhuset	179
Youtubers och intimitet	182
Att göra saker tillsammans	184
Aktiviteter som ”alla” gillar	186
Summering.....	187
9 Osynliga kunskaper och ständigt lärande	189
Vardagskunskaper	189
Förgivettagna och skenbart enkla	190
Inbäddade i aktivitet	193
Frånvarande i skildringar av skolan	196
Vardagslivets lärande	200
Cirkulera och integrera kunskaper	201
Youtube: titta på när andra gör	203
Hjälpa till hemma.....	206
Testa själv och göra misstag	208
Summering.....	210
10 Avslutande diskussion	213
Ett kunskaps sociologiskt bidrag	213
Vardagens värde	215
Den förhöjda vardaglighetens situationer.....	216
Vardagskunskaper och kunskapsordningar	218
En omfattande vardagsvärld.....	219
Sammanfattning	221
Summary	225
Referenser	231

Prolog

Avhandlingen handlar om ungas vardag på landsbygden. Den skildrar ett antal tolv- till fjortonåringar och deras vardagliga aktiviteter i byn där de bor. Jag kallar byn för Allboda, och avhandlingen bygger på etnografiskt fältarbete där. Också vuxna i byn och deras arbete med barn och unga skildras.

Vardagslivet brukar beskrivas som rutinmässigt görande som oreflekterat passerar förbi. Det noteras sällan. Om det väl märks är det mestadels som trist, trivialt och enformigt. I förhållande till unga uppmärksammas särskilt vardagens trista inslag. Det talas om stress och press i skolan, svårigheter att sova, utsatthet i sociala medier och ökande psykisk ohälsa. Lägg därtill att den unges hemort är landsbygd, och bilden blir än mörkare. Att vara ung på landet förknippas med svårigheter som brist på sysselsättning, isolering eller vikande framtidstro. En endimensionell bild av vardagen framträder, en bild där svårigheter fokuseras. Det krävs en nära undersökning för att mer nyansrika skildringar av ungas vardagsliv ska träda fram.

Under mitt fältarbete i Allboda har jag tagit del av olika beskrivningar av vardagar. En av dem står Johan och Hjalmar för. Båda är tolv år och bor på bygden kring byn. De berättar under en intervju om vad de gör till vardags. I fokus för deras skildringar står lantbruksarbete som de utför hemma på gårdarna där de bor. Där välter de fält, skogar och kör lastare. Under intervjun snubblar de på orden i ivern att berätta, och skildringarna är detaljrika. Hjalmar förklarar vad de gör:

”Ja, vi packar gräset, och sen direkt efter vi har sått, så brukar vi också packa det för att trycka ner fröna och alla stenar och sånt som man fått upp när man har kört. På spannmålen och det också. Men annars så ringvältar vi bara en gång, och det är när vi har sått. Men på gräs så ringvältar vi två [gångar], en gång nu och en sen. Och sen så kör vi ju gödning på alla fälten, sprutar.”

Jag förstår redan i samtalets inledande skede att de båda ägnar en hel del tid och kraft åt lantbruket. Jag frågar dem därför om det.

”Tar det mycket tid liksom av er, håller ni på med det här mycket?”

”Mm!” svarar de båda snabbt. Johan utropar:

”Ja, det är typ det man gör på fritiden!”

Jag funderar på vad Johan sagt; att det är det man gör. Det låter som ett tidskrävande och slitigt arbete, men det tycks ge vardagen både innehåll och mening. Hjalmar och Johan utstrålar stolthet, engagemang och berättarglädje. Trevande och frågande, för att försäkra mig, säger jag:

”Det är det man gör?”

”Ja!” Johans svar kommer snabbt och självklart. Hjalmar vill också berätta, han flikar in och försäkrar:

”Var dag typ!”

”Var dag?!” säger jag med förvåning. De säger ”mm!” i kör. ”Oj”, säger jag.

”Direkt när man kommer hem från skolan så ...” Johan nickar och tittar på mig.

”Sen på sommarlovet är det typ dygnet runt”, säger Hjalmar entusiastiskt.

Under min tid i Allboda lärde jag mig att det vardagliga lantbruksarbetet hemma på gården är viktigt för Hjalmar och Johan. De kom till skolan iklädda arbetskläder med sina namn broderade på tröjbrösten, jag hörde dem oavbrutet tala med varandra om traktormärken och lantbruksredskap som jag själv inte kände till hälften av, och de delgav mig villigt berättelser om sitt arbete, närhelst jag frågade.

Hjalmar och Johan är inte de enda som delar med sig av vardagens roliga, innehållsrika och meningsfulla delar. Studiens unga berättar om allt från cykling till Youtubetittande och umgänge med familjen. Små stunder som livar upp och ger vardagen innehåll. Deras berättelser skiljer sig från gängse beskrivningar av vardagstillvaron. De beskriver något som i och för sig kan förstås som vardag i termer av återkommande och rutinmässig aktivitet som är invand och alldaglig, men genom deras beskrivningar och sättet att prata på förstår jag att de också beskriver något särskilt. De skildrar ”det särskilda i det alldagliga”. När vardagslivet beskrivs med utgångspunkt i deras framställningar, framträder färgskiftningar i det förmodat jämngråa, och från den rutinartade och enformiga massan träder konturer fram.

I avhandlingen strävar jag efter att skildra landsbygdsvardagen som de unga byborna framställer den. För dem liksom för människor i allmänhet återfinns glädjefyllda och innehållsrika stunder sida vid sida med svårigheter och tristess. I den här studien tar emellertid jag – och framför allt unga själva – tillfället i akt att rikta blicken åt det håll vi sällan tittar när deras tillvaro förs på tal. Avhandlingen undersöker hur de unga gör vardagen till något särskilt, hur de gör *förhöjd vardaglighet*. Innan jag påbörjar undersökningen stannar jag emellertid vid skildringar av landsbygderna och unga som vi ofta möter dem – i problembeskrivningar.

1 Inledning

Problemskildringar av landsbygd och unga

Påståendet att unga landsbygdsbor står inför svårigheter kopplade till platsen de bor på kräver sällan närmare redogörelser för att övertyga. De ses lida av allt från utanförskap och underordning i relation till en urban norm, till bristande tillgång till social service, fungerande kommunikationer samt nöjen och underhållning. I förbifarten nämnde jag för en kommunanställd i Allboda att byns unga verkar tillbringa stor del av sin tid i hemmet snarare än ute i byn. Det kan ses som ett harmlöst uttalande som är giltigt för flera platser, men personen i fråga utbrast: ”Här finns ju inget annat!” och tillade med emfas att det vare sig finns caféer eller köpcentrum i byn. Livet på landet ses sällan förenligt med de yngres önsknings och behov, och att vara ung på landsbygden väcker associationer till utmaningar och problem.

I landsbygdsforskning används ofta uttrycket *the rural dull* när man vill beskriva den välkända bild av landsbygderna där tillvaron ses präglad av tristess och händelselöshet (t.ex. Laegran 2002; Matthews m.fl. 2000; Sørensen & Pless 2017). Denna dystra figur har alltmer kommit att dominera över skildringar av landsbygden som en rural idyll, där positiva särdrag betonas (se t.ex. McKendrick 2000; Powell, Taylor & Smith 2013; Valentine 1997). Inte minst i förhållande till unga som associeras med framtid och utveckling (Kåks 2007; Lindgren 2002) existerar en urban norm där städer konstrueras som naturliga platser att vara på, synonyma med rörelse, framåtanda och utveckling, medan landsbygd förknippas med tradition, stagnation och förlorade möjligheter (se t.ex. Eriksson 2008; Farrugia, 2014; Rönnblom 2014; Stenbacka 2011; Waara 2011). En fråga som återkommer i debatten är ungas utflyttning från landsbygderna och inflyttning till städerna där ekonomiskt och kulturellt kapital koncentreras. I en studie av landsbygdsforskaren Lotta Svensson (2006) framkommer att unga på landsbygden i Sverige upplever förväntningar på att de ska flytta till en större stad (se också Kåks 2007), en trend som i internationell forskning beskrivs som *the mobility imperative* (Farrugia 2016).

Sett till ekonomiska och materiella förhållanden kan landsbygderna beskrivas som *eroded ecologies* (Katz 1998), miljöer som stat och storföretag lämnar därhän. Under

2010-talet¹, då mitt avhandlingsarbete pågick, tillsatte den svenska regeringen en särskild kommitté för utredning av landsbygdenas situation. Den konstaterade i sitt slutbetänkande att ambitionen om likvärdiga förutsättningar till ett gott liv oavsett var i landet man bor inte uppfylls. Kommittén vill mota utvecklingen och skriver att en ”fortsatt tudelning av vårt land inte kan accepteras” (SOU 2017:1, 11). Dess slutsatser är att såväl lokaljournalistisk som kommersiell service och välfärdstjänster på landsbygden står inför stora utmaningar (ibid. 2017:1, 146f.). Enligt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (2018) upplever landsbygdenas unga låg delaktighet och inkludering i samhället i övrigt. På detta sätt beskrivs deras situation snarlik den i så kallade utsatta områden (ibid. 2018). Folkrådet *Hela Sverige ska leva* tycks hålla med om ovanstående. Deras landsbygdsprogram (2018) inleds med uppmaningen till Sveriges politiker: ”Fatta beslut som inte påverkar landsbygderna negativt; Fatta att det finns en urban norm och motverka den; Fatta att urbanisering inte är en naturlag” (ibid. 2018:5). De anser med andra ord att politiken inte gör tillräckligt för landsbygderna.

Problembeskrivningar likt ovan figurerar ofta när landsbygderna kommer på tal. De utgör välbekanta sätt att tala om och förstå landsbygderna i dag. Samtidigt sker viss uppluckring av den ensidiga problembilden (t.ex. Cuervo & Wyn 2012; Svensson 2006). I en svensk kontext ger Sofia Ulver (2012) exempel på nya statushöjande trender och idéer där landsbygden uppvärderas. Hon nämner bland annat samtidens strävan efter autenticitet i form av hantverk och ekologi, vurm för landsbygdsetetik, *downshifting* eller frivillig enkelhet som involverar drömmar om ett enkelt liv på landet samt matkultur där närproducerat och kontakt med jord och djur är central (ibid. 2012). Exempel på motbilder ger även den ideella föreningen *Unga på landsbygden* (2019), som säger sig vilja utmana den urbana normen och som arbetar för att föra fram alternativ till problemyllta bilder av landsbygderna. De menar att föreställningar om att unga inte vill bo på landsbygderna förs fram alltför ensidigt, och att positiva aspekter av landsbygdslivet bör lyftas fram mer. Uppluckring av endimensionella problembilder till trots; det går knappast att studera landsbygdslivet utan att förhålla sig till dem. Bygderna skildras endera i linje med, eller mot, problembeskrivningar.

I förhållande till gruppen unga finns också andra sorters problemskildringar i svang, sådana där landsbygden inte berörs specifikt. Att tillhöra kategorin ”ung” är i sig nog för att problem ska komma på tal. ”Skildringar av problembarn har vi nämligen mycket av i vårt land”, som Börjesson och Palmblad (2003:8) skriver med nittonhundratalets tilltagande intresse för bedömning, hantering och klassificering av barn och unga i åtanke. I historien liksom i dag skildras barn och unga återkommande som en problemtyngd och utsatt grupp (Börjesson & Palmblad 2003; Swärd 1993). Genom

¹ För att försvåra identifiering av studiens informanter anger jag inte exakta årtal för studiens genomförande.

myndighetsrapporter såväl som medicinnehåll och forskning framträder en dyster bild. Unga diskuteras i relation till exempelvis psykisk ohälsa, dåliga skolkunskaper, stress och press, riskfylld internetanvändning och utsatthet i det offentliga. En del studier undersöker sådana problem (t.ex. Droogers m.fl. 2020; Lindfors 2018) och andra diskuterar det faktum att unga ofta skildras just i relation till problem (t.ex. Bartholdsson 2004; Smith 2010; von Feilitzen, Findahl & Dunkels 2011:14f.; Wickström & Kvist Lindholm 2020a; 2020b).

Inom det sociala arbetets forskning och praktik är intresset för problem etablerat. Som socionom, doktorand i socialt arbete, och tidigare yrkesverksam som socialarbetare, är jag skolad i att rikta blicken mot allehanda svårigheter, en företeelse med lång tradition. Sedan ”den sociala frågan” (Donzelot 1977; Wisselgren 2000) uppmärksammades, och namn för sociala problem formulerades, har hjälpare i olika former ägnat sig åt att identifiera, klassificera, hantera och lösa människors svårigheter i termer av problem. Vissa är satta att särskilt hantera barn och unga. De är psykologer, kuratorer, socialarbetare, lärare, pedagoger, fritidsledare och samhällsplanerare, men också nattvandrare, föreningsverksamma, idrottstränare med flera, som verkar för att förebygga och åtgärda diverse tillstånd. Dessa personer kallar jag i avhandlingen för ”intervenerare” (jfr Andersson 2002:8). De är både professionella och lekmän som verkar i ungas miljöer och intervenerar i deras aktiviteter, platser och vardagliga göranden. För intervenerare är intresset för problem en ofta grundläggande och förgivettagen utgångspunkt, vilket formar och formas av vad som närmast kan förstås som en institutionell diskurs. Sociologen Gale Miller (1994) menar att institutionella diskurser utgörs av förgivettagna och grundläggande antaganden, intresseområden och språk som människor i en specifik miljö använder vid tolkning och organisering av handling och aktivitet. Som förgivettagna och grundläggande är diskurserna så när som på osynliga för dem som använder dem och sällan föremål för diskussion eller ifrågasättande. De är självklarheter. De problemskildringar som inledningsvis tecknades kan förstås i relation till sådana problemdiskurser (Avendal kommande 2021).

Ungas vardagsliv

Inom socialt arbete likväl som i andra ”intervenerardiscipliner”, som psykologi, utbildningsvetenskap eller planeringsvetenskap, finns ett etablerat intresse för problem och dess lösningar. I den här avhandlingen placeras däremot inte sociala problem i förgrunden. För socialt arbete är den föresatsen något ovan. Det kan till och med hävdas att intresset för problem är disciplinens kärna. Men socialt arbete rymmer även andra perspektiv (t.ex. Beddoe & Maidment 2014; Herz 2016; Kameron & Gatenio-Gabel 2014; Saleebey 1996; Sarti, Dedding & Bunders 2019). I denna studie undersöks unga

och landsbygden genom ett *vardagslivsperspektiv* och därmed breddas kunskapsområdet till att omfatta vardagslivet i stort, vilket inbegriper även de delar som inte ”är” problem.

Forskning om vardagsliv har en lång tradition och bedrivs inom olika discipliner. Adler, Adler och Fontana (1987:218) beskriver sociologisk vardagslivsforskning som en teoretisk tradition med intresse för konkreta och levande människor. Studierna rör sig kring vardagliga erfarenheter och handlande. Ofta finns en kritik mot forskning där människan ses ”genom” strukturer och tillskrivs en passiv roll. I stället betonas människans aktiva handlande och erfarenhet i relation till en social kontext (ibid. 1987; jfr James & Prout 1990 om barndomssociologi). Vardagslivsforskning intresserar sig traditionellt för gemene man eller underordnade grupper (t.ex. de Certeau 1984; Smith 1987). Highmore (2002) skriver att begreppet *everyday life* har blivit ”shorthand for voices from ’below’” (Highmore 2002:1). Inte sällan används vardagen som en ingång till att förstå samtiden och strukturer i vidare bemärkelse, som i Chicagoskolan och andra urbansociologers vilja att förstå det moderna och urbana livet (t.ex. Anderson 1923; Whyte 1943), i Birminghamskolans studier av ungdomskulturer (t.ex. Hall & Jefferson 1976; Willis 1977) och som i Dorothy Smiths (1987) feministiska sociologi där ojämlikhet studeras genom vardagslivet. I denna avhandling hjälper vardagslivsperspektivet mig att undersöka ungas tillvaro på landsbygden utan att utgå från gängse problemdiskurser (jfr Rasmusson 1998:209). Undersökningen tar sin början i ett bredare och mer öppet utforskande av vardagen på landsbygden.

Vardagen undersöks här i relation till landsbygden som plats. I linje med såväl barndomssociologin (t.ex. James & Prout 1990; Spyrou m.fl. 2019) och barndomsgeografin (t.ex. Aitken 2019; Holloway & Valentine 2000; Katz 2004; Skelton & Valentine 1998) betonas ungas aktiva och vardagliga samspel med omgivningarna. Susan Kemp, professor i socialt arbete i Nya Zeeland, (2010) uppmanar socialt arbete att intressera sig för rumslighet. Hon menar att första steget i en god praktik bör vara att socialarbetaren inhämtar kunskap om de miljöer där människor lever sina vardagliga liv. Både platsers materiella omständigheter och människors erfarenheter av vardagslivet i relation till platser är viktig kunskap. Genom sådan kunskap kan relevanta interventioner formas i praktiskt arbete (ibid. 2010). Kunskap om människan i relation till omgivande miljöer kan även fungera som motvikt till en alltmer individualiserad människosyn inom socialt arbete (Bryant & Williams 2020; se också Swärd 2017). Med hjälp av geografen Doreen Maseys (2005) teorier kring plats och rum undersöker jag de ungas miljöer inte bara i relation till platsen Allboda och landsbygden, utan som ett rörligare och vidare sammanhang. Vardagslivets rum sträcker sig ut också utanför byn Allboda.

I avhandlingen studeras ungas vardagsliv och vardagliga miljöer genom deras egna framställningar och erfarenheter. Vanligt inom socialt arbete är annars att ta utgångspunkt i professionellas skildringar och praktik. Enligt Brunnberg (2007) har majoriteten av svenska avhandlingar om barn och unga utgått från socialarbetares eller

annan vårdgivares perspektiv (ibid. 2007:130). Endast drygt trettio procent har använt empiri där barn och unga själva medverkar, medan drygt sextio procent använt empiri från vuxna (föräldrar eller professionella) och ungefär lika stor andel har använt olika former av dokument. Dharman Jeyasingham (2014b), doktor i socialt arbete i Storbritannien som studerar barn och unga utifrån rumsliga perspektiv, menar att socialarbetares uppfattningar och praktiker undersöks men att barn och ungas egna perspektiv inte belyses tillräckligt. För att få en bredare och mer nyanserad bild av barn och ungas tillvaro och platser, menar han, bör deras vardagliga erfarenheter lyftas fram (ibid. 2014b).

Syfte och frågor

I den här avhandlingen undersöks ungas vardag på landsbygden genom att studera deras vardagliga aktiviteter, som de skildras och utförs av unga själva och i relation till de omgivande miljöerna. Omgivande miljöer tolkas som ett vidare och rörligt sammanhang (jfr Massey 2005). Teoretiskt förstås vardag som något som ”görs”. Med utgångspunkt i symbolisk interaktionism ses görandet som tolkande aktivitet och ett samspel mellan människa och omgivning (Blumer 1969; Simmel 1908). Jag finner även stöd i barndomsociologin som betonar att barn och unga är aktiva och kompetenta aktörer i samspel med en social och materiell kontext (t.ex. James & Prout 1990). Studiens unga tolkar, skapar mening i och samspelar med omgivande miljöer när de gör vardag. Studien omfattar också intervenerare, vuxna som verkar i ungas miljöer och ingriper i deras aktiviteter, platser och vardagliga göranden. Ungas görande av vardag ställs i relief mot intervenerarnas ingripanden. Som hjälp i undersökningen används det etnografiska fältarbetet och dess metoder.

Syftet med avhandlingen är att undersöka hur unga på landsbygden *gör* vardag. Deras vardagsgörande ställs i relief mot vuxna intervenerares ingripanden. Följande frågor ställs:

1. Hur skildrar vuxna intervenerare ungas vardag, och hur ingriper de i den?
2. Hur skildrar de unga sin vardag, och hur utför de sina vardagliga aktiviteter?
3. Vilken betydelse har omgivande miljöer för ungas vardagliga aktiviteter, och hur samspelar de unga med varandra och omgivningarna?
4. Hur framträder kunskaper och lärande i de ungas vardagliga aktiviteter?

Vidare introduceras i avhandlingen ett analytiskt ramverk kring vardag. Tre dimensioner av vardaglighet presenteras: *förhöjd vardaglighet*, *obemärkt vardaglighet* och *dämpad vardaglighet*. Ramverket är ett resultat av studiens analys och i samklang med ungas framställningar av vardagen behandlar avhandlingen framför allt *förhöjd vardaglighet*. Det handlar om ”det särskilda i det alldagliga”. Det är stunder då vardagen

görs mer innehållsrik, meningsfull och roligare än vanligt. Ramverket kring vardag och förhöjd vardaglighet utvecklar vardagsbegreppet, och det tjänar som analytisk lins genom hela avhandlingens analys.

Byn Allboda

Nedan presenteras byn Allboda där studiens fältarbete har ägt rum, inklusive den omkringliggande byden och kommunen Hevstad, där byn är lokaliserad. Jag beskriver också de unga byborna som deltar i studien och vuxna intervjuare som arbetar med byns barn och unga. Av anonymitetsskäl undviker jag detaljerad information och exakta siffror.

Byn Allboda ligger i Hevstad kommun. Det är en landsbygdskommun² med cirka tjugotusen invånare. Kommunen ligger i inlandet och utgörs till stor del av jordbruksmark och naturområden. De flesta invånarna bor i centralorten Hevstad, och många av dem livnar sig på lantbruk och småföretagande. Kommunen är lokaliserad i mitten av regionens två större städer, så långt det går att komma från var och en av dem. Den är med andra ord inte storstadsnära. Från centralorten finns kollektivtrafik till större städer. Sveriges Kommuner och Regioner kategoriserar Hevstad som en pendlingskommun.

Allboda ligger i ett mindre kommunalomsråde, som kallas Viksöstra och som av invånarna ses som landsbygd. Det är en glest befolkad bygd som sträcker sig knappt två mil från väst till öst och lika långt från norr till söder. Tre mindre byar ligger utspridda i det vidsträckta och varierande landskapet. Vid tidpunkten för mitt fältarbete bodde i Viksöstra knappt tretusen personer, och av dem var cirka sexhundra barn under arton år. Ungefär lika många var ålderspensionärer.

Allboda är en liten by, men den största i Vikshärad. Där bor totalt omkring sexhundra personer. Byn är geografiskt och administrativt centrum i Viksöstra, och där finns social service samlad efter att nedläggning har skett i de ännu mindre byarna. Byn rymmer bland annat två skolor och två förskolor (kommunala och fristående), mataffär, äldreboende, bensinstation, frisör och en liten kiosk som agerar postombud. Från byn är det drygt femton kilometer på smal, slingrig och backig väg till centralorten Hevstad. Tidigare gick tåg till Allboda, men stationen är sedan länge nedlagd och man får förlita sig till den gamla landsvägen. En kväll blev jag erbjuden skjuts till centralorten av en fritidsgårdsvikare. Hon ångrade sig dock eftersom hon inte trodde sig kunna hitta dit. Själv har jag kört vilse flera gånger. Det är helt enkelt svårt att hitta till Allboda. Omkring byn och längs med landsvägen breder åkermarken ut sig. Den kantas av gröna

² Enligt myndighetsdefinition.

skogspartier. Det är en vacker sträcka att färdas genom ett vidsträckt, bitvis kulligt jordbrukslandskap med böljande fält och hagar med boskapsdjur.

I dagligt tal används namnet Allboda både för byn och området Viksöstra. Jag gör därför också så i studien och vid behov förtydligas om bygden eller byn avses.

En probleplats?

Under fältarbetet hörde jag personer antyda att Allboda skulle vara en speciell plats med mer problem än övriga kommundelar. Jag har ingen närmare kännedom om detaljer eller specifika anledningar, men något som jag ofta hört är att det finns många billiga hus i byn samt flera oseriösa fastighetsägare med bostäder i dåligt skick. En kvinna i sextioårsåldern som bott länge i byn beskriver den så här: ”Här är ju en del familjer som har det tufft ekonomiskt. [...] Det finns billiga hus man hyr, eller som inte kanske är så bra. [...] Man har inte något att välja på.” Här betonas alltså att det är fattiga människor utan valmöjligheter som bor i Allboda. Detta påstående har jag hört av flera, bland annat en tjänsteperson från kommunens socialtjänst. Dessutom har byn beskrivits som en plats där socialtjänsten brukar placera hemlösa personer, och någon har nämnt att där begås många cykelstölder. En person har sagt till mig att trakterna är ett ”gammalt arbetarsamhälle och lantbruksbygd”, som en indikation på diverse problem. När jag tillfrågat Hevstads individ- och familjeomsorg säger de att trakterna kring Allboda uppskattningsvis är ett av de socialt mer belastade områdena i kommunen, samtidigt som de påtalar att det är just en uppskattning utifrån erfarenhet.

Även kommunen i stort omtalas som en problemfylld plats, och också där kommer fastigheters låga pris och dåliga skick upp, som en fingervisning om socio-ekonomiska förhållanden. Hevstad kommun flyttar man inte till för att man vill det, utan för att det är vad man har råd med, sa en kommuntjänsteperson till mig. En annan tjänsteperson som har arbetat länge inom kommunens socialtjänst benämner den som en ”hyfsat belastad kommun” med mycket fysisk och psykisk ohälsa. Allboda påtalar alltså som en speciell plats i en speciell kommun. Jag har mött ett diffust problemnarrativ kring byn och dess invånare.

Att försöka härleda problembeskrivningarna av Allboda till statistik och demografiska uppgifter är inte enkelt, eftersom det handlar om ett begränsat geografiskt område där officiell statistik saknas. Jag har dock fått vissa uppgifter genom personliga kontakter vid Hevstad kommun, men när jag jämför uppgifter om Allboda med Hevstad kommun i stort framkommer ingen skillnad att tala om. De uppgifter jag har jämfört och som ser likvärdiga ut i åldersgruppen tjugo till sextiofyra år är antal förvärvsarbetande, antal med arbete som huvudsaklig inkomstkälla, antal ensamstående med barn samt utbildningsnivå. På dessa punkter skiljer sig inte trakterna kring Allboda från Hevstad kommun i stort.

För att sätta ovanstående uppgifter i perspektiv, kan Hevstad vidare jämföras med andra kommuner. När jag jämför med två mindre kommuner (Svalöv i söder och Åsele i norr), som jag bedömer vara likvärdiga Hevstad i geografi och population³, samt två storstadskommuner (Göteborg och Stockholm) framkommer inga större skillnader i åldersgruppen tjugo till sextiofyra år i förhållande till antal förvärvsarbetande (omkring 75 %), antal med arbete som huvudsaklig inkomstkälla (omkring 75 %) och antal ensamstående med barn (under 10 %). Däremot skiljer sig Hevstad, Svalöv och Åsele från Göteborg och Stockholm i förhållande till utbildningsnivå. Antalet invånare i åldersgruppen tjugo till sextiofyra år med eftergymnasial utbildning är omkring 30 procent i Hevstad, Svalöv och Åsele; 50 procent i Göteborg och 60 procent i Stockholm⁴.

Med andra ord, i förhållande till antal förvärvsarbetande, antal med arbete som huvudsaklig inkomstkälla, antal ensamhushåll med barn samt utbildningsnivå skiljer inte Allboda sig från Hevstad kommun i stort. Hevstad kommun i sin tur skiljer inte ut sig från de fyra jämförelsekommunerna i förhållande till antal förvärvsarbetande, huvudsaklig inkomstkälla eller antal ensamhushåll med barn. Däremot finns en påfallande skillnad i utbildningsnivå mellan Hevstad och storstadskommunerna. I ovanstående parametrar har jag alltså inte funnit några statistiska data som underbygger särskilt starka problembeskrivningar av just Allboda.

Studiens unga

De unga är avhandlingens huvudpersoner, och studien skildrar dem som bor i och omkring Allboda och deras vardag. Vissa unga i området har jag lärt känna mer än andra. De som jag tillbringat mest tid tillsammans med är sjätteklassare från byns två skolor. Jag har både intervjuat dem och gjort observationer i deras skolmiljöer. Därutöver har jag mött flera personer i samma ålder på fritidsgården och andra platser i byn.

Jag använder ordet ”unga” som ett samlingsnamn för dessa personer. Benämningen unga (eng: *young*) används i både svensk och internationell forskning (t.ex. Aitken 2001; Bruno & Bečević 2020; Skelton 2019). Jag kallar inte informanterna för barn dels eftersom det finns de som inte vill kalla sig barn, dels eftersom ordet barn för tanken till yngre personer än de tolv- till fjortonåringar som är med i studien. Av samma anledningar kallar jag dem inte ungdomar (fast då motsatt, att ordet ofta avser äldre personer). Benämningen unga har mindre precisa ålderskonnotationer än barn samt

³ Min bedömning är grundad i klassificeringar gjorda av en svensk myndighet. Av anonymitetsskäl ger jag inga närmare uppgifter. Siffrorna som jämförs gäller det år fältarbetet i skolorna ägde rum och är ungefärliga.

⁴ Ovanstående uppgifter är från Kolada.se och SCB.

ungdomar. Att använda vardagsnära ord som ”unga” i forskning är dock inte okomplicerat. Det riskerar att man bortser från komplexa variationer och motsägelser inom kategorier (exempelvis inom kategorin unga) och likheter mellan kategorier (exempelvis kategorierna ung–vuxen). Likaså döljer det dynamik och processer och implicerar i stället något handfast och angränsat, något som ”finns där” oberoende av betraktaren (Horton & Kraftl 2005:135f.). Emellertid, menar antropologen Daniel Miller (2005), samtidigt som fenomen är mer komplexa än vardagligt språkbruk gör gällande, behöver forskare i samhällsvetenskap närma sig samhället med hjälp av språk och förståelsehorisonter som gäller i den värld som undersöks. Jag instämmer i ovanstående och menar att forskningens språk kommer för långt från vardagslivserfarenheten annars. Jag kallar alltså studiens unga informanter för ”unga”, samtidigt som det gör att viss komplexitet döljs. För att minska risken att de ses som en homogen grupp, använder jag personliga namn när jag skriver om dem, och jag strävar efter att låta dem träda fram som personer i analysen.

Man skulle kunna tro att vardagen och vardagsgeografin är likartad för de unga eftersom de alla bor i samma mindre geografiska område, men så är det inte. Exempelvis är hemmets lokalisering olika. Vissa bor inne i byn, i småhus med trädgårdar. Där är det nära till närmsta granne och till grundläggande social service. Andra bor i småhus i mindre byar och saknar inte grannar men väl mataffär och annan service. Ytterligare andra bor på gårdar och torp, ensligt belägna runt omkring på bygden. Viksöstra är ett vidsträckt landskap, och de som bor ensligt har inte alltid möjlighet att ta sig till vare sig vänner eller Allboda by. Det är helt enkelt långa avstånd och cykelvägar saknas i stort.

De flesta unga i studien är i tolvårsåldern och går i årskurs sex. Jag riktar in mig på denna ålder eftersom jag ser det som en lämplig ålder för att fånga ungas vardagsliv i relation till deras omgivande miljöer. Då studien inleddes förutsatte jag att de unga i och med sin ålder skulle ha möjlighet att röra sig relativt fritt (jfr van der Burgt 2006; Harju 2013) men samtidigt vara begränsade till byn och bygden, inte minst på grund av skolgången där. Emellertid visade sig antagandet om geografisk begränsning komma på skam. Vissa sjätteklassare från Viksöstra färdas långa sträckor varje dag till skolor runt omkring i regionen. Andra åker till fritidsaktiviteter utanför byn. Men framför allt har alla en vardag bortom den lokala miljön i virtuella rum. Studiens unga informanter är bosatta i Allboda med omnejd, men deras vardag är knappast begränsad till denna plats. De omgivningar som de rör sig i är långt mer vidsträckta. Genom rörelser breder barn och ungas vardagsliv ut sig rumsligt (jfr van der Burgt 2006). Jag ägnar kapitel sex, *Utfärder i vardagens vidgade rum*, åt att analysera de ungas vardagliga rörelser i och bortom Allboda.

Studiens intervenerare

Under fältarbetet i Allboda har jag också mött en mängd ”intervenerare” med intresse för problem. Det är vuxna som finns i och ingriper i ungas vardag och vardagliga miljöer. Benämningen kommer från Björn Andersson (2002), som i sin avhandling om ungas offentliga liv talar om en ”växande skara av intervenerare som finns i ungdomars miljöer” (Andersson 2002:8). De här personerna är diverse offentliganställda och civilsamhällesaktörer, professionella men också lekmän (ibid. 2002). I Allboda mötte jag bland annat fritidsgårdspersonal, lärare, byalagsmedlemmar, samhällsplanerare och föräldrar med en gemensam nämnare i intresset för att ingripa i ungas vardag.

Benämningen intervenerare har vissa konnotationer, eftersom Andersson (2002) påtalar att intervenerare och deras arbete är ett uttryck för att ungas offentliga liv förstås som något problematiskt eller potentiellt problematiskt. Att intervenera inbegriper i sig en idé om att något problematiskt ska förändras. Det är i relief mot intervenerarna, bland vilka problemdiskurserna visar sig, som ungas egna perspektiv och aktiviteter blir synliga. Intervenerarnas fokus på problem skiljer sig från ungas egna sätt att förhålla sig till vardagen. Allbodas intervenerare skildras i kapitel fem då jag undersöker deras och ungas vardagsgörande i relief till varandra.

Disposition

Efter detta inledningskapitel följer *kapitel två* där forskning om barn och unga i socialt arbete presenteras. Jag diskuterar hur forskningen studerar barn och unga i förhållande till olika slags platser och miljöer, inte enbart landsbygden. I sammanhanget återkommer forskningens intresse för problem. *Kapitel tre* beskriver studiens grundläggande utgångspunkt i symbolisk interaktionism, dess teoretiska förståelse av vardag samt ramverket kring förhöjd vardaglighet. *Kapitel fyra* är en metodberättelse där jag redogör för fältarbetets genomförande, material och analytiska och etiska ställningstaganden.

Kapitel fem inleder studiens analys. Där presenteras hur Allbodas intervenerare samt unga gör vardag. Deras olika bilder och hanteringar av vardagen blir synliga i relief mot varandra. *Kapitel sex, sju, och åtta* skildrar hur unga går till väga för att åstadkomma förhöjd vardaglighet. Genom berättelser om, och observationer av, vardaglig aktivitet undersöks hur unga förhöjer vardagen i samspel med omgivningarna. Varje kapitel använder sig av ”egna” teoretiska begrepp, vilka presenteras i respektive kapitel. *Kapitel sex* anlägger ett rumsligt perspektiv och skildrar utfärder i vardagens vidgade rum. *Kapitel sju* undersöker hur de unga skapar och bemästrar ”osäkra situationer” som ett sätt att förhöja vardagen och i *kapitel åtta* undersöks betydelsefull samvaro och sällskap med andra och annat. Som en slutsats av föregående tre analyskapitel zoomar *kapitel*

nio in kunskaper och lärande. Skicklighet och kompetenser går som en röd tråd genom de aktiviteter som har skildrats, och det framstår som en väsentlig ingrediens i förhöjd vardaglighet. I *kapitel tio* presenteras slutsatser av studiens resultat.

2 Tidigare forskning

Som forskningsdisciplin och praktik har socialt arbete länge intresserat sig för vardagslivet i relation till platser det levs på. Idén om att människors vardag formas i samspel med en fysisk och social omgivning har länge setts som ett självklart och definierande perspektiv i socialt arbete (Kemp 2011). Platsen görs även till föremål för intervention som inom grannskapsarbete eller *community work* (Coulton 2005). Det sociala arbetets förgrundsgestalter hade starkt fokus på människors vardagliga miljöer. Jane Addams och Settlementrörelsen arbetade utifrån idén att socialarbetare behöver vara på plats för att själva se och uppleva människors vardag och miljöer och därigenom få kunskap för intervention. De såg den fysiska och byggda miljön i staden som avgörande för vardagslivet (Addams 1909; 1912). Bertha Capen Reynolds (1934) diskuterade tidigt det sociala arbetets praktik och interventionsmetoder med fokus på relationen människa–miljö. Ämnet var aktuellt också under senare år (t.ex. Germain 1978; Germain, Dubos & Bogo 1979; Meyer 1983). Därpå har disciplinen alltmer präglats av samhällsliga individualiseringsprocesser. Individens, snarare än dennes vardag i samspel med omgivande miljöer, har i högre grad placerats i centrum för socialt arbete (Svärd 2017). Följaktligen påtalar flera forskare i socialt arbete en nedgång i intresset för människans vardag på platser (Jack 2010, 2015; Jeyasingham 2014a, 2014b; Kemp 2010; Rogge & Cox 2002; Saleeby 2004; Taylor, Austin & Mulroy 2004; Zapf, 2010. Se Wakefield 1996a, 1996b för en tidigare diskussion om relevansen av perspektivet *person-in-environment*).

Idag, menar Lia Bryant och Charlotte Williams (2020), professorer i socialt arbete i Australien, finns ett förnyat intresse för plats och rumsliga perspektiv inom socialt arbete. I inledningen till ett temanummer om plats i tidskriften *Qualitative Social Work* skriver de om en ”re-turn’ to place in social work” (Bryant & Williams 2020:322). De beskriver att forskare i socialt arbete åter intresserar sig för samspelet människa–miljö. Det görs med inspiration från teoretiska perspektiv från geografi, sociologi och fenomenologi. Gemensamt för artiklarna i temanumret, skriver de, är att de ser intresset för plats som ett sätt att motverka det inflytande som samhällsliga individualiseringsprocesser har på det sociala arbetets forskning och praktik (ibid. 2020:323).

Problem

I det här kapitlet presenteras empirisk forskning i socialt arbete av relevans för avhandlingen. Det begränsas inte till att handla enbart om vardagslivsforskning, utan ett bredare grepp tas om forskningen med avsikt att belysa hur disciplinen vanligtvis studerar barn och unga i förhållande till platser, något som återkopplar till avhandlingens inledning om problem. Genom att belysa forskningens upptagenhet av problem, vill jag visa på behovet av att studera barn och ungas platser också utifrån ett vardagslivsperspektiv. Genomgången avgränsas till empirisk forskning om barn och unga som relaterar till plats. Med sådan avses forskning som empiriskt intresserar sig för barn och unga utifrån platser, forskning som använder rumsliga teorier och begrepp samt även forskning som bedöms använda sig av rumsliga perspektiv i någon form och där platsen utgör en viktig del av studien. I socialt arbete är det inte ovanligt att plats beaktas som en bakgrund till det sociala livet. Också sådana studier inkluderas nedan.

I de empiriska studier som jag har tagit del av framträder en orientering mot problem. Deras huvudsakliga intresse rör fenomen som definieras som problematiska, av barn och unga själva eller andra. Studierna kan delas upp i tre huvudgrupper. De intresserar sig för: 1) problemaktiviteter: barn och ungas aktiviteter som problem i förhållande till specifika platser; 2) problemlatser: barn och ungas platser som problem; 3) problemlösning: problemlösning rörande barn och unga i förhållande till specifika platser. Studierna kan sägas falla under kategorin studier av sociala problem. Studierna om problemlösning kan beskrivas som studier av det sociala arbetets praktik. Till viss del överlappar grupperna varandra. Jag presenterar dem nedan. Internationell och nationell forskning redovisas tillsammans.

Problemaktiviteter

En första grupp studier undersöker aktiviteter som definieras som problem. Aktiviteterna studeras med en viss plats, ofta en stad, som bakgrund. Studierna undersöker hur unga förstår de aktiviteter de ägnar sig åt, men också hur de skapar egna rum i staden för dem. Gemensamt för studierna är att de beskriver aktiviteter utifrån ungas perspektiv. De är intressanta i förhållande till min avhandling eftersom aktiviteterna har formmässig likhet med dem jag beskriver i kapitel sju, *Skapa och bemästra osäkra situationer*, men till skillnad från aktiviteterna i den här studien är de kriminella och regelbrytande.

Philip Lalanders (2001, 2009) undersökningar av ungas drogerfarenheter i Norrköping är exempel på den här sorten av studier. Här undersöks ungas vardag och droganvändning utifrån deras eget perspektiv, och visas hur de i vardagen skapar egna utrymmen för sina aktiviteter. Han skriver om att heroinanvändare skapar egna rum,

alternativa zoner (ibid. 2001:29), där det ”händelserika” (2001:13) söks. Susanne Liljeholm Larsson (2014) studerar ungdomskriminalitet i Göteborgs förorter utifrån bland annat boendes egna berättelser. Hon visar hur unga beskriver kriminalitet som en fritidssysselsättning som ger positiva känslor och som är ”en blandning av adrenalinfylld upphetsning, finurlighet, överlistande, coolhet, bemästrande och seger” (Liljeholm Larsson 2014:239). Liljeholm Larsson påpekar hur de unga använder begrepp från sportens värld, exempelvis pulsökning och utmaning, för att skildra känslor och händelser, och hon menar att beskrivningarna för tanken till underhållningsprogram på TV där man tävlar och löser utmaningar. På så sätt liknar de vissa av de aktiviteter som skildras i denna avhandling. Ungdomsbrottslighet i staden Göteborg omskrivs också i ett antal rapporter av Torbjörn Forkby (2006; 2007; 2008; 2018), samt Forkby och Johansson (2016) och Forkby och Larsen (2005).

Ytterligare studier som undersöker aktivitet utifrån ungas perspektiv är Björn Jonsson (2016), som undersöker graffitimålningens avtryck i staden Jönköpings rum och reaktionen på den, samt Birgitta Ander (2018), som studerar ungas berusningsdrickande i småstäder och förort och hur unga skapar egna rum för fest och berusning. I en artikel poängterar Ander och Wilinska (2020) hur unga ser sina aktiviteter som något roligt. Att ordna fest och dricka tillsammans anses roligt och avkopplande, och de unga anstränger sig för att ordna dessa utrymmen på bästa sätt. En viktig del i drickandet är den egna självkänslan och förmågan att klara av situationer, något som återkommer också i min empiri i förhållande till andra slags aktiviteter.

Ovanstående studier undersöker ungas aktiviteter på platser samt hur de skapar egna rum för betydelsefulla aktiviteter. Flera studier visar hur de ser aktiviteterna som något spännande och ofta roligt, medan vuxna och professionella i stället ser dem som problem. Studierna ger kunskap om ungas tillvaro och ”sociala problem” sett från ungas eget perspektiv. De ger stort utrymme till just problemaktiviteter medan andra delar av deras liv förblir mer perifera. Den här avhandlingen ämnar lyfta fram också sådana delar av ungas liv.

Problematplatser

Den här andra gruppen studier har platsen i sig själv som huvudsakligt intresseområde. Här tas utgångspunkt i platser, inte aktiviteter, som problem, och i studierna undersöks hur socialt arbete arbetar, eller bör arbeta, för att hantera platsen. De tittar också på hur barn och unga påverkas av att bo på problematiska platser. Biggs och Carr (2015) ser staden som en problematisk plats, och menar att barn och unga (samt även äldre) är en utsatt grupp i förhållande till urbana miljöer. De ser städer som riskfyllda och problemfyllda i sin nuvarande gestaltning, och författarna menar att det bör lösas genom att marginaliserade grupper, som barn och unga, bättre beaktas i

samhällsplanering och policy. Flynn och Mathias (2020) skriver om bostadsområden i städer där unga exponeras för kriminalitet och fattigdom, hur det påverkar ungas utveckling och välmående och vad socialt arbete bör göra. Megan Martin (2007) undersöker också staden, men en liten och avgränsad del av den. Hon studerar en specifik väg som fungerar som gräns mellan två bostadsområden i Detroit. Gränsen är inte enbart geografisk utan sammanfaller också med ekonomiska och etniska skillnader. Martin menar att socialarbetare behöver förstå hur den formen av fysisk och social segregation fungerar i människors vardag och hantera den som ett problem att ta sig an i arbetet. Socialt arbete bör beakta och hantera både policyer och praktiker som skapar åtskillnad, menar hon. I Anders Törnqvists (2001) avhandling undersöks förorten och problem associerade med den. Han skriver i förhållande till dess problem om lokal social organisering samt komponenter som har potential att skapa ett bättre bostadsområde. Om förorten som en problemtyngd plats och de interventioner som görs där, skriver också Helene Lahti Edmark (2003).

Det är framför allt förorten som behandlas som ett problem som kräver insatser från socialarbetare. Inom socialt arbete i Sverige finns en samling studier som förhåller sig kritiska till den problemtyngda synen på förorterna. Studierna undersöker invånarnas förhållningssätt till etablerade problemkonstruktioner och hur de gör motstånd mot dem. Exempel är Ove Sernhedes *När betongen rätar sin rygg. Ortenrörelsen och folkbildningens renässans* (2019) och *AlieNation is my Nation. Hiphop och unga mäns utanförskap i det Nya Sverige* (2002). I *Förorten i huvudet* (2008) skriver Nils Hammarén om sexualitet och identitetsskapande bland unga män och hur de upprätthåller och utmanar bilden av förortens unga män, medan Öhlund (2011) skriver om lokala organisationer etablerade i förort. I en antologi i socialt arbete ägnas tre kapitel specifikt åt förorten och geografisk ojämlikhet (Pérez Taylor & Smith 2018; Sernhede 2018; Tahvilzadeh, Dahlstedt & Kings 2018), och ytterligare en antologi, *Förortsdrömmar. Ungdomar, utanförskap och viljan till inkludering* tar avstamp i bilder av förorten som problemtyngd. Den beskriver samhällelig ojämlikhet och lokalt organiserat motstånd (Dahlstedt 2018). I ett temanummer med rubriken *Platskamp* (2018) i *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys* behandlas förorten och motstånd ur olika perspektiv (Dahlstedt, Kings & Tahvilzadeh 2018; Dahlstedt & Frempong 2018; Kings 2018; Tahvilzadeh & Kings 2018).

En kommentar till forskningen är att den framför allt intresserar sig för staden och förorten. Det är platser som socialt arbete i dag definieras som problem, och de hanteras antingen som föremål för intervention, eller genom att forskare undersöker motstånd mot problembeskrivningar. Jag har inte hittat några studier där ungas platser på landsbygden, eller landsbygden som plats, definieras som ett problem för socialt arbete att ta sig an. Diskussionen om landsbygdens position och om ojämlikhet mellan stad och land har blivit en uppmärksam politisk fråga under senare år, och det kan förmodas att socialt arbete framöver uppmärksammar också landsbygden som en plats

i behov av intervention. Hittills är dock landsbygderna ouppmärksammade som problemlatser inom disciplinen. Däremot finns forskning som intresserar sig för det sociala arbetets praktik på landsbygder, utan att specifikt se dem som problematiska platser. Detta och annat presenteras i avsnittet nedan.

Problemlösning

Medan ovanstående studier intresserar sig för aktiviteter och platser som definieras som sociala problem, intresserar sig denna grupp studier i stället för problemlösning på specifika platser. Studierna undersöker professionella och deras praktik. Också här diskuteras studier som handlar om barn och unga. Ett undantag är dock de som handlar om problemlösning på landsbygden. Där inkluderas socialt arbete i stort, eftersom forskning specifikt om barn och unga är begränsad.

Landsbygderna ses i nedanstående studier som speciella platser där praktiskt socialt arbete utförs. Forskarna skriver om olika slags landsbygder, alltifrån vidsträckta landområden i Australien till små byar i England. De betonar i olika hög grad landsbygdens särart. Richard Pugh (2003), professor i socialt arbete i Storbritannien som länge har studerat socialt arbete på landsbygd, menar att socialt arbete behöver mer kunskap om vardagslivet i rurala miljöer och om praktiskt socialt arbete på dessa platser. I textboken *Rural social work. An international perspective* (2010) skriver han tillsammans med Brian Cheers (Australien) om hur landsbygdens geografi skapar specifika villkor för praktiken. De menar bland annat att låga invånarantal skapar hög social synlighet och kännedom invånarna emellan. I flera studier beskrivs den här problematiken i förhållande till socialarbetares erfarenheter av att hantera så kallade *dual relationships* (Green 2003; Pugh 2007; Ronnby 1991 Turbett 2006; Walters, Jones & Brown 2019). Också landsbygdens vidsträckta geografi benämns som särskild, och empiriska studier behandlar socialarbetares utmaningar i att ge god service i gles befolkade områden (Lewis, Scott & Calfee 2013; Martinez-Brawley & Brawley 1992; Mason 2011; Pugh 2007; Saltman m.fl. 2004; Turbett 2004; Vance 2017). Alf Ronnby (1990) har skrivit om socialt arbete i glesbygd i Sverige och socialarbetares möjligheter att påverka samhällsplanering. Edwards, Torgeson och Sattem (2009) skriver om hemlöshet som ett storstadsproblem som ter sig på specifika sätt på landsbygderna. Kort kan nämnas att också urbana miljöer undersöks som en plats för problemlösning. Både forskning, rapporter och textböcker finns i detta ämne (t.ex. Alinia & Songur 2019; Denvall 1997; Kissane 2003; Lahti Edmark 2003; Närhi 2002; Matthies m.fl. 2000; Sahlin 2010; Salonen 2006; 2012; Shaw 2011; Williams 2016). Den forskning som görs om landsbygderna i socialt arbete har alltså annat fokus än min aktuella studie. Den studerar professionell praktik och den förstår platsen som ett avgränsat geografiskt område snarare än något som skapas i vardaglig rörelse.

Socialt arbete studerar också problemlösning på andra platser. Små och avgränsade platser studeras. Björn Andersson (2013; 2014) skriver i två artiklar om fältsekreterare och vad som karakteriserar fältarbete. Stanley med kollegor (2016) intresserar sig för socialkontoret som en plats där praktiskt arbete utförs. Andra studier fokuserar på större platser. Dharman Jeyasinghams (2014a; 2014b; 2018) forskning om barnvårdsarbete är intressant i förhållande till min studie. Hans avhandling (2014a) undersöker arbete i vissa bostadsområden samt socialarbetares konstruktion av dessa områden. Han har observerat och intervjuat socialarbetare. Ett för min studie intressant resultat är hur de skildringar av platser som han har mött liknar de skildringar jag har mött i Allboda. Det diskuterar jag vidare i avhandlingen. Socialarbetares relationer till personer och organisationer i klienters bostadsområden står i fokus också i studier av Forkby (2018); Jack & Gill (2010); Holland (2012) och Korbin och Coulton (1996). Studierna intresserar sig för hur familjer och andra professionella i bostadsområden kan vara till hjälp när socialarbetare hanterar problem med barn och unga. I en avhandling i socialt arbete skriver Disa Edvall Malm (2012) om socialarbetares arbete tillsammans med polis i arbete med narkotikabruk och kriminalitet i ett område. May-Chahal med kollegor (2014) intresserar sig för virtuella platser, som de menar är frånvarande i praktiskt arbete. De påtalar behovet av att socialarbetare införlivar också sociala problem och risker online i vardaglig praktik.

Utifrån studier av praktiskt socialt arbete med barn och unga påtalar professor Harry Ferguson vikten av att socialarbetare intresserar sig för barn och ungas vardag. I flera artiklar (Ferguson 2008; 2009; 2016; 2018) undersöker han socialarbetares praktik, platser, och rörelser. I en artikel skildras hur barn inte beaktas i tillräcklig utsträckning i barnvårdsarbete (Ferguson 2016). Han kallar det för osynliggörande och ser avsaknaden av vardaglig och nära kunskap som ett led i osynliggörandet. Att socialarbetare misslyckas i att synliggöra barn handlar inte om "dåliga" socialarbetare, hävdar Ferguson (2016). Han menar att barnvårdsärenden med katastrofala utgångar ofta antas innehålla exceptionella omständigheter, medan det i själva verket är alldagliga aspekter av praktiken som fallerar. "[I]t is the absence of intimate practice that involves eye-to-eye contact, talk, active listening, play, touch and close observation that results in crucial aspects of their [children's] experience remaining unknown" (Ferguson 2016:6). Ett aktivt intresse för barn och ungas vardagliga tillvaro, och en praktik som är nära deras vardag skapar avgörande kunskap för bedömningar och insatser, menar han. Jag menar på liknande sätt att socialarbetare som arbetar med barn och unga behöver ha nära kunskap om deras vardag på ett generellt plan (allt från aktuella tv-program och populärkultur till skolans innehåll och krav) och samtidigt intressera sig för specifika och enskilda barns (klienters) vardagar.

Ovan har jag presenterat empiriska studier om socialt arbete med barn och unga. Studierna handlar om problemlösning med särskilt fokus på de specifika platser där den äger rum. Platser studeras här utifrån professionellas perspektiv. Dharman Jeyasingham

(2014b) använder Lefebvres teori om *the production of space* för att problematisera disciplinens upptagenhet med professionellas syn på platser. Lefebvre (1991) beskriver (med något olika benämningar) rummet som en tredelad dialektik bestående av spatiala praktiker, rummets representationer (institutionell dimension) samt levd erfarenhet av rummet (*spatial practice, representations of space, spaces of representation* eller *perceived, conceived, lived space*). Jeyasingham (2014b) menar att socialt arbete stannar vid att skapa kunskap om plats utifrån socialarbetarens spatiala praktiker (rummets första dimension) samt socialt arbetes idéer och uppfattningar om platser (rummets andra dimension), men att disciplinen inte i tillräcklig utsträckning studerar plats utifrån människors vardagserfarenhet (rummets tredje dimension). Från perspektivet av Lefebvres teori innebär det att en dimension i platsens trialektik utelämnas och förståelsen blir partiell. Socialt arbete kan inte till fullo förstå ett rum om inte människors vardagliga erfarenheter av det beaktas, menar Jeyasingham (2014b). I avsnittet nedan presenteras forskning i socialt arbete som bidrar med kunskap om människors vardag och vardagliga erfarenheter.

Vardagsliv

Här presenteras forskning i socialt arbete om barn och ungas vardag och vardagsliv. Studierna tar utgångspunkt i vardagslivet snarare än sociala problem, samtidigt som vissa av dem berör också sådant som kan anses problematiskt. Med denna avhandling vill jag bidra till den kunskapsbank som de här studierna om barn och ungas vardagsliv utgör inom socialt arbete.

Vardagslivets platser och rörelser

En första grupp studier undersöker barn och ungas vardagliga platser och rörelser. Ett centralt verk i socialt arbete i det sammanhanget är Bodil Rasmussons etnografiska studie *Stadsbarndom. Om barns vardag i en modern förort* (1998). Bodil Rasmusson (1998) förhöll sig tidigt till det för tidsperioden och inom disciplinen nya perspektivet barndomssociologi. Genom att studera barns aktiviteter, rörelser och vardagliga erfarenheter, beskriver Rasmusson den fysiska och sociala miljön från barns perspektiv. Informanterna i Rasmussons studie går i klass tre och fyra och hon vill veta ”vad de ser, hör, upplever och känner” (Rasmusson 1998:69). Hon menar att hon har strävat efter teoretisk öppenhet, nyfikenhet och perspektivmedvetenhet i mötet med, och tolkning av, barnens erfarenheter (ibid. 1998:103). Med andra ord har Rasmusson ambitionen att förstå vardagslivet inte utifrån det sociala arbetets intresseområden eller teorier, utan

har i stället velat låta sig vägledas av informanterna i studien och deras erfarenheter av vardagen. På så sätt finns likheter med min studie.

Några år efter Rasmussons studie undersöker Björn Andersson (2002) ungdomsoffentlighet i Göteborg. Här är det något äldre personer och deras rörelser i staden och offentligheten som står i fokus. Andersson (2002) skiljer ut olika positioner i förhållande till offentlighet som unga kan anta: uteorienterad, urbant orienterad, lokalt orienterad samt privat orienterad. Två senare avhandlingar i socialt arbete undersöker ungas vardag i staden Malmö. Johanna Sixtensson (2018) skriver i *Härifrån till framtiden* om tjejeers vardag och offentlighet i Malmös geografier. Liksom Rasmusson (1998) drivs Sixtensson av ambitionen att förstå vardagens platser och rörelser utifrån ungas eget perspektiv, och hon vill förstå både tjejeernas agentskap och de strukturer de förhandlar i vardagen. Hon skriver om vikten av att lyssna till det som kan ses som trivialt eller oviktigt och vikten av att se bortom de ”på förhand definierade problem som tjejer förväntas ha och som är ett vanligt sätt att forskningsmässigt närma sig just tonårstjejer” (Sixtensson 2018:18). Liksom i min avhandling tycks vardagsperspektivet användas som ett sätt att se bortom problemskildringar. Det återkommer i avhandlingen *Borders crossing bodies* där Pouran Djampour (2018) beskriver offentligt liv från perspektivet av en grupp unga, så kallade papperslösa, som sällan ses som en del av det offentliga. Också Djampours avhandling närmar sig studiens informanter utan att utgå från problem. Tvärtom säger hon sig vilja utmana problemskildringar av papperslösa. Djampour (2018) antar ett medvetet förhållningssätt till rörelse, plats och geografiska gränsdragningar, och hon vänder på etablerade perspektiv inom socialt arbete då hon skildrar hur personers vardagliga liv rör sig *över* gränser och därmed problematiserar administrativa gränsdragningar snarare än personernas rörelser. På så sätt bidrar avhandlingen med ett mer rörelsebaserat förhållningssätt till vardagslivets platser inom socialt arbete.

Stephen Hicks, forskare i socialt arbete i Storbritannien, undersöker med etnografiska metoder vardagligt liv i ett bostadsområde i Edinburgh, Skottland, i ett forskningsprojekt tillsammans med arkitekter, sociologer och socialantropologer. Också Hicks tar avstånd från gängse problembeskrivningar och han intresserar sig för människors välbefinnande och välmående i relation till plats. I en artikel skriver Hicks och Lewis (2019) att forskning i socialt arbete ofta upprätthåller stereotypa bilder av bostadsområden som problematiska, och att det därmed är viktigt att se bortom dem genom att närmare undersöka samspelet mellan människa och miljö. Deras studie visar att vardagligt liv levs i relation till platsen, och de drar slutsatsen att socialarbetare behöver förstå hur boenden själva förstår välfärd och välmående i en lokal kontext, i stället för att utgå från fördefinierade problem. De menar att sådan förståelse bidrar med nyanserad kunskap att använda i det sociala arbetets praktik. I en senare artikel (Hicks 2020) utforskas vidare platsens atmosfär och känsla i relation till välfärd och välmående.

Vardagen på en geografisk plats intresserar sig också Dorothy Bottrell (2009a; 2009b) för. Bottrell har gjort en etnografisk studie bland unga tjejer i en förort till Sidney, Australien. Tjejerna bor i ett *public housing estate*, ett statligt bostadskomplex som erbjuder boende till familjer med låg inkomst. Bostadsområdet ses som problemtyngt, men Bottrell intresserar sig i stället för tjejernas vardag på plats, framförallt deras relationer, utifrån mer positivt laddade förtecken. Hon ser de ungas nätverk och relationer med varandra som ett sätt att skapa *resilience*, motståndskraft. Tjejernas relationer inbegriper positiva aspekter, som ömsesidighet, erkännande, förtroende och resurser. Bottrell påpekar också att det många gånger är svårt att lägga märke till de boendes styrkor, eftersom de skymms av de problembilder som finns både av platsen i sig och av unga som grupp.

Ovanstående studier är något olika i sin karaktär och i sin teoretiska förståelse av plats och rörelse. Rasmusson (1998), Andersson (2002), Hicks och Lewis (2019) samt Bottrell (2009a; 2009b) intresserar sig framför allt för avgränsade geografiska områden, medan Sixtensson (2018) studerar rörelser i, och i vissa fall utanför, staden. Djampour (2018) följer i stället rörelser över platsers gränser. Studierna har däremot det gemensamt att de vill utforska vardagslivet bortom gängse problemskildringar, både de som berör gruppen unga och platser. Flera av dem påtalar uttryckligen att problembeskrivningar riskerar att dölja andra dimensioner av platser eller personer. Den aktuella avhandlingen kan alltså säga bygga vidare på ovanstående studiers grundläggande utgångspunkter. De har möjliggjort den ytterligare artikulering av problem och problemdiskurser som görs i den här avhandlingen. De visar på värdet av att studera barn och ungas vardagsliv bortom problem och hur det bringar relevant kunskap till det sociala arbetets forskning och praktik.

Vardagslivets särskilda stunder

Jag vill också nämna några studier som har beröringspunkter med det som jag i avhandlingen kallar för ”förhöjd vardaglighet”. Det handlar om vardagens mer meningsfulla och innehållsrika delar, det särskilda i det alldagliga.

Två artiklar om ungas vardag är intressanta, eftersom informanterna framställer vardagen på ett likartat sätt som avhandlingens unga. De fokuserar på dimensioner av vardagen som kan beskrivas som förhöjda. Øverlien (2011) undersöker hur unga (elva till sjutton år), som är placerade på boende för våldsutsatta kvinnor, föreställer sig vardagen i framtiden. Hedin, Höjer och Brunnbergs (2012) studie handlar om unga (tretton till sexton år) som är placerade i familjehem och den undersöker ungas skildringar av ”en bra dag” (ibid. 2012:700). Gemensamt för studierna är att när de unga skildrar vardagen riktar de in sig på stunder där den görs lite bättre och roligare, snarare än att de skildrar vardagen i stort med både positiva och negativa aspekter.

Samtidigt är det relativt allmogliga aktiviteter som skildras. De unga i Øverliens (2011) studie drömmer om en vardag där de kan gå i skolan, vara med vänner och mysa med husdjur. De unga i Hedin, Höjer och Brunnbergs (2012) studie beskriver goda stunder i familjehemmet där de gör vanliga saker tillsammans, som att spela kort, titta på tv och äta middag. I båda artiklarna påpekas hur allmogliga och vardagsnära aspekter görs betydelsefulla i de ungas framställningar. Informanterna i studierna lever i och har erfarenheter av utsatta livssituationer. Det ligger därför nära till hands att se betydelsen av vardagsnära och enkla aktiviteter utifrån deras specifika situation. Øverlien (2011) nämner också själv de ungas utsatthet som en viktig förklaring till att synbart triviala och vardagliga aktiviteter ses som betydelsefulla.

I en artikel om barn som lever i fattigdom och deras egna erfarenheter uppmärksammar Sarti, Dedding och Bunders (2019) hur barn i utsatta positioner aktivt använder tillgängliga resurser och möjligheter för att skapa goda stunder i vardagen. De menar att studier om barnfattigdom oftast tar utgångspunkt i brister och svårigheter, men att barns egna vardagliga erfarenheter inbegriper både positiva och negativa aspekter. De skriver: "[I]n contrast with the unidirectional negative impacts of child poverty on children's well-being presented in literature, children in our study interestingly were found to be quite optimistic and positive about their lives as, in their experience, deficiencies and resources go hand in hand" (Sarti, Dedding & Bunders 2019:829). Författarna menar att studier från ett vardagslivsperspektiv kan fungera som motvikt till rådande bilder av fattiga barn som enbart utsatta och i behov av hjälp och stöd. Genom att studera vardagslivet kan också deras styrkor och resurser undersökas. Särskilt intressant i förhållande till denna avhandling är hur positiva och negativa aspekter av vardagen var sammanvävda i de ungas framställningar. Exempelvis påtalades både "bra" och "dåliga" dimensioner av hemmiljön. De unga informanterna identifierar vardagen som samtidigt god och bristfällig. Det gäller också för den aktuella avhandlingens informanter, vilket jag återkommer till. I den här avhandlingen och genom undersökning av "vanliga barns" "vanliga vardag" omtolkas ovanstående studiers framställningar av vardagens goda stunder, då det tydliggörs att också "vanliga" barn fokuserar livets små och vardagliga glädjeämnen. Vidare ger ovan nämnda studier anledning att tro att förhöjd vardaglighet kan vara ett relevant begrepp också i förhållande till unga som lever i utsatta situationer.

Jag vill också nämna några studier i socialt arbete som fokuserar på "praktisk aktivitet" på sätt som är intressanta för avhandlingen. Forkby och Batsleer (2020) undersöker hur unga skapar rum som ger en "momentary experience of joyful connectedness" (ibid. 2020:498). Författarna skriver om ett hbtq-center för unga, en grupp graffitimålare, en kulturell-politisk grupp samt en grupp som ägnar sig åt musik och teater. Att delta i dessa aktiviteter och sammanhang, menar författarna, skapar en positiv erfarenhet. I sammanhanget är det med andra ord att gemensamt delta i praktisk aktivitet som framhålls som något som gör vardagen bättre, en aspekt som återkommer också i denna

avhandlingens analys. Även i Maria Heintz (2018) avhandling om barn och ungas kamratskapande påtalas gemensamma aktiviteter som viktiga för att skapa gemensamma positiva erfarenheter. Också Kohli och Mather (2003) skriver om praktisk aktivitet som något som främjar välbefinnande. De beskriver ett projekt i Storbritannien som ger social service till barn och unga som söker asyl utan vårdnadshavare. Bland annat beskrivs en cykelverkstad och en cykelklubb, som ses skapa både färdigheter och gemenskap. Det praktiska utförandet av aktivitet ses centralt i sammanhanget. Författarna beskriver en fjortonårig pojkes arbete i verkstaden, och avslutningsvis nämner de att pojken inte ”in depth” (Kohli & Mather 2003:210) pratar med någon om sina erfarenheter. Författarna ser praktisk aktivitet och upptagenhet med något meningsfullt, exempelvis cyklar, som en viktig del i återhämtning och välmående, ett perspektiv som sällan ges plats inom socialt arbete där samtal är socialarbetares främsta arbetsredskap. Liknande processer skildras i Emma Södermans (2019) avhandling om en grupp personer som sätter upp en musikal tillsammans, och där delar av ensemblen lever som papperslösa. Deras aktiviteter i relation till den gemensamma musiken ses som *commoning*, gemenskapande, och musiken fungerar som ett rum för gemenskap och gemensam kamp. Att gemensamt delta i olika roliga aktiviteter tycks avgörande för den gemenskap som utvecklas. Ovanstående studier diskuterar inte uttryckligen praktisk aktivitet som en central aspekt för vardagligt välbefinnande och välmående även om resonemangen finns implicit. Emellertid kan den här avhandlingen sägas bygga vidare på deras intresse för praktisk aktivitet och dess del i vardagligt välmående, genom att fokusera på ungas vardagliga aktiviteter och förhöjd vardaglighet.

I det här avsnittet har jag presenterat forskning om barn och unga i socialt arbete som på skilda sätt behandlar vardag och vardagsliv. De skildrar vardagslivets platser och rörelser samt delar av vardagen som kan beskrivas som förhöjda stunder. Med min avhandling vill jag plocka upp och bygga vidare på studiernas grundläggande utgångspunkter i vardag, plats och rörelse och önskar bidra till ytterligare kunskapsutveckling på området. Utöver den forskning i socialt arbete som beskrivits i kapitlet finns det studier från andra discipliner med beröringspunkter med min avhandling. De har varit betydelsefulla i mitt arbete och jag kommer att beskriva och använda mig av dem i analysen.

3 Teori

I kapitlet presenteras studiens grundläggande ontologiska utgångspunkter samt teoretiska idéer kring vardag och vardagsliv.

Jag hanterar i studien teori på ett sätt som kan liknas vid det sociologen Paul Atkinson (2017) kallar för *granular analysis*; en analys som färdas med empirin. Det innebär att teoretiska verktyg och empiri tillsammans formar analysen. Atkinson (2017) skriver: ”We can pick up ideas from the literature we read, and we can assimilate ideas to our own research interests. So, data are stuff to think with, and ideas are the tools we use” (Atkinson 2017:7). Vissa teoretiska idéer har format min studie på ett grundläggande plan, medan andra tillkommit senare som konkreta analysverktyg.

I detta kapitel presenteras teoretiska idéer som har fungerat som *sensitizing concepts* (Blumer 1969), eller *sensitizing ideas* (Atkinson 2015). De har funnits med före, under och efter fältarbetet och påverkar vad jag tittar på och hur jag tittar under studiens gång. Idéerna berör görande, interaktion/samspel samt vardag. De har format studiens innehåll och riktning på ett grundläggande plan.

Här introduceras också ett analytiskt ramverk kring vardag, frammejslat genom studiens empiri. Det har tillkommit efter studiens fältarbete och under analysens gång, eftersom jag har behövt ytterligare verktyg för att förstå empirin och närma mig vardagen utifrån de ungas egna framställningar. Ramverket tjänar som analytisk lins i analyskapitlet.

Vidare används mer avgränsade teoretiska begrepp som konkreta verktyg i analys av studiens empiri. De är rörelse och rum (Massey 2005), osäkerhet (Dewey 1938), *personal life* (Smart 2007) samt kunskap (Burke 2016; Lässig 2016). Begreppen presenteras i de analyskapitel där de används, kapitel sex, sju, åtta och nio. Begreppen rörelse och rum har en något annorlunda status eftersom de tillkommit efter analys av förstudiens material och därför format huvudstudiens innehåll och riktning. Denna process redogör jag för i metodkapitlet.

Interaktionism som grund

I avhandlingen intresserar jag mig för hur människor ”gör” saker – i tolkande handling och i samspel. En grundläggande ontologisk utgångspunkt finner jag inom interaktionistisk teoribildning. Genom interaktionism sätter jag fokus på görande och samspel. Vidare betonas också situationen samt tolkning och meningsskapande. Jag använder samspel och interaktion synonymt. I dessa termer ryms antagandet att fenomen ”görs” i en aktiv och tolkande process.

Georg Simmels tankar kan ses som grundläggande för interaktionistisk teoribildning. Han menar att samhället inte bör förstås som en enhet fylld av en samling individer, utan att det blir till i mänskligt samspel. Han säger: ”[S]ociety exists where a number of individuals enter into interaction” (Simmel 1908:23). Simmel beskriver samhället som en process, som en pågående interaktion. Om människor inte engagerar sig i handlingar som på ett eller annat sätt lägger grund för andra människors handlande, skulle det inte finnas något som kunde kallas för ett gemensamt samhälle (Simmel 1908). Med Simmels perspektiv betonar jag process och samspel.

I linje med ovanstående har avhandlingen fokus på det som görs, på ”görande” (eng: *doing*). Jag studerar göranden och förhåller mig interaktionistiskt till världen utan att för den sakens skull analysera interaktioner i detalj. Att studera hur fenomen görs är att intressera sig för de processer genom vilka världen blir till. I avhandlingen studeras hur vardag görs, men göranden studeras inom olika akademiska fält och med olika ingångar. Exempelvis studeras hur man gör kultur (Becker 1986) såväl som plats (Massey 2005), familj (Morgan 2011) och kön (West & Zimmerman 1987).

Genom analysens gång har studien fått ett allt starkare fokus på görande som en tolkande och meningsskapande process. Herbert Blumer (1969) och symbolisk interaktionism betonar att mänskligt handlande formas i linje med hur människor tillskriver mening till de situationer de agerar i. Blumer skriver: ”The actor selects, checks, suspends, regroupes, and transforms the meanings in the light of the situation in which he is placed and the direction of his action” (Blumer 1969:5). Mening tillskrivs inte en gång för alla, utan är öppen och pågående med möjlighet till omtolkning och förändring. Detta perspektiv implicerar ett fokus på situationen. Att mening tillskrivs situationellt är en teoretisk utgångspunkt som formats genom det empiriska materialet, och i analysen beskrivs hur studiens unga tillskriver ting, platser och människor mening utifrån situation. Med andra ord, fenomen ”görs” i en specifik situation, snarare än att de har en inneboende och fast mening (Blumer 1969).

Interaktion med icke-människor

I avhandlingen beaktar jag också interaktion med djur, växter, saker och annat, det som ibland kallas för "icke-människor". "Icke-människor" har på senare tid getts större plats inom samhällsvetenskaperna (Latour 2005), och även om jag här först och främst undersöker människor, placeras inte icke-människor som kontext eller bakgrund. I stället undersöks hur det sociala livet formas i samspel med dem. I avhandlingen använder jag uttrycket "andra och annat" som benämning på både de människor och icke-människor som studiens informanter samspelar med.

Avhandlingens förståelse av "andra och annat" är grundad i interaktionism och antropologen Daniel Millers (2005; 2010) *theory of things*. Miller (2005; 2010) tar utgångspunkt bland annat i Simmels beskrivningar av vad stadens liv, dess ting och miljöer "gör" med människan, eftersom han menar att tingen skapar oss liksom att vi skapar dem. När samhällsvetenskapen har studerat saker som människor omger sig med, menar Miller, har de tolkats framför allt som uttrycksmedel, symboler eller representationer av människor. Men Miller menar att objekt inte är neutrala och passiva ting som människan använder sig av, utan att de är medskapare av människans värld. Han skriver att "objects make us, as part of the very same process by which we make them" (Miller 2010:60). Det står i samklang med sociologen Paul Atkinsons (2017) idéer om etnografi. Atkinson menar att olika materiella ting "can and do exert influence" (2017:11) och beskriver platser som "clearly constitutive of the sort of activity that takes place there" (Atkinson 2017:15). Atkinson betonar att platser och tings görande är något som etnografer "alltid" har intresserat sig för, om än sällan uttryckt explicit (ibid. 2017). Det innebär en omtolkning av det sociala (Latour 2005) eftersom både människor, djur och saker ses som deltagare i det sociala livet. Denna förståelse står i samklang med hur studiens unga relaterar till icke-människor. Framför allt framträder hur också djur, men även ting, ses som deltagare i det sociala livet och vardagens aktiviteter.

Vardag och vardagsliv

Avhandlingen handlar om görandet av *vardag*. Nedan ringar jag in vardag med hjälp av dess användning i vardagligt tal samt samhällsvetenskapens beskrivningar.

När Svenska Akademiens ordbok reder ut betydelsen av vardag figurerar ord som vanlig, normal, alldaglig och ordinär (SAOB *vardag* tryckår 2014). Vardag beskrivs vidare som något repetitivt, något som inträffar eller upprepas varje dag, som "veckodag som inte är söndag eller helgdag", det vill säga något annat än fest- eller högtidsdag, samt som något glädjefullt och trist, något som man tar sig igenom med möda och

besvär⁵. Ett citat från 1900-talets början kan sägas illustrera vardagslivet ur samtliga ovanstående betydelser: ”Inga särskilda fröjder eller sorger, endast jämngrå hvardag” (SAOB *vardag* tryckår 2014). Med uttrycket *inga särskilda* fröjder eller sorger fångar citatet vardag i betydelsen alldaglig och obemärkt. Förledet *jämn-* indikerar något enformigt och kanske repetitivt i kontrast till det särskilda, och användningen av ordet *grå* antyder vardagens karaktär av att vara trist och ointressant.

Ovanstående beskrivning utifrån vardagligt tal indikerar att vardag innebär det vanliga och invanda, det som sällan läggs märke till eller är tillgängligt för reflektion. Samhällsvetenskapen tycks enig om att vardagslivet är svårfångat, både som empiriskt område och som teoretiskt begrepp (Hviid Jacobsen 2009). Det undslipper försök till fastnagling och definieras ofta implicit. Rita Felski (2000) skriver att vardagsbegreppet sällan skärskådas, vilket hon hänför till vardagslivsforskningens intresse för det partikulära och konkreta (ibid. 2000:78).

Samtidigt som alla människor ”har” ett vardagsliv gestaltar det sig olika från person till person. Vardagslivet kan kretsa kring skolan, hemmet, läsläsning och syskonbråk, men också levas i ett flyktingläger på obestämd tid, eller i virtuella rum tillsammans med människor som bor både nära och fjärran. Lefebvre (1987) skriver: ”The everyday is [...] the most universal and the most unique condition, the most social and the most individuated [...]” (Lefebvre 1987:9). Det som är vardag för en person, kan vara extraordinärt och ovanligt för någon annan. Vardagen är samtidigt en gemensam och subjektiv erfarenhet.

Upprepning

När jag i studien närmar mig vardagslivet, riktar jag blicken mot upprepning och alldaglighet (jfr Felski 2000). Under fältarbetet artikulerades det konkret i intervjufrågan ”Vad brukar du göra sådär en vanlig dag?” som jag i olika varianter ställde till studiens unga informanter. Vardagen bestäms framför allt genom dess temporala rytm. Vardag är upprepning (Felski 2000). Vardagen pågår dag efter dag, i en ständig upprepning av vardagliga rutiner och vanor. Vardagen är det som varit i går och det som kommer i morgon, en kontrast till avbrott och enstaka händelser (Elias 1978:171). Genom vardagens rutinmässiga göromål förankras människan på en och samma gång i historien, nutiden och framtiden.

Studiens analys fokuserar de aktiviteter som upprepas i vardagen och hur de tillskrivs mening av unga. I teoribildningar kring vardagslivet återkommer skilda och polariserade tolkningar av upprepning. Vanor, rutin, upprepning, repetition – i

⁵ *Oxford English Dictionary* (OED Online 2019) definierar *everyday* på snarlika sätt. *Everyday* anges vara något som upprepas varje dag, som inte är fest eller helg och som är alldagligt och vanligt.

sammanhanget skiljer jag dem inte åt – laddas med mening och värde. De beskrivs endera som tvång och begränsning, endera som stöd, trygghet och frihet. Ehn och Löfgren (2007) konstaterar att vardagens rutiner kan erfaras både som tvångströja och stödkorsett.

Det finns en lång tradition av att skildra vardagens rutiner som tvångströja. Det moderna vardagslivet, fabriksarbetet likväl som hemarbetet framställs ofta i ljuset av rutinens fångenskap och upprepningarnas tristess (Highmore 2004). ”In modern life [...] [t]he everyday imposes its monotony”, skriver Henri Lefebvre (1987:10). I förhållande till barn och unga påtalas tidvis kritiskt att de är fast under skoldagens rigida tidsdisciplin och detaljerade schemaläggning som hämmar kreativitet och naturlig skaparanda. Judith Ennew (1994) påpekade för länge sedan hur sådan tidsdisciplinering genom fritidsaktivitetens tidsreglering och minskning av fri lek har kommit att omfatta en större del av barn och ungas tillvaro, en iakttagelse som knappast är mindre giltig i dag. När vardagens rutiner ses som tvång och begränsning föds behovet av att fly vardagen och finna mening och lust bortom den invanda vardagens tristess (Cohen & Taylor 1976). När vardag skildras är det ofta utifrån denna negativa tolkning av upprepning.

Men rutiner och vanor tillskrivs också positiva värden. I förhållande till barn och unga ses rutiner ofta som något av yttersta vikt. De anses bringa trygghet och förutsägbarhet och framhålls som ett grundläggande behov (Highmore 2004:311). På så sätt förknippas upprepning också med det varma, vilsamma och trygga. Vardagligt upprepande av sysslor och händelser ger förankring i tillvaron och skapar ett ”energisparande tillstånd, man bara är” (Ehn & Löfgren 2007:78). Ett sådant tillstånd kan bringa vila och trygghet och upplevas som livsnödvändigt för att orka med övriga delar av tillvaron (ibid. 2007). Från rofylld varande är steget dock inte långt till lathet och passivitet. Felski (2000:83) påtalar att repetition också tolkas som lathet, som i idén om den oföretagsamma människan som slår på autopiloten och går i samma spår år efter år utan förändring och förbättring.

Jag nämner dessa skilda tolkningar eftersom studiens analys berör vardaglig upprepning. Där skildras framför allt hur vardagens rutinmässiga göranden kan skapa meningsfulla och innehållsrika stunder i vardagen, tvärtemot de ofta dominerande idéerna om rutinens tvångströja. Vidare visas hur något ”speciellt” och ”särskilt” kan skapas i vardagslivets invandhet. Alldaglighet och invandhet belyser jag nedan.

Alldaglighet

Vanor och rutiner är intimt förknippade med det alldagliga och familjära. Vardag beskrivs ofta som lågmäld och alldaglig, i kontrast till det extraordinära och spektakulära (Elias 1978:171). Det kan hänföras till vardagens atmosfär eller intensitet.

Vardagen känns igen genom dess *air* av alldaglighet. Den förmedlar känslan av något invariant och välkänt. Felski (2000) talar i sammanhanget om vardagens "mode of experience" (ibid. 2000:81).

Vardagslivet levs i en "känd miljö" med "kända rutiner", skriver Bäck-Wiklund (2001:49, se också Eliasson-Lappalainen & Szebehley 2008). Vardagen är det som människan känner igen. I vardagslivet blir människan också en person som känns igen av andra. Den lågmälda invandheten erfars inifrån och ut, och utifrån och in. Vanor och invandhet bidrar till vardagslivets *air* av självklarhet och *common sense*. Självklarhet eller obemärkthet ses ofta definiera vardagslivet på ett mer grundläggande plan. Hviid Jacobsen (2009) skriver: "Everyday life belongs to the largely neglected realm of the familiar, taken-for-granted, common sense and trivial – in short, the unnoticed" (ibid. 2009:2). Felski (2000) skriver på liknande sätt: "The distinctiveness of the everyday lies in its lack of distinction and differentiation; it is the air one breathes, the taken-for-granted backdrop, the commonsensical basis of all human activities" (Felski 2000: 80). Vardagen är "inget särskilt", det som går obemärkt förbi. Från alldagligheten är steget inte långt till det banala, oviktiga, ointressanta och betydelselösa. Vardagslivsforskare pekar dock på att den synbart triviala och ointressanta vardagen ofta rymmer mer än vad som antas vara fallet. Det är något som uppmärksammas i studiens analys. När vardagslivets upprepningar och lågmäldhet omnämns i allmänhet och i positiva ordalag, är det oftast i förhållande till trygghet och lugn. Studiens empiri visar emellertid att vardagsrutinerna också kan göras spännande och glädjefylla.

Förhöjd vardaglighet: Ett analytiskt ramverk

Ovan har jag redogjort för idéer om vardagen som har format min studie och påverkat materialproduktion och analys. För en erfarenhetsnära tolkning av ungas framställningar av vardag (se avsnitt *Erfarenhetsnära tolkning* i kapitel fyra) stod det emellertid klart att analysen behövde ytterligare verktyg. Jag har därför mejslat ut ett eget analytiskt ramverk kring vardag med hjälp av studiens material. Här utvecklas ramverket. Det innefattar tre begrepp som fokuserar olika dimensioner av vardagen: *förhöjd vardaglighet*, *obemärkt vardaglighet* och *dämpad vardaglighet*. Ramverket konkretiseras ytterligare i studiens analyskapitel. Där tjänar det som analytisk lins vilken uppmärksammar vardagens nyanser och riktar analysen mot en särskild dimension av vardagen.

Vardagslivet, som det tecknats i ovanstående avsnitt, som en jämnrå, rutinmässig och invand tillvaro kan övergripande ringas in med hjälp av sociologen Wayne Brekhus (1998) begrepp *unmarked*. Brekhus (1998) menar att människan relaterar till sociala fenomen som antingen "något särskilt" eller "inget särskilt", som förgrund eller

bakgrund. Det som är *marked* är det som betonas, som läggs märke till, uppfattas som extraordinärt, står ut från det vanliga och som tilldrar sig uppmärksamhet. Som kontrast står det *unmarked*, det obetonade, som uppfattas som alldagligt, tas för givet och inte står ut på något speciellt sätt. Det obetonade tillskrivs ingen särskild betydelse utan ses som det normala eller vanliga⁶. Vardagslivet kan beskrivas som *unmarked*. Det är en obetonad sfär som inte ses som något särskilt eller läggs märke till. Emellertid tycks vardagslivet, som det framställs av Allbodas unga, inte vara den obemärkta och obetydliga sfär som tecknats ovan. Med utgångspunkt i deras framställningar av vardagen framträder i stället färgskiftningar i det förmodat jämngråa, och från den oformliga massan träder konturer fram.

En trinär konstellation

Jag föreslår att vardag kan förstås som en trinär konstellation som består av dimensionerna *förhöjd vardaglighet*, *obemärkt vardaglighet* och *dämpad vardaglighet*. Medan vissa fenomen konstrueras som binära par (en part betonas medan den andra förblir obetonad, exempelvis kvinna–man), konstrueras andra i trinärer (Brekhus 1998). De vardagliga dimensionerna förhöjd, dämpad samt obemärkt kan bäst förstås som en trinär. I en trinär konstellation finns en neutral sfär som uppfattas som normalitet och som inte betonas (ibid. 1998). Övriga två sfärer kan betonas som endera *mer* eller *mindre* än denna neutral. Brekhus (1998) exemplifierar med uttrycket ”överpresterare”, som betonar någon som ses som *mer* än det som uppfattas som normalt, medan slarver eller underpresterare betonar någon som uppfattas sämre eller under det som ses som normalt. En trinär konstellation kan uttryckas som: mer-normal-mindre, eller över-normal-under. Genom studiens material framträder vardagligheten som: förhöjd-obemärkt-dämpad.

Förhöjd vardaglighet benämner jag de tillfällen när vardagen görs lite roligare, rikare och mer meningsfull än annars och därmed skapar något särskilt och betydelsefullt i det alldagliga. I studiens empiri berättar de unga om sådant som i och för sig kan förstås som vardag i termer av att det handlar om återkommande aktiviteter som för dem är invanda och alldagliga. De talar om cykling på byn, Youtubettittande, kompishäng, traktorkörning och dataspel. Men samtidigt med beskrivningar av det vardagliga och alldagliga, ges aktiviteterna innebörden av att vara något *mer*. De berättar om vardagslivet men ändå om något särskilt. Vardagslivets särskildhet eller särskild

⁶ Kategorierna *unmarked-marked* stammar från lingvistikens där vissa ord betonas och särskiljs (markeras) medan andra tas för givna (Brekhus 1998). I nyhetsrapportering, exempelvis, kan höras att ”kvinnor och barn” fanns bland skadade eller omkomna. Kvinnor och barn är kategorier som markeras, till skillnad från kategorin ”man” som ofta lämnas omarkerad.

vardaglighet, kan man säga. Denna särskilda vardaglighet utgör en betydelsefull och meningsfull dimension av vardagen.

Dämpad vardaglighet kan enligt samma princip beskrivas som något mindre (tristare, innehållsfattigare, meningslöst, betydelselöst etc.) än vanlig vardag. Dämpad vardag kan skönjas exempelvis i berättelser om skollektioner som, ackompanjerade av pust och stön, beskrivs som olustiga tillfällen (av vissa, men inte alla). Dessa tillfällen tynger och försvårar livet och dämpar glädje och välbefinnande. Andra unga berättar om andra situationer. Någon beskriver en granne som ibland orsakar problem. Ytterligare andra unga upplever olust och minskat välbefinnande när de möter ”skumt folk” på byn och tar omvägar för att slippa gå förbi bänkarna vid affären Mat-Esset, som upplevs som obehagliga.

Obemärkt vardaglighet kallar jag de delar av vardagen som vare sig står ut som förhöjda eller dämpade. De betonas inte utan skapas som neutrala och går alltså obemärkta förbi. De görs till obemärkta sfärer. I intervjuer med de unga icke-betonas vissa delar av vardagen till den grad att de inte alls tycks existera. Läxor, kvällsmiddagar, byalaget och Allbodas många intervenerare är exempel på sådant som så gott som aldrig omtalas. Endast undantagsvis, som svar på en direkt fråga från mig, eller en konkret uppmaning att berätta, görs de till innehåll i vardagen. Det kan tolkas som att dessa delar är så självklara och icke-reflekterade att de inte ens läggs märke till eller artikuleras högt, eller att de är så ointressanta och oviktiga att de placeras i någon slags icke-existens. Den dimensionen benämner jag som obemärkt vardaglighet.

Mitt syfte med ovanstående distinktioner är inte att skilja ut och boxa in olika delar av vardagen. Dimensionerna är analytiska kategorier som inte är lika distinkta i verkligheten. Inte heller menar jag att vissa aktiviteter kan knytas till specifika dimensioner av vardagen. Ramverket kan liknas vid en typ av teori som Abend (2008) beskriver vara ”[...] not about the social world itself, but about how to look at, grasp, and represent it” (Abend 2008:179). Med hjälp av de olika dimensionerna skapas ett ramverk där vardagslivets nyanser synliggörs.

Det analytiska ramverket är utmejslat genom empirin och ungas framställningar av sin vardag. I empirin lägger de unga störst vikt vid de delar av vardagen som jag tolkar som förhöjd vardaglighet. De framställs som särskilt betydelsefulla och meningsfulla. Eftersom jag strävar efter en erfarenhetsnära skildring av vardagen, lägger jag därför störst vikt vid förhöjd vardaglighet. Nedan utvecklar jag förhöjd vardaglighet som teoretiskt begrepp. Också avhandlingens analyskapitel behandlar (enligt samma princip) företrädesvis förhöjd vardaglighet, och där konkretiseras begreppet ytterligare.

Det särskilda i det allmogliga

Förhöjd vardaglighet handlar om det särskilda i det allmogliga. Det ska förstås som stunder då vardagen görs till något *mer* – bättre, roligare, mer innehållsrik och mer meningsfull – än vanlig vardag. Det är en vardagens guldkant i mildare bemärkelse, kan man säga. Det kan åstadkommas genom att harva åkern hemmavid, något som vissa unga ägnar sig åt med glädje och passion. Harvningen beskrivs som en njutning, och tiden efter skolan där ute på åkern tycks vara en helig stund. Förhöjd vardaglighet kan också göras genom fritidsgårdens aktiviteter, kanske genom en avkopplande filmstund i soffan tillsammans med vänner och popcorn.

Harvningen och filmkvällarna är vardagliga göromål som upprepas dag efter dag. De är återkommande, invanda och har den *air* av allmoglighet och lågmäldhet som vardagslivet känns igen genom. Vardagen är sekulär, skriver Felski (2000). Vardagen saknar anknytning till det upphöjda, heliga eller storslagna. Den tillhör vare sig det mirakulösa, magiska eller förtrollade. Den är skild från det särskilda (ibid. 2000:79f.). Emellertid, harvningen och filmkvällarna i Allboda står i sin karaktär av särskildhet – dess närmande till det magiska och förtrollade – bjärt i kontrast mot gängse uppfattningar av vardagslivet. I stället kan de förstås som heliga stunder, storslagna trots sin enkelhet. Lika mycket som stunderna tycks fjärma människan från allmogligheten, lika mycket inbegriper de all den allmoglighet som hon känner igen och kan relatera till. De ungas sätt att göra den återkommande och invanda vardagen till något särskilt nyanserar och luckrar upp fasta definitioner och föreställningar om vardagen. De visar att vardagslivet innehåller stunder då det allmogliga och storslagna smälter samman (jfr Highmore 2004:311). Begreppet förhöjd vardaglighet fångar sådana stunder.

Tolkande handling och situation

Det går inte att göra en lista över aktiviteter som förhöjer vardagen för de unga i Allboda. Medan Hjalmar och Johan gör det genom att köra traktor och delta i lantbruket, är det bara ancor och höns som gäller för klasskamraten Casper. Alice ser bara hästar och ridning och struntar i fåglar och traktorer. Ebba fotograferar blommor och lägger ut på *Instagram* och Charlie försvinner in i fantasyböcker. De vardagliga dimensionerna är på så sätt inte kopplade till specifikt eller givet innehåll. I stället skapas de i personers aktiva tolkning av en situation. Det är inte aktiviteter eller ting i sig som förhöjer vardagen, utan hur de tillskrivs mening utifrån situation (Blumer 1969). Vid ett tillfälle kan förhöjd vardaglighet åstadkommas genom att författa en bok, vid ett annat genom att klippa gräsmattan.

På detta sätt har den förhöjda vardagen beröringspunkter med Simmels (1958) beskrivning av äventyret som ”a form of life which can be taken on by an undetermined number of experiences” (ibid. 1958:227). Äventyret är en erfarenhetsform som kan ges olika innehåll. Det som blir till ett äventyr i den enes liv är något annat i den andres.

Här framkommer beröringspunkter också med leken⁷. Leken är teoretiskt svårfångad, menar Sutton-Smith (1997:1), trots att alla vet hur det känns att leka. Vi har alla en intuitiv förståelse av vad lek är, och vissa aktiviteter är så fast definierade att förståelsen av dem är så när som på omöjlig att rubba. Samtidigt kan leken inte helt och hållet naglas fast. Liksom leken görs förhöjd vardaglighet inte på särskilda tider eller platser. Sociologen Johan Asplund (1987) skriver: "Leken utspelar sig inte bara i på förhand givna tidsintervall och på särskilda platser, reserverade eller föreskrivna för lek. Man kan leka när som helst och var som helst. När leken bryter fram, förvandlas tiden till lektid och platsen till lekplats" (Asplund 1987:66). Schwartzman (1978) beskriver lek som transformation: en hög med kuddar blir till ett slott och man själv görs till en hund för en stund – eller kanske en tiger (jfr Ehn 1983). Att göra förhöjd vardag kan ses som en lekande transformation av vardagen.

Förhöjd vardaglighet är alltså *situationsbetingad*. Även om vissa aktiviteter tycks återkomma i förhållande till en viss person, så tillskrivs de mening utifrån situationen. Exempelvis framställer Elliot fotboll som något han i grunden gillar och tycker om att ägna sig åt, men hans tolkning av fotboll varierar ändå beroende på tillfälle. Den ena dagen kan fotbollsträningen förhöja en trist och händelselös stund, medan den en annan dag kommer i vägen för och hindrar möjlighet att spela dataspel. Det innehåll vardagens dimensioner skapas kring går därför inte att boxa in och fastslå en gång för alla. Även om vissa personer återkommande tycks göra förhöjd vardaglighet på likartade sätt, finns variationer beroende på hur situationen definieras.

I samspel

Personer gör inte förhöjd vardaglighet i ensamhet. Tvärtom kan i studiens material urskiljas att förhöjd vardaglighet åstadkoms i samspel. När Ebba gör förhöjd vardaglighet genom att cykla och vara på lekplatsen, exempelvis, samspelar ting i rummet – lekplatsens alla redskap, gungorna, den mjuka gummibeläggningsen, intilliggande bänkar och gräsmatta att sitta på, cykelvägar och bilfria ytor att cykla på – med vännerna och Ebba själv. Genom engagemang med världen runt omkring kan förhöjda stunder skapas. Samspel med omgivningarna är central komponent i förhöjd vardaglighet.

Förhöjd vardaglighet inbegriper en aktiv relation med det tillgängliga rummet (jfr Joelsson 2013; Panelli, Nairn & McCormack 2002). Det kan handla om att upptäcka och tillvarata oansenliga detaljer, men också att mer storslaget omskapa saker eller platser. Det är en process som involverar aktiv handling. Genom att ha ett öga för rummets möjligheter formas och omformas det. Då Ebba ger sig ut i skogen och letar efter blommor, exempelvis, görs rummet till ett sammanhang för utforskande och

⁷ Här ska inte lek förstås som barns lekar, exempelvis kurragömma, utan tänk istället dans, teater och karneval. Leken är från detta perspektiv en mänsklig angelägenhet, och inte enbart för barn.

estetisk och sinnlig njutning. Rummet ”gör” också något med människan. Skogen bidrar till att göra Ebba till en person som går i skogen och tillsammans med sin kompis plockar blommor för att sedan lägga ut på *Instagram*. Också mobiltelefonen som används är en del i att skapa henne som någon som tycker om att fotografera och använda *Instagram*. Med hjälp av rummet skapas hon som person, och som någon som förhöjer vardagen. Förhöjd vardaglighet är således en aktiv och ömsesidig process där människa och omgivning samspelar.

Vardagens villkor – en kommentar

Som jag nämnt ses vardag ofta synonymt med gemene man eller underordnade grupper. Felski (2000:79) påtalar emellertid att vardagslivet inte endast rör de underordnade. Tvärtom berör vardagsbegreppet människors delade erfarenhet av att leva inbäddade i en materiell omgivning, i en invand och alldaglig tillvaro, skriver hon. Vardagslivet grundar oss alla i den alldagliga erfarenheten och handlar alltså om något gemensamt mänskligt, hävdar Felski (2000). Jag vill tillägga att människor också delar erfarenheten av att den invanda vardagen görs till något mer än det vanliga, då vardagen förhöjs. Förhöjd vardaglighet är en gemensam vardaglig form. Det innebär inte att människor har likartade konkreta och materiella förutsättningar. Felski (2000) skriver: ”To recognize that we all inhabit everyday life is not to deny social differences but simply to acknowledge a common grounding in the mundane” (Felski 2000:92). Begreppet förhöjd vardaglighet är ett redskap för att fånga situationer där personer gör vardagen mer meningsfull och betydelsefull än annars, också då de är begränsade av yttre omständigheter och strukturer. I avhandlingen fokuserar jag emellertid inte på de ungas skilda förutsättningar och möjligheter att handla, utan jag intresserar mig för sätt att förhöja vardagen som är gemensamma för unga i olika livssituationer.

I de fall en studie ska undersöka personers skilda förutsättningar och möjligheter att förhöja vardagen kan Natascha Klockers (2007) begreppspar *thin* och *thick agency* vara till hjälp. Med *thin agency* avses beslut och vardagligt handlande i begränsande situationer med få möjligheter och alternativ till handling. *Thick agency*, däremot, innebär större handlings- och valmöjligheter (ibid. 2007). Klocker (2007) använder begreppen för att undersöka barns möjligheter att agera och bestämma i olika sammanhang där deras möjligheter varierar. I vissa situationer utvidgas aktörskapet, medan det uttunnas i andra. Olika faktorer ackumuleras och påverkar processer av uttunning och utvidgning. Exempelvis kan fattigdom samverka med kön och påverka barns handlingsmöjligheter. Begreppen utgår från att makt skapas relationellt och de ger möjlighet att undersöka människans förmåga till handling också i situationer där den är begränsad. Begreppsparet kan användas för att synliggöra både *thin* och *thick agency* i görandet av förhöjd vardaglighet. Att förhöjd vardaglighet sätter fokus på aktörskap och ”göranden” yrkar emellertid på viss aktsamhet. Det finns risk att

reproducera dominerande individualistiska ideal där människor själva görs ansvariga för prekära livssituationer (se t.ex. Kvist Lindholm & Wickström 2020 om ungas psykiska ohälsa och ”responsibilisation”). Begreppet bör användas med varsamhet i förhållande till de människor som berörs, och en reflektion kring förutsättningar för att förhöja vardagen kan vara nödvändig. I avhandlingens metodkapitel återkommer jag till frågan i förhållande till denna studie.

Avslutande kommentar

I kapitlet har jag redogjort för symbolisk interaktionism som studiens ontologiska utgångspunkt. Jag ser både människor och icke-människor (andra och annat) som deltagare i socialt samspel och liv. Jag har vidare diskuterat vardag och vardagsliv samt presenterat mitt eget analytiska ramverk kring vardag och förhöjd vardaglighet. I avhandlingens analyskapitel används ramverket som en analytisk lins som fokuserar olika vardagliga dimensioner i studiens empiri. Framför allt fokuseras förhöjd vardaglighet. I varje analyskapitel presenteras sedan ytterligare teoretiska begrepp som hjälper mig att förstå och analysera de specifika områden som respektive kapitel berör. I nästa kapitel följer en metodberättelse där jag redogör för fältarbetets genomförande, material samt analytiska och etiska ställningstaganden.

4 Metod

Ett fältarbete är en oviss väg att vandra, en väg som formas genom tillfälligheter och misstag likväl som av planering och framsynthet – även om de senare brukar beredas mer utrymme i metodavsnittens beskrivningar (Charmaz 2004:991; Van Maanen 2011:2). I det här kapitlet berättar jag om min etnografiska läroprocess. Jag skildrar situationer som jag har ställts inför under fältarbetets gång och hur arbetet har tagit nya vändningar i takt med mitt lärande om fältet. Jag skildrar hur studiens problemformulering växt fram, hur analysen tog sin form och riktades samt hur etiska frågor har hanterats under fältarbetets gång. Fältarbete och analys är tätt sammanvävda. Redogörelsen följer i kronologisk ordning.

Uppmärksam närvaro

I studien tar jag som utgångspunkt att etnografiskt fältarbete handlar om vardagsnära lärande. I boken *Doing fieldwork* liknar antropolog Rosalie H. Wax (1971) fältarbete vid socialisation och menar att det är en personligt utvecklande process där man begripliggör världen genom att placera sig själv i den (jfr Aspers 2007). Observation innebär att närvara som människa, med sin egen kropp och personlighet (Goffman 1989:125), och etnografer använder grundläggande och personliga förmågor som att lyssna, titta, testa och imitera (Atkinson 2015:35). I studien har jag varit närvarande i byn Allboda för att lära mig om byn och dess miljöer, och jag har använt min personlighet och mina sinnen för att lära mig hur saker och ting går till i de sammanhang jag har närvarat. På detta sätt menar jag att mitt fältarbets lärande liknar vardagligt lärande.

Samtidigt är fältarbete en analytisk praktik. Observation som kunskapsproduktion innefattar mer än förutsättningslöst betraktande, skriver Peter Burke (2016) i sin bok om kunskapens historia. Läkarens iakttagelse av patienten, militärens blickande ut över slagfältet eller biologens exkursioner till olika biotoper, de förutsätter alla en teoretiskt informerad närvaro (ibid. 2016). På samma sätt är etnografiskt fältarbete uppmärksam närvaro (Atkinson 2015; Goffman 1989:155). Min uppmärksamhet har formats genom teoretiska idéer som har gett riktning men inte med järnhand styrt fältarbetets materialproduktion, vilket jag redogjorde för i början av föregående kapitel. Jag ser den

vardagsnära och samtidigt analytiskt uppmärksamma närvaron som grunden för etnografiskt lärande.

Närvaron i Allboda involverar prat av olika slag. Jag har ägnat mig åt småprat, kallprat, vänskapliga konversationer och intervjuer. Jag har lyssnat till skvaller, berättelser, kärleksprat och bråk, och jag har hört samtal som inte varit för mina öron. Detta har lärt mig en del om livet i Allboda, men också om livet utanför. Det talade ordet kan förflytta samtalets deltagare utanför den omedelbara situationen (Goffman 1981:3). Det kan relatera till något som har hänt eller till något som ska komma att hända, på plats eller på annan plats. Olika former av prat utvidgar på så sätt materialproduktionens rumsligt bundna närvaro till platser bortom Allboda. Det är viktigt för studien, eftersom mycket av det som händer i de ungas liv utspelar sig på andra platser. Samtal ger också kunskap om hur de tillskriver situationer mening.

Fältarbetets tekniker

Det finns en omfattande vokabulär som delar upp de praktiker forskaren ägnar sig åt under materialproduktion. Vanligt förekommande benämningar på etnografers göromål är deltagande observation, passiv observation, strukturerad intervju, semi-strukturerad intervju, informell intervju eller vänskaplig konversation. Dessa specifika namn ger en bild av att materialproduktion sker genom renodlade tekniker i välavgränsade tidsrum. Men så har det inte gått till i den här studien.

I stället har olika metoder förekommit samtidigt. Inom etnografisk forskning är materialproduktion en brokig historia. Ofta är det svårt att säga exakt när materialproduktion börjar och slutar, och undantagsvis begagnar sig etnografen av endast en metod i taget (Jacobsson 2005:9). Hon tvärtom tittar, pratar, luktar, känner och läser om vartannat. Ibland mer distanserat, ibland mer deltagande⁸. Precis som i vardagliga livet handlar det om att delta i situationer utifrån vad som passar sig i stunden. Mitt lärande har skett där mänskligt handlande äger rum, må det ha varit i en ordväxling i förbigående, under en lång intervju eller genom att läsa ett Facebookflöde.

Trots att etnografiskt fältarbete inte nödvändigtvis beskrivs bäst genom traditionell metodvokabulär, kommer jag för tydlighetens skull (men med utgångspunkt i ovanstående resonemang) använda de vedertagna begreppen observation och intervju. *Observation* använder jag för att benämna den uppmärksamma närvarons praktiker innefattande informella samtal och annat prat, men också exempelvis läsning av

⁸ Med deltagande menar jag, som Delamont (2011) beskriver det, att forskaren interagerar med människor denne möter under fältarbetet och använder det som material i studien. Oftast alternerar etnografen mellan olika förhållningssätt beroende på situation.

dokument och deltagande i diverse aktiviteter. Jag använder också benämningen *intervju*, vilket diskuteras vidare i kapitlet under rubriken *Etnografiska intervjuer*.

Förstudie i Hevstad

Både för- och huvudstudie har bedrivits i Hevstad kommun, som jag presenterade i avhandlingens inledningskapitel. Hevstad lämpade sig för mitt fältarbete. Det är en icke-storstadsnära landsbygdskommun, till ytan stor och med långa geografiska avstånd. Jag tänkte att det kunde vara intressant i förhållande till ungas vardag och rörelse mellan platser. Valet av kommun var också, som ofta inom etnografi, ett pragmatiskt val (Hammersley & Atkinson 1995:38). Via en kollega fanns en etablerad kontakt med en fältsekreterare i kommunen, en kontakt jag ville använda mig av för att lära känna platsen och få tillgång till olika platser där.

Det är sällan som inledningen på ett fältarbete går enkelt och friktionsfritt, menar Rosalie H. Wax (1971:17). Min förstudie är inget undantag. Jag hade formulerat fyra empirinära frågor som jag ville besvara under förstudien: Vad gör de unga? Var är de? Hur rör de sig? Vilka är de? Så vilka, förutom unga själva, skulle kunna svara på mina frågor? Personer som arbetar med dem, tänkte jag. Det antagandet skulle komma på skam. Jag hade stämt träff med Hevstad kommuns fältsekreterare Stina. Min tanke var att en fältsekreterare var en potentiell *gatekeeper* (t.ex. Hammersley & Atkinson 1995:63f.) som hade god kännedom om ortens unga och kunde hjälpa mig att komma in i miljöer där de befinner sig. ”Om du hittar ställen där de är, berätta då för oss, vi vill gärna veta!” Ungefär så sa Stina till mig när jag berättade om min studie. Inte heller personal på ortens stora allaktivitetshus för unga kunde hjälpa mig att svara på frågorna. Huset hade få besökare. Det oroade och förbryllade fritidspersonalen som inte visste var unga befann sig och som ansträngde sig för att hitta på aktiviteter för dem. Detta fick mig att kontakta ortens högstadieskola. Personalen där var positiv, men när jag under en lektion presenterade forskningsprojektet för eleverna visade de sig mindre positiva. Endast några få, fyra personer, anmälde intresse för att medverka, något som jag förstod skulle vara för få för att kunna genomföra min huvudstudie. Jag genomförde planerade intervjuer med dessa fyra och avslutade sedan förstudien. Sammanfattningsvis inbegrep förstudien observationer på platser som var avsedda för unga. De unga själva lyste emellertid med sin frånvaro på dessa platser, och de intervjuer som jag mötte stod liksom jag själv rådvilla inför deras frånvaro (se Avendal 2017). De synbart enkla frågorna *Vad gör de unga? Var är de? Hur rör de sig? Vilka är de?* visade sig vara mer utmanande än jag inledningsvis trott.

Lärdomar och ny design

Antropologen Sara Delamont (2011:5) menar att den initiala fas där forskaren försöker få access till en miljö är viktig eftersom den säger mycket om miljön i sig. Hon menar att ”misslyckade” försök, precis som lyckade, måste hanteras som forskningsdata (jfr Torbenfeldt Bengtsson 2014). Förstudien kunde inte besvara de frågor som jag inledningsvis ställt upp, och mitt sökande efter unga var intressant, inte minst eftersom också ortens intervjuare ägnade sig åt samma sökande. Alla vi vuxna kom med erbjudanden om att delta i aktiviteter, må det vara yoga, LAN, läxhjälp eller forskningsprojekt. Det visade att unga inte nödvändigtvis befinner sig på de platser där forskare och andra vuxna tror att de ska vara.

Från institutionella platser till vardaglig rörelse

Den inledande fasen av etnografiskt fältarbete brukar ägnas åt brett och allmänt lärande om fältet. Detta lärande ligger till grund för bland annat utformning av forskningsfrågor och problemformulering (Aspers 2007:15f.; Delamont 2011:4; Hammersley & Atkinson 1995:29f.; Wax 1971). Förstudien gav mig viktig kunskap som formade studiens frågor och problemställning. Jag tyckte att intervjuernas ambitiösa arbete riktat mot unga var intressant. Jag slogs av graden av engagemang i arbetet, alla de aktiviteter som erbjöds och att få unga dök upp till dem. Det framstod som relevant att lära mer om samt att fortsätta fråga var de unga befinner sig, eftersom jag ännu inte visste mycket om dem. Mina nya insikter sade att frågan behöver ställas utan att utgå från välfärdssamhällets organiserade platser.

För att kunna göra ovanstående tog jag hjälp av nya teoretiska idéer. Jag behövde främmandegöra de för mig välbekanta välfärdsinstitutionerna. Becker (1998:83f.) påminner om svårigheterna att undersöka vardagliga fenomen som man är bekant med. Min utbildning och yrkesbakgrund gjorde det till en särskild utmaning att behålla en analytisk och distanserad blick på välfärdssamhällets institutioner och idéer om organisering av barn och ungas tid. En teknik för att göra det välbekanta obekant är att läsa om historien (Delamont & Atkinson 1995:7f.). Jag läste därför texter om hur välfärdsstaten historiskt organiserat barns vardag (Halldén 2007; Hammarlund 1998; Hirdman 1989; Mattsson 1986; Sandin & Halldén 2003; Sandin 2014). Det hjälpte mig att få ett utifrånperspektiv på institutionernas arbete, och det inspirerade mig till att fortsättningsvis försöka utforska vardagen med utgångspunkt i ungas egna erfarenheter och beskrivningar (se avsnitt *Erfarenhetsnära tolkning* i detta kapitel).

Jag behövde också teoretiska redskap för att förstå välfärdsinstitutionernas platsbundenhet, men framför allt de ungas vardag som framstod som mer rörlig. Jag läste teorier om rörlighet och platsförankring, eller mobilitet och stationaritet (Cresswell 2006; 2016; Massey 2005) särskilt i ett välfärdsstatligt perspektiv (Righard 2008; Righard & Boccagni 2015; Vilhelmson 2002). Länkat till sådana idéer finns

kritik mot metodologisk nationalism, det vill säga perspektiv där geografisk-administrativa gränser används som utgångspunkt i forskning (Beck 2007; Wimmer & Glick Schiller 2002). Om studier utgår från metodologisk nationalism, skriver Beck (2007:287), blir det svårt att förstå människors vardag eftersom vardagslivet inte följer sådana gränser. Beck (2007) behandlar nationalstaten men i mitt fall är mindre enheter relevanta, som ort- eller kommungränser. Det fick mig att beakta rörelse i större utsträckning.

Jag behövde också grunda min studie i en metodologi som omfattar både plats och rörlighet. Jag började läsa om ”*strategically situated (single-site) ethnography*” (Marcus 1995:110). I sådan etnografi avgränsas inte fältet i territoriell bemärkelse, även om fältarbetet bedrivs på en enstaka plats. Materialproduktionen struktureras kring att något eller någon följs i ett vidare sammanhang än enbart den lokala platsen (ibid. 1995). Jag förstod att jag behövde ”följa” de ungas vardagliga rörelser både i och utanför den aktuella platsen. De empiriskt grundade iakttagelserna under förstudien utvecklades alltså i takt med att jag läste nya teoretiska idéer.

Från centralort till by

Förstudien hade bidragit med intressant material och viktig omformulering av studiens upplägg. Samtidigt kvarstod mina praktiska problem. Jag kunde inte undersöka ungas vardag om jag inte fick kontakt med dem. Mot bakgrund av detta var det lämpligt att förlägga huvudstudien till en ny plats. En av fördelarna med en förstudie är möjligheten att börja om på ny plats och med nya informanter (Aspers 2007:78).

Förstudien i centralorten hade gjort mig nyfiken på kommunens byar. På tal om ”hur det är” i byarna hade jag återkommande hört beskrivningen ”bonnigt”, vilket jag hade tolkat som en nedsättande beskrivning av landsbygden. En kväll på fritidsgården i Hevstad fick jag en annan tolkning. Jag frågade fritidsledaren Lina, som själv bodde i en av byarna, och fritidsgårdsbesökaren Emilia vad bonnigt betyder enligt dem:

”Att man gillar att hålla på med traktorn. ”Titta min nya tralle”, härmar Lina med överdriven dialekt och hon och Emilia skrattar. ”Man pratar dialekt”, förklarar Emilia. Lina skrattar högt och säger: ”Det gör man i hela kommunen.” Emilia förtydligar: ”Man fotograferar traktorn med släpet fullt med morötter och så lägger man ut det på Facebook och skriver ’Härligt, dagens skörd avklarad.’” De skrattar båda igen.
(fältanteckning Hevstad fritidsgård)

Uttrycket bonnigt gavs nu i stället en mer ordagrann förklaring, att man var bonde. Jag stötte på mer prat om lantbruk. En kväll på fritidsgården i Hevstad hängde jag med en kille i lägre tonåren som rensade ogräs på baksidan av fritidsgårdshuset:

”I morgon är det midsommar”, säger han plötsligt. ”Ja, ska du göra något särskilt?” frågar jag. ”Ja, vi ska väl vara hemma. Det är mycket att göra på gården och så.” ”Så ni har

mycket saker ni behöver fixa med på gården där du bor?” frågar jag. Han nickar. Ogräsrensningen fortsätter. Han säger att hans arbetstider på gården är nio till halv fem. (fältanteckning Hevstad fritidsgård)

När jag så småningom lärde känna livet i byarna förstod jag att det visserligen bestod av traktorer och lantbruk, men också en hel del annat. För vissa unga var emellertid arbete inom lantbruket en vanlig del av vardagen. Detta arbete och vardagen bortom intervenerarnas aktiviteter väckte mitt intresse.

Jag bestämde mig för att förlägga huvudstudien i en av de mindre byarna. Det fanns ytterligare ett motiv till beslutet. Hevstad centralort är stor trots sin litenhet. Jag ville få en mer övergripande bild av ortens unga och det var svårt att göra det på en plats med nästan tiotusen invånare. En mindre by framstod som mer lämplig. Trots mitt intresse för vardagen utanför intervenerarnas aktiviteter, var de rent praktiskt min bästa möjlighet till kontakt med byn. Jag hade förstått att fritidsledarna i Hevstad också jobbade på fritidsgårdar i byarna, och frågan om tillträde till en by-fritidsgård föreföll därför enkel. Dessutom var fritidsgården en lämplig plats att utforska intervenerarnas arbete. En kväll i Hevstad frågade jag därför fritidsledarna Cissi och Tove om jag fick hälsa på dem på Allboda fritidsgård. Månaden efter gjorde jag mitt livs första besök i byn Allboda.

Fältarbete i Allboda

I det här avsnittet skildrar jag fältarbetet i Allboda, som bedrevs sammanhängande under ett och ett halvt år.

Att lära känna Allboda

Jag anlände till Allboda i mars månad, och det första halvåret där handlade om att lära känna byn. Jag försökte tillbringa tid på plats för att orientera mig i geografin, träffa på personer och lära känna de verksamheter och intervenerare som arbetar med unga. Framför allt försökte jag skapa kontakt med unga och förstå hur deras vardag såg ut.

Allboda fritidsgård

Allboda fritidsgård är byns enda plats som är skapad med enbart unga som målgrupp. Genom besöken där fick jag kunskap om tillvaron på fritidsgården, och genom vardagliga samtal där lärde jag mig en hel del om byn, både aktuella händelser och bylivet i stort. Jag gick dit regelbundet under två månaders tid under första halvåret, och även efter det upprätthöll jag viss kontakt. Fritidsgården var under mitt fältarbete

öppen två kvällar i veckan. Inbokade aktiviteter, exempelvis ”filmkväll, innebandy, bakning eller fika” annonserades på ett schema.

Fritidsgården har hela Viksöstra som upptagningsområde men i praktiken var det en handfull unga i tolvårsåldern samt enstaka personer i övre tonåren som besökte gården. Jag kunde därmed relativt snabbt få en bild av besökarna som personer snarare än grupp. Det är svårt att säga hur de i sin tur uppfattade mig. Jag vet att flera av dem visste att jag bodde i en större stad ganska långt bort. I förhållande till utseende och kläder var jag inte helt olik besökarna själva, eftersom jag ofta gick med jeans och t-shirt eller en gammal tröja. Då fritidsgårdspersonalen ofta förhöll sig till mig som en extra personal, gissar jag att detta präglade de ungas förståelse av mig. Jag brukade spela pingis, baka, spela kort eller titta på film med dem men jag var inte en del i ”ungdomsgruppen”, utan var utanför den på ett sätt som liknade personalens position.

Att besökarna var under sexton år satte etiska ramar för materialproduktionen, inte minst eftersom de inte kunde samtycka till att delta i forskning utan föräldrars medgivande. Jag hade satt upp en lapp inne på fritidsgården med information om mig själv och studien, vilket är ett brukligt sätt att informera på platser där människor kommer och går och det inte är praktiskt möjligt att informera alla personligen. Jag observerade fritidsgårdstillvaron, men jag ville inte fråga särskilt mycket om de ungas personliga vardag utanför fritidsgården. Jag hade inte medgivande att göra det, från vare sig dem själva eller föräldrar. Jag kunde resonera direkt med unga själva om deras samtycke, men med föräldrar var det svårt, både i förhållande till praktisk logistik och de ungas integritet i förhållande till föräldrarna. Vissa föräldrar sa nej till att delta, andra svarade inte när vi ringde. Vid några tillfällen lyckades jag få föräldrars samtycke till intervjuer, men när jag nästa gång stötte på den unge var den inte längre intresserad av att delta utan var upptagen med annat på fritidsgården. Vissa unga ville bli intervjuade, men tyckte det var onödigt med föräldrars samtycke. I dessa fall var det inte lämpligt att genomföra intervjuer. Jag gjorde under våren endast en intervju med Tova från årskurs sex, och jag förstod att jag behövde söka på andra platser i byn för att lära mig mer om vardagen utanför fritidsgården.

Dagar i byn

Under dagarna i byn promenerade jag runt i bykärnan vid busshållplatsen, lekplatsen, affären Mat-Esset och skolan. När vädret tillät satt jag på bänkarna som kommunen uppfört intill busshållplatsen. I andra delen av byn från Mat-Esset sett ligger biblioteket, som samtidigt används som skolbibliotek och allmänt bibliotek. Det var ofta tomt på besökare, men jag förlade många av mina skriv- och läsdagar dit, och jag pratade med personalen. Biblioteket är nyrenoverat, mysigt, har gott om sittplatser och gratis wifi. Anslagstavlan gav mig information om vad som händer i byn. Inledningsvis var jag bekymrad över att jag stötte på få personer under mina rundvandringar i byn, men jag kom att se det som en del av studiens empiri.

Jag förstod ganska snart att Byalaget stod värd för en hel del aktiviteter i byn. Jag deltog därför på ett byalagsmöte där jag träffade vuxna som engagerade sig i byn och de unga. Jag intervjuade en person om Byalagets arbete och byn i övrigt. Utöver detta deltog jag i evenemang i byn, bland annat ett öppet bymöte om ombyggnation av aktivitetsområdet och en bymarknad. Genom Byalaget fick jag kontakt med Niklas som driver en teknikstudiecirkel i byn där ett par unga deltar. Jag intervjuade Niklas om hans verksamhet och byn i allmänhet, och jag deltog i studiecirkeln vid två tillfällen. Där genomförde jag en intervju med Ines, en flicka i klass 8 som var regelbunden besökare. Genom Byalaget fick jag kontakt med Ellen, som gick i årskurs 8, och jag intervjuade henne i hemmet. Jag träffade på Ellen flera gånger i byn, och hon deltog på studiecirkelskvällarna. Jag följde också med henne på tennisträning en kväll i byn.

Jag besökte också virtuella platser: byns hemsida samt en Facebooksida som heter *Vi som bor i Allboda*. Dessa platser använde jag för att få kunskap om livet i Allboda och för att följa aktuella händelser via Facebooksidan. Exempelvis rymde en ungdom hemifrån och delar av eftersökningen av henne gjordes på Facebooksidan. Eftersom jag inte har inhämtat samtycke för forskning på Facebooksidan använder jag information därifrån endast som kontextuell kunskap.

Planeringsenheten

Parallellt besökte jag kommunens planeringsenhet i centralorten Hevstad. Enheten ansvarar för övergripande strategiskt samhällsplanerande arbete, både i centralorten och byarna. Jag hade initierat kontakt med dem under förstudien, eftersom de sysslar med intervenerande arbete i relation till ungas platser. Jag hade fått veta att Allboda genomgått en större upprustning de senaste åren. Planeringsenheten hade arbetat med att renovera skolan, fritidsgården, anlägga en lekplats och skapa nya cykelvägar.

Samtidigt som mitt fältarbete i Allboda påbörjade enheten ett riktat arbete mot barn och unga i kommunen. Det initierades eftersom kommunens unga fått låga resultat i den årliga folkhälsoenkäten, och arbetet involverade bland annat "dialogarbete" inför att skapa en ny översiktsplan där framtida planer för fysisk planering skulle presenteras. Att ha dialog med medborgarna ingår i arbetet med översiktsplanering. Jag besökte möten där dialogprojektet diskuterades, och jag intervjuade involverad personal om deras arbete med planering i allmänhet samt arbetet med unga i synnerhet. Också när fältarbetet i Allboda var över besökte jag enheten och intervjuade personalen om dialogprojektet.

Från observationer till intervjuer

Trots besök på fritidsgården och i byn hade jag inte fått närmare kontakt med särskilt många unga. Jag bestämde mig därför för att kontakta skolorna. I den lilla byn finns två F–6-skolor: en är kommunal och en friskola. Jag hade tidigare undvikit att gå via skolorna, eftersom jag befarade att denna ingång skulle öka min benägenhet att se på de unga utifrån ett mer institutionellt perspektiv. Genom skolpliktens obligatorium är skolan emellertid den enda samhälleliga institution som samlar unga i ett gemensamt socialt och fysiskt rum (Heintz 2018:17), och skolorna blev därför min sista utväg. Elever i årskurs sex (tolvåringar) framstod som lämpliga dels eftersom fritidsgårdsmaterialet framför allt handlade om tolvåringar, dels eftersom tolvårsåldern är intressant för studiens frågeställningar. Barndomen varierar givetvis men perioden omkring tolvårsåldern brukar ses som en tid då unga blickar ut bort från familjen och ut i samhället (McGoldrick, Garcia Preto & Carter 2015:16). Barns rörelser i närområdet kan antas ha betydelse vid denna ålder (jfr van der Burgt 2006; Harju 2013).

En septemberdag när jag satt och arbetade på biblioteket kom en grupp unga in. Detta händer då och då eftersom biblioteket används som skolbibliotek. Jag gick fram till en vuxen som jag tog för lärare, presenterade mig själv och frågade om hon kunde förmedla kontakt med personer från årskurs sex. ”Du kan fråga dem själva direkt”, sa hon och försvann in bland bokhyllorna. Hon kom tillbaka med två elever. Jag berättade om min studie och båda nickade tyst men ivrigt när jag frågade om de ville medverka. Vi diskuterade vår vidare kontakt och de föreslog själva att jag skulle komma till skolan för att berätta om forskningen för hela klassen. Några dagar senare gjorde jag det. Eleverna fick med sig information hem till föräldrarna. Samtliga föräldrar gav sitt medgivande och samtliga elever deltar i studien.

Jag gjorde ett par intervjuer med de unga under skoltid i skolans lokaler. Utifrån deras berättelser framstod möjligheterna att följa med och observera vardagen på plats som begränsade. Att följa och observera personer är lämpligt för att utforska människors relationer till närområdet (Holgerson 2011:229; Kusenbach 2003). Jag stod dock inför en situation där de ungas vardag pågick i andra rum än närområdet. De berättade exempelvis om dataspel eller Youtubekanaler (virtuella rum), resor och utlandsvistelser (avlägsna rum) eller det egna hemmet och rummet (privata rum). Jag hade haft som ambition att observera unga i offentliga miljöer där jag kunde se flera personer samtidigt, men de personer jag mötte berättade i stället om individuella vardagsliv, på personliga platser, i olika slags rum. Jag hade inte tidsmässigt utrymme eller praktisk tillgång till att observera alla dessa platser, framför allt inte då jag ville inkludera så många av byns tolvåringar som möjligt i studien. Jag bestämde mig därför för att fortsättningsvis arbeta med metoder som utgick från samtal och berättelser.

Skolan som praktisk lösning

Min kontakt med Prästkragens skola pågick under perioden september till november då jag besökte skolan vid totalt sex tillfällen och samtalade både enskilt och i grupp med de unga. Jag besökte dem under lektioner och jag kunde se glimtar av skoldagen före och efter lektioner. Vissa intervjupersoner stötte jag också på under observationer i byn. Under våren återupptog jag kontakten. Jag besökte dem i skolan och jag träffade dem en gång utanför skolan i samband med en gemensam utflykt.

I januari samma år tog jag kontakt med byns andra skola, Lugnets skola. Liksom i fallet med Prästkragen såg jag möjligheterna att få tillträde som större vid ett personligt besök. Jag gick till skolan och bad om att få prata med elevstödssamordnaren. Samordnaren och rektorn tog emot mig och gav mig tillåtelse att kontakta eleverna via skolan. Efter någon vecka hade jag ett möte med mentorn i klass sex. Kort efter det träffade jag hela klassen och presenterade studien. Alla elever fick med sig skriftlig information hem. De ville alla delta i studien. Samtliga föräldrar gav sitt medgivande och samtliga elever deltar i studien

Jag fick tillåtelse att både intervjua och göra observationer i skolan. Eftersom jag hade tillbringat en del tid på Prästkragen och lärt känna de unga där, tänkte jag att observationer var bra för att lära känna unga på Lugnets skola. Lugnet hade fler elever och det tog längre tid att ha personliga samtal med alla. Från januari till juni besökte jag Lugnet vid nitton tillfällen och jag träffade även eleverna en gång utanför skolan, när vi gjorde en gemensam utflykt. Jag var med under lektioner, på raster, under lunchen i skolmatsalen, vid skoldagens slut inklusive väntan på skolbussarna samt under lunchraster i lärarrummet. Varje dag gjorde jag ett eller två uppehåll från min närvaro under lektionerna för att gå iväg med en eller flera elever och samtala med dem enskilt. Detta sätt att strukturera närvaron på skolan gjorde att min relation till personerna fördjupades över tid, i takt med att jag träffade dem för intervjuer och umgicks med dem under skoldagen.

Etnografiska intervjuer

I det här avsnittet beskriver jag intervjuerna med intervjuare och unga. De ska ses som etnografiska intervjuer. Karaktäristiskt för etnografiska intervjuer är att de sker under pågående fältarbete och därmed ger möjlighet till fördjupad kunskap (Sherman Heyl 2011:2). Exempelvis har jag i intervjuerna kunnat prata om sådant som hänt och fråga mer om specifika händelser, och jag har kunnat använda kunskap från observationer för att utveckla och begripliggöra samtalsämnen. Att forskare och intervjuperson har träffat varandra och umgått, ofta frekvent och ofta under en längre

tid, samt att intervjuerna görs i ett för båda parter välkänt sammanhang sätter en viss prägel på intervjusituationen (ibid. 2011). Intervjuerna är inte isolerade tillfällen för kunskapsproduktion, utan integrerade i ett större sammanhang. Samtliga intervjuer kan beskrivas som tematiskt öppna intervjuer (Aspers 2007:139), på så sätt att de fokuserar på vissa teman som jag har skapat, samtidigt som intervjun följer det vardagliga samtalets logik och har en öppenhet för informantens handlande i situationen.

Att skilja ut intervjuer från fältarbetets samtal av mer informell karaktär är som sagt inte enkelt. Med syftet att tydliggöra hur kunskapsproduktionen gått till gör jag ändå ett försök. "Intervju" kallar jag de samtal som har ägt rum vid bokade tillfällen, som har spelats in och som aktivt skiljs av från den aktuella vardagliga situationen genom rumslig förflyttning eller genom att deltagarna kommer överens om att det är ett särskilt slags samtal det handlar om. Samtal som liknar intervjun men som inte varit bokade och inte spelats in kallar jag för informella samtal. Uppdelningen kan ge sken av att formella intervjuer är mer betydelsefulla än informella samtal, men så har inte varit fallet i studien. Det har varit praktiska anledningar under fältarbetet som har styrt vem jag har genomfört formella intervjuer med, och vem som jag har haft informella samtal med.

Intervjuer med intervenerare

Merparten av mina kontakter med intervenerare är informella samtal och således dokumenterade i fältanteckningar. De som jag har träffat under fältarbetet är flera tjänstepersoner på planeringsenheten i centralorten, lärare för de båda klasserna i årskurs sex i byn, övriga lärare i skolorna, elevhälsovårdspersonal och skolledning, Cissi och Tove på fritidsgården, bibliotekarien Charlotte, flera Byalagsmedlemmar, studiecirkelsledaren Niklas samt övriga personer från byn som är involverade i ombyggnationen av aktivitetsområdet.

Min kontakt med intervenerarna har framför allt handlat om deras arbete med unga, om Allboda samt om unga utifrån intervenerarnas perspektiv. Sju samtal med fem personer ovan kan beskrivas som formella intervjuer. De har varit bokade och spelats in. Samtalen har rört personernas arbete, framför allt med unga, och jag har ställt upprepade frågor kring arbetets utförande och innehåll. Jag har också frågat om byns unga. De personer som jag har gjort formella intervjuer med är Carla, Martin och Peter på planeringsenheten, Anna på elevhälsan i skola, Kristina som är byalagsmedlem och Niklas som är studiecirkelsledare. Samtliga dessa personer har jag genomfört en eller flera formella intervjuer med och därtill samtalat med dem vid fler tillfällen än ovan. Självklart kan det finnas fler intervenerare. Jag har exempelvis inte pratat med

fotbollstränaren i byn eller med ledarna för familjegympan. Det har varit ett empiriskt urval utifrån vilka jag har stött på.

Intervjuer med unga

De formella intervjuerna med Allbodas unga är fler till antalet än de med intervenerarna. De upptar också en större del av avhandlingen. Jag har intervjuat de unga om platser och aktiviteter som jag har observerat (exempelvis i skolan eller byn) men jag har också använt intervjuer för att få kunskap om det jag inte kunnat observera. Intervjuerna har därmed utvidgat materialproduktionen till platser och tider bortom Allboda, vilket kom att bli viktigt eftersom ungas vardag utspelar sig även på andra platser än Allboda.

Intervjuerna med unga presenterar jag nedan i form av en tabell eftersom de inkluderar ett större antal personer. Jag inkluderar också information om två ritmoment som jag använt mig av, som jag beskriver i avsnitt nedan.

Tabell 1. Intervjuer med unga

	Namn	Intervjuform, antal tillfällen			Ritmoment	
		Enskild	Par	Grupp	Aktivitets-cirklar	Vardags-geografi
	Alice	1	1		*	
	Arvid		2		*	
	Benjamin	2		3	*	*
	Casper	1	1		*	*
	Charlie	1			*	
	Ebba		1		*	
	Edith	1		3	*	*
	Ellen	1				
	Elliot	1			*	
	Henning	1			*	
	Hjalmar		2		*	
	Ines	1				
	Jack	1	1		*	
	Johan		2		*	
	Lilly	1				
	Lynn	1			*	
	Magnus		2		*	
	Max		1		*	
	Nils		2		*	
	Noah		2		*	*
	Otto		2		*	
	Sally		2	3	*	*
	Sara	1	1		*	
	Tilde		2	3	*	*
	Tova	1				
	Wilma		2		*	
	Totalt antal personer	26				
	Totalt antal intervjutillfällen	15	13	3		
	Totalt antal ritmaterial				22	6

Jag har samtalat med näst intill alla personer ovan också utanför intervjusituationen. Utöver ovanstående personer har jag träffat och samtalat med andra unga under fältarbetets gång.

Tjugotvå sätteklassare i tabellen intervjuade jag under deras skoldagar. Min närvaro på skolorna var av stor betydelse för intervjuerna, och vice versa. Genom att jag spenderade en hel del tid på deras skolor, framför allt Lugnets skola, blev eleverna kända ansikten för mig och jag blev ett känt ansikte för dem. Jag fick möjlighet att prata och umgås med dem under skoldagen, även om det förstås var i olika hög grad. Detsamma gäller

för Tova, som jag intervjuade på fritidsgården och också träffade upprepade gånger där. Ellen träffade jag flera gånger, varav en gång var en intervju i hennes hem, och Ines såg jag ett par gånger på en av byns studiecirkel. Lynn träffade jag bara en gång, på ett café i den stad där hon gick i skolan, men genom min närvaro i byn hade vi ändå gemensamma referensramar och samtalet fick därmed möjlighet till fördjupning.

De flesta informanterna kom jag i kontakt med via byns skolor. Jag kontaktade också de sjätteklassare som bodde i Allboda men som hade valt att gå i skola på annan ort. Dessa personer kunde jag av praktiska och etiska skäl inte söka upp i skolan. Jag satte upp lappar i byn med information om studien och bad dem höra av sig för deltagande. Vid två separata tillfällen skickade jag brev till deras hemadress med information om studien. Endast en familj svarade att de ville delta. Därför har jag bara intervjuat tre personer som gick i skola på annan ort.

”Vad brukar du göra?”: Intervjuernas struktur och innehåll

Frågan i rubriken framstår som särskilt betydelsefull för hur studiens material har utformats. Jag har börjat intervjuerna med att be de unga berätta vad de brukar göra. Jag har ställt varianter på frågan: ”Berätta vad du brukar göra så där till vardags!” Denna fråga har genererat material om vardagliga sysslor och konkreta erfarenheter. De ungas prat är på så vis relativt fritt från välkända idéer och skildringar av unga och landsbygd, sådana som jag presenterade i avhandlingens inledning och som man annars kan tänka sig skulle komma upp. Hade jag i stället frågat specifikt hur det är att bo på landsbygd, hur det är att vara tolv år, hur de mår och känner sig eller vilka problem de har, hade jag nog fått ett något annorlunda material. Det genererade materialet är i stället fyllt av detaljerade berättelser om vardagliga aktiviteter och konkreta händelser från vardagen.

Innehållsmässigt var jag intresserad av vardagen på plats, både *online* och *offline*, och vardagen både i och utanför skolan. Samtidigt som intervjuerna såg olika ut berörde de alla på något sätt vardagen i och utanför skolan, vardagen på internet eller sociala medier, och vardagen i byn. Undantag är intervjun med Tova som gjordes på fritidsgården och som framför allt handlade om sociala medier och intervjun med Ines som gjordes under en kväll på teknikstudiecirkeln och som handlar om hennes aktiviteter där.

Samtliga unga deltog i intervjuerna välvilligt och med engagemang. Min upplevelse var att de flesta gärna ville berätta om sin vardag. När jag frågade förklarade de att det är ”roligt” att berätta. Det märktes inte minst genom att de kunde prata både mycket och länge. Utav arton genomförda intervjuer på Lugnets skola var fjorton intervjuer mellan femtio och sjuttio minuter långa, och de unga svarade omsorgsfullt på mina frågor samt delade med sig av sådant jag inte frågade om. I Prästkragen var tiden oftast begränsad till lektionsblock à fyrtio minuter, men också där pratade de unga välvilligt och ibland längre tid än planerat. Jag tror att det spelade viss roll att intervjuerna gjordes under skoldagen, att de ”slapp” lektionerna, men också att jag intresserade mig för dem och

hur deras vardag ser ut. Också den person som intervjuades efter skoltid pratade lika engagerat och länge.

Intervjuprocessen såg annorlunda ut beroende på praktiska omständigheter och intervjupersonernas önskemål. Alla som intervjuades i skolan erbjöds göra uppföljningsintervjuer. Så långt det var möjligt utifrån praktiska skäl, fick de unga själva bestämma om de ville göra intervjuerna enskilt eller tillsammans med annan.

Ritmomenten

Tjugotvå intervjupersoner genomförde ritmomentet ”aktivitetscirkel”. Jag började använda dem under hösten och därför omfattas inte de tre personer som jag intervjuade dessförinnan. Av praktiska skäl hade jag inte heller möjlighet att göra aktivitetscirkel med Lilly. Aktivitetscirkelarna är inspirerade av så kallade närhetscirkel (Eldén 2012; Mason & Tipper 2008). Den unga fick rita fem koncentriska cirkel på ett papper och placera sig själv i mitten. De fick sedan skriva sådant de brukar göra i cirkelarna. Det som de brukar göra ofta eller tycker mycket om att göra fick de placera i cirkeln närmast sig själv i mitten och sådant de gjorde sällan eller inte tyckte om fick de placera längre ut. Vi samtalade sedan kring vad de skrivit. I de flesta fall avslutade jag intervjun med en aktivitetscirkel, men i några enstaka fall gjorde jag dem i inledningen av intervjun.

Med fem personer hade jag tidsmässigt utrymme att göra ytterligare ett ritmoment: ”vardagsgeografi”. Momentet är inspirerat av rita-din-dag (Eldén 2012:72f). De unga fick rita olika platser eller aktiviteter som de ägnat sig åt den dagen samt rörelser mellan dessa platser/aktiviteter. Vi samtalade sedan kring vad de skrivit och ritat. Det var enbart tidsmässiga aspekter som bestämde vem som gjorde momentet.

Ritmomenten användes för att variera intervjun innehållsmässigt. Jag tänkte att variation skulle stimulera ytterligare tankar och ge energi till intervjusituationen. Så här i efterhand ser jag dock att ytterligare energi knappast behövde tillföras. Emellertid skapade aktivitetscirkelarna enhetlighet mellan intervjuerna, och de gav ökad möjlighet till analys av de ungas relativa värdering av olika aktiviteter och personer, vilket jag beskriver i kapitel åtta, *Sällskap och samvaro med andra och annat*.

Virtuella aktiviteter

Under intervjuerna berättade de unga om aktiviteter online. Några av dem hade egna Youtubekanaler, andra spelade dataspel eller använde vissa appar och alla tittade på Youtube. Efter intervjuerna besökte jag de virtuella platser som intervjun handlat om. Jag testade dataspel och appar, besökte deras egna Youtubekanaler och tittade på Youtubers som de följde. Det fördjupade min förståelse för intervjumaterialet (se avsnittet *Hantering och analys av material* nedan).

Klass och andra maktordningar

Studiens informanter utgör ett brett utsnitt av befolkningen i byn, födda ett specifikt år⁹. Uppskattningsvis kommer de från medel- eller mindre bemedlade familjer. I studiens analys kan de unga personernas skilda livsvillkor och förutsättningar skönjas. Det kan väcka frågor om hur vardagen ”görs” i förhållande till klasstillhörighet och positionering i socioekonomiska mått mätt. Jag vill här göra en metodologisk kommentar om varför klass eller andra sociologiska kategorier kring stratifiering inte tas upp explicit i analysen.

Inledningsvis vill jag säga att de enskilda personernas klasstillhörighet eller positionering i socioekonomiska mått mätt inte kan fastslås enkelt. För det första: studiens empiri utgörs av berättelser och observationer. Det jag vet är framför allt sådant de unga själva har valt att berätta för mig. Exempelvis har jag ingen information om familjernas ekonomiska förhållanden eller föräldrars utbildningsnivå eller yrke (med få undantag där jag vet arbetsplats). Min ambition har varit att utgå från ungas berättelser och vad de brukar göra till vardags. Jag har mycket empiri om de aktiviteter unga fyller vardagen med, exempelvis dataspel, cykling eller ridning, men praktiskt taget ingen empiri alls där de berättar om socioekonomiska förhållanden.

För det andra: det kan hävdas att socioekonomiska förhållanden ändå avspeglas i deras skilda aktiviteter eller intresseområden. Det kan man tänka, men jag vill ändå vara försiktig med att dra slutsatser kring detta. Samtidigt som exempelvis hästar och ridning ofta förknippas med välstånd och privilegier, är det inte nödvändigtvis så i det aktuella sammanhanget. Vissa unga som jag vet bor på gårdar och har hästar hemma ger samtidigt inte intrycket av att komma från resursstarka familjer, vare sig ekonomiskt eller socialt. Men det finns också exempel på det motsatta. Vidare skulle det vara vanskligt om jag exempelvis tog ungas berättelser om vardaglig cykling på en skruttig cykel som grund för att beskriva en person som utsatt eller fattig. Materialet håller med andra ord inte för den sortens klassificeringar av informanterna. En sak som jag emellertid vet med säkerhet är att majoriteten av de unga informanterna, omkring tre fjärdedelar, går i kommunal skola. De har så vitt jag vet inte valt en annan skola genom det fria skolvalet. Det kan på generell nivå ge viss indikation om socioekonomisk status.

För det tredje och kanske viktigaste: de kategorier som vanligtvis används i klassisk sociologisk teori kring stratifiering, som klass, kön eller etnicitet, tycks inte vara de mest relevanta kategorierna för unga själva i vardagen. Avhandlingen strävar efter en erfarenhetsnära tolkning (se avsnittet *Erfarenhetsnära tolkning* nedan). Jag har försökt fånga vardagen utifrån deras egna framställningar i stället för att förstå den genom

⁹ Vid tidpunkten för mitt fältarbete bodde 36 tolvåringar i Allboda födda samma år. 23 av de 36 personerna ingår i studien (samt ytterligare 3 personer födda andra år). Materialet omfattar med andra ord drygt 60 % av byns samtliga invånare födda ett specifikt år.

begrepp som de själva inte använder. Två maktordningar framstår dock som relevanta utifrån ungas egna framställningar: kunskap och ålder. De unga reflekterar över kunskaphierarkier och tycks medvetna om kunskapers skilda status. Denna maktordning är mer påtaglig för dem, tror jag, eftersom de möter den varje dag i skolan. Den har daglig och tydlig relevans. Kunskaper behandlas i kapitel nio, *Osynliga kunskaper och ständigt lärande*. På samma sätt framstår ålder vara en relevant kategori i ungas vardag. De unga tycks påverkas av att de har mindre makt än vuxna som bestämmer över dem, men det finns också situationer då sådana maktordningar luckras upp när unga förhandlar sin position i en maktordning. Ålder behandlas inte i något enskilt kapitel och det analyseras inte explicit eftersom studien har annat analytiskt fokus. Emellertid skildras empiriskt genom analysen i sin helhet situationer där positionering i ålder framträder.

Slutligen, självklart, och det vill jag bestämt understryka, hävdar jag inte att studiens unga är opåverkade av sociala och ekonomiska maktförhållanden. Men analytiskt har avhandlingen ett annat fokus än att undersöka sådana förhållanden. Som teoretiskt begrepp går förhöjd vardaglighet på tvärs och är relevant oavsett villkor och socioekonomiska förhållanden. Däremot skulle det vara fullt möjligt att studera hur förhöjd vardaglighet görs under skilda villkor. Det får dock undersökas i en annan studie. För att mejsla fram begreppet förhöjd vardaglighet har det varit nödvändigt att se gemensamma nämnare i de ungas vardagsgörande.

Etik som process

Etiska frågor bör inte hanteras som en checklista att bockas av, utan ses som en integrerad del av hela forskningsprojektet (även om checklistor också kan vara till hjälp). Etiska frågor och beslut rör allt från studiens design till nedtecknande av dess resultat och reflektioner över etik bör alltså ske löpande under hela forskningsprocessen (Eldén 2020:63f.). Kontinuerlig reflektion är viktigt, inte minst i förhållande till etiska dilemman som uppstår i relation till andra människor och i specifika situationer. Sådana tillfällen går sällan att fånga genom att lita till checklistor, och de visar på vikten av att inte se etiska frågor som ”avklarade” vid en viss punkt i processen (ibid. 2020:63f.). Jag har därför valt att i detta metodkapitel diskutera etiska frågor löpande och i relation till de situationer där de uppstått. Jag har alltså redan berört etiska dilemman. I det här avsnittet kommenteras emellertid vissa områden mer specifikt.

Under mitt arbete har jag förlitat mig till såväl vetenskaplig litteratur som kollegor och handledare för att diskutera etiska frågor och uppkomna dilemman. Jag har också tagit formella regler och riktlinjer till hjälp och utgått från etikprövningslagen (SFS 2003:469) samt de forskningsetiska principerna för information, samtycke,

konfidentialitet och nyttjande. Studien är etikprövad och godkänd av Regionala etikprövningsnämnden i Lund.

Barn och unga i forskning

Ofta uppstår frågan om hur materialproduktion påverkas av att den rör barn och unga. Vissa menar att forskning om barn ska designas på särskilda sätt, exempelvis förekommer ofta teckningar i studier med barn (Corsaro 2005:56), medan andra i lägre grad betonar skillnader. Mitt förhållningssätt kan till viss del liknas vid Solbergs strategi *ignoring age* (Solberg 1994:195). *Ignoring age* innebär att man som forskare försöker se bortom förgivettagna sanningar om hur barn är och inte på förhand utser ett särskilt förhållningssätt som anses passa barn i en given ålder (ibid. 1994). Jag har strävat efter lyhördhet för behov och önsknings i förhållande till situation och person.

Jag har överlag poängterat min genuina okunskap och brist på erfarenhet i förhållande till intervjuämnena och ansträngt mig för att förstå saker och ting från informanternas horisont i stället för att låta eget betraktelsesätt styra (jfr Heintz 2018:58f.). Det är ett förhållningssätt som ofta används under etnografiskt fältarbete oavsett informanterns ålder (Spradley 1979:61f.) och som jag var bekant med sedan tidigare fältarbeten med vuxna personer. Med det förhållningssättet har jag avsett att signalera att de unga har något att lära mig och att deras kunskap är intressant och värdefull. Det har inte varit ett konstlat förhållningssätt. Snarare har jag känt mig genuint okunnig om många delar av ungas liv. De har lärt mig om allt från hur man lagar bilar, till hur skolan fungerar, till hur man hanterar *Snapchat*. Jag har strävat efter samma stil i förhållande till de vuxna jag har mött.

Ignoring age innebär vidare att jag har försökt anpassa mitt språk till person snarare än utifrån ålder. Jag har inte förenklat mitt språk i förhållande till de unga, utan utgått från att de förstår och kan svara på mina frågor. Jag initierade resonerande och reflekterande samtal snarare än fråga-svar-intervjuer. I de flesta fall har de upprätthållit detta sätt att prata. De har resonerat och reflekterat med mig utifrån förmåga och intresse, något som i hög grad har varit beroende av samtalsämne. Vissa av dem har ibland påtalat att de inte vet vad de ska säga, att de inte kan svara, eller har de helt enkelt blivit tysta. I de fallen har jag frångått det mer reflekterande samtalet och i stället initierat fråga-svardialog eller bytt ämne. Samtliga unga har pratat engagerat och mycket när det gällt sådant som intresserar dem. Deras benägenhet att samtala och reflektera kan på så sätt beskrivas som situationsbetingad.

Samtidigt som jag har "ignorerat ålder" har jag också haft ålder i bakhuvudet. I relationen "vuxen forskare" och "ung beforskad" finns en maktasymmetri att förhålla sig till. Barndomen är en period av livet som präglas av "lydnadsförväntningar" (Källström Cater 2015:75) och lydnadsförväntningar präglar också skolan, den plats

där de flesta intervjuer ägde rum. Jag har därför försökt identifiera och hantera situationer i forskningen som kan betraktas som etiskt problematiska. Jag har strävat efter lyhördhet i förhållande till de ungas förståelse av, och intresse för, medverkan. Jag har försökt förklara vad forskning är och vad den specifika studien innebär. Jag har försökt lyssna in enskilda personers inställning till medverkan. Exempelvis glömde ett par personer att ta med underskriven lapp om medverkan, och jag försökte då förstå om det handlade om tveksamheter till medverkan eller bara glömska.

Jag har undvikit alltför strukturerade intervjuer med avsikten att lämna utrymme till informanterna att påverka samtalsämnen. Det har inneburit att jag har ställt breda frågor som inbjudit till att intervjupersonen tar kommando, jag har ofta sagt "berätta!" och jag har försökt ge intervjupersonerna tid, utan att "gripa in" i deras berättelser, tekniker som påtalas som lämpliga vid samtal med barn (Doverborg & Pramling 2012:33f.), men som egentligen kan användas oavsett informanters ålder. Jag använde också ritmomenten med antagandet att unga personer eventuellt skulle behöva variation i samtalen.

Det är svårt att veta hur informanterna uppfattade mig och hur det påverkat materialproduktionen. De flesta skoleleverna visste att jag bor i en större stad men att jag själv är uppväxt på en mindre ort. Jag besökte skolorna så många gånger att det kändes som något invariant för mig, och jag gissar att de unga kände något liknande. Kanske såg de mig som en extra vuxen i skolan. Vissa av dem sökte min uppmärksamhet medan andra verkade mer ointresserade. I de få fall där unga har tagit upp ämnen som kan betraktas som känsliga (föräldrars sjukdom, eget dåligt mående, svåra känslor kring olika saker) har jag valt att stanna vid ämnena en stund med syfte att signalera att jag som vuxen tål att höra om det som är svårt, men jag har inte fördjupat samtalet i ämnet. Överlag har jag sällan frågat särskilt mycket om vad de känner eller tänker om det vi pratar om. De har inte verkat intresserade av sådan reflektion utan framför allt varit ivriga att berätta om vad de sysselsätter sig med, vilket var vad också jag var intresserad av.

Konfidentialitet

Jag har valt att fingera alla namn på platser och personer i avhandlingen. I de fall riktiga Ortsnamn eller företagsnamn förekommer i texten är de utbytta. Kännetecken som kan identifiera personer eller platser har antingen tagits bort eller ersatts, i de fall jag har bedömt det som lämpligt. Jag undviker att precisera hur det har gjorts eftersom det kan äventyra anonymitet, men exempelvis kan det handla om att ändra kön på personer eller utelämna information (på så sätt att den analytiska poängen inte förändras). För att försvåra identifiering skriver jag inte ut exakta årtal för fältarbetet som har bedrivits under 2010-talet. När avhandlingen trycks är studiens unga inte längre sjätteklassare,

vissa intervenerare jobbar inte kvar och några byinvånare har flyttat. Det bidrar till att försvåra identifiering.

I analysen kan studiens informanter följas som personer. Jag använder namn i stället för att enbart referera till en ”person”, ”intervenerare” eller ”ungdom”. Det finns alltså viss risk för ”intern igenkänning” (Göransson 2019:49), det vill säga att personer i Allboda känner igen de människor som figurerar i boken. Detta tillvägagångssätt har för- och nackdelar. Det finns en etisk poäng i att låta människor träda fram som personer och inte som representant för en grupp. Studiens material är generellt sett inte av känslig karaktär vilket har bidragit till mitt val. Att informanterna träder fram som personer gör vidare studiens resultat (dvs. bilden av ungas vardag och aktiviteter) mer begripligt, vilket också är en etisk fråga. Skyddsaspekter kan bland annat medföra att barn och unga inte får göra sina röster hörda (Eldén 2013). På så sätt kan barns personliga röster och erfarenheter tystas i de fall de inte får träda fram som personer i resultatredovisning. Å andra sidan kan det leda till att de blir igenkända. Detta är än svårare att undvika i forskning som görs i en så begränsad geografisk kontext, och även om det inte per definition är problematiskt, kan det vara det. För att hantera det har jag försökt vara varsam om både intervenerare och ungas integritet. Jag har vinnlagt mig om aktsam hantering av situationer där personer pekats ut eller framställs i dåliga dager. Kännetecken som kan identifiera personer och omständigheter kring dem har tagits bort eller ersatts när det har bedömts behövt.

Hantering och analys av material

Forskarens argumentation, empiriska belägg och transparens är viktiga aspekter i bedömning av forskningens kvalitet (Jacobsson 2008). Jacobsson (2008) hänvisar till Seale (2002) när hon skriver att kvalitet inte bäst bedöms genom på förhand uppsatta kriterier, utan genom läsarens bedömning av det vetenskapliga arbetet i sin helhet. Forskningens kvalitet bör alltså bedömas som ett hantverk, framför allt genom analysens framställning. Med detta sagt, vill jag ändå göra några kommentarer om hantering och analys av material.

Studiens fältarbete har resulterat i ett omfångsrikt empiriskt material från både förstudie och huvudstudie. Vidare skapar studier vars materialproduktion bygger på fältarbete en omfattande kunskapsbank vilken inte nödvändigtvis syns i anteckningar och texter (Brekhus m.fl. 2005). Forskarens kunskap går utöver det forskningsmaterial som finns representerat i text, ljud eller bild. Kunskapen bygger på att man har varit där, menar Brekhus (2005) med kollegor, och de konkluderar: ”Qualitative researchers always know more [...]” (ibid. 2005:876). Tea Torbenfeldt Bengtsson (2014) kallar kunskap från att ha varit där som ”tyst empiri” [eng: *silent data*] (ibid. 2014:739). Hon menar

att kunskapen inte är bortkastad enbart för att den inte finns materialiserad. Tvärtom hjälper den forskaren att ställa relevanta frågor till materialet och den ger djup till analysen eftersom forskaren kan placera materialet i en känd kontext. I etnografiskt fältarbete är den sortens kunskap högst relevant, och det är på detta sätt som Wax (1971) liknar fältarbete vid socialisation, vilket jag nämnde i början av kapitlet. Genom att berätta om mitt fältarbete i kronologisk ordning har jag försökt skildra hur kunskap har växt fram och använts.

Analysprocessen

Hittills i kapitlet har jag beskrivit den första delen av analysprocessen, den analys som pågår under fältarbete. Efter avslutat fältarbete började ett mer detaljerat analysarbete där jag arbetade med samma material om och om igen, på olika sätt.

Jag har under analysarbetet växlat mellan övergripande läsning och närläsning av materialet. Det kan liknas vid vad Göransson (2019:169) beskriver som att pendla mellan att zooma in och ut. Jag har arbetat med vissa delar av materialet tills jag inte har kommit längre, och då tagit mig an andra delar, för att sedan titta på helheten, eller gå tillbaka till detaljer igen. Tilläggs kan att jag initialt arbetade med analysprogrammet NVivo, men att jag övergav det eftersom jag tyckte att programmets upplägg gav en alltför fragmentiserad bild av empirin. I stället övergick jag till att analysera all empiri på utskrivet papper, vilket jag upplevde gav en bättre helhetsbild och bättre förutsättningar att pendla mellan övergripande läsning och närläsning. Det underlättade också omprövning, förfining och revidering av analys.

Det första jag gjorde efter avslutat fältarbete var att översiktligt läsa igenom hela materialet. Det var överväldigande. Jag märkte att jag inte kände intervjumaterialet med de unga tillräckligt. Som personer hade jag lärt känna dem under fältarbetet, men materialet var inte lika distinkt. Jag gjorde därför en särskilt grundlig innehållsmässig genomgång för att lära känna och hitta i intervjumaterialet och för att få en bild av det innehåll som återkom, något som Göransson (2019:168) samt Rennstam och Wästerfors (2015:82) förordar. Alla personer fick en egen fysisk mapp innehållande sitt respektive material med mina idéer och tankar. Djur, saker, människor framstod som genomgående innehåll i de ungas göromål, och kunskap och lärande framstod som centrala inslag i göromålen. Rennstam och Wästerfors (2015:69) påpekar att återkommande innehåll är värt att uppmärksamma, och jag hade dem därför i bakhuvudet. Materialgenomgången fick mig att reagera på hur de informanterna pratar i intervjuerna. Jag var fascinerad av den genomgripande positiva anda som de ungas prat präglades av samt av att de pratade så mycket om sådant som var "roligt", meningsfullt och innehållsrikt. Det upplevde jag också som en kontrast till hur de vuxna intervjuerna pratade om de ungas vardag. Därför gjorde jag en grov sortering

av alla ungas intervjuer i ”positivitetsprat” och ”negativitetsprat”. Mängden positivitetsprat var överväldigande. Det var ett oväntat fynd som jag behövde integrera i analysen.

Alltså följde en tid då jag kämpade med vilken nivå analysen skulle ligga på. Jag kunde se att de ungas berättelser var riktade mot det roliga, men jag var osäker på hur jag skulle hantera det. Jag funderade på om jag skulle fokusera mer på intervjuernas lokala interaktionskontext (Rapley 2011), och jag gjorde försök till analyser av talad interaktion. Men efter att ha testat flera olika sorteringar och analyser av tal och pratinteraktion samt läst metodlitteratur, tyckte jag mig se att materialet förlorade sin spänst och särprägel när jag gav intervjuinteraktionen för stort utrymme. Rennstam och Wästerfors (2015:81) talar om analytiskt självförtroende genom sortering, och jag kan se att de många sorteringsförsöken gav mig en trygghet i beslut.

Jag hittade heller inga ”färdiga” kategorier och inget färdigt språk att använda mig av för att förstå de roliga aktiviteter de pratade om. Därför försökte jag hitta sätt att representera de ungas aktiviteter som utgick från deras egna beskrivningar och implicita förgivettagande. Det sätt som framstod som mest lämpligt var att kategorisera berättelsernas innehåll utifrån empiriskt innehållsmässiga teman. Men samtidigt kvarstod problemet hur jag skulle angripa positivitetspratet, det vill säga att de unga enbart beskrev det roliga. Jag var också fascinerad av att de unga beskrev något som kunde förstås som vardag, men som samtidigt var något annat än bara vanlig vardag. Det var som att de beskrev något *alldagligt* som ändå var *särskilt*. Denna kontrast fångade mig.

Så småningom började jag mer aktivt teoretisera kring detta enligt Swedberg (2016), som kortfattat innebär att man observerar ett empiriskt fenomen som intresserar en och som behöver redas ut. Det beskrivs och namnges i enkla termer. Därefter används existerande teoretiska begrepp för att ytterligare precisera det observerade fenomenet. Efter det går man tillbaka till empirin igen för att ytterligare precisera det nya begreppet, och så fortsätter arbetet fram och tillbaka (ibid. 2016). Teoretiseringen sker stegvis och samtidigt som dessa steg inte behöver följas till punkt och pricka, tycker jag att de har varit en god hjälp när jag har skapat begreppet förhöjd vardaglighet.

De vuxnas prat hade inte samma fokus på det roliga och meningsfulla som unga hade. Där beskrevs ”det roliga” omvänt, det vill säga den upplevda bristen på detsamma. Som nästa steg gick jag igenom vuxnas prat i fältanteckningar och intervjuer. Detta material upplevde jag enklare att ta mig an än materialet med de ungas berättelser. Så här i efterhand tror jag att det handlade om att jag redan hade ett språk för att tala om det som intervenerarna berättade om. Deras prat byggde exempelvis på berättelser som jag kände till från forskning och som jag kunde ”kroka tag i” och bygga vidare på. Samtidigt gjorde det materialet trist, eftersom kunskapen redan fanns beskriven. Exempelvis var det inte särskilt intressant för mig att beskriva hur vuxna konstruerar unga i termer av

offer eller förövare, eftersom sådana konstruktioner är väldokumenterade inom annan forskning. Men jag blev intresserad av den kontrast som framstod mellan intervenerarnas skildringar av svårigheter och problem å ena sidan och deras omsorg, välvilja och ambitiösa arbete med unga å andra sidan samt skillnaden mellan ungas och intervenerares skildringar och göranden. Det spåret utvecklade jag alltså vidare i avhandlingen.

Erfarenhetsnära tolkning

I analys och teoretisering av begreppet förhöjd vardaglighet har jag utgått från ungas framställningar av vardagen, och jag har strävat efter att fånga och hålla mig nära deras erfarenhet. Clifford Geertz (1983:55ff.) talar om att vetenskaplig förståelse inbegriper både *experience near-* respektive *experience distant-*tolkningar och begrepp. Det erfarenhetsnära är det som tas för givet och ses som naturligt av studiens informanter. En erfarenhetsnära tolkning inbegriper att försöka förstå något utifrån personers egna förståelse eller tolkningsram (ibid. 1983:59). Begreppet förhöjd vardaglighet vilar på ungas erfarenhetsnära förståelse av vardagen, som jag tolkar den. Jag har sedan satt denna erfarenhetsnära förståelse i kontakt med generella teorier (*experience distant*). På detta sätt har jag försökt skapa ett begrepp som äger giltighet utanför det lokala sammanhanget och för samhällsvetenskapen generellt, samtidigt som det ligger nära informanternas erfarenhetsvärld.

Att vilja förstå ”informanternas erfarenhetsvärld” är på samma gång självklart och problematiskt. Inte minst inom det sociala arbetets forskning och praktik är viljan att förstå andra personers subjektiva erfarenheter central. En sådan vilja rymmer dock utmaningar, och svårigheter kopplade till förståelse och representation har vida problematiserats inom forskning. Det är inte möjligt att till fullo förstå och representera världen som andra personer lever och erfar den. Donna Haraway (1988:584) påminner om att ett oreflekterat anspråk på att representera världen utifrån någon annans perspektiv riskerar att både romantisera dessa andra, vilkas perspektiv man anser sig föra fram, och dölja det tolkningsföreträde och perspektiv som forskaren har.

Att undersöka hur unga på landsbygd förhöjer vardagen riskerar att romantisera och väcka stereotypa idéer om både barn och unga och landsbygd. ”Barn och unga” samt ”landsbygd” är symboler till bristningsgränsen fyllda med mening. Barndomen ses traditionellt som en glad, naiv och oskyldig tid (Hendrick 1990), ungdomstiden som en period för nöjen och fritt utforskande (Joelsson 2013:35), och diskurser kring landsbygden som idyll skildrar en naturnära tillvaro och plats för harmoni, lugn, vällust och gemenskap (Bell 2006). Om kombinationen barndom–landsbygd skriver Jones (1997): ”[W]hen they intersect in ideas of 'country childhoods' they often become a vision of considerable potency, bearing a heavy burden of yearning from within the

contexts of (adult) modernity.” Utifrån forskning om förortsmiljö påtalar Bodil Rasmusson (1998:212) svårigheterna med att skildra barns vardag. Hon menar att skildringar som tar barn ”på allvar” och ligger nära deras egna erfarenheter lätt uppfattas som romantiserande, medan mer distanserade skildringar förlorar den empiriska närheten och det som är betydelsefullt ur barnens perspektiv (ibid. 1998). Jag har tagit hjälp av etnografin och dess möjligheter till empiriska och detaljerade beskrivningar i min strävan efter en erfarenhetsnära skildring av unga på landsbygden utan stereotypa eller romantiserande framställningar av ”den andre”.

Berättelser om det betydelsefulla och meningsfulla

Jag vill kort kommentera de ungas aktiviteter som jag tolkar som betydelsefulla och meningsfulla. Det handlar alltså om tolkningen av förhöjd vardaglighet, det som jag initialt kallade för positivitetsprat. Jag menar att de aktiviteter som informanterna berättar om kan tolkas som *pivotal activities*, betydelsefulla aktiviteter (Pronovost 1986:14). Sådana är signifikanta ur praktisk såväl som symboliskt hänseende. De intar ofta en central del i människors berättelser om sina göranden (Pronovost 1986:14; Zerubavel 2003:25f.). Betydelsefulla aktiviteter kan kännas igen genom att de *de facto* är mer frekvent förekommande än andra, men i tolkning av prat om aktiviteter bör också sättet att organisera minne och berättande tas i beaktan (Pronovost 1986; Zerubavel; 2003). Betydelsefulla aktiviteter är sådana som är ”talked about at greatest length and which are selected most spontaneously by memory” (Pronovost 1986:14). De kan därför ge intryck av att utgöra en större del, eller vara mer frekventa, än vad de i kvantitativa mått är. De ungas prat (i och utanför intervjusituationer) domineras av sådant som kan tolkas som *pivotal activities*. Denna uppmärksamhet står inte nödvändigtvis i proportion till hur mycket tid samma aktiviteter ges i vardagen. I stället kan mängden utrymme de ges i samtal tolkas som att de är av särskilt intresse och särskild betydelse för de unga. Det är på detta sätt som jag tolkar de ungas berättelser. Jag ser det som att förhöjd vardaglighet, och de aktiviteter som skapar den förhöjda vardagen, är särskilt betydelsefulla och meningsfulla för de unga.

Jag vill samtidigt, och med grund i studiens samlade material, dela med mig av mitt intryck när det gäller aktiviteterna i praktiskt utförande i kvantitativa mått i vardagen. Det torde vara intressant att veta om de unga i praktiken har möjlighet att ägna sig åt de aktiviteter de håller för betydelsefulla, eller om de i själva verket utgör en liten och perifer del av vardagen. Det skiljer sig givetvis åt mellan personer, men det jag har sett under fältarbetet ger skäl att tro att aktiviteterna inte utgör en perifer del av vardagen, utan att många verkar ha och ge utrymme till dem också i praktiken. Detta grundar jag i min närvaro i Allboda där jag under fältarbetet gjort många observationer som sammantaget bygger upp en bild av de unga och deras vardag.

Presentation av material i text

Fältanteckningar är skriftliga, personliga och analytiskt riktade representationer av situationer (Becker 1998:76; Emerson, Fretz & Shaw 2011). De är formade av forskarens perspektiv samt av att det är omöjligt att skriva ner precis allt som händer i en situation (ibid. 2011) Mina fältanteckningar är gjorda i flertalet steg, som oftast är fallet. Jag har initialt skrivit deskriptiva fältanteckningar i form av korta meningar i realtid under pågående observerad situation. Då fokuserade jag på sekvenser av handlande och talad interaktion, vilket utifrån studiens problemområde var av större vikt att notera än exempelvis människors kläder eller utseenden, och som jag finner enklare att komma ihåg utan notering på plats. Kort efter avslutad observation byggde jag ut fältanteckningarna med mer verbal och icke-verbal information.

För representation av fältanteckningar i avhandlingens text gäller att fältanteckningar som presenteras med indrag har citationstecken omkring tal som jag har nedtecknat ordagrant i realtid, exempelvis: "Jag tycker om att cykla." I annat fall har jag gjort omskrivningar av tal, exempelvis: Anna berättade att hon tycker om att cykla. Fältanteckningar som integreras i löpande text har också citationstecken kring tal som jag har nedtecknat ordagrant i realtid. Fältanteckningarna är redigerade för läsbarhet. Ibland har jag gjort det i större utsträckning, dock utan att ändra innehåll. De fältanteckningar som är integrerade i text är av stilistiska skäl i vissa fall omformulerade.

Intervjuer kallar jag sådant tal som har ägt rum vid bokade tillfällen, som har spelats in och som aktivt skiljts av från den aktuella vardagliga situationen. De intervjuer som inte är inspelade har jag tagit anteckningar från under intervjun. Intervjutranskriptionerna är gjorda av mig själv samt två externa personer. Jag har själv lyssnat minst en gång på samtliga intervjuer och jag har gjort en slutgiltig kontroll av transkribering. Intervjuerna är transkriberade ordagrant och jag har noterat information som är viktig för att kunna tolka det inspelade talet på ett adekvat sätt: röst, tonfall, skratt och andra ljud som görs, men också mimik och hur intervjupersonerna för sig kroppsligt. Sådan information är nedtecknad efter intervjutillfället. För representation av intervjutranskriptioner i avhandlingens text gäller att transkriberat intervjuprat som presenteras med indrag inte har citationstecken och min beskrivande information är kursiv. Transkriberat intervjuprat som är integrerat i löpande text har citationstecken, och min beskrivande information är inte kursiv utan integrerad i löpande text.

5 Intervenerare och unga om vardagen i Allboda

Kapitlet handlar om hur intervensorer och unga i Allboda ”gör” vardag. Det handlar främst om intervensorerna, det vill säga personer som på olika sätt engagerar sig i ungas vardag och som arbetar för att göra byn till en bra plats för dem. I kapitlet undersöks hur de skildrar och ingriper i ungas vardag. Också ungas vardagsgörande undersöks, och intervensorers respektive ungas görande förstås i relief till varandra.

Under mitt fältarbete i Allboda förstod jag snart att det finns en engagerad skara intervensorer (Andersson 2002:8) som verkar i byn. De är kommunanställda och civilsamhällsaktörer, professionella och engagerade lekmän som arbetar för att göras ungas vardag bättre. De är inte många till antalet, men många för att vara verksamma på en liten plats som Allboda. Jag har mött skolpersonal, fritidsgårdsledare, bibliotekarier, planeringsansvariga, byalagsmedlemmar, konsulter, idrottsledare samt en mängd invånare som på eget initiativ ingriper i ungas vardag i byn. Vid första anblick kan de ses som en disparat samling. Enskilda bybor som erbjuder sömnadskurser på kvällstid förefaller inte ha mycket gemensamt med kommunanställda samhällsplanerare eller deltidsarbetande skolsköterskor. Gemensamt för intervensorerna är dock att de på olika sätt ingriper i ungas vardag med ambitionen att göra den bättre och mer meningsfull. De identifierar och tillhandahåller lösningar på problem. Lösningarna har ofta formen av organiserade aktiviteter. I skildringar och ingripanden förhåller intervensorerna sig till de problemdiskurser som skildrades i avhandlingens inledning.

Berättelser om problem

När jag under fältarbetet samtalade med intervensorer väckte ämnet ”ungas vardag i byn” en hel del prat om problem. Detta trots att jag inte påtalade något specifikt intresse för tillvarons svåra sidor. Tvärtom var jag allmänt nyfiken på hur vardagen i byn kunde se ut. Som svar på allmänna frågor om ungas vardag fick jag berättelser om brist på meningsfull sysselsättning, unga som ”ränner” på byn, isolering och ensamhet på bygden, ökande psykisk ohälsa bland unga bland annat.

I skildringarna omtalas vardagen i byn i termer av ”för lite” och ”för mycket”. Gubrium och Järvinen (2013:4) uppmärksammar att det är ett vanligt sätt att definiera problem. I förhållande till fysisk träning, exempelvis, ses både för mycket och för lite som något problematiskt. När något formuleras som för mycket eller för lite belyses ett behov av förändring och förbättring. Intervenerarnas beskrivningar av problem förmedlar med andra ord ett förändringsbehov. Inte sällan framställdes de i form av allmänna och igenkänningsbara berättelser, anpassade till det lokala sammanhang som omtalades. Nedan beskrivs de här berättelserna.

För lite att göra och för mycket busliv

Första gången som jag träffade Charlotte, personal på Allboda bibliotek, berättade jag för henne att jag var i Allboda för att genomföra en studie om ungas vardag. Jag sade lite i förbifarten att det än så länge var svårt att hitta ställen där unga befinner sig. De verkar mest vara i skolan, hemma eller på fritidsgården, sa jag till henne. Charlotte utbrast genast och med emfas: ”Här finns ju inget annat.” Hon tillade att det inte finns vare sig caféer eller köpcentrum i Allboda. Jag mötte fler som uttryckte oro för att det finns för lite att göra i byn. En av dem var Anna, del av elevhälsosteamet på en av skolorna. Under en intervju hade jag föresatt mig att samtala rent allmänt om ungas vardag, men Anna övergick till att prata om bristen på aktiviteter i byn. I utdraget nedan har hon precis nämnt för mig var unga brukar vara: affären Mat-Esset, bykärnan och fritidsgården. Hon fortsätter:

Anna: Och förr vet jag att det var jättelite ungdomar som var på den [fritidsgården].

Christel: Mm

Anna: Vet du om det har blivit bättre här?

Christel: Jo, men här har varit ganska mycket under våren.

Säger jag glatt. Anna låter sig inte helt övertygas.

Anna: Mm, va skönt då. För det är så trist. Jag vet ju att dom tycker att dom har jättefå ställen att vara på [---] [J]a jag vet dom säger att det är inte mycket att göra mer än fotboll.

Christel: Mm

Anna: Det är det som finns liksom. Och många spelar ju fotboll här, men alla kan ju inte gilla det.

Christel: Nej, precis.

Anna: Och sen har vi fått en ny idrottshall och då har jag bara läst i tidningen att det inte har varit så mycket aktiviteter som folk har velat. [---] Så det hade man ju hoppats, där är ju stora möjligheter. Men då ska det vara ofta någon eldsjäl till förälder som ska vara ledare och så. [...] Och då har jag känt att det inte har varit något för flickor [---] För flickor som inte vill gå på fotboll så har man inte hittat något annat.
(intervju Anna, elevhälsovårdsteam)

Anna förmedlar omsorg om de unga och vill att vardagen i byn ska vara bra. Samtidigt påtalar hon brister i de förutsättningar som platsen ger. Också de positiva inslag som finns formuleras som svårigheter. Hon säger att många unga spelar fotboll i byn, men hon ser problem med att alla inte kan gilla det. Byn har fått en ny sporthall, men där har inte varit så mycket aktiviteter, och för flickor som inte gillar fotboll har man inte hittat något annat. Hon säger att unga ”tycker att dom har jättefå ställen att vara på”.

Också Anders, medlem i Allboda byalag, menar att det inte finns så mycket för unga att göra i byn. Vi började prata på busshållplatsen i centralorten medan vi väntade på bussen till Allboda. Jag var på väg till mitt allra första besök i byn och Anders berättade för mig att det finns mycket att göra i Allboda, men inte för unga.

Anders förklarar att byalaget i Allboda är mycket aktivt. Dom ordnar mycket aktiviteter för vuxna och deras barn. Det finns mycket att göra i Allboda, om man ser till befolkningmängden, säger han, bland annat ett café och quiz på söndagar. ”Det finns också en mataffär, Mat-Esset, som har öppet varje dag 09–20.” Anders känner dock inga ungdomar och han menar att det nog inte ordnas så mycket aktiviteter för dem i byn. På senaste byalagsmötet pratade de om ungas situation med anledning av skadegörelse (nyplanterade blommor i centrum hade dragits upp) samt bränder (omständigheterna mer oklara). Byalaget tänkte att de unga kanske behöver något att göra, säger Anders. (fältanteckning Allboda)

Anders förmedlar en positiv bild av Allboda och säger att där finns mycket att göra. Dock menar han att detta inte gäller de unga, och han berättar om problem som hänt i byn som han förknippar med bristfälligt utbud av aktiviteter.

Andra påtalar i stället det paradoxala i att problem finns *trots* att det finns så mycket att göra. En dag stötte jag på Britt-Marie, som är anställd i ett av skolornas elevhälsovårdsteam. Jag berättade om mitt forskningsprojekt. Britt-Marie uttryckte omgående en positiv inställning till projektet och påtalade att det behövs mer forskning om hur unga har det. Unga i dag mår inte bra, menar hon, och påtalar vad hon ser som en paradox: ”Vi har aldrig haft så mycket att erbjuda barn, och ändå ökar ungas psykiska ohälsa.” Britt-Marie förklarar att föräldrar i dag inte hinner träffa sina barn så mycket. Hon ser det därför viktigt att vuxna i skolan ”finns där” för de unga, att de har tid att fånga upp deras behov. Det droppar alltid in elever för att prata hos elevhälsans personal, säger hon utan vidare kommentar. Mellan raderna tycks hon tolka besöken hos elevhälsan som tecken på att unga mår dåligt och inte har någon att prata med.

Jag mötte inte bara prat om att det finns för lite att göra i byn. Jag tog del också av utsagor om att det händer för mycket olämpliga saker. Uppfattningar om att det är ”för mycket” busliv på byn gav upphov till diskussioner på Facebooksidan *Vi som bor i Allboda*. Bland inlägg som ”Vem saknar sin hund” och ”Bordtennis ikväll 19.30” fanns en sommarkväll två trådar där en vuxen bybo påpekade att det väsnas för mycket från motorfordon i byn (sena kvällar). (Liknande klagomål på unga via sociala medier

beskrivs också i Joelsson 2013.) Några av de unga som jag kände till från fritidsgården svarade i tråden. De skrev att de var trötta på att aldrig kunna göra något de gillar utan att vuxna i byn klagar, att de får skulden för allt som händer i byn oavsett vad de gör och att vuxna alltid gnäller på dem. Tonen blev till slut ganska hätsk och diskussionen övergick till att bli otrevlig innan en tråd stängdes ner och den andra ebbade ut.

I Facebooktråden riktades klagomålen mot de unga. I andra utsagor där ungas busliv beklagas riktas ansvar också mot vuxna i ungas omgivning. Vid tidpunkten för min intervju med Anna hade någon ”burnat” på idrottsplatsens parkering, det vill säga kört bil och varvat motorn och sladdat runt i cirklar så att däcken lämnat svarta spår i asfalten. Det hade lett till ganska stora diskussioner i byn och spekulationer om vem som var skyldig. Detta ”burnande” tar Anna upp nedan, när hon pratar om att ”köra sönder idrottsplatsen”. Hon omnämner också andra samtida händelser då någon krossat rutor och eldat i byn:

Anna: För dom *vill* ju inte köra sönder idrottsplatsen och slå in rutor och sätta fyr. Det är ju ett rop på nånting.

Christel: Mm

Anna: För sånt händer ju en hel del här. Ja, nu var det nåt med, vad läste jag i dag? Mat-Esset hade dom slagit in en ruta på i helgen.

Christel: Jaha

Anna: Och så var det något, det var någonting till ... ja. [---] [D]å känner jag så här: man har inte hittat rätt, varken i skolan eller sociala myndigheter. Vi har misslyckats vi som jobbar med det, totalt, kapitalt. [---] Nu är ju dom inte vanliga, men då kan man ju höra till exempel att när dom eleverna är ute på byn och gör dom här sakerna ... Ja, vad ska dom göra?

(intervju Anna, elevhälsovårdsteam)

I Annas framställning ovan buntas körning på idrottsplatsen ihop med krossade rutor och en brand. Branden hörde också jag talas om ryktesvägen, men jag lyckades inte ta reda på om den ägt rum eller inte och i så fall i vilken omfattning. Anna sammankopplar ovan skadegörelse med bristen på saker att göra. Hon tycks säga att det händer för mycket dåligt för att det finns för lite bra. Också Anders från Byalaget som i fältanteckningen ovan förklarade skadegörelse i byn med att unga har för lite att göra. I berättelserna beskrivs vardagen i Allboda i termer av problem. Det finns ”för lite” att göra. Det anses också finnas ”för mycket” busliv – med anledning av att det finns ”för lite” lämpliga aktiviteter. Ovanstående skildringar av vardagen kan förstås som en sorts berättelser. Jag kallar dem problemberättelser eftersom de skildrar olika slags svårigheter och problem.

Problemberättelser

De problemberättelser som jag har mött i Allboda är sammansatta och komplexa, och de hämtar stoff från olika håll. Berättelserna väver samman konkreta händelser,

allmänna och vedertagna ”sanningar” om samhällets tillstånd, samt ibland också igenkänningsbara och känslomässigt laddade arketyper.

För det första inbegriper berättelserna *konkreta händelser* från den egna vardagen. Som jag har skildrat ovan beskrivs konkreta händelser från vardagen i byn, som rutor som har krossats, eller barn som ofta besöker elevhälsan. Dessa händelser tycks involvera allt från högst allvarliga problem till vardagliga händelser utan synbara svårigheter.

Vidare involverar berättelserna *allmänna ”sanningar” om samhällets tillstånd* som greppar tag i de konkreta händelser som omtalas. Dessa allmänna ”sanningar” används för att begripliggöra händelserna. Socialantropolog Åsa Bartholdsson tycks skildra ett liknande fenomen när hon talar om en ”eländesdiskurs” (Bartholdsson 2004:44) för att beskriva det prat om barn och föräldrar som hon mött under fältarbete i skolan. Bartholdsson (2003; 2004) menar att skolpersonal beskriver barn och föräldrar i generella termer och framför allt i förhållande till tillkortakommanden och oförmågor. Hon menar att skolans företrädare i dagligt arbete reproducerar ”en uppsättning ’allmänna’ föreställningar om den rådande samhällsutvecklingen” (Bartholdsson 2004:44) som går ut på idén om en barndom och ett föräldraskap i kris. Också det prat som hon har mött tycks använda ”allmänna föreställningar” för att begripliggöra konkreta händelser och erfarenheter. Under mitt fältarbete har jag hört ”sanningar” om exempelvis ungas ökande psykiska ohälsa, att unga saknar platser att vara på och om föräldrars bristande tid och oförmåga att ta hand om sina barn, som använts för att förklara konkreta händelser. Dessa sanningar är igenkänningsbara och alldagliga, vilket gör dem tacksamma att använda. De är enkla att använda och mottagaren känner väl igen dem. När de förmedlas av professionella med kunskap om barn och ungas liv görs de särskilt kraftfulla och övertygande.

Utöver detta hämtar berättelserna i Allboda stoff från *känslomässigt laddade arketyper* när de omtalar barn, unga och föräldrar. De tillför viss laddning till berättelserna. Barn och unga skildras som oskyldiga offer eller oregerliga förövare, arketyper som brukar omnämnas som *the Apollonian child* och *the Dionysian child* (Jenks 1996). Dess användning är väldokumenterad inom barndomssociologi och geografi (t.ex. Hendrick 1990; Holloway & Valentine 2000) och socialt arbete (Börjesson & Palmblad 2003; Ohlsson & Swärd 1994; Swärd 1993). Också föräldrar skildras som offer eller förövare. Föräldrar ses som offer för en samhällsanda där de inte har tid för sina barn, eller som förövare som inte förmår ge sina barn vad de behöver. Den sortens problemkonstruktioner är också välanvända och de är viktiga för att motivera samhälleliga insatser och stöd till familjer (Sandin 2011).

Begreppsligt kan problemberättelserna förstås som *formula stories* (Berger 1997), välkända berättelser om välkända erfarenheter, som involverar stereotypa karaktärer vilka agerar på ett förutsägbart sätt (ibid. 1997). Genom sin tydliga struktur och enahanda persongalleri beaktar *formula stories* inte vardagens mer röriga,

motsägelsefulla och diffusa delar (Loseke 2001:120f.). Vardagen reduceras i stället till en berättelse där visst stoff tar överhand, i detta fall brister och problem av olika slag. En konsekvens av det är att andra sidor av vardagen inte ges utrymme. Problemberättelserna bär intervenerarnas vardagliga arbete och gör det relevant.

För lite stad och för mycket landsbygd

Också landsbygden inbegrips i berättelser med liknande struktur. Dessa berättelser upprätthåller problemdiskurser kring plats. Även i de här fallen används allmänna "sanningar" för att beskriva och begripliggöra konkreta händelser.

Under fältarbetet mötte jag idén om att landsbygdsvardagen har "för lite" sådant som förknippas med staden. Berättelserna förmedlar att de lokala omgivningarna lider brist på sådant som unga behöver och att livet på landsbygden inte vidgar ungas vyer. Martin på kommunens planeringsenhet, som kan ses som intervenerare på mer övergripande nivå, är inne på denna linje. Martin omtalar dåliga skolresultat, ett ämne som ofta uppkommer i förhållande till unga på landsbygderna, inte minst unga pojkar (Areschoug 2019). Hevstad kommun har dåliga skolresultat, säger han till mig vid ett samtal på hans kontor. Han rättar sig och säger att det gäller pojkarna. Flickornas betyg, tror han, ligger över riksgenomsnittet. Det är nog så att flickorna studerar hårt så att de kan ta sig ifrån kommunen, säger han. Fältanteckningen nedan är från vårt samtal:

Martin menar att föräldrar i kommunen inte verkar kunna förmedla vikten av utbildning, högre utbildning, till sina barn. Man tänker att barnen ska jobba kvar på gården, säger Martin, men för att driva en gård i dag behöver man vara agronom eller annat. Det behövs mycket tekniskt kunnande, menar han. Han tror att flickorna pluggar för att ta sig härifrån. Martin tycker att Hevstad behöver ett teoretiskt gymnasium för att visa på andra möjligheter. När man går på gatorna i Hevstad ser man inga arkitekt- eller designbyrås, säger han; det finns inget som inspirerar till högre utbildning. Han tillägger att det däremot finns många entreprenörsföretag. Jag håller med honom och säger att man ju ser en hel del plåtslageriföretag och andra hantverksföretag. "Det finns etthundrafyrtio byggföretag i kommunen", utbrister Martin. Han säger att det är oproportionerligt många.
(fältanteckning planeringsenheten)

I Martins uttalande kan man utläsa en tanke om att det som landsbygderna erbjuder unga inte är tillräckligt. Det finns uppenbarligen lantbruk och en hel del byggföretag i Hevstad kommun, men Martin menar att de är alldeles för många. I stället gör han bristen på arkitekt- och designbyråer till ett problem. För mycket landsbygd och för lite stad, skulle hans uttalande kunna kokas ner till. Skolpersonalen Mariannes uttalande nedan visar hur de lokala miljöerna görs till något som unga behöver röra sig bortom.

Jag och Marianne möttes i skolkorridoren en dag, och hon passade på att fråga mig hur det gick med observationerna på skolan:

Vi stannar båda upp i skolkorridoren och börjar prata. Marianne säger att det är mycket spännande och relevant forskning jag sysslar med. Hon börjar sedan berätta om en av sina vänner som har en sjuårig son. Familjen hade tidigare bott i storstad men flyttat ut på landet. Min vän funderar mycket kring hur hon ska visa sonen "världen utanför", säger Marianne. "Den *lilla* världen får han ju tillgång till", säger hon. Hon illustrerar sitt uttalande genom att sätta händernas fingertoppar respektive handlovar mot varandra så att händerna formas till en liten ring framför bröstet. Hon fortsätter och säger att mamman, hennes vän alltså, brottas med hur hon ska visa sonen "världen utanför". Samtidigt som hon säger "världen utanför" frigör hon både fingertoppar och handlovar från varandra och låter händerna öppnas upp åt sidorna, så att ringen vidgas och bli större.

(fältanteckning skola)

Det Marianne, tillika Martin, ger uttryck för är uppfattningen om att det finns något annat, något bortom det som unga möter i sin vardag i byn, som är betydelsefullt. I Mariannes berättelse om väninnan görs "världen utanför" till något annat och bättre, något som skiljer sig från landsbygden. Berättelsen innefattar ett uppvärderande av något diffust "annat" som inte tycks finnas på landsbygden. Marianne betonar också att landsbygdens brister behöver hanteras, och hon framställer föräldrar som de personer som ska hantera sina barns förmodade brist på influenser utifrån. I uttalandena ovan reproduceras en hierarkisk relation mellan centrum och periferi, där staden ställs som åtråvärd norm och landsbygden förknippas med brister och problem.

Jag mötte inte bara skildringar av att landsbygden har "för lite" stad, utan också att landsbygden har "för mycket" landsbygd. Vid ett tillfälle närvarade jag vid Hevstad planeringsenhets veckomöte där "barn och unga" stod som punkt på dagordningen. Anledningen var att kommunen fått dåliga resultat i regionens folkhälsoenkät genomförd med elever från årskurs sex och nio samt två på gymnasiet. Planeringsenheten hade därför tillsatt en hållbarhetsgrupp riktad mot att förbättra ungas psykiska och fysiska hälsa. "Vi kom ganska tidigt fram till att vi måste jobba mot ungdomar, och vad är det som gör att det ser så här illa ut", säger Carla som leder mötet där enkäten och hållbarhetsgruppen presenteras för medarbetarna. Hon säger:

"Regionens folkhälsoenkät för år sex, nio och år två på gymnasiet har gjort att Hevstad ska jobba mot barn och unga. Barn och unga mår sämre i Hevstad kommun än i resten av regionen", förklarar Carla. Carla räknar ur minnet upp vilka områden kommunen har fått dåliga resultat i: "Fler hoppar över frukost, fler upplever att de mår dåligt, lågt deltagande i föreningsaktivitet, dricker, snusar. [...] Resultatet från [tidigare år] är samma eller sämre. Ökad psykisk ohälsa och flickorna mår generellt sämre", säger hon. (fältanteckning planeringsenheten)

Efter att Carla beskrivit de problem som framkommer vidtar ett samtal om problemens orsaker. De förläggs framför allt till platsen. Samtalet nedan rör inledningsvis landsbygdens mer materiella förutsättningar. Efter en stund introduceras dock idén att de dåliga resultaten kan bero på kommuninvånarnas syn på sig själva, att de jämför sig med personer som inte bor på landsbygden:

Mötesdeltagarna börjar diskutera tandstatus. Någon säger att den var sämre i Hevstad kommun enligt tidigare mätningar, men efter att man gjorde en satsning i kommunen blev det bättre. [---] ”Vi har låg eftergymnasial utbildning”, påtalar Edna som möjlig orsak till enkätens resultat. [---] Då säger Peter i stället: I en kommun där man är bönder kanske man är väldigt medveten om sin position.” Edna hakar på denna idé och säger: ”I vissa fall räknas Hevstad som en glesbygdskommun, vi pratade om att det här är en jordbrukskommun. Man sa att vi alltid kan satsa på lantbruket. Tidigare sa flickorna att vi kan alltid vara bra på att vara mamma.” Edna berättar att Hevstad kommun har många unga mödrar, bland annat landets yngsta mamma som födde barn när hon var i tolvårsåldern. ”Jämförelsen!” säger Carla bestämt. ”Man jämför sig mer för att samhället är uppbyggt så.” [---] Det uppkommer en diskussion om att unga på landsbygderna ser på sig själva utifrån en norm, med andras ögon. Mötesdeltagarna funderar på om det kan vara så att de unga själva tycker att det är bra, att man känner att man själv duger, men att inte andra gör det. Kanske därför får man dåliga resultat i enkäten, funderar deltagarna. ”Dom kanske inte är säkra på om dom får något jobb”, säger Edna. (fältanteckning planeringsenheten)

Vid tidpunkten för mötet hade enheten inte haft möjlighet att undersöka vad de dåliga resultaten berodde på, men mötesdeltagarna hade ändå en del tankar om möjliga orsaker. I olika små berättelser om sakernas tillstånd görs landsbygden till en problemfylld plats. Mötesdeltagarna diskuterar faktorer som de ser som karaktäristiska för platsen och dess invånare när de söker finna orsaker till enkätens låga resultat. Olika kriterier, som tandstatus, utbildningsnivå och antal unga mödrar, används för att placera platsen i en hierarkisk position till andra platser. Också människors identitet omnämns i förhållande till plats. Det talas om att bygdens unga ser sig själva med andras ögon och genom en, får man förmoda, urban norm. Samtidigt som deltagarna sannolikt inte vill framhålla landsbygden som underlägsen staden, upprätthåller de i samtalet en urban norm genom att det skapas en hierarkisk bild av stad och land. Deltagarna knyter olika problem till landsbygden som plats, och de föreslår att landsbygdens unga känner sig underlägsna stadens invånare. De talar om att de unga jämför sig och att de kanske är medvetna om sin position som bönder.

I studiens empiri finns vidare situationer där problem knyts till landsbygdens specifika förutsättningar och geografi. Landsbygden tycks inneha ”för mycket” landsbygdsspecifika kvaliteter. Elevvårdspersonalen Britt-Marie förklarade för mig att det inte alltid är lätt att vara ung och bo på landsbygden. Hon sa att geografiska avstånd är ett problem för de unga, och hon menar att vissa barn är isolerade. Det kan vara svårt

att bo ensligt och ägna sin tid åt arbete hemma på gården, endast i sällskap av mamma och pappa, förklarar hon. Hon berättar att vissa barn på landet behöver hjälp och träning för att vara med andra barn. Vi ”försöker lära vissa barn att leka”, säger hon.

Också i mitt möte med skolpersonalen Karin omtalas landsbygdens särdrag som ”för mycket”. Vid mitt första möte med Karin berättar jag om min studie:

Jag berättar kort för Karin att jag vill veta hur det är att bo på landsbygd som ung. Jag säger att jag är intresserad av barns platser, var de är och var de tycker om att vara, både *online* och *offline*. Efter det är jag tyst, och Karin börjar berätta. Karin säger att det kan se väldigt olika ut för olika barn som bor på landet. Hon berättar att en av hennes barndomsvänner är från Allbodatrakterna. Familjen hade en gård där de födde upp djur. ”Hon hade moderna föräldrar”, säger Karin, ”deras familj skaffade internet när det kom. Och hennes föräldrar tog med henne ut”. Karin börjar sedan berätta om en annan vän, en pojke som hon känt. ”Han luktade alltid ko”, säger hon medlidande. Hon fortsätter och berättar att pojken alltid hade trätofflor och blåställ på sig och att ”hans föräldrar klarade inte av att begränsa lukten”. Hon säger att det finns sådana barn på skolan också i dag. ”Allboda är en gammal lantbrukarort”, avslutar hon och säger sedan inget mer. (fältanteckning skola)

I sin beskrivning kontrasterar Karin landsbygden med staden, det omoderna med det moderna. Hon poängterar att förutsättningarna ser olika ut för olika barn, men förknippar landsbygdens särdrag med problem. Samtidigt som att fältanteckningen kan läsas som att Karin nedvärderar och pratar illa om landsbygden och människor där, stämmer detta illa med det intryck jag fick av henne under fältarbetet. Karin bor själv på landsbygd, och mitt intryck är inte att hon personligen ser landsbygden eller unga där som problem. Hon positionerar sig snarare som en utomstående när hon berättar om ungas vardag på landet. Då hon talar rymmer rösten medlidande, troligtvis för pojken i berättelsen, men kanske inbegrips också hon själv. Karins skildring tycks utgå från en samhällelig norm där kolukt och blåställ inte anses höra hemma i skolmiljön, och den förmedlas med bedrövelse.

Avsnittet ovan visar hur landsbygden beskrivs i termer av ”för lite” stad och ”för mycket” landsbygd. Platsen positioneras långt ner i hierarkin genom att dels sammankopplas med kriterier som innebär ”för lite”: exempelvis lågt deltagande i föreningsaktivitet, låg eftergymnasial utbildning, få arbetstillfällen, dels kriterier som innebär ”för mycket”: för mycket lantbruk, för många byggföretag, ökande psykisk ohälsa och för stor isolering. Platsen sägs alltså samtidigt ha för mycket (av vissa saker) och för lite (av andra). Relationen mellan centrum och periferi är en maktrelation, där det som anses naturligt och eftersträvanvärt sammanfaller med makt och överordning, skriver Svensson (2006:45). Genom att inte ses som ”lagom” eller ”det naturliga” placeras landsbygden i en underlägsen position. När platsen framställs som ”för mycket” eller ”för lite”, skapas också ett behov av att kompensera dess brister. Som

berättelserna ovan visar förläggs denna uppgift både till föräldrar och till intervenerarna själva.

Traditionellt har förorten med dess betong och stenbelagda gator stått som symbol för torftiga uppväxtvillkor (t.ex. Hallin m.fl. 2010; Rasmusson 1998), och landsbygden med dess närhet till skogar och natur har länge hållits som ett ideal för barndomen (t.ex. Halldén 2011). Samtidigt finns det likheter i hur landsbygderna och förorterna omtalas i termer av problem. Anne Harju med kollegor (2020) visar i en etnografisk studie hur personal på en mobil förskola i en större stad ser förskolebarns vistelse i naturen som kompensatorisk i förhållande till den förort de bor i. Personalen menar att det är viktigt för barnen att vistas i naturen eftersom den ger dem förutsättningar för exempelvis fysisk aktivitet och upplevelser av vackra miljöer, något som förorten inte antas ge (ibid. 2020:5). Liksom i min empiri från Allboda påtalar förskolepersonalen platsens förmodade brister, att den har "för lite" av något, i detta fall påtalas förortens brist på vackra och hälsosamma miljöer. Barnens aktiviteter på förskolan begripliggörs i relation till förmodade brister i deras bostadsort.

Också idén om att invånarna befinner sig utanför samhället återkommer i förhållande till både landsbygd och förort. Det påtalas behov av att invånarna i förorter ska bege sig bort från det egna bostadsområdet och ta del av världen utanför för att leva ett fullgott liv (se t.ex. Dahlstedt & Eliassi 2018), som Marianne och Martin ovan ger uttryck för i förhållande till landsbygden. Tillvaron anses isolerad och begränsad trots att den i likhet med andra platser kan rymma gemenskap på både lokal och global nivå. I Carina Listerborns (2013) studie av vardagslivet hos kvinnor som bor i så kallade marginaliserade förorter visas hur kvinnornas vardag, som antas vara segregerad och isolerad, inbegriper nätverk på den lokala platsen men också transnationella nätverk som sträcker sig ut i världen. Det finns likheter i hur vardagen på landsbygder och förorter inte ses som fullgod i sig, och invånarna förväntas bege sig bortom den lokala geografin för att "få kontakt" och bryta isolering.

Arrangera aktiviteter

I Allboda mötte jag alltså en rad berättelser om problem kopplade till personer och platser. Formuleringen av problem är det som möjliggör och motiverar välfärdssamhällets åtgärder (Gubrium & Järvinen 2013), och i linje med nämnda berättelser ägnade sig Allbodas intervenerare åt en del problemlösning. Planeringsenhetens hållbarhetsarbete riktat mot barn och unga, kommunens satsning på nyöppning av byns fritidsgård, byalagets arbete med att arrangera aktiviteter, det arbete som förs karaktäriseras av stort engagemang och vilja att berika vardagen i byn.

Intervenerarnas ingripande görs framför allt genom att arrangera aktiviteter där en ledare erbjuder deltagare en viss aktivitet. Det ordnas tennis, yoga, teknikworkshops, gymnastik, fotbollsträning och sömnadskurser. Det anordnas också olika slags events: teaterföreställningar, höstmärnader och konserter. Vidare skapar intervenerarna också specifika platser för aktivitet. I Allboda finns bland annat fritidsgård, sporthall, idrottsplan, skolor, bibliotek och lekplats.

Den lokala och nyöppnade fritidsgårdens verksamhet är riktad specifikt mot byns unga invånare. Där gör fritidsledarna Cissi och Tove sitt bästa för att vardagskvällarna ska bli inspirerande och meningsfulla. Enligt den fältassistent som jag mötte under förstudien hyser kommunens lokalpolitiker uppfattningen att unga i kommunen har för lite att göra och att fritidsgårdarna bör erbjuda många aktiviteter. Att arrangera aktiviteter framstod följaktligen som en viktig del av Cissi och Toves arbete. ”Vi ska ha minst en organiserad aktivitet i veckan”, förklarade Cissi för mig när jag frågade om deras myckna arbete med att finna aktiviteter för att sysselsätta besökarna. Hon förklarade för mig att det är bestämt ”uppifrån”. Varje månad anslås ett schema över kommunens samtliga fritidsgårdar och de aktiviteter som organiseras. Det brukar vara en imponerande lista med erbjudanden om exempelvis bollspel, läxhjälp, drejning, bakning, dans, spel, filmskapande eller olika tävlingar. Allboda, som är en mindre fritidsgård utan utrustning för exempelvis drejning, satsade under min tid mycket på bollsport, filmkvällar samt mat- och fikarelaterade aktiviteter. Dessutom skapades aktiviteter kring fritidsgården som rum. De unga skapade konst till fritidsgårdens väggar, och det planerades också för en dag då de skulle inreda den. Cissi förklarade för mig att när man nu har öppnat en fritidsgård är det viktigt att det händer saker där så att de unga blir kvar. Annars blir det som att man har öppnat en fritidsgård men att det inte händer något, sa hon, och tillade att de unga ”behöver liksom se att man menar allvar”.

Också i skolorna genomfördes ett ambitiöst arbete för byns unga. Jag möttes av personal som verkade måna om eleverna. Jag kunde observera hur lärare vinnlade sig om att anpassa undervisningen efter elevernas olika förutsättningar och intressen, kämpade med att komma på roliga och lärorika utflykter frampå västkanten samt gav eleverna extra tid och uppmärksamhet på raster när det behövdes. Personal från elevhälsan berättade för mig om stödinsatser som ordnades gruppvis och individuellt och om egna klädinsamlingar där kläder under diskreta former vidarebefordrades till skolans fattiga familjer. När jag pratade om mitt forskningsprojekt möttes jag av ett engagerat intresse och kommentarer om att vi som samhälle måste ta god hand om de unga.

Inte bara kommunalt anställda utan också byns invånare arbetar med att förbättra tillvaron i byn. Allboda byalag är en väletablerad och aktiv kraft. Under mitt fältarbete deltog jag i ett byalagsmöte. Under detta möte planerades för så många och skilda saker som nationaldagsfirande, nattvandring, loppisdag, familjegymna, höstmärnad och cirkusskola. Det diskuterades också möjligheten att skapa en fibersamfällighet i byn

samt drift av Facebookgruppen *Vi som bor i Allboda*. Fältanteckningen nedan visar mötets diskussioner kring punkt åtta på dagordningen: cirkusskola för barn och unga.

Styrelsemedlemmen Britta har undersökt möjligheten att få cirkusskola till Allboda. Hon har hittat en grupp som kan komma. Det skulle kosta trettioåtta tusen kronor. Frågan är hur det ska finansieras, säger hon. Det blir diskussion om vad det ska kosta familjerna. Beslut tas att det ska kosta årsmedlemskap i byalaget, det vill säga etthundrafemtio kronor samt femtio kronor per barn. Styrelsen är överens om att det inte ska vara gratis eftersom deltagandet antagligen blir bättre om det kostar lite, då är man mer rädd om sina pengar. Britta säger att hon egentligen tycker att kommunen kan betala för cirkusskolan, att det är ”små pengar i deras budget”, men att hon av kommunen har blivit hänvisad till att söka pengar från föreningsstöd. De närvarande är överens om att kommunen är sämst att söka pengar av, man får lite pengar och det är inte säkert man får något. De tror i stället Barnstiftelsen eller Storstiftelsen är bäst att söka ur. De säger att Storstiftelsen sponsrade när det var konsert i byn för ett tag sedan. Mötet pratar länge om möjliga vägar till finansiering, om ansökningstekniska frågor och om fakturering eller ej för de cirkusartister som ska komma. Angående lokal funderar man över om det går att dela av idrottshallen och köra samtidigt som familjegympan.
(fältanteckning Allboda byalag)

Mötesdiskussionen i fältanteckningen ovan ger en bild av graden engagemang och arbetsinsats. Den läsare som har ägnat sin egen vardag åt grannskapsmöten kommer kanske med invändningen att de goda idéer som brainstormas fram sällan genomförs i praktiken. Min uppfattning om Allboda byalag är dock att deras planer också realiserar. Byalaget var under mitt fältarbete i full gång med att anlägga ett nytt ”aktivitetsområde” i mitten av byn. Det skulle bli ett område med aktiviteter där bybor i alla åldrar kan samlas. Barn och unga stod högt på prioritetlistan i början av anläggningsarbetet. De byggnationer som prioriterades vid första byggetappen var skateboardramp, multisportbana samt hinderbana. Inga småsaker alltså. Vid planering hade åsikter samlats in från invånarna i omgångar. De mest engagerade deltagarna hade gjort planritningar, som de sedan lämnat vidare till kommunens planeringsenhet för påseende och myndighetsmässig omarbetning. Ritningarna presenterades på ett bymöte som var öppet för alla och aviserat på Facebookgruppen *Vi som bor i Allboda*. I kombination med byalagets myckna arbete finns även enskilda bybor som på egen hand skapar aktiviteter i byn. Någon anordnar sy- och stickcafé, och det finns även en studiecirkel i teknik. Invånarna arbetar också som ledare för byalagets aktiviteter.

Också medarbetarna på planeringsenheten pratar engagerat om byn. En av dem, Carla, arbetar med att ta fram en ny översiktsplan, ett dokument där kommunens visioner om framtiden och fysiska och sociala miljöer beskrivs. Hon betonar att det är viktigt att invånarna är med och påverkar från processens början och att planen måste bygga på deras behov. Hon säger till mig:

”ÖP [Översiktsplanen] är ju en demokratisk process. Alla som vill ska få tycka till. Vi vill få idéer och tankar, engagera berörda *tidigt*, innan det finns på papper.” [---] ”Man måste ha med dom som bor där annars missar man den sociala biten. Det måste vara socialt hållbar planering.” Carla förklarar för mig att det är viktigt att utgå från lokal kunskap om exempelvis vägar och stigar. Hon säger att det blir ”helt annan kunskap än vad man hade fått om man använt sig av statistik och så”. Hon fortsätter: ”Det viktigaste är att skapa engagemang och kunskap, då blir folk uppmärksamma på sin närmiljö på ett annat sätt.” Hon säger att det är en stor del av vinsten. Hon säger att det också är en poäng att vända sig till ungdomar för då får man föräldrarna på köpet. De är ju intresserade av att planera för framtiden för sina barn.
(fältanteckning planeringsenheten)

Under fältarbetet följde jag Carlas arbete med översiktsplanen. Hon ville involvera en utomstående och opartisk aktör för att invånarnas intressen bättre skulle hävdas gentemot kommunen. Därför arbetade en extern konsult tillsammans med enheten i planeringsarbetet. Bland annat genomfördes ett större dialogarbete med unga i klassen i kommunen. Carla uttryckte intresse och nyfikenhet i förhållande till ungas åsikter, och hon vannlade sig om att beakta dem i planeringsarbetet. Dialogarbetet mynnade ut i en rapport som specifikt beskriver ungas önskemål i förhållande till sitt närområde, kommunen och framtiden. Den visar bland annat att unga vill ha fler busslinjer mellan byarna och centralorten. Carla säger: ”I stort sett alla de som var nior förra året tycker det är viktigare med tätare bussförbindelser mellan Allboda [...] och Hevstad än tåg till [större städer].” När jag träffade Carla och konsulten efter att arbetet avslutats konstaterade de att bussavgångarna på sträckan Allboda–Hevstad mycket riktigt hade ökat. Carla visste däremot inte om det var ett direkt resultat av deras dialogarbete. Få politiker hade kommenterat den rapport som projektet utmynnat i. ”Jag har fått noll återkoppling [---] Våldigt tyst. Typ nada”, sa hon. Dock hoppades hon att busslinjerna var ett resultat av att politikerna hade lyssnat på de unga.

Mer vardag eller mindre?

Intervenerarnas arbete riktas mot byinvånarnas vardagsliv och ämnar berika det på olika sätt. Vissa aktiviteter tillför vardagen ytterligare vardagligt och återkommande innehåll, medan andra i stället gör avbrott i den. Ingripanden görs med andra ord både genom att skapa rikare innehåll i vardagen, ”mer” vardag, samt genom att bryta av vardagen och göra tillvaron ”mindre” vardaglig.

Exempel på aktiviteter som skapas för att bli en återkommande del av vardagen är de tennisträningar, yogaklasser eller sömnadskurser som erbjuds varje vecka. De görs till en del av vardagen och återkommer dag efter dag, eller vecka efter vecka. De är all dagliga och återkommande inslag och smälter på så sätt in i vardagen. Vardagslivet karaktäriseras just av sådan upprepning av det invanda (Felski 2000). Många insatser

på fritidsgården erbjuder sådant som redan finns i ungas vardag, och de följer på så sätt vardagen som de känner den. Exempel är de filmkvällar som ordnas som innehåller filmtittande i soffan tillsammans med välkända personer och med popcorn och godis inköpt på Mat-Esset i byn. Dessa aktiviteter bidrar med mer av den vardag som redan finns och känns igen.

Utöver ovanstående aktiviteter görs tillfälliga arrangemang som i stället skapar avbrott i vardagen och gör tillvaron mindre vardaglig. De skollovsaktiviteter som fritidsgården anordnar erbjuder möjligheten att testa något nytt och annorlunda. Där reser de unga till städer i regionen och deltar i aktiviteter som *go-cart* eller klättring, går på nöjesfält eller gör teaterbesök. Det handlar om spektakulära och ovanliga händelser, själva motsatsen till vardaglighet (Elias 1978:171). Under min tid i byn var aktiviteterna ibland eftertraktade och med god uppslutning, medan de vid andra tillfällen fick ställas in av brist på deltagare. Intresset tycktes variera.

Den workshop i graffiti som ordnades på fritidsgården är ett exempel på när intervenerarnas aktiviteter skapar avbrott i vardagen. Kommunen hade anlitat konstnären Fedde, som skulle komma från Stockholm för att hålla en workshop med de unga byborna. Tillsammans skulle de måla två stora graffitimålningar att sättas upp på fritidsgårdens väggar. Tiderna hade annonserats på fritidsgårdens schema som liksom alltid satt upptejpat på ytterdörren. Dock blev uppslutningen och engagemanget inte vad kommunen hade hoppats på. Fältanteckningen nedan är från workshoppens andra tillfälle av totalt tre:

När jag stiger in på fritidsgården är det tomt i köket. Noah och Joel är uppskrivna på närvarolistan. Den ligger som vanligt på bordet i köket, direkt när man kommer in. Jag går in i stora rummet. Fritidsledaren Cissi hälsar på mig och presenterar mig för graffitimålaren Fedde. Han ser hipp ut med svarta jeans och en ganska tight småblommig skjorta. Det står en hel mängd sprayfärgburkar uppställda på pingisbordets högra del, sida vid sida, i färgordning. De täcker så när som på halva pingisbordet. På den vänstra sidan ligger det vita A3-papper med skisser på. Skisserna är av olika bokstäver. I vanliga fall är det högst förbjudet att sätta något på pingisbordet, som är helt nyinköpt. Cissi brukar påminna de unga om det. Men i dag är det annorlunda, konstaterar jag. Noah och Joel sitter i soffan med var sitt skisspapper framför sig på bordet och var sin blyertspenna i handen. Jag får veta att ungdomarna i tisdags fick i uppdrag att göra skisser till graffitimålningarna. Cissi har bestämt att det ska stå "Fritidsgården" på en av tavlorna. Den andra får ungdomarna bestämma. Förslag som har kommit upp är "Volvo", "diesel" och "turbo". Efter en stund sätter Fedde sig i soffan med Noah och Joel. Dom ska skissa. Noah drar håglöst lite streck till synes slumpmässigt på papperet. Joel sitter i soffan med papperet framför sig utan att göra någon ansats till att rita. Han har en uttryckslös min och ansiktet liksom hänger lite nedåt, som om han är trött. Han sitter stilla så ett tag. "Vad heter du", säger Fedde till Joel. "Joel", svarar Joel. "Skriv Joel då, gör en Joel-piece!" Fedde låter pigg och entusiastisk. Joels tonfall är släpigt, lite trött. "Nej", svarar han. Noah skrattar till lite tyst, som för sig själv. Cissi pekar på den högra

väggen i fritidsgården. ”Här ska stå Volvo, eller Volvo turbo om ni ville det.” [---] Joel och Noah är kvar vid bordet. Joel ska rita bokstaven N men hans papper är tomt. ”Det är inte så svårt. Tre streck!” säger Cissi. ”Varför just ett N Joel?” frågar någon. ”Jag vet inte, kan inte komma på nåt annat”, säger Joel. [---] Cissi säger att på torsdag kommer (lokal) ”tidningen” och ska göra ett reportage om graffitimålningen. ”Då är jag inte här, då är jag på friidrott”, säger Isabella. [---] Tore, regelbunden fritidsgårdsbesökare, kommer in. ”Jävlar vad färg vi har”, utbrister han glatt vid åsynen av pingisbordet och alla färgburkar. Han sätter sig i soffan och börjar direkt rita. Cissi säger beklagande att de kanske inte hinner färdigt målningarna innan torsdag, då Fedde ska åka hem till Göteborg igen. Det är inte bra att alla ungdomar inte vill vara med och måla, menar hon. Cissi säger till Tore och Noah, som målar mycket och entusiastiskt, att de får ta över från de som hoppar av och inte vill vara med. Detta gör Tore och Noah glada. ”Tova, ska du måla i morgon?” ropar Tore tvärsöver rummet till Tova som sitter nedsjunken i soffan som har ryggen ut mot resten av rummet. Tova tittar upp över soffkanten. Hon är rufsigt i håret och tittar på Tore med frågande blick. ”Vad skulle jag måla?” Cissi suckar högt. ”Då får jag ta din del!” utbrister Tore och ler stort.
(fältanteckning fritidsgården)

Ingen av de unga utövade, så vitt jag vet, graffiti till vardags, och graffiti hade ingen relation till deras liv och vardag vare sig före eller efter de där graffitikvällarna på fritidsgården. Graffitikonstnären själv konstaterade att graffiti verkade vara en lite udda företeelse i deltagarnas vardag. De unga hade själva sagt till honom att de inte var så intresserade av graffiti, utan mer tyckte om ”att mecka med bilar”, förklarade han för mig. Vissa unga undvek helt och hållet att delta i graffitimålningen, som Tova i soffan, andra deltog sporadiskt och något håglöst. Emellertid fanns undantag. Tore och Noah deltog med lust och engagemang. För dem väckte kvällarna med Fedde ett intresse för att göra mer, och de bestämde sig för att fortsätta måla graffiti. På sommarlovet, sa de till mig, skulle de köpa plywoodskivor och färg och sedan sätta igång och måla. Huruvida de faktiskt gjorde det vet jag inte, men kanske gjordes graffitimålningen till en mer beständig och återkommande del av vardagen.

Besvikelse

För att vara en by med ungefär sexhundra invånare händer det en hel del i Allboda, och intervjuerna lyckas med sin föresats att ordna aktiviteter. Samtidigt finns en oro över invånarnas låga gensvar och intresse, som exempelvis vid graffitimålningen ovan. Jag mötte inte sällan arrangörernas besvikelse över att byborna inte i önskvärd utsträckning deltar i aktiviteter och erbjudanden. Charlotte på biblioteket ger uttryck för det:

Tisdagskväll i Allboda. Det är ljusst ute och ganska varmt. Jag går in på bibblan. Där är tomt på folk. Jag småpratar med bibliotekarien Charlotte om allt möjligt. Hon säger att

hon har varit ensam på biblioteket hela dagen, ingen har varit här i dag heller. ”Det är sällan folk här”, säger hon med beklagan i rösten.
(fältanteckning biblioteket)

Antalet besökare på biblioteket varierade under mitt fältarbete. Under min vistelse var Charlotte ofta där ensam, men det fanns också stunder då fler besökare kom. På dagtid fungerar det dessutom som skolbibliotek och är på så sätt välbesökt.

Antalet besökare var ett återkommande samtalsämne också hos Cissi och Tove på fritidsgården. ”Detta är inte alls bra för vår statistik”, sade ofta Tove irriterat då den besökslista som låg på bordet innanför fritidsgårdens ytterdörr var tom på namn. Fältanteckningen nedan är från en vanlig kväll på fritidsgården.

Klockan är fem på kvällen. Jag går in på fritidsgården. Det är tomt. Tove sitter vid skrivbordet och har två Ipads framför sig. Hon är riktigt förkyld. Hon borde varit hemma i kväll säger hon men tillägger: ”Jag tyckte det var synd att stänga.” Jag frågar om Ipadsen och Tove berättar att hon har tagit med dom från Hevstad fritidsgård, nu när det finns wifi här i Allboda. ”Robin och dom har använt dom lite.” Det är tomt i rummet och Tove säger att vi får se vilka som kommer i dag. ”Jakob kommer i alla fall”, tillägger hon och säger att han har skrivit det på Facebook. ”Gabriel och dom kommer inte, dom har stort prov i morgon.” Vi slår oss ner i köket, äter tillsammans och pratar. Tove berättar att hon under dagen har jobbat med att leda rastaktiviteter på en skola i kommunen. De har haft lekar. Eleverna fick plocka upp linser med sugrör och lägga i glas. ”Dom är ju tacksamma att ha och göra med. Det räcker med att man känner två-tre stycken, så kommer de andra. Jag överdriver inte om jag säger att det stod trettio stycken och tittade på. Det är bra.” Tove ser nöjd ut. Vi fortsätter prata om allt och inget och kommer in på att Tove är irriterad. Hon säger att Sofia, som är en sporadisk fritidsgårdsbesökare, har klagat på att kommunen inte gör något för unga här i Allboda. Tove är irriterad över att Sofia säger så och menar att det är Sofias eget fel att hon inte kan komma till fritidsgården. Sofia bokar in sig på andra aktiviteter samma veckodagar som fritidsgården är öppen, säger Tove.
(fältanteckning fritidsgården)

I fältanteckningen ovan uttrycker Tove glädje över de välbesökta rastaktiviteter som hon varit med på under dagen, och de står som en kontrast mot den tomma kvällen. Sena kvällar på fritidsgården kunde jag höra Cissi muttra ”obligatoriska timmen”, syftandes på timmen mellan klockan nio och tio på kvällen då fritidsgården var tom på unga men personalen ändå tvingades stanna kvar ”eftersom kommunen bestämt det”.

Också vissa av byalagets aktiviteter hade färre deltagare än vad som ansågs önskvärt. Bland annat uttrycktes besvikelse över få besökare på det öppna bymötet om aktivitetsområdet, som jag nämnde ovan. Ungefär tio personer kom till mötet, varav en journalist från den lokala dagstidningen. Jag närvarade där och efteråt frågade jag en av initiativtagarna, Susanna, om byns unga hade varit med och planerat. Susanna förklarade att ett ganska stort jobb gjorts för att försöka engagera dem. Via

Facebooksidan *Vi som bor i Allboda* hade de ombetts tycka till om de nya förslagen. Susanna hade också handgripligen och personligen begett sig ut i byn för att söka upp och prata med unga. Hon berättar att en hon pratat med, Emma, sedan kom till ett möte. Susanna lyser upp. ”Prata med henne!” utropar hon. Sedan säger hon att det är synd att ingen längre vill engagera sig. Glädjen i hennes röst har försvunnit då hon förklarar att ”folk droppat av”.

Att det kom tio personer till bymötet skulle kunna ses som relativt god uppslutning för en by av Allbodas ringa storlek. Även om det sällan var mängder med besökare på de aktiviteter som ordnades, var det oftast några stycken, och jag var förvånad över att det ständigt kom deltagare till såväl kvällsyoga som tennisträning. Vidare, samtidigt som fritidsgården hade få besökare fick jag intrycket av att tillvaron där var synnerligen betydelsefull för vissa av dem, inte minst för de som tycktes ha svåra hemförhållanden och som återkom flera kvällar. Jag vet också att unga uppskattade mycket att byn har ett lokalt fotbollslag att träna med, och att det hände att de besökte byalagets aktiviteter. Trots att intervenerarnas insatser uppskattades bland många bybor, var anordnarna själva missnöjda med vad som sågs som lågt deltagarantal.

Problemdiskurser

Ovan har beskrivits hur Allbodas intervenerare skildrar ungas vardag genom berättelser om problem samt hur de ingriper i vardagen genom att erbjuda olika slags aktiviteter. Problembertättelserna och aktivitetsordnandet framstår som livskraftiga delar av intervenerarnas arbete, och som bärande komponenter i en problemdiskurs.

Sådana problembeskrivningar kring unga och landsbygd som presenterades i avhandlingens inledning får betydelse för intervenerares vardagliga arbete, i Allboda och på andra platser. Problembeskrivningarna är inte enbart beskrivningar. De formar också professionellas förståelse och blir den lins genom vilken de betraktar och agerar på fenomen, i detta fall barn och unga samt landsbygden. De är tolkningsramar som reducerar en komplex tillvaro till problem. Det tycks i praktiken inte finnas särskilt många andra tolkningsramar att använda sig av än de som fokuserar problem. Det gäller inte enbart intervenerarna i Allboda utan långt vidare sammanhang än så. Problemdiskurser ska inte förstås som fasta uppfattningar som vilar i människors inre, utan diskurser och tolkningsramar skapas och upprätthålls socialt.

Gubrium och Holstein (2001) påtalar att den problemorienterade sfären har vuxit sig omfångsrik och inbegriper en större ansamling personer, grupper, organisationer och föreningar som alla engagerar sig i att gripa in i och ordna människors vardag. Allt från socialarbetare till brukarrepresentanter, Youtubeinfluerare och självhjälpsgurur erbjuder tjänster där människor genom diverse aktiviteter ska förändras, förbättras och

befrias från problem. Gubrium och Järvinen (2013) talar om en värld av problem. Denna värld tillhandahåller problemkonstruktioner och problemkategorier av skilda slag och en rad insatser där problem tas om hand (Gubrium & Järvinen 2013:3). Allbodas intervenerare såväl som andra intervenerare på andra platser verkar i ett sammanhang där både landsbygden och unga förstås utifrån problem. Dessa bilder verkar i förhållande till politiska direktiv och resursfördelning. De påverkar också professionellas uppdragsbeskrivningar och inriktningen på deras konkreta arbete. Det gör att möjligheter att verka utanför problemdiskurserna i praktiken är begränsade. Alternativa förståelseramar är svårtillgängliga.

I en artikel visar Bartholdsson (2004) på mängden människor som använder, vad som kan förstås som, problemdiskurser som förståelseramar i relation till unga. Under fältarbete och i kontakt med skolpersonal med flera mötte hon återkommande berättelser om att barn och föräldrar i dag pratar ”för lite” med sina barn, i snitt enbart några få minuter per dag. Berättelserna användes vid prat om barn och unga och för att föreslå insatser för dem. Just uttalande kring tid visade sig vid efterforskning sakna grund (ibid. 2004). Trots det identifierade Bartholdsson (2004) utöver personalen i skolan tjugotre publika personer som i skilda sammanhang och i egenskap av sin profession använt det för att understryka problem och mana till åtgärder. Hon har noterat bland annat politiker, journalist, specialpedagog, psykolog, kurator, stressforskare, närpolis, lärarstudent och präst. Dessutom återfinns samma berättelse i min empiri från Allboda. Den förmedlades av en personal från elevhälsan, som sa till mig att forskning om unga är viktig eftersom unga i dag inte träffar sina föräldrar särskilt mycket, och att det finns studier som visar att barn i genomsnitt pratar med sina föräldrar endast åtta minuter per dag.

Också Dharman Jeyasingham (2018) beskriver något som kan tolkas som problemdiskurser i bruk. I en etnografisk studie om social barnavård i Storbritannien skriver han om hur socialarbetare tillskriver platser och personer problem med hjälp av allmänna ”sanningar”. Han beskriver hur socialarbetarna i hans studie tog med honom till klienters bostadsområden för att peka ut konkreta platser som sågs problematiska. Jeyasingham (2018) skriver så här om socialarbetarnas skildringar av problem i klienters bostadsområden:

I often found them [the problems] difficult to see or I failed to perceive them in the ways that the participants [social workers] did. They also sometimes presented places as connected to service users' problems in esoteric ways: visible, mundane features of places were seen to evoke a sense of traumatic past events or present troubles. In these ways, I think that social workers were performing *a particular kind of attentiveness* to the uncanny qualities of place, displaying a sensibility that is alert to clues that might not be apparent or that could not be fully understood by lay people and sensitive to resonances that others might not be able to feel. (Jeyasingham 2018:92 [min kursivering])

Det Jeyasingham ovan skriver är att socialarbetarna i studien riktar sin uppmärksamhet mot problem. De har ett särskilt öga för det obehagliga och problematiska, och genom blicken mot problem reducerar de sitt blickfält till att enbart handla om dem. Jag ser det som att han beskriver problemdiskurs i bruk i ett sammanhang långt från intervenerarna i Allboda.

Det finns anledning att se problemdiskurserna som etablerade. Institutionaliserade diskurser har en hög grad av enhetlighet och fasthet och är inte enkla att förändra (Miller & Silverman 1995:728). Som forskare i socialt arbete är jag själv del av en sfär där problemdiskurser är framträdande. Denna position var säkerligen särskilt gynnsam för att problemberättelser skulle väckas under fältarbetet (även om jag sällan hade anledning att delge min disciplinära hemvist). Berättelser berättas och formas för en specifik publik (Riessman 2008), och olika personer och situationer underlättar inträdandet i olika diskurser (Miller & Silverman 1995:729). Jag tolkades sannolikt som en intervenerare bland andra med intresse för att identifiera och lösa problem i relation till unga. Samtidigt som problemberättelser oftast initierades utan min aktiva inblandning genom frågor, ökade säkerligen villigheten att prata problem genom min blotta position och närvaro. Berättelserna handlar därmed också om de sammanhang där de förtäls. Berättelser fungerar gemenskapande (Delgado 1989), vilket också problemberättelser gör. De skapar "a common culture of shared understandings" (Delgado 1989:2414). Att berätta om problem skapar gemenskap mellan intervenerare och en berättad berättelse torde bana vägen för nästa. Genom rutinmässigt upprepande i vardagligt arbete stärks inte bara diskursen och dess berättelser, utan också de institutioner som ägnar sig åt problem.

Det är viktigt att tillägga att intervenerarnas fokus på problem inte nödvändigtvis är negativt. Ibland kan det vara högst relevant att identifiera problem och åtgärda dem. Problemberättelserna är inte heller de enda slags skildringar som jag mött. Självklart, och det vill jag understryka, hörde jag också andra sätt att prata. I vissa situationer omtalar intervenerare positiva aspekter med livet i byn, och jag mötte de som pratar mindre om problem och mer om vardagens nöjsamma innehåll. Min poäng med att uppmärksamma problemskildringarna är inte att fastslå att det är det enda sättet att prata. Däremot menar jag att det är ett vedertaget sätt att prata. Jag vill belysa hur problemdiskurser tycks vara extra framträdande hos intervenerarna och att detta reducerar en komplex vardag där både problem och positiva sidor ryms till enbart problem. Diskurserna inbegriper sätt att prata och göra som försvårar möjligheterna att se vardagen som annat än problem. Men som jag nedan ska visa är det fullt möjligt att se och göra vardag på andra sätt. Detta framträder i ungas skildringar av vardagen i Allboda.

Unga om sin vardag

”Det är typ bara *roligt*, eller vad jag ska säga?” (intervju Magnus och Nils)

När de unga skildrar vardagen i Allboda beskriver de roliga händelser snarare än problem som hittills har fokuserats. Jag menar att de unga riktar blicken mot delar av vardagen som är roliga, meningsfulla och innehållsrika, medan svårigheter och problematiska inslag tonas ner. Det ska givetvis inte tolkas som att problem eller svårigheter inte existerar. I stället handlar det om att unga placerar visst innehåll i förgrunden medan annat ställs i bakgrunden eller görs osynligt. Deras fokus på det roliga och meningsfulla blir extra tydligt i relief mot intervenerarnas fokus på problem, och vice versa. Intervenerarna och de unga skapar, generellt sett, olika vardagar.

Det finns också likheter. Även de unga byborna skildrar en vardag där de ägnar sig åt olika aktiviteter som de tar sig an med intresse och engagemang. Edith, exempelvis, berättar att hon spelar dataspel och gör *Musical.ly* ofta: ”Ja ofta, och jag tycker liksom det är det roligaste.” Hon brukar också titta på Youtube. När jag ber henne berätta vad hon brukar göra dagligdags, säger hon:

Edith: Mm, sådär oftast brukar jag sådär spela spel på datorn, då spelar jag *Transformice*. Det är sådär en mus som ska vara på olika banor där man ska ta en ost och komma till sitt bo. Och det spelar jag sådär med Tilde och Benjamin och innan spela jag med Sally, och så ska man vara flera stycken. Jag tycker det är rätt kul [---] Ja. Och sen så gillar jag *Musical.ly*, det är typ en app där man sådär ska mima till olika låtar eller saker som folk säger. Och så mimar man till det, och så blir det som att man själv säger det och så ska man göra olika såhär rörelser till det.
(intervju Edith)

Den vardaglighet som Edith återger skiljer sig från intervenerarnas beskrivningar. Medan intervenerarna skildrar vardagen framför allt utifrån dess svårigheter och problem, beskriver Edith något som hon tycker om att göra och som fyller vardagen med innehåll och mening. Hennes aktiviteter tycks inte vara problemlösning.

Förhöjd vardaglighet

När de unga informanterna berättar för mig om vad de brukar göra beskriver de olika slags aktiviteter. Det är vardagliga sysselsättningar, intressen, göromål, tidsfördriv och nöjen, men det är inte vad som helst som förmedlas. De skildrar *förhöjd vardaglighet*. Trots att jag har bett dem berätta om vardagen i stort och sådant de brukar göra, handlar samtalen om vardagens roliga och innehållsrika delar.

Under intervjuer dröjer informanterna sig kvar vid de aktiviteter och intressen som de tycker om och pratar extra länge om dem. Min intervju med Alice, exempelvis, utgörs till mer än hälften av prat om ridning och hästar, och om jag inte aktivt hade bytt samtalsämne skulle vi fortsatt prata längre om det. Ämnen som människor i samtal stannar upp vid och utvecklar brukar kännetecknas av att de är betydelsefulla (Brekhus 1998; Pronovost 1986; Zerubavel 2003). I Alice fall indikerar även hennes detaljrikedom att hon pratar om något betydelsefullt. Hon gör en åtskillnad mellan hästar och ridning, något jag själv inte riktigt förstår och därför frågar henne om. Hon säger då: ”Ja, för att jag tycker inte riktigt det är samma sak, för vissa rider ju, eller ja, jag vet att vissa rider bara för att, ja, dom vill rida. Jag tycker om hästar också jättemycket, själva djuret.” Själv vet jag ingenting om hästar och ridning och säger därför till Alice ”Jag rider inte själv, berätta vad gör man.” Hon svarar: ”Ja, man kan göra mycket, men jag hopptränar och jag tävlar också i ponnygalopp. Jag tycker det är roligare än hoppträna, men det är inte tävlingar så ofta. Och sen så rider jag bara hemma, för jag har egen häst.” Hon fortsätter och berättar utförligt om hopp, galopp, ponnygalopp, Longerlina, naturlig ridning, dressyr, *working equitation* och att ”rida ut”. Under intervjun gör Alice detaljerade beskrivningar av olika hästar, olika sysslor kopplade till hästar (allt från ryktning, till tävlingar, lektioner och dataspel som involverar hästar) och olika sätt att rida. Hästar och ridning framstår både som betydelsefullt och som något som hon ägnar mycket tid åt. Att ägna sig åt dessa aktiviteter framstår som ett sätt att göra förhöjd vardaglighet.

Men inte bara i intervjuer uppvisar de unga förmåga att framhålla vardagens meningsfulla och innehållsrika delar. Nedanstående situation kan beskrivas som en vanlig eftermiddag på en av skolorna, nedskrivna utifrån mina observationer under sjätteklassarnas lektion. Situationen ger en inblick i hur de rör sig mot och upptas av intressen och sysslor som de tycker om.

En vanlig eftermiddag och lektion sitter eleverna och jobbar med individuella arbeten. Vissa har gått ut från klassrummet och sitter i andra rum, endast några få är kvar i klassrummet. Alice och Sara sitter fokuserat och skriver på sina datorer. Jag vet att de tycker om att skriva berättelser och att de just nu har någon skoluppgift där de ska skriva. Jag gissar att det är det de gör. Andra elever verkar inte göra skolarbete. De sitter och småpratar med varandra och med mig. Då frågar Jack mig om det ska vara Epa med i boken, han menar alltså avhandlingen. ”Tycker du det?” frågar jag. ”Ja”. ”Varför?” ”Det är jättepulj här.” Otto ger sig in i diskussionen. Han säger att det finns många Epor både här och i Tosseröd. Jack frågar Otto om han har sett videon på Youtube med alla Epor i Tosseröd. De fortsätter att prata något, om en Epa-träff låter det som. Så ropar Jack plötsligt: ”Otto ska ha lastbil istället för bil!” Otto svarar att det är bättre. ”Ska du ha moppe eller Epa Nils?” Nils som sitter bredvid svarar att han ska ha Epa. Jack vill veta mer. ”Ska du köra på Epa-träff?” Nils blir tyst en liten stund, han funderar. ”Vet inte”, säger han sen. Samtalet övergår till att handla om motorer i allmänhet. Alla i klassrummet utom Alice och Sara, som fortsätter skriva, deltar. Nils, Elliot, Casper och Jack står vid

Ottos bänk där en bärbar dator står uppfälld. De tittar på traktorer på Youtube. Stora, tunga traktorer med jättelika däck kör runt där på Youtubeklipppet. Jag hör att Otto och de andra pratar om Volvo BM. [---] En stund senare sitter Alice och Sara kvar koncentrerade vid sina bänkar och skriver på dator. Jack gör armhävningar på golvet. "Epa måste vara med i boken", säger han till mig. "Varför?" "Det är populärt här." "Varför?" "Dom är coola, man kan stajla dom, ragga på brudar." Jag tittar på Jack: "Vad ska mer vara med?" Han funderar en stund. "Vet inte." Efter att ha suttit kvar ett tag och pratat med Jack reser jag mig upp och går mot Alice och Sara. "Får jag störa er med en fråga?", frågar jag. De säger ja. "Jack tycker att Epatraktorer måste vara med i boken. Vad tycker ni?" "Hästar." Alice säger det med självklarhet. Sara tittar upp på mig från skolbänken: "Ja, hästar", säger hon.
(fältanteckning skola)

I situationen ovan går det att se hur de unga ägnar sig åt intressen som de berättar om i intervjuer. Trots att det är skollektion (läraren är utanför klassrummet) hänger flertalet personer sig åt att titta på och diskutera olika slags fordon. Alice och Sara däremot sitter och skriver noveller, något som jag från samtal med dem vet att de gillar. Ett vanligt inslag i dagarna på skolan var annars att Alice och Sara satt vid sina bänkar och diskuterade hästar och ridning. Hur skulle Sara göra med sin skadade halvfoderhäst? Överge honom för en annan frisk häst, vilket hennes föräldrar förordade, eller fortsätta ta hand om honom även om färre timmar på hästryggen var att vänta. Både under intervjuer och i skolsammanhang kunde jag se hur informanterna fokuserar sådant som de tycker om.

På tvärs

De ungas sätt att skildra dessa vardagliga och samtidigt särskilda aktiviteter går på tvärs mot invanda benämningar. De skildrar aktiviteter som samtidigt är lek, allvar, arbete, utbildning, fritid, organiserade, egenorganiserade och oorganiserade, lokala och globala, *online* och *offline*. Aktiviteterna kan inte enkelt kategoriseras med hjälp av invanda begrepp. Något liknande uppmärksammar Bodil Rasmusson (1998) i en studie av barns vardag i en förort. Rasmusson (1998) menar att barnens sätt att framställa aktiviteter inte står i samklang med vuxnas sätt att kategorisera. Hon skriver: "En mängd kontraster framträder ur barnens dagböcker och berättelser. Det som av vuxna brukar betraktas som konsumtion av 'skräpkultur' respektive 'bra barnkultur' liksom 'passiviserande' och 'utvecklande' aktiviteter blandas på ett intressant sätt i barns vardag" (Rasmusson 1998:162). Rasmusson påtalar också att både datorn och klätterställningen finns med bland de ungas favoritplatser. Det hon vill säga, tolkar jag det som, är att platser och aktiviteter som från ett vuxenperspektiv ses som disparata inte nödvändigtvis gör det utifrån ungas perspektiv. Ungas kategorisering av aktiviteter förefaller bygga på andra premisser. De tycks inte göra skillnad på "passiviserande" Youtubetittande och "utvecklande" läsning av böcker, till exempel.

Också i förhållande till vuxna uppmärksammar en studie hur personers erfarenheter går på tvärs mot invanda begrepp. MacNaghten och Urry (2000) beskriver människors utfärder i naturen och relationer med skog och träd, och de menar att för dessa människor är naturen samtidigt rekreation, miljö, och utbildning. Författarna påpekar att det saknas befintliga vokabulär som beskriver naturen utifrån människors erfarenhet, något jag känner igen från min studie. Invanda beskrivningar förmår inte fånga vardagens meningsfulla och betydelsefulla aktiviteter. Också i Rasmussons (1998) samt MacNaghten och Urrys (2000) studier spänner aktiviteterna över kategorier som annars ses som disparata, som exempelvis ”skräpkultur” och ”finkultur”, eller rekreation och utbildning. Genom begreppet förhöjd vardaglighet fångas sådana gränsöverskridande erfarenheter.

Dämpad vardaglighet

Att de unga betonar förhöjd vardaglighet betyder givetvis inte att deras tillvaro är befriad från vardagliga svårigheter och problem. Vissa personer pratar också om problem som de möter. Ibland kan det röra sig om tunga ämnen, som då Otto och Arvid nedan beskriver skoldagen. Kontrasten i hur de skildrar skoldagens aktiviteter i förhållande till vardagen i övrigt är påtaglig. Otto och Arvid framstår överlag som pratglada och nöjda. De berättar glatt om traktorer, bilar och annat i vardagen, och de framställer på det stora hela tillvaron som bra. Deras ton förändras dock påtagligt när jag ber dem berätta om skolan. Arvid inleder genom att med tung röst säga:

”Ja, det är inte den bästa skolan nej.”

Otto faller in hans tal:

”Nej det skulle jag inte heller säga. Jag har haft problem med den innan, det har jag haft.”

Jag behöver inte fråga särskilt mycket om skolan utan Otto och Arvid fortsätter att beskriva sina erfarenheter:

”Här har ju varit en lärare innan som har varit rätt otrevlig mot mig, låtsas som jag bara varit luft, typ bara ignorerat mig. Mm, så har det varit väldigt mycket mobbing och sånt på denna skolan också. Och kanske vissa lärare har ...”

Otto fyller i

”... har inte heller varit så trevliga.”

De kommer särskilt ihåg en specifik lärare som de menar ”förstörde ju allt” för Arvid genom att inte hjälpa honom.

”Nej och hen¹⁰ strunta i mig typ. Och hen var inte jättesnäll till mig och. Och sen typ när man hade utvecklingssamtal och sånt så slog hen läroplanen framför nävarna på en och sånt, och visade att ’allt det här ska du kunna i fjärde klass’ typ, på sida efter sida och sida efter sida ser man bara allt sånt, och då blir det bara som att man precis sjunker under bordet.”

Händelsen som Arvid berättar om ligger ett par år tillbaka i tiden, och de sade till mig att det nu är bättre och att inte alla lärare är otrevliga. På så sätt finns nyanser också i hur skolan skildras. Skolan är annars ett ämne som oftare än andra återkommer i skildringar av vardagens dämpade delar. Men det finns också exempel på de som finner goda stunder i skoldagarna och i stället skildrar andra problem. Att de unga framför allt skildrar förhöjd vardaglighet innebär inte att svårigheter och problem inte finns.

Ungas skildringar av vardagen

De ungas skildringar av vardagen saknar tydliga formuleringar eller mönster som kan härledas till specifika idéer eller diskursiva fält. I stället berättar de om vardagen genom att detaljerat och utförligt beskriva konkreta situationer och erfarenheter. På så sätt skiljer de sig från intervenerarnas sätt att prata, som formeras som etablerade berättelser. Ett undantag är dock en intervju med Sally och Tilde där de specifikt bad mig om att få prata om ”att passa in”. Den intervjun kom att handla om problem snarare än deras vardagliga aktiviteter. Sally och Tilde talade bland annat om svårigheter med ”att bli bedömd” och att ”alltid vara trött”, välkända utmaningar som unga anses ha. De använder sig av igenkännbara formuleringar och ”sanningar”. Övriga intervjuer med unga såg emellertid inte ut på det sättet.

Frånvaron av såväl välkända formuleringar som probleprat kan möjligtvis förstås utifrån informanternas position i ålder. Det är inte säkert att jag hade mött samma slags berättelser om jag hade träffat samma personer ett par år senare, när de gick i högstadiet eller gymnasiet. Kanske skulle jag då hört mer prat med tydliga formuleringar och mönster, i likhet med intervenerarnas samt Sally och Tildes prat. Tanja Joelssons (2013; 2015) studie av en grupp unga femton till nitton år, visar att unga använder sig av etablerade formuleringar och berättelser om problem när de skildrar sin vardag i relation till platsen där de bor. Liksom Allbodas unga omtalar de aktiviteter som ”roliga” (se också Rasmusson 1998:155), exempelvis sladda och ”burna” med bilar. Däremot använder de varianter på samma problembeskrivelser som intervenerarna i min studie. Exempelvis påtalas att det inte finns något att göra på den lilla orten för dem som inte gillar organiserad sport, ett uttalande som är snarlikt det i avsnittet *För lite att göra och för mycket busliv* tidigare i kapitlet. De framställer sina roliga aktiviteter som

¹⁰ Kön borttaget av anonymitetsskäl.

ett sätt att åtgärda bristen på meningsfull sysselsättning. Här används generella idéer, berättelser och formuleringar som är snarlika de som intervenerarna i min studie använder, men som jag däremot inte mött hos ”mina” tolvåringar. Å andra sidan visar Anne Harjus (2012) studie av elva- till tolvåringars platser i staden att också yngre personer skildrar platser som problem utifrån generella och välkända idéer (ibid. 2015:155). Detta framträder också i van der Burgts (2006) studie om elva- till fjortonåringars vardagliga platser. I ovanstående studier tycks snarast finnas en skillnad mellan prat om ”egna” och ”andras” platser. Samtidigt som informanterna integrerar generella utifrån(problem)bilder av platser med den egna platserfarenheten, ses tendenser till att informanter med vardaglig nära erfarenhet av en plats är mindre benägna att använda generella och etablerade problembilder. I detta fall tycks den egna konkreta erfarenheten ha betydelse för hur de pratar.

Med detta sagt påstår jag inte att ”mina” unga informanter är friställda från samhällliga diskurser och idéer. Liksom andra människor formas deras vardag av ett omkringliggande samhälle och i dialog med det. Deras prat innehåller inte igenkännbara formuleringar eller berättelser, men deras benägenhet att se de roliga och innehållsrika delarna av vardagen kan ändå kommenteras i förhållande till vissa idétraditioner. Pratat ekar välkända konstruktioner där barndomen ses som en tid för lek, glädje och förnöjsamhet, och landsbygden med dess närhet till naturen ses som den naturliga platsen för detta (se t.ex. Halldén 2011; Jones 1997). De unga kan ses skildra en ”naturlig och god barndom” när de beskriver vardagens förnöjsamheter på landsbygden. Också ungdomstiden omtalas i regel som en livsfas då man ska ha roligt och ägna sig åt nöjen (Joelsson 2013:36). Vidare kan också barns samhällliga positionering anses påverka deras orientering mot ”det roliga” (Mayall 2002). Berry Mayall (2002) skriver om ”sina” unga informanternas benägenhet att fokusera det roliga och nöjsamma när de skildrar vardagen, och hon ser denna benägenhet i ljuset av barnens position som underordnade vuxna. En vardag som är ofri och levs begränsad av andra människors (vuxnas) regleringar och kontroll, menar hon, föder ett ökat behov av att ha roligt och leka (ibid. 2002:132f.).

Aktiviteter eller insatser?

Samtidigt som både intervenerare och unga engagerar sig för att göra vardagen rik på innehåll och mening, förhåller de sig något olika till vardagens aktiviteter. Intervenerarna ingriper i ungas vardag. De satsar på de unga och vill göra deras vardag innehållsrik och meningsfull genom att organisera aktiviteter i byn. De ordnade aktiviteterna framstår inte som vilka aktiviteter som helst. Intervenerarnas ingripanden kan förstås som insatser eller investeringar. Genom att ordna aktiviteter försöker intervenerarna påverka de vardagliga villkor och förutsättningar som byns unga lever

under. Intervenerarna kan sägas ”investera i barndomen” (se t.ex. Katz 2011; Lister 2008). Investeringar i barn och unga kan riktas mot deras vardag här och nu, men de kan också ses som investeringar för framtiden. Att investera i framtiden är en framtåtsiktande handling där insatser görs för att ge verkan på längre sikt. Det kan i förhållande till barn handla om att ge insatser för att förhindra framtida problem i vuxenlivet, både för personerna själva och samhället omkring dem (Lister 2008).

Intervenerarna i Allboda förhåller sig till både nutid och framtid, både unga själva och samhället omkring dem. Niklas bedriver en studiecirkel i teknik i byn. Han beskriver sin verksamhet som värdefull för unga här och nu. Han vill framför allt att deltagarna ska ha roligt. Men han ser samtidigt den som värdefull för framtiden. Om sin verksamhet säger han:

Niklas: Jag har ju intresse i att se till att ungdomar har en möjlig framtid.

Christel: Ja.

Niklas: Och det är väl egentligen så att det kommer lite av det här att, ja, ge tillbaka till samhället [---].

Christel: Ja.

Niklas: [Då jag var yngre] då var det så att jag fick stöd av folk som höll på med olika aktiviteter, och det var väldigt förbarmt för min del. Och det tycker jag är, jag tycker att det är viktigt att man inte bara har sin egen värld, utan man måste se till nästa generation. (intervju Niklas)

Niklas talar om de ungas personliga liv och att teknikkunskaper kan hjälpa dem framöver i livet. Han nämner också samhällets behov av kompetent arbetskraft, eftersom han menar att de kunskaper deltagarna förvärvar genom studiecirkeln är betydelsefulla ur ett samhälleligt perspektiv. Samtidigt poängterar han vid flera tillfällen under intervjun att det viktigaste är att deltagarna har roligt. Intervenerarnas arbete tycks på så sätt inte enbart vara till för att berika ungas vardag. Det syftar till något mer omfattande och framåtriktat. Aktiviteterna görs inte enbart för sin egen skull – för att de är betydelsefulla och meningsfulla för unga här och nu – utan de inbegriper en förändrings- och nyttoaspekt. De kan ses som åtgärder som ska förändra och förbättra vardagen. Åtgärderna riktas mot personer, unga själva, men också platsen, byn Allboda. Att skapa aktiviteter kan ses som en satsning också på byn, inte minst i förhållande till dess framtid och fortlevnad.

När de unga skildrar sin vardag står inte organiserade aktiviteter i centrum som de gör hos intervenerarna, även om också de omnämns. De unga skildrar en bredare och mer omfattande uppsättning göromål. Vad de beskriver kan förstås som ”aktiviteter” i mer grundläggande bemärkelse. Aktivitet ska i sammanhanget förstås som en sekvens av handlingar, som något som utförs (Strauss 1993): spela dataspel, rida, klappa katt. En aktivitet kan vara att gå en promenad till skogen, leta upp en vacker blomma, fotografera den och lägga ut den på *Instagram*. Aktivitet har inte formen av

slumpmässigt odefinierbart, ostrukturerat och tillfälligt agerande (Strauss 1993:34). Snarare är det ett ändamålsenligt handlingsförlopp, där flera påföljande handlingar utförs med ett visst syfte, även om det kan vara oartikulerat och vagt (ibid. 1993). Intervenerarna ägnar sig åt organiserade aktiviteter och de unga ägnar sig åt aktiviteter i annan bemärkelse.

Vidare, medan intervenerarna ordnar aktiviteter med utgångspunkt i problem som ska åtgärdas, ägnar unga sig åt aktiviteter utan att förhålla sig till problem. De gör sådant som ger vardagen innehåll och mening och ägnar sig inte åt problemlösning. Åkturerna i Epan eller eftermiddagar på hästryggen ses inte som insatser, åtgärder, eller som investeringar i framtiden (egna eller samhällets). De görs för att förhöja vardagen. Förhöjd vardaglighet görs här och nu och genom att stanna i vardagen – inte genom att försöka förändra den. Förhöjd vardaglighet *är* vardagen som den är. Det är vardagliga göromål som upprepas dag efter dag, som är invanda och välkända och har en air av alldaglighet. Samtidigt är de också något särskilt.

Då Allbodas intervenerare investerar i ungas vardag använder de sig av problemdiskurser i tal och handling. Deras arbete – som skulle kunna handla om annat – görs till problemlösning. De aktiviteter som arrangeras för byns unga ses inte främst viktiga och meningsfulla för sin egen skull, för att de ger betydelsefullt innehåll till ungas vardag och gör deras tillvaro lite bättre. Snarare förstås de som åtgärder och insatser, antingen i förhållande till befintliga problem eller till slumrande framtida sådana. Aktiviteter som är vardagsnära och alldagliga, som gör vardagen innehållsrik och meningsfull, görs genom problemdiskurser till ett förändringsarbete där saker behöver fixas och rättas till. Visserligen vill intervenerarna att ungas aktiviteter ska vara roliga och meningsfulla, det tycks vara avsikten med dem. Men de ges berättigande som insatser och åtgärder. Samtidigt skapar det ett avstånd mellan den som förändrar och den som ska förändras, och det inbegriper förväntningar om brister och problem, både bland personer och platser.

Summering

Kapitlet har handlat om vardagen i Allboda. Jag har visat hur Allbodas intervenerare skildrar och ingriper i ungas vardag i byn, och jag har introducerat ungas egna göranden av vardag. Intervenerarna använder ofta problemdiskurser för tolkning och handling, medan unga själva sällan gör så. I stället framhåller de vardagens roliga, meningsfulla och betydelsefulla delar och placerar andra inslag i bakgrunden. Det ska givetvis inte tolkas som att de svårigheter och problem som intervenerarna skildrar inte existerar. Det ska inte heller tolkas som att ungas vardag ständigt är rolig. I stället handlar det om

att visst innehåll placeras i förgrunden medan annat ställs i bakgrunden. Intervenerarna och de unga gör, generellt sett, olika vardagar.

Ett viktigt resultat inbegriper de problemberättelser som skildras. De innehåller beskrivningar av "för lite" och "för mycket" och presenteras i en särskild berättelseform där konkreta händelser begripliggörs med hjälp av "allmänna sanningar" om både personer och platser. Problembeskrivningarna är tillsammans med aktivitetsordnandet bärande komponenter i problemdiskurser. Berättelserna och aktiviteterna bär diskursen och sörjer för dess fortlevnad då de upprätthåller den i vardagligt och rutinmässigt arbete. Genom lågmälda och alldagliga skildringar av "allmänna sanningar" förs problemorienteringen vidare.

Ytterligare resultat är att problemdiskurser kring plats och person samexisterar och samverkar. Exempelvis får ett uttalande om att unga inte har det bra eftersom de "har för lite att göra" extra laddning i en landsbygdscontext, eftersom problembeskrivningar om landsbygden ofta handlar om dess brist på nöjen, aktiviteter, social service med mera. Dåliga resultat i folkhälsoenkäten ges mening med hjälp av allmänna sanningar om landsbygden som en problemfylld plats. Som empirin från Allboda visar genererar sådana tolkningar samhällliga insatser vilka i sin tur riskerar att ytterligare förstärka problembilder. Problemdiskurser framstår som kraftfulla och påträngande. Detta kan förstås utifrån att de inte enbart gäller Allbodas intervenerare utan bör ses i ett vidare sammanhang, i förhållande till en hel "värld av problem" (Gubrium & Järvinen 2013:3). Inom den ryms problemdiskurser kring både barn och unga och landsbygden. Detta resultat är relevant för olika samhällliga områden där intervenerare verkar, som arbete inom utbildningsområdet, inom den sociala sfären och i samhällsplanerande arbete.

Som jag beskrev i metodkapitlet var jag initialt under fältarbetet framför allt i kontakt med intervenerarna. Det var alltså deras framställningar som jag tog del av först. När jag sedan började intervjua unga fick jag höra om aktiviteter och platser som jag hittills inte hade mött, och de tillhandahöll nya tolkningar av vardagen. Det var när jag lämnade intervenerarna för att i stället lära mig från de unga som problemdiskurserna blev synliga som just tolkningsramar.

För personer som arbetar med barn och unga kan liknande möten med alternativa tolkningar och berättelser vara till gagn. De synliggör dominerande tolkningsramar och har potential att luckra upp dem. De möjliggör fler sätt att föreställa sig världen. Om alternativa berättelser skriver Delgado (1989):

[...] [They] open new windows into reality, showing us that there are possibilities for life other than the ones we live. They enrich imagination and teach that by combining elements from the story and current reality, we may construct a new world richer than either alone (Delgado 1989:2415).

Genom att göra vad Delgado (1989) säger, nämligen att kombinera element från ungas "alternativa" berättelser med våra egna som intervjuare, nås en mer nyanserad förståelse av ungas vardag. Det kan socialarbetare och forskare göra i än högre utsträckning. Liksom Brunnberg (2007:130) konstaterar använder forskning i socialt arbete om barn och unga framför allt empiri från professionella. Det tycks därmed rimligt att anta att problemdiskurser slår igenom också när forskning producerar kunskap om barn och unga. Det finns därmed behov av forskning som fokuserar barn och ungas vardag i bredare bemärkelse och från deras eget perspektiv. Jag fortsätter därför avhandlingens resterande undersökning av vardagen med ungas skildringar som utgångspunkt. Jag tittar åt det håll de unga riktar blicken.

6 Utfärder i vardagens vidgade rum

Avhandlingens resterande analyskapitel undersöker ungas egna vardagsgöranden och i linje med deras framställningar fokuseras förhöjd vardaglighet. Jag undersöker hur de åstadkommer förhöjd vardaglighet genom att *göra utfärder i vardagens vidgade rum, skapa och bemästra osäkra situationer* samt *ha sällskap och samvaro med andra och annat*. Avhandlingens analys avslutas med ett kapitel om *kunskap och lärande* som en genomgripande och avgörande dimension för förhöjd vardaglighet.

I kapitlet beskriver jag utfärder i vardagens vidgade rum. De unga förhöjer vardagen genom rörelser i både nära och avlägsna samt fysiska och virtuella miljöer.

Vardagliga resor och rörelse

Utfärder i rummet handlar om rörelse och mobilitet (Urry 2000), att färdas. Jag använder här rörelse, mobilitet och resande synonymt. Både vardagens cykeltur till skolan och långa flygresor över Atlanten inbegriper mobilitet i olika former. Kapitlet behandlar framför allt vardaglig mobilitet, resande som görs ofta eller regelbundet. För den som bor på landet med långa avstånd till skola, fritidsaktiviteter och vänner är resor en del av vardagen. Ofta förknippas sådana turer med ett nödvändigt ont, med enahanda bussresor som kräver tidiga morgnar och innebär sen hemkomst efter pendlingstid. Det är vidare välkänt inom socialt arbete att mobilitet, påtvingad likväl som den som inte kan genomföras, är sammankopplad med svåra livssituationer. Resande är även kopplat till problem såsom klimatförstöring och ojämlikhet. Trots detta ses det ofta som något positivt. Ett tecken på det, menar Urry (2002), är att människor fortsätter att röra på sig för att kunna träffas fysiskt, trots att teknologi erbjuder andra alternativ. Att bege sig ut, oavsett om det handlar om mindre utfärder i närområdet eller resor till andra sidan världen, har positiva konnotationer.

I samtal med Allbodas unga framträder till viss del resandets trista och svåra sidor. Ellen exempelvis berättar om långa bussresor till skolan, med byte i centralorten där hon ofta missar anslutningsbussen. Emellertid berättas framförallt om glädjen och lockelsen i

vardagliga utfärder. Att ha möjlighet att röra på sig förhöjer vardagen. ”Vi har en väg som inte är farlig, vi kan cykla hur vi vill. Vi kan cykla i parken”, säger Lilly när hon berättar om vad hon brukar göra efter skolan. Hon bor i en liten by utanför Allboda. Varma dagar, säger hon, går hon ut tillsammans med sin familj. De vuxna promenerar och barnen cyklar. Grannens barn följer också med ibland. Lilly berättar att de cyklar tillsammans och leker i parken. Vid tillfällen då de beger sig längre bort, exempelvis då de cyklar till Allboda, får barnen åka med bak på de äldres cyklar.

Kapitlet skildrar utfärder som de unga uppskattar, men forskning visar hur barns vardagliga rörelse i utomhusmiljöer är ett värdeladdat ämne. Det förknippas å ena sidan med önskvärd fysisk aktivitet, god hälsa och gynnsam utveckling (Mikkelsen & Christensen 2009). I detta sammanhang påtalas en eventuell minskning av barns rörelse och tillvaro utanför hemmet som ett problem (Hillman, Adams & Whitelegg 1990; O'Brien m.fl. 2000). Å andra sidan sammankopplas barns rörelse med risker och utsatthet. Hemmet symboliserar ofta trygghet och lugn, medan barns närvaro i det offentliga förknippas med faror som kriminalitet, droger, övergrepp och kränkningar (Valentine 2004). Vidare, om barns vardagliga rörelse i utomhusmiljöer ses stimulera utveckling och fostra god hälsa råder närmast motsatta uppfattningar om deras rörelse i det virtuella. I relation till det virtuella dominerar rädslor och oro, både för risker och utsatthet i de miljöer som besöks, förmodad brist på fysisk aktivitet samt allmän ohälsa (se Drotner 2009; Dunkels 2007). Samtidigt som mobilitet intuitivt leder tanken till den fysiska kroppens resor och rörelser, behövs också virtuell rörelse beaktas för att förstå vardagslivet. Samtidsmänniskans tillvaro inbegriper fysisk såväl som virtuell rörelse (Urry 2000), och virtuell rörelse är en integrerad och förgivettagen del av vardagen för studiens unga.

Vardagens vidgade rum

Studiens informanter tillhör en generation unga som växer upp under en tidsperiod som präglas av genomgripande förändringar i förhållande till rörelse, rum och tid. Människor, varor, pengar och idéer rör sig med hög hastighet över vidsträckta geografier. Genom det virtuella besöks avlägsna platser och människor i realtid genom exempelvis dataspel, chatttrum eller via videosamtal. Den mest fjärran plats kan nås genom en flygresa från ett lågprisbolag eller en smarttelefon. Denna samhälleliga förändring brukar beskrivas som en sammanpressning av tid och rum (eng. *time-space compression*) och avser en process där rummet radikalt utvidgas och avståndet mellan platser minskar (Massey 2005). Sammanpressningen verkar både på en materiell och en idémässig nivå (Warf 2008). Dess materiella bas är billig, lättillgänglig och har en avancerad teknologi samt utvecklade transportmöjligheter. Sammanpressningen omfattar också förändrade förhållningssätt till tid och rum. Det tillgängliga rummet expanderar och tiden snabbas upp, det vill säga platser långt borta görs mer tillgängliga

än tidigare, och tiden det tar för att nå dem blir allt kortare. Detta tillstånd tas allt mer för givet och är något samtidsmänniskan, motvilligt eller villigt, har vant sig vid (ibid. 2008).

Studiens generation unga, däremot, har knappast behövt vänja sig. De kan svårligen minnas världen på annat sätt. De föddes in i en tid då internet och datorer var vardagliga inslag i människors hem. När de började skolan hade så gott som alla familjer en dator hemma och smarta telefoner och surfplattor hade börjat användas för vardagsbruk (se Davidsson, Palm & Melin Mandre 2018). Ett besök på andra sidan jorden är inte längre bort än ett klick, som det så ofta sägs. I förhållande till dagens unga är det inte längre rimligt att tala om en förändringsprocess. I stället är sammanpressningen ett normaltillstånd. Barndomens aktiviteter, allt från skolgång till lek, präglas av den. Samtidigt levs vardagslivet på en konkret plats och världen kan upplevas mer avlägsen än bortom hörnet en småregnig vårvinterdag i Allboda då man ser det platta jordbrukslandskapet breda ut sig vid bygränsen, då det luktar kanelbullar från den lokala affären Mat-Esset och då man omges av idel och från barnsben bekanta ansikten. En oväntad pandemi omkullkastar självklarheten i den mobilitet som många har vant sig vid. Samtidigt som vardagslivet inbegriper rörelser ut i världen, inbegriper det också det lokala. Det som är nära är betydelsefullt samtidigt med ökad rörlighet och sammanpressning av tid och rum.

Ett förändrat förhållningssätt till tid och rum medför med andra ord förändringar i vardagslivet. Även om studiens unga bor i Allboda levs inte vardagen avgränsad till denna plats. En analys av deras vardag måste beakta detta. Jag använder därför benämningen ”vardagens vidgade rum”, med vilken jag vill fånga både vardagens lokala sammanhang och det vidgade rum som skapas genom vardagliga rörelser som sträcker sig ut i omgivningarna. Inom forskning i socialt arbete används i stället ofta närområde, miljö eller plats när man vill förstå de miljöer människor lever i. De här benämningarna riskerar att bli missvisande i en analys, menar jag, eftersom de intuitivt tolkas som stationära begrepp (Cresswell 2016) där rörelse inte beaktas. Termen ”plats” används i avhandlingen i dess mest vardagsnära betydelse. En skola eller en by, exempelvis, är en plats.

Benämningen ”vardagens vidgade rum” vilar på rörelse (Cresswell 2016; Urry 2002) och geografen Doreen Masseys (2005) relationella förståelse av rum som utsträckta handlingar och relationer. Vardagslivets vidgade rum är förankrade i det mest lokala och inbegriper därmed det som är nära och välkänt. Samtidigt kan rummet utvidgas genom rörelser som sträcker sig ut i både nära och mer avlägsna platser. Rum är inte fasta och avgränsade platser och följer inte gränser som de vanligtvis förstås, som fysiska eller administrativa. De är rörliga. Genom vardaglig rörelse vidgas det tillgängliga rummet (Massey 2005).

Vidare beaktar jag med uttrycket ”vardagens vidgade rum” både fysiska och virtuella dimensioner. Rummet formas genom fysisk eller kroppslig rörelse där den egna kroppen färdas, men den inbegriper också olika former av virtuell rörelse. Med hjälp av sociologen John Urrys begrepp för former av mobilitet benämner jag människors rörelser med hjälp av en virtuell kropp som rör sig i virtuella omgivningar som *virtual travel* (Urry 2002:256). Genom *imaginative travel* rör man sig bortom den egna platsen med hjälp av teknologi, som tv, datorer och telefoner, men också genom böcker, foton eller den egna fantasin (ibid. 2002:256). Det är en form av rörelse där kroppen är stationär, förankrad och stilla (Cresswell 2016), medan förflyttning till andra miljöer görs genom det virtuella. Sammanvävningen mellan det fysiska och virtuella ser jag som avgörande för att förstå vardagslivet.

Sammanfattningsvis utgår ”vardagens vidgade rum” från rörelse. Det vidgade rummet inbegriper både det som är geografiskt nära och mer avlägset samt både fysiska och virtuella dimensioner. Det vidgade rummet är en central aspekt av vardagligt liv i dag.

Upptäcka och bemästra

Att göra utfärder i vardagens vidgade rum involverar att utforska och ta rummet ”i besittning” (Lieberg 1992). De unga vidgar sin värld och blir kompetenta i förhållande till den. I intervjun nedan med Benjamin, Edith, Sally och Tilde betonar utforskande och kompetens i förhållande till omgivningarna. Informanterna beskriver nöjet i att färdas och upptäcka andra platser, särskilt glädjen i att göra det på egen hand. Utdraget nedan är från ett segment om huruvida de ser sig som barn eller ungdomar. Flera ämnen diskuteras i förhållande till denna fråga (exempelvis att få dricka alkohol eller köra bil), men så säger Tilde att hon är ungdom, med hänvisning till att hon kan och får åka själv till närliggande städer. Det leder till en lång diskussion där alla (utom Edith) slåss om utrymme för att berätta om utfärder de gjort.

Tilde: Jag känner mig nog ändå lite ungdom för att till exempel om jag *vill* så kan jag åka till Hevstad eller Tossieröd eller Yngestad själv [...] Liksom jag *får* det.

Edith: Själv?

Tilde: Ja.

Edith: Får du åka till Yngestad själv?

Tilde berättar med entusiasm att hon får åka på egen hand till de orter hon nämner. Edith däremot ifrågasätter vad Tilde säger. Hennes ifrågasättande kan tolkas som att självständigt resande inte är något självklart, och att det kan finnas viss möjlighet att Tilde överdriver sina befogenheter. Det framstår ligga status i att resa fritt, och ämnet kom upp i förhållande till samtalet om huruvida de är barn eller ungdomar. Tildes uttalande om att hon får resa på egen hand utlöser en kakafoni av röster. Tilde försöker

fortsätta berättelsen, men den drunknar i andras röster. Efter en kort stund tystnar de och Benjamin fortsätter:

Benjamin: Detsamma, jag får åka till Lagerstad när jag ska till min nästkusin, då kör mamma mig till Hevstad station och sen säger hon att jag kan, att jag kan lämnas dit, och sen när jag kommer till centralen så kommer min nästkusin och ...

Christel: Och hämtar dig på bussen?

Benjamin: Ja, och hämtar mig på, där på centralen.

Jag vänder mig till Tilde för att återuppta samtalet om hennes utflykt och jag undrar vilken väg hon brukar åka:

Christel: Åker du också bussen om du åker till Tosseröd eller Lagerstad?

Tilde: Ja, alltså jag brukar. När jag åkte till Yngestad, så åkte jag buss till Tosseröd och sen tåg från Tosseröd till Yngestad. Och alltså åker man tåg själv, då tänker jag att då känner man sig ganska stor.

Edith: Fast åkte du själv?

Tilde: Fast sen så när jag var typ nio år, jag har ju *flugit* själv från Spanien till Danmark [---].

Sally: Och sen så, då på sommarlovet så har, då har vi, jag och min storasyster varit ganska mycket hos våra kusiner. Och varit där och sovit över och så.

(intervju Benjamin, Edith, Sally och Tilde)

I utdraget ovan snubblar de unga på orden i iver att berätta. De överlappar varandras tal och pratar i mun på varandra. Benjamin berättar att han får åka bussen till Lagerstad ensam, och Tilde påpekar att om man åker tåg själv så ”känner man sig ganska stor”. Sally tillägger att hon och systern har sovit över hos sina kusiner på annan ort.

Njutningen i att ge sig ut i världen och känna att de egna benen bär förknippas särskilt med unga och beskrivs ofta som ett led i utveckling och ungas väg mot vuxenlivet (Lieberg 1992). Men glädjen i utforskande behöver inte begränsas till att handla om barn, och den behöver inte enbart förstås i förhållande till deras utveckling, även om de unga i intervjun ovan tycks förknippa frihet med att vara ”stor”. Att bege sig ut i omvärlden kan också förstås i vidare sammanhang, utifrån perspektivet av vad det innebär att vara människa. Nämnas kan exempelvis turism, eller för den delen antropologer och sociologers fältarbeten, eller en enkel helgutflykt till en plats av intresse. Också detta handlar om att upptäcka och nå ny kunskap om omvärlden. Glädjen i att skriva avhandling handlar om att utforska och förstå nya sammanhang. Den inbegriper ibland fysisk rörelse som i etnografiska fältarbeten, men också att upptäcka via böcker och andra medier. I sina texter om äventyr och äventyraren formulerar Simmel (1911; 1958) sig om meningsfullt och njutningsfullt utforskande av nya världar. Äventyrarens hela väsen tycks uttrycka en djup längtan efter att ge sig ut, se sig om, och färdas till något nytt. Äventyret beskrivs som en drömlig och

tillfredsställande tillvaro, men samtidigt tillgänglig. ”We are the adventurers of the earth, our life is crossed everywhere by the tensions which mark adventure”, menar Simmel (1958:232), och berör därmed en viktig del av vad det är att vara människa. På samma sätt som Simmels äventyrare erfar spänning skapar informanternas rörelser i vidgade rum sådan äventyrlig tillvaro. Det handlar om att kliva ut i en främmande omvärld och nyfiket blicka ut, som när man åker buss på egen hand eller möter ett nytt internet-*community*. Det kan också ha ett lågmält uttryck, som då man följer olika kändisar på *Instagram* och därmed tar både deras avlägsna världar och virtuella rum i besittning. I nedanstående avsnitt beskriver jag hur de unga skapar förhöjd vardaglighet genom att röra sig både i byn och bygden samt längre ut i världen.

Byn och bygden

Ute på byn

Få aktiviteter är så omskrivna och förknippade med ungdomstiden som den till synes planlösa rörelsen i gaturummet (t.ex. Andersson 2002; Lieberg 1992; Watt & Stenson 1998), även om denna bild på senaste tiden har utmanats av bilden av den skärmbundna unge (Matthews, Limb & Taylor 2000). Allboda är en liten by, och att röra sig i byrummet innebär rörelse inom ett mindre geografiskt område.”[D]et tar typ femton minuter att gå runt hela byn om man går i rask takt”, menar Lynn. Hon säger att det är bra att byn är liten och att alla känner varandra. Hon förklarar: ”Liksom, man är aldrig ensam. Jo, man kan typ fråga alla om typ så här, om har du sett denna personen, eller typ vad är klockan eller som så. Man behöver liksom inte gå till en främling och göra det.” Lynn tycks uppskatta att möta personer hon känner eller känner igen i byn. Hon säger att hon aldrig är ensam där, och hon förefaller känna trygghet i det. Både byn och de personer som rör sig där är välkända för de unga. Att göra utfärder i eller till byn involverar därmed något välkänt, och nöjet att röra sig där är samtidigt ett tryggt utforskande.

Under fältarbetet blev byn och dess invånare någotsånär välkända också för mig. Jag mötte återkommande personer, framför allt unga på cykel. De verkade inte vara på väg någon särskild stans utan cyklade runt i byn, ensamma eller i grupp. Jag såg dem sladda, ”rejsa”, cykla på bakhjulet och cykla sittandes på pakethållaren i stället för sadeln. Ibland stannade de till och hängde på någon plats för att sedan cykla vidare. Ofta såg jag Orvar driva runt i byn. Han tycktes finna nöje i att cykla runt och ha koll, både i byrummet och områden runt omkring byn. Fältanteckningen nedan är från ett möte med honom. Den visar hur Orvar rör sig med självklarhet. Han känner till olika sammanhang och platser, och han tar för sig av det omgivningen erbjuder.

Jag kommer till Allboda med bussen och ser på avstånd Orvar vid busstationen. Han ler när han ser mig. Vi stannar och snackar. Han säger att han väntar på kompisar, de kommer med skolbussen. "Min bror kommer halv fyra från Härads." Jag kommenterar att Orvar har en ny cykel. Han har fått den, berättar han. Hans pappa köpte en elcykel, "den kostade två-, tretusen", så Orvar fick hans gamla. "Trasig handbroms", säger Orvar. Jag tittar på cykeln. Den är från varuhuset Jula, ser jag på märket. Orvar tittar på cykeln och går igenom olika delar och utvärderar dem kritiskt, berättar för mig vad han tänker om dem. "Däcket är inte fint." Orvar har en påse kanelbullar i handen. Jag frågar om han har varit i Mat-Esset och köpt kanelbullar. "Ja. Dom är till mina kompisar." Vi står kvar. Han tar upp en liten burk honung från cykelkorgen. Han skruvar av locket på honungsburken, fingrarna är svarta av olja. Honungen är mörk och tjock. Han håller fram burken under min näsa och säger att han köpte den på vägen. "Den kostar tjugofem kr men jag fick den för tjugo." Jag frågar om han cyklat och köpt den där vid Helle, eftersom jag har sett att en gård där säljer honung och för att jag vet att Orvar bor åt det håller. "Ja." "Är honungen till dig?" "Ja." Jag tittar på honom. Han har blå munkjacka och samma byxor som vanligt, varselbyxor i fluorescerande gult¹¹, bruna av smuts. Orvar är liten och smal men byxorna är lagom stora. Jag visste inte att det fanns så små varselbyxor, tänker jag. Han har svarta tjocka sockor och byggarsandaler. Ingen hjälm, vilket jag påpekar för honom, mest för att ha något att säga. Han verkar inte så bekymrad. "Jag har cyklat länge och har aldrig ramlat." Jag lämnar Orvar och går en sväng i byn. Det är tomt så när som på en kille på skateboard. När jag är tillbaka vid busstationen ser jag åter Orvar, denna gång på håll. Jag går en sväng till, bort kring Mat-Esset. Där sitter en kille på marken utanför och röker. Jag lägger märke till honom delvis för att jag inte känner igen honom. När jag kommer bort till bänkarna är Orvar också där. "Det är bara vi ute", säger jag till honom. "De andra kommer snart." Han syftar på att skolbussen snart kommer. Vi småpratar lite. Jag frågar sen om Orvar vet vem killen utanför Mat-Esset är. Orvar tittar på mig, sträcker på sig lite, får något alert i blicken och börjar titta sig runt efter killen. Det kommer en kille gående. "Är det han?" Jag säger att det är inte han. "Sitter han på marken?" Jag beskriver killen och Orvar ställer fler frågor. "Det kanske är en tiggare", säger han slutligen. Jag säger att det tror jag inte. Orvar hoppar snabbt upp på cykeln samtidigt som han säger: "Jag ska kolla." Han cyklar bort mot Mat-Esset. När han kommer tillbaka säger han att killen var borta. Vi hänger kvar. Orvar dricker honung ur burken. Han säger att "den har kommit från getingarna i dag". Så kör plötsligt killen på skateboard förbi. Orvar ser honom och utropar "Det är ju Anders!" Han hoppar på cykeln och cyklar bort mot Anders. Jag går vidare ensam.
(fältanteckning Allboda by)

Vägar, stigar och gator binder samman människor med andra människor och med resurser som omgivningarna erbjuder (Erickson 2009:206). Detta syns ovan. Jag och Orvar hade börjat prata eftersom vi med jämna mellanrum stötte på varandra när vi ensamma, var och en på sitt håll, rörde oss på byn. Jag vet att han bor en bra bit från

¹¹ Varselkläder är skyddskläder som har yta i fluorescerande färg samt reflexer och därmed god synbarhet. De används på många arbetsplatser inom bygg och anläggning, jordbruk och med maskiner och fordon.

byn och fältanteckningen ovan visar att han den aktuella dagen hade passerat området Helle och den gård i närheten som säljer honung. Han visar med viss stolthet upp honungsburken för mig. Han har även varit inne på affären Mat-Esset och köpt kanelbullar. Orvar rör sig vant i omgivningarna. Han känner till olika platser och vet vart han ska bege sig för att göra det han vill. Han känner skolbussarnas rytm, *var* han ska vara och *när*, för att sammanstråla med avstigande passagerare och kunna bjuda dem på kanelbullar. Orvar utstrålar en känsla av att höra till byn. Han känner den och känner sig hemma där. Genom att under fältarbetet röra mig i byn upplevde jag själv betydelsen av rörelse. Det blev en del också av min vardag. Rörelsen gav mig möjligheter att träffa på både människor och saker, som i fältanteckningen ovan med Orvar. Jag skaffade mig också kompetens om byn.

I fältanteckningen ovan kan skönjas ett driv i Orvars rörelse. Samtidigt som han färdas till synes planlöst är det en framåtriktad rörelse. Han stannar inte kvar på en specifik plats utan rör sig mellan olika ställen i byn. Rumsliga element förstås ofta som renodlade och avskiljbara enheter, som man i vardagligt tal förhåller sig till en plats. När de unga i Allboda rör sig på bygden binder de ihop olika slags element i rummet, och deras rörelse skapar en ny helhet. Genom rörelse skapar de egna rum (Massey 2005). Liknande aktiviteter där rörelsen snarare än plats står i centrum beskriver Leyshon (2011) i en studie om lite äldre ungdomar som bodde på engelsk landsbygd. Leyshon (2011) menar att de unga skapar band till platser genom att röra sig runt i dem. Liksom Orvar, som tar byn och dess omgivningar i besittning genom att röra sig, formas band mellan platser och personer. Den egna rörelsen skapar rummets gränser och genom att röra sig på bygden skapas band till den, och de unga formar egna rum vars gränser är relevanta för dem.

Samtidigt är rörelser på byn inte alltid förknippade med vällust. Vissa segment i intervjuerna handlar om möten med obehagliga platser eller personer. I en diskussion med Benjamin, Edith, Sally och Tilde om hur det är att bo i Allboda säger Edith plötsligt: ”Ja, sen så, sen om man bor i Allboda så är det lite sådär. För man har ju hört, börja hört att det är ju så skumma typer och sånt.” Edith berättar att när hon går och handlar på Mat-Esset undviker hon de unga som sitter på bänkarna intill och röker. De andra unga hummar och nickar instämmande:

Edith: Ibland går jag liksom sådär omvägar för att jag inte vill stöta på vissa personer. Och det är samma sak när jag ska gå hem, för det finns två olika vägar för mig att gå hem. Så om jag ser till exempel, för det finns en plats där vissa unga personer till exempel sitter och röker, då liksom tar jag andra vägar för jag tycker det är jobbigt att gå förbi där.

Sally: Man känner sig, det är läskigt att, gå där så.

Samtalet kommer också in på vuxna på byn som de uppfattar som obehagliga. De är ivriga att beskriva, fyller i varandras tal och pratar i mun på varandra.

Edith: Det finns ju vissa äldre personer som, om man säger så, gamla typ, som har sjukdomar som går om kring och säger saker [...].

Tilde: Ja, och typ skriker och sånt. [---] En av dom är ju typ otrevlig, den andra är väl mest bara lite läskig för han är typ annorlunda, nej men. [---] För jag kommer ihåg, vem det var, det kan ha varit jag. Men han kom fram så och så liksom bara klappa han oss på huvudet. Och det var ju liksom lite läskigt för vi vet ju inte riktigt vem det är.

(intervju Benjamin, Edith, Sally, Tilde)

Ovan beskrivs obehagliga personer som man kan möta ute på byn. Jag tror mig veta vilka personer de talar om eftersom jag både sett och pratat med dem under mina vandringar i byn. Min gissning är att de uppfattas som udda personligheter. Det obehag som informanterna ovan ger uttryck för handlar om att möta personer som uppfattas som otrevliga eller läskiga, och de ger uttryck för att utforskandet av rummet också kan inbegripa obehag och oönskade möten.

Mat-Esset som nav

En plats i byn framstår som särskilt betydelsefull för de unga. Det är den lokala mataffären Mat-Esset. Mat-Esset ligger mitt i Allboda och de få större vägar och cykelvägar som finns i byn leder alla förbi Mat-Esset. Men Mat-Essets centrala position är inte enbart geografisk. Den har också en central plats i byninvånarnas liv. I en intervju med Henning och Noah framträder de möjligheter som Mat-Esset ger de unga. I intervjuutdraget nedan har Noah precis berättat att han älskar nudlar. Han berättar att han till och med äter nudlar till frukost. Han förklarar ursäktande: ”Ja men, det är det godaste jag vet!” Jag säger nedan att nudlar ju är gott och frågar Noah om han äter nudlar i sådana där små enportionsförpackningar. Då ger Henning sig in i diskussionen. Han svarar i stället för Noah. Han betonar att nudlarna finns nära och tillgängliga i byn – på Mat-Esset – och för ett bra pris dessutom:

Christel: Jaja, det är gott [med nudlar]. Sådana från ett sånt litet paket, eller?

Henning: Ja från Mat-Esset. Där får man fem för tjugofem kronor. Det är ett bra pris!

Noah: Det är dom, sen finns det väl på Dollar Store, men det är bara ...

Henning: Dom är inte lika goda som *Essets*. *Essets* är godast!

Noah: Ja, men kopparna är väl jävligt goda också.

(Jag gissar att Noah avser nudlar som är förpackade i en kopp.)

Henning: Mm. Jag tycker ändå *Essets* är godast.

Christel: Vad är bäst att handla på *Essets*, vad har dom för goda grejer förutom nudlar?

Noah: Coca.

Henning: Mountain Dew. [---]

Noah: Och Funs är gott. Glass. Ja, allting som man kan köpa på andra ställen, som Eldorado det är jävligt billigt. [---] [J]ag tycker det är en bra, särskilt bra med Mat-Esset det är att dom har Eldorado [---] som är jävligt billigt och det är gott också.

Christel: Ja. Vad köper du på Eldorado då?

Noah: Kakor brukar jag köpa.

Christel: Kakor

Henning: Jag brukar köpa sån choklad som dom har. Det är alltså riktigt gott! Den kostar fem kronor [...].

(intervju Henning och Noah)

I utdraget ovan diskuterar Henning och Noah vilken affär som har bäst nudlar. Henning försvarar Mat-Essets position som den affär som erbjuder de bästa. Noah menar dock att också Dollar Stores nudlar är okej. Efter ordväxlingen om godast nudlar berättar de om andra goda grejer Mat-Esset säljer.

Att handla på Mat-Esset framstår överlag, inte bara för Henning och Noah, som något viktigt för studiens unga. Att ha möjlighet att gå och handla och kunna välja själv, även om det är något så litet som ett fem kronors Eldoradochoklad, är något som beskrivs med glädje. Eftermiddagens glassinköp kan bli till en festtillställning där man virvlar runt bland hyllor och personer. Jack berättade en gång för mig, livligt och med stolthet, om ett nytt inköp från Mat-Esset: en ”sojabönsglass med jordgubbssmak [...] utan mjölk eller nånting [...] konstig glass [...] men god”. Han vinnlade sig om att berätta detaljer och beskriva omständigheterna kring glassinköpet.

Att gå till Mat-Esset är mer än att göra inköp. Affären kan sägas erbjuda en lågmäld möjlighet till att vara ”med i svängen” (Goffman 1970:176). På väggarna bredvid mathyllorna hänger tidningsurklipp om Allboda från den lokala tidningen, där händelse från byn visas upp. Anslagstavlor vid affärens entré är fyllda med information om vad som händer i byn, bland annat spelkvällar på Byhuset och bakluckeloppis på parkeringen. Genom utklipp och annonser görs Mat-Esset till en plats där man får kunskap om det lokala livet. Och affärsbiträdena, samma personal varje dag, tycks samtala lika engagerat oavsett om man är där för att handla eller för att titta på folk och höra senaste nytt. Det är också en plats dit man kan gå för att träffa på andra bybor. Mat-Esset erbjuder möjligheten att vara del av ett sammanhang, att få relevant kunskap om den lokala miljön och människor där.

Fältanteckningen nedan från en skollektion ger ytterligare en bild av den centrala plats som Mat-Esset utgör i de ungas vardag. Nedan försöker Henning, utan framgång, begripliggöra för en lärarvikarie den betydelse som Mat-Esset – med allt affären gör och möjliggör – har för honom. Det är lektion och eleverna i klass sex har just sett en film från UR skola som handlar om barn i krig. Efter filmen vill läraren höra elevernas tankar om hur det kan vara att vara barn och leva i ett krigsområde. Hon frågar:

”Vad tänker ni om det ni just har sett?” Noah börjar säga något men läraren avbryter honom och säger att han ska räcka upp handen. Han räcker upp handen, får ordet och säger ”för jävligt”. Läraren nickar. Henning räcker upp handen. ”Dom kan inte gå till Mat-Esset och köpa dricka.” Läraren fixerar Henning med blicken. ”Och det är det som

är viktigast för dig?” Jag tycker hennes röst är skarp. En annan elev påpekar att Mat-Esset ju inte finns ”där”, vilket väcker viss munterhet bland eleverna. Det blir lite pratigt i klassrummet, och någon skrattar lite. Henning förklarar igen att han ju tycker om att gå på Mat-Esset och köpa dricka. De andra fortsätter prata men Henning höjer rösten och insisterar och klargör att han menar ”vilken affär som helst”, att barnen på filmen inte kan gå till affären och köpa dricka om de vill det. ”Så det är det viktigaste för dig i livet?” Lärarens ton är fortsatt skarp. Henning blir tyst. Lektionen går vidare till nästa moment. (fältanteckning skola)

Läroavvikaren i anteckningen ovan fångar inte upp den mening och tillfredsställelse som Henning tillskriver Mat-Esset. Kanske har det att göra med att vikarien själv inte bor i byn och inte känner till Mat-Esset. Hennings uttalande kan tolkas som att han önskar barnen i filmen glädjen och njutningen i att ha tillgång till en plats, ”vilken [...] som helst”, dit man har tillåtelse och möjlighet att gå på egen hand eller tillsammans med andra. En plats där man kan agera med frihet och självständighet och i all sin all daglighet och särskildhet vara tillsammans med andra på lika villkor. Mat-Esset skapar ett rum där de unga kan ses som rättmätiga invånare. De tillåts att självständigt röra sig i och ta del av rummet. Utifrån ekonomisk förmåga kan de välja vad de vill handla och genomföra inköp på samma sätt som byns övriga invånare. Genom att besöka Mat-Esset skapar de unga sig själva som kompetenta personer med både rättighet och förmåga att röra sig i omgivningarna. Besöken på Mat-Esset kan förstås som lågmälda och vardagsnära sätt att ta del av världen och att skapa sig själv en rättmätig tillvaro där.

Så värst många andra platser som erbjuder unga att ”vara med i svängen” på samma villkor som vuxna finns inte i Allboda. Visserligen finns det en liten kiosk, ett bibliotek och Byhuset, men det är sällan de nämns när jag talar med de unga. Under min närvaro i byn har jag inte heller stött på så värst många personer på dessa platser. Kiosken verkar främst fungera som postombud, och där finns till skillnad från Mat-Esset inte så mycket att handla. Biblioteket och Byhuset har jag framför allt sett vuxna på. Mat-Esset står ut som betydelsefull plats, och den tycks upplevas som ”den enda” platsen. Nils och Magnus nedan låter påskina att det inte finns så många andra ställen för dem att vara på:

Christel: Ja. Men om man liksom är här i Allboda då, finns det nåt att göra här inne också?

Nils: Gå till Mat-Esset.

Magnus: Ja.

Christel: Mm.

Magnus: Typ.

(intervju Magnus och Nils)

Platsers roll i ungas liv behöver förstås inte enbart utifrån vad de erbjuder, utan också utifrån de omgivande miljöerna och vad som finns eller *inte* finns där. Nils och Magnus beskriver Mat-Esset som det enda som finns att göra i byn ”typ”. Detta betyder inte nödvändigtvis att det rent faktiskt inte finns något mer där, utan uttalandet speglar deras tolkningar av platsen. Det är en särskild sammansättning av det som finns och det som inte finns, utifrån ungas perspektiv, som skapar Allboda som rum och som gör platser som Mat-Esset betydelsefulla.

Gå i skogen, köra på vägen och rida ut

De unga använder sig också av miljöerna runtomkring på bygden för att skapa förhöjd vardaglighet. Många av de aktiviteter som beskrivs kräver sitt utrymme. Ängar, skogar, vägar med mera är viktiga för deras vardagliga aktiviteter. Casper exempelvis, som gillar djur, går runt i skogen och upptäcker djur och spår från dem: fjädrar eller horn att ta med sig hem. Han berättar att han gillar uppstoppade djur och djurdelar ”typ skelett, horn, fjädrar”. Jag frågar om han har något sånt och han skrattar till och säger:

Christel: Har du nåt sånt?

Casper: Ja, jag har, jag har typ tjugo horn, eh tusen fjädrar, alltså jag överdriver inte, tusen [---] Sedan alltså vingar har jag hittat sån. Och ja, där är skelett och där är en uppstoppad fasan, en guldfasan och en orre och ja, allt möjligt.

Han skrattar igen och berättar att han visar dem för kompisar ibland. Han berättar vidare:

Casper: Jag har samlat på mig det rätt så länge, och allting har jag hittat själv

Christel: Var hittar du dom för nånstans då?

Casper: Alltså, det är när man är ute och, jag brukar också vara ute och gå i skogen och sånt rätt mycket. [---]

Christel: Vad gör du i skogen?

Casper: Går ut och går. Jag hittar ju grejer. Och mm!

Christel: Horn? Nej?

Casper: Mm. Jo, det brukar jag hitta ibland.

Christel: Gör du det? Är det sant? Vad är det för några?

Casper: Rådjur, en gång hitta jag kronhjort, såna där stora. Och så har då han Thomas hittat ett vid vägkanten, faktiskt. Ett sånt stort fint. Mm!

Casper ler stort och visar upp med händerna hur stort hornet är.

(intervju Casper)

Många av dem som bor på gårdar runt omkring på bygden beskriver hur de rör sig och använder de tillgängliga miljöerna i sin vardag. Noah använder miljöerna kring gården där hemma när han kör cross. Han säger att grannarna inte störs av att han kör, en fördel med att bo på bondgård, ”det sköna är ju att man bor ute på en bondgård, då kan man göra vad som helst liksom, ingen bryr sig”.

Barns möjligheter att röra sig fritt och på egen hand, som att gå i skogen eller köra cross på vägarna, utan att följas och övervakas av vuxna benämns inom forskning ofta som *children's independent mobility* (Hillman m.fl. 1990). I ”mina” informanternas berättelser om roliga vardagsaktiviteter är de ofta på egen hand, utan föräldrar. Föräldrar ges perifera roller, även om de så klart också ibland är med. I intervjun nedan med Noah och Max hade föräldrar säkerligen inte kommit på tal om inte jag hade frågat. Vi pratar allmänt om vad de tycker om att göra. Noah säger: ”Ja, det är alltid roligt att köra [traktor] på vägen.” Min spontana fråga är: ”Får ni det?” syftandes på om föräldrarna tillåter detta, och jag ska snart återkomma till varför frågan är viktig. Intervjun fortsätter och Max säger att han får för pappa, men inte för mamma. Noah beskriver att han kör ganska långt med traktorn. I stället för att fråga mer om traktorkörningen och be honom berätta om tillfällena då han kört, fortsätter jag fråga om föräldrarna:

Christel: Nej. Men gör du det olovas, eller får du göra det för dina föräldrar?

Noah: Jag får göra det för mina föräldrar om dom säger att vi ska köra dit, liksom.

Christel: Ja, okej. Ja. För jag vet att det kan va lite olika så där vad föräldrarna tycker. Men varför får du göra det då, vet dom att du klarar det, eller vad är det som gör?

Noah: Ja, dom vet ju att jag kan klara det och så jag brukar köra jättemycket med A-traktorn runt huset och sånt. Det är nästan som jag är bättre att köra än vad min syster är, för hon kör A-traktor. Det är alltid jag som kör och burnar och sånt med hennes A-traktor. *Noah skrattar och konstaterar:* Så ja, dom vet att jag klarar det. Sen kanske dom är borta, så kanske dom behöver en traktor, så kör jag dit med den.

Christel: Så då får du göra det om dom är iväg?

Noah: Ja, eller om dom är hemma bara, om dom ska göra nåt jobb eller nåt sånt så bara. (intervju Max och Noah)

I utdraget ovan frågar jag Noah varför hans föräldrar tillåter traktorkörningen. Noah säger att hans föräldrar vet att han klarar av det, och han berättar att föräldrarna dessutom ibland behöver hans hjälp, och att han då får köra åt dem. I de fall föräldrarna är borta på ett jobb och behöver hämta en traktor kan Noah få i uppgift att köra dit den åt dem.

Forskning om *children's independent mobility* rör frågor som barns möjligheter att röra sig fritt och självständigt, föräldrars restriktioner av barns fria rörelser samt samhällsförändringar och idéer associerade med ovanstående (Christensen & Cortés-Morales 2017). Relationen mellan barn och föräldrar samt föräldrars inflytande över barns rörelser är en central fråga i sammanhanget. Det är därför inte märkligt att jag ovan associerar Noahs traktorkörning på vägen med föräldrar och att jag frågar varför han får köra där. Följden av min fråga blir dock att jag intresserar mig mer för föräldrarna än för Noahs traktorkörning. I intervjuer om de ungas fria rörelser kan jag i efterhand se att jag som intervjuare omedvetet uppehåller mig vid deras föräldrars åsikter. Min utgångspunkt är välvillig. Jag utgår från att de unga klarar sig själva, men jag vill veta mer om ungas egna åsikter i frågan. Utgångspunkten är dock ogynnsam

och reproducerar ett dikotomt förhållningssätt till självständighet och beroende, där den unge tvingas in i en position som endera självständig eller inte. Den ger inget utrymme för den unge att vara både och. Mikkelsen och Christensen (2009) uppmärksammar att begreppet *children's independent mobility* vilar på outtalade premisser som bland annat inbegriper samma dikotoma förhållningssätt till självständighet och beroende som jag uppvisar ovan.

I det lite längre utdraget nedan, där Alice och Sara tillåts prata mer fritt utan min inblandning med frågor om föräldrar, framträder fler nyanser i förhållande till självständighet och beroende än i utdraget ovan. Tolvåringen Alice håller ridlektioner för yngre ryttare, och hon och klasskompisen Sara berättar nedan om en dag då Alice elev skulle rida ut, det vill säga rida på ängar och vägar utanför hästgården. Sara var med under denna dag, som egentligen är mer extraordinär än vanlig. De berättar om händelsen eftersom jag frågar Alice om det hänt att hon blivit rädd under en lektion. Hon säger först nej, men ändrar sig sedan och berättar nedanstående ovanliga händelse:

Alice: Ja, alltså typ när, när *du* var med – *Alice tittar på Sara* – när en av dom här eleverna, vi skulle ha en sån där ganska lång dag, hon [eleven] skulle få rida två gånger och så skulle vi ha lite fika och så och det hade gått jättebra hela dagen. Men sen när vi red ut, så galopperade vi. Eller Sara och jag sprang med och så galopperade hon på en grusväg, så sprang vi med, och hästen är ju liten, så vi kunde ju springa med. Men så blev han rädd. Jag vet inte om det var typ Sara han blev rädd för, eller det var nånting alltså när vi sprang. Eller var det jag som sprang eller han såg nånting. Men då ramla hon på en äng och då började hon gråta. Och då blir man lite så, vad ska jag nu göra, för vi var ute och red också på en väg, eller inte en stor väg, men en grusväg. Men sen så kom min mamma, för hon skulle jogga så det var ju bra, så hon kom och sen så fick hon ta hand om henne. Men, ja [---].

Sara: För den där hästen bet Alice sen också så då fick jag gå.

Alice: Ja, han bet mig på tummen och så det blödde jättemycket och det gjorde jätteont och. Ja, jag kan tänka mig att det var lite så för den här eleven att hon var väl lite så: "Vad händer nu?" För jag hade ju tappat lite kontrollen när han bet mig, så Sara fick ta hästen och sen så kom mamma, så tog hon hästen och eleven, så travade hon lite hem, så gick Sara och jag bakom.

Christel: Ja. Vad hade ni gjort då om din mamma inte kom?

Alice: Jag hade nog bara gått hem med henne för hon var, hon var liksom, hon grät inte så mycket, men hon var lite så. För hon brukar, när hon ramplar av brukar hon typ bara skratta.

Sara: Ja, men man blir ju rädd ibland.

Alice: Men den här gången tror jag hon ramla ganska hårt, hon ramla liksom rakt ner.

Sara: Jag tror hon blev jätterädd också.

Alice: Ja, jag tror också det. Sen dess, eller ja, vad ska man säga, sen dess så var hon lite rädd för att trava själv när hon red ut. Men sen sa jag bara, "nu släpper jag dig" så gick det bra. För jag visste ju, ja, men det gick bra. Ibland så frågar jag lite för mycket tror jag, det är också det: "Vill du rida själv eller?" Det är bättre, jag tror ibland när man vet

att dom är lite rädda, men man vet själv att – alltså för jag hade ju inte låtit henne rida själv om det hade vart nån fara – så man vet själv att det inte är det, så säger man bara ”nu släpper jag dig” så kanske dom inte riktigt säger emot, så går det bra ändå tänker jag. Om man verkligen tänker att dom vill inte, men jag släpper. Och sen så om hon verkligen säger ”nej, nej, nej” så gör jag ju inte det. För då är det ju något problem så, men om det bara är liksom, ja så.

(intervju Alice och Sara)

Utdraget ovan visar hur Alice och Sara beskriver den situation de varit med om med eleven som trillade från hästen, och Alice resonerar efteråt kring hur hon hanterade det hela. Det är framför allt Alice som pratar i utdraget ovan. När hon tillåts prata fritt framträder nyanser i förhållandet mellan beroende och självständighet, och Alice framställer sig själv samtidigt som självständig och beroende. På vissa sätt är hon kompetent och utan behov av stöd. Hon rider självständigt ut i miljöerna kring hästgården och hon ansvarar som ridlärare för både häst och yngre ryttare. Dessutom tar hon sitt arbete på högsta allvar. Samtidigt beskriver hon att hon blev ställd när eleven föll och blev ledsen, och hon påpekar att hon tappade kontrollen över situationen när hästen bet henne. Hon framstår också som lättad över att mamman dök upp och kunde vara behjälplig. Alice framställer sig själv som kompetent och självständig och samtidigt i behov av stöd och hjälp. I utdraget framkommer alltså en mer nyanserad förståelse av beroende och självständighet än i intervjun med Noah och Henning ovan.

Det är inte helt adekvat att säga att ovan nämnda sällskap med hästen är på egen hand. Begreppet *independent mobility*, menar Mikkelsen och Christensen (2009), vilar på föreställningen om att barn är på egen hand då föräldrar är frånvarande. Därmed beaktas inte andra (eller annat) som de unga är tillsammans. Även om barn har sällskap av vänner eller djur beskrivs de vara ”på egen hand”. I utdraget ovan är uppenbarligen fyra varelser involverade innan mamman dyker upp: tre barn och en häst, som utgör stöd och sällskap till varandra. Det går att se att Alice och Sara hjälper den tredje personen som har trillat, och Sara hjälper i sin tur Alice när hon blir biten. De är alltså i sällskap av varandra och beroende av varandra. Dessutom är avgränsningen mot mamman flytande. Hon är inte med i sällskapet men involveras ändå då hon råkade vara på en joggingtur i närheten. Att röra sig i och utforska rummet framstår i materialet som ett sätt att skapa förhöjd vardaglighet, men det finns ingen anledning att överbetona vare sig självständighet eller beroende. Barn och unga kan, liksom vuxna, vara beroende av andra människor och samtidigt finna nöje i att klara sig själva. Att de unga finner nöje i att ge sig ut och utforska omgivningarna innebär inte per automatik att de föredrar ensamhet och oberoende. Sällskap och samvaro med andra och annat är ofta en del av deras aktiviteter, något jag återkommer till i kapitel åtta.

Världen

Resa till Thailand och Dollar Store

I studiens empiri beskriver de unga också vardagliga resor till platser utanför Allboda. De berättar om utflykter till exempelvis simhallar, skridskobanor eller kompisar. I dessa fall står inte resandet i sig som föremål för deras berättelse. I stället skildras resorna som transport och som ett medel för att kunna ta sig till eftertraktade aktiviteter. Det är aktiviteterna i fråga som gör förhöjd vardaglighet, inte resorna. Sociologen John Urry skriver att i förhållande till sociala aktiviteter ses transport ofta som medel snarare än mål (Urry 2003:156), och så verkar det vara också i detta fall.

I en mindre del av materialet finns berättelser om resor där resan som helhet och i sig själv är det som omtalas. Flera av resorna ligger på gränsen till att kunna ses som vardag, och kanske bör de snarare ses som avbrott i vardagen. De resor som Sara berättar om nedan, exempelvis, är mer spektakulära än vardagliga. Dock tycks de i hennes fall vara återkommande, något som görs varje år, och därmed har de ändå något invariant över sig, drag av vardaglighet. Hon säger: ”Det här året så var vi i Thailand. [---] [Vi har varit i] typ Miami och sen så har vi varit lite i, vänta, var, var vi mer då? Jo, lite i Las Vegas, fast det var inte då. Lite i Hollywood och lite i Las Vegas och sånt där.” Relativt få intervjuer innehåller dock den sortens berättelser om långväga och spektakulära resor. Avsaknaden av sådana resor i det empiriska materialet skulle kunna bero på att informanterna inte reser i särskilt hög utsträckning. Till viss del kan det också handla om att intervjuerna rör *vardagliga* aktiviteter, och att långväga och spektakulära resor därför inte omtalas.

En intervju med Benjamin, Edith, Sally och Tilde handlar om resande av mer lågmält slag. Vi gör en ritövning där de unga har fått rita hur en vanlig vardag ser ut. När vi är klara ropar Benjamin: ”Nu vill jag göra lördag!” Jag säger att det kan vi göra och säger att de kan rita en helgdag. Då tittar Tilde på Edith och säger med upprymdhet:

Tilde: Ska vi ta då när vi? Vi tar torsdag!

Edith: Ja, vi tar i morgon, när vi ska åka buss!

Tilde: Det blir ju som en helgdag.

Christel: Ja, gör det då.

Det visar sig att sjätteklassarna på torsdagen, dagen efter, har studiedag. Edith och Tilde ska åka till affären Dollar Store i grannorten ett par mil bort. Det tycks vara en viktig resa för dem eftersom Tilde benämner torsdagen ”som en helgdag”. Det är en vardag som görs till en helgdag. Man kan förmoda att resan till Dollar Store är anledningen till detta. Efter att jag har sagt ”ja, gör det då” sätter alla igång att rita. Samtidigt som de ritar beskriver Tilde och Edith högt vad de gör:

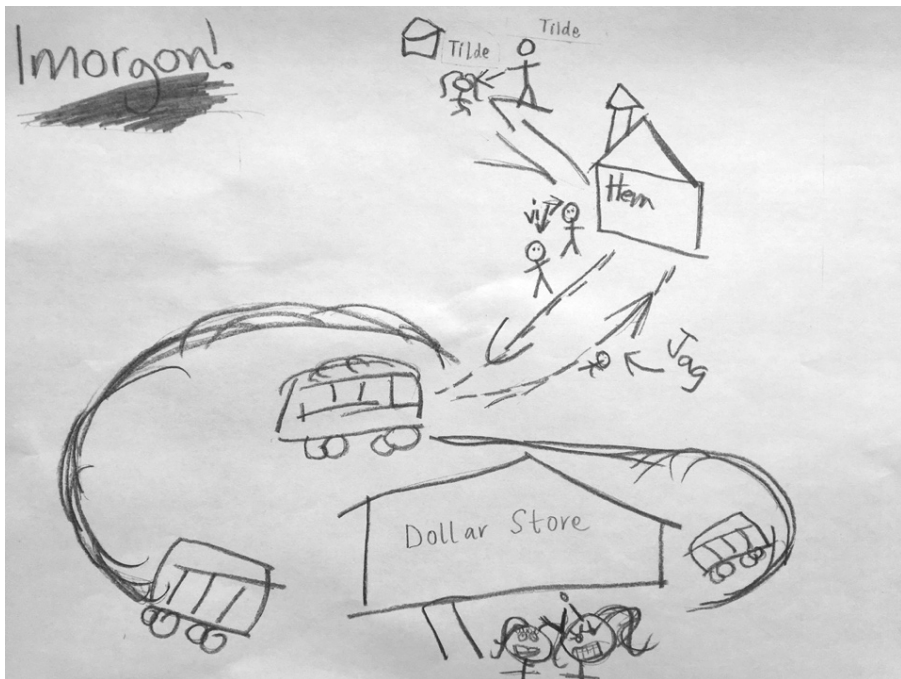

Bild 1. Vardagsgeografi Edith (torsdagen)

Edith förklarar samtidigt som hon ritar: ”Tilde går till mig. Vi går till busstationen och åker buss till Dollar Store. Hänger på Dollar Store. Åker buss hem.” På teckningen ovan går att se att Tilde lämnar sitt hem och går till Edith. De går sedan tillsammans till bussen och åker till Dollar Store. På två ställen har Edith ritat ut sig själv och Tilde och skrivit ”vi”. Resan skapar ett ”vi” mellan de två. (Det ser också ut på teckningen som att Edith går hem ensam, utan Tilde, och jag är osäker på om detta är avsiktligt.) Dollar Store har ingen framträdande roll i Tilde och Ediths berättelser. De pratar mest om att åka buss och jag frågar dem därför om de tänker stanna i affären ett tag eller inte:

Christel: Men då stannar ni där liksom ett tag? Eller är det bara?

Tilde: Ja, vi stannar där ett tag tror jag.

Edith: Det brukar vi väl alltid göra.

Tilde: Jag vet inte. Kanske. Och så småningom så går jag i alla fall hem.
(intervju Benjamin, Edith, Sally, Tilde)

Besöket i affären verkar inte utgöra ett mål i sig. I stället är det utfärden i sin helhet som de berättar om. Inköpen i sig framstår inte som viktiga, utan centralt är resan och att uppleva saker, inte minst tillsammans. Utflykten till grannorten framstår som ett äventyr, vilket märks i förhållande till hur en vanlig vardag tecknas:

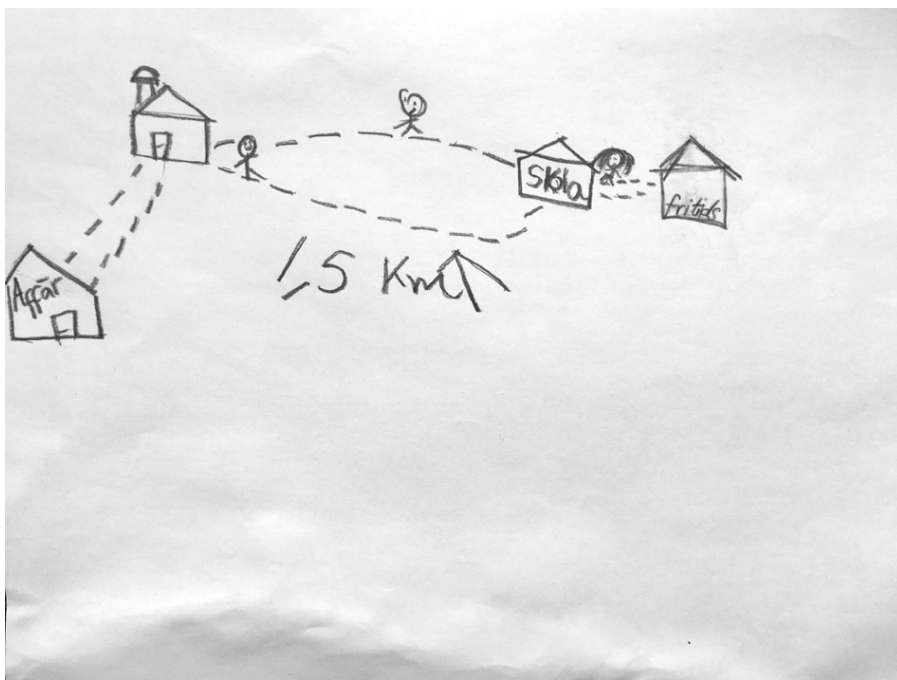

Bild 2. Vardagsgeografi Edith (vanlig dag)

Ediths teckning över torsdagen och dess resa har mer liv och dynamik än teckningen över en vanlig skoldag, och den är mer detaljrik.

Något oväntat dyker resor och resande också upp i samtal om skolan. I de flesta intervjuer (dock inte alla) framställs skolan som något jobbigt och tråkigt. Dock är utflykter något som temporärt tycks förhöja den grå vardagen. När jag ber Ebba och Wilma berätta om hur det är att gå i skolan uppehåller de sig inledningsvis vid allt som är jobbigt. Wilma säger: "Det är inte så där jätteroligt att gå i skolan, men det måste göras." Efter en stunds tungt prat om diverse svårigheter – klassen är för pratig, risk för F i engelska, tråkiga ämnen "typ som matte, NO, svenska och engelska" – frågar jag om de inte i stället kan berätta om något i skolan som är kul. Jag förväntar mig att kanske få höra om hemkunskapen eller om en uppgift i svenskan häromdagen som trots allt var ganska rolig, men i stället berättar de om en lägerresa som de var på tillsammans. För två år sedan.

Christel: Men kan ni komma ihåg nån gång när ni har gjort nåt i skolan som liksom har varit kul?

Wilma: Mm, jag tycker, eller du kan säga.

Ebba: Eh ... nånting som jag tyckte var roligt var när vi var på läger.

Christel: Mm

Ebba: När vi skulle träffa dom från Videarp. När vi skulle börja fyran, va? Då var vi i Ljusnan.

Wilma: I Ljusnan. Just det. Ja, det tyckte jag också var jätteroligt.

Det enda roliga Ebba och Wilma har att berätta om skolan är uppenbarligen ett läger som de var på innan de skulle börja fjärde klass. Med glädje i rösten berättar Wilma detaljrikt och lite omständligt en lång berättelse om de elever från olika skolor som tillsammans gjorde en utflykt. Hon beskriver vem som gick i vilken skola och vart de åkte. Hon avslutar med att konstatera:

Wilma: [D]et var jätteroligt. Ja, trevligt.

Christel: Mm. Vad gjorde ni då?

Ebba: Vi fiskade och vi var på lekplatsen i Ljusnan.

Wilma: Och vi badade.

Wilma skrattar, Ebba också.

Ebba: Ja.

Wilma: Fast vi hade inga badkläder.

Wilma skrattar ännu mer.

Christel: Hur fick ni då göra?

Wilma: Det var så här, alltså det var typ en å som hade kommit ut till havet. Och då så skulle vi prova att hoppa över, så var det nån som ramla i och, fast man hade uppdragna byxor. Och vissa blev jätteblöta, och vissa blev inte blöta och ja ...

Wilma och Ebba ler stort.

(intervju Ebba och Wilma)

När de pratar om utflykten blir de båda på alerten och har mycket att berätta. De uppehåller sig vid detaljer, som att vissa blev blöta men andra inte blöta, och gör oombett utsvävningar och lägger till information. Den till synes enkla utflykten, som involverade fiske och besök på en lekplats, omtalas med värme och upprymdhet. Innan skildringen av utflykten har Ebba och Wilma endast talat kortfattat om skolan. De har uppehållit sig vid negativa upplevelser och har endast en gång, utan utvecklingar eller detaljer, berättat sådant de gillar genom att fåordigt konstatera: ”Jag gillar också idrott, bild, och träslöjd.”

Liknande situation uppstår också i andra intervjuer. De unga beskriver skolan som jobbig och tråkig. Då jag genom en direkt fråga försöker få dem att berätta något roligt om skolan, berättar de om utflykter. Till Noah och Max säger jag: ”Men jag tänkte om ni kan berätta om nånting kul som ni har gjort i skolan.” Noah svarar: ”Ja, vi har ju vart på utflykt och sånt.” Max tillägger: ”Eh, vi har varit på sån cykelutflykt, när var det, i femman?” Vid tidpunkten för intervjuerna är det vårterminen i sexan. Trots detta nämner Wilma och Ebba en utflykt i fyran och Noah och Max berättar om en utflykt i femman, händelser som ligger långt tillbaka i tiden. Den vardagliga skoldagen nämns inte alls när jag ber dem berätta om vad som är roligt med skolan. I stället är det utflykter där de får utforska nya rum, uppleva nya situationer och platser, vara

tillsammans med andra, ha roligt och skapa minnen som är betydelsefulla. Emellertid finns även unga som framställer skoldagarna som nöjsamma, men det är resor och utflykter som framför allt omtalas.

Rörelse i virtuella rum

När jag tidigare skrev om Mat-Esset påtalade jag vikten av att förstå vad som *inte* finns i Allboda när man vill förstå betydelsen av det som finns där. Detta påstående kompliceras något när virtuella miljöer kommer in i bilden. Genom *virtual travel* (Urry 2002:256) rör sig de unga med en virtuell kropp i virtuella rum. Genom utfärder i det virtuella utvidgas vardagens rum. ”Så det är väl bara att stöta på dom”, säger Alice, och får det att låta ganska enkelt att hitta ryttare att tävla emot en vanlig tisdagskväll därhemma på landet utanför Allboda. Alice älskar att rida och tävla. Allra mest tycker hon om när det går snabbt: ”Jag tycker mer om när det går fort som i ponnygaloppen.” Inga galoppträvlingar går av stapeln i Allboda. Ändå kan Alice gå hem efter skolan och tävla mot andra ryttare från hela världen:

Alice: [J]ag spelar hästspel, och sen så ibland *Sims* kanske, lite olika.

Christel: Hästspel, visste inte jag att det fanns. Vad heter, har du nåt?

Alice: Ja, det finns *Star Stable* och det är ett *onlinespel* där man kan spela med andra människor, och det är i 3D och så har man sina olika hästar där. Sen så finns det också ett spel som heter *Alicia Online*. [---]

Christel: Men du sa det här *Star Stable*, då, då spelar man med andra online?

Alice: Det gör man på Alicia också, man tävlar mot andra människor.

Christel: Jaha okej. Hur hittar man dom andra människorna?

Alice: Ja, dom är lite överallt, för i *Star Stable* är man i en hel virtuell värld där man spelar med andra människor, så det är väl bara att stöta på dom.

(intervju Alice)

Att tävla i *Star Stable* är förmodligen inte samma sak som att delta i *Gothenburg Horse Show* eller liknande event. Interaktion i virtuella rum sker på annat sätt än i fysiska dito. Emellertid, när vardagens livssfär utvidgas genom virtuella miljöer som ständigt finns där nära, alltid möjliga att träda in i, blir frågan om var Allboda börjar och slutar, var byns gränser går, inte helt självklara. Var finns de unga? frågade en fältassistent mig en gång under förstudien i Hevstad kommun. Hon bad mig delge henne deras tillhåll, om jag nu skulle hitta dem. Svaret på frågan är tvådelat. Ett svar är att de unga är hemma på sina rum. Ett lika riktigt svar är att de är ute i världen och utforskar en mängd andra platser. Alice, i intervjuutdraget ovan befinner sig hemma på sitt rum när hon spelar. Men samtidigt befinner hon sig i ett helt annat rum, på ön Jorvik där spelet *Star Stable* utspelar sig. Hon är tillsammans med en mängd andra ryttare från världen över och har sin kropp i form av en avatar fast förankrad på hästryggen.

De ungas inträde i dataspel och andra virtuella lokaliteter binder samman platser i Allboda, oftast de ungas egna hem, med virtuella platser och människor världen över. I globala spel, som *Star Stable*, kan man spela med människor från hela världen. Spelkompisen kan befinna sig någon annanstans långt bort och ändå skapas dessa utrymmen på ett ögonblick, utan att kroppen behöver färdas och utan att packning för övernattnings behöver medtas. Genom tillgången till virtuella världar utvidgas det för unga tillgängliga rummet (Massey 2005:91). Mängden platser och människor som finns i de ungas omedelbara närhet ökar med rummets utvidgning. Med den omedelbarhet som dataspel träds in i, kan sägas att rummets utvidgning reducerar tiden (ibid. 2005). Långa avstånd tillryggaläggs på sekunder när Alice kan rida in i Jorvik utan tidsmässig fördröjning. Detta kan beskrivas som *time-space compression*, en sammanpressning av tid och rum (Warf 2008). För studiens unga är det en självklarhet att på mycket korta tidsrymder stiga ut i världen, utan att lämna byn med sin fysiska kropp. Det är intressant, inte minst i förhållande till intervenerarna i kapitel fem och deras oro för att landsbygdens unga skulle vara isolerade. Medan de unga tar virtuell mobilitet för given i sina berättelser om vardagen, för sällan de intervenerare som jag mött denna dimension på tal.

Att de unga navigerar i en virtuell dimension hindrar inte ett nära och aktivt deltagande i det virtuella rummet. De unga befinner sig *på plats*, i det virtuella, och interagerar i realtid med/genom sin/en kropp i samspel med andra människor och miljöer. De närvarar kroppsligen tillsammans med andra. Kroppen kan i detta fall vara en avatar, en digital figur som representerar ens fysiska person, som i exempelvis spelet *Star Stable* som Alice berättar om ovan. Kroppen kan också närvara genom så kallad förstapersonsvy, som som i dataspelen CS:GO eller GTA. Där upplever man spelet med utsiktspunkt från en kropp som vandrar runt i spelet, och bildskärmen är avgränsad för att motsvara denna kropps synfält. I den typen av rum möts och samspelar användarna i en samnärvaro, ansikte-mot-ansikte, men under en ny definition av närvaro där kroppen är separerad från den visuella bilden av kroppen (Urry 2002:267). Närvaron kräver inte att deras fysiska kroppar förflyttar sig. Interaktionen är på detta sätt inte bunden till de fysiska miljöer man befinner sig i. I stället hålls rummen ihop genom att tiden är synkron. De unga samspelar i realtid med andra människor som befinner sig på helt andra platser. Interaktionen sker samtidigt (om än i olika tidszoner) men på skilda platser. Det är tiden, snarare än rummet, som binder dem samman.

Navigera komplexa rum

Time-space compression och dess teknologier skapar och möjliggör komplexa rumsliga formationer. I de allra flesta fall förefaller informanterna hantera sådana rum med skicklighet. Online dataspel framstår ur rumsligt perspektiv som en särskilt komplex aktivitet där fysiska och virtuella sfärer integreras. Eklund (2015) och Lindgren (2014)

menar att *online* och *offline* inte bör ses som separata utan sammanvävda sfärer, och de rum som de unga skapar kring spelandet visar på sådan sammanvävning. Dataspelet CS:GO ("ett krigarspel", enligt Magnus) är ett så kallat *Massive Multiplayer Online Game* där flera personer är involverade samtidigt. Spelintresset hos de unga i Allboda förefaller relaterat till etablerade sociala relationer utanför spelet. I praktiken ser det ut så här, får jag beskrivet för mig. I CS:GO är man en del av ett lag som tävlar mot ett annat lag. Ofta utgörs det egna laget av personer som man känner. Nils: "Ja, vi ringer ju dom flesta som kan spela, så vi blir som en grupp och spelar med varandra." De unga gör på förhand upp om att spela tillsammans i en så kallad *Steam Group Lobby*. Noah: "Man kan vara fem stycken i en typ lobby kan man säga." Under spelets gång har de kompisar som tillhör samma lag direktkontakt med varandra via de virtuella plattformarna *Skype* eller *Discord*. Elliot förklarar: "[J]ag sitter väl ensam, sen har jag folk i ett program som heter Skype där man kan prata med varann. Så spelar vi det tillsammans." De tycks med andra ord vara ensamma och tillsammans samtidigt.

De unga som spelar dataspel hanterar rumsliga formationer som utifrån sett är komplicerade. De unga själva däremot, förhåller sig till dem som självklara och enkla. För det första möts spelarna kroppsligen i (en särskild sorts) samnärvaro genom förstapersonsvy i CS. De interagerar med varandra genom förstapersonsvy i spelet. För det andra chattar de med varandra samtidigt inne i spelet. För det tredje har de kontakt med varandra i ett annat rum via en annan digital plattform, oftast *Skype* eller *Discord*, där de både chattar, pratar med och tittar på varandra. Här hanterar de inte kroppen genom spelets förstapersonsvy utan interagerar i stället med sin egen fysiska kropp. För det fjärde sitter de i ett fysiskt rum där det kan finnas andra personer än de som de interagerar med i spelet och som de behöver förhålla sig till. För det femte kan andra slags rum tränga sig på, exempelvis då föräldrar stegar in i datorrummet och avbryter ett spel.

Att hantera det sistnämnda påträngande rummet framställs som mest komplicerat. Detta kan relateras till att CS:GO och hemmet har olika regler eller ordningar. Kroppen kan inte dela på sig. I de fall en aktivitet kräver hela den fysiska kroppens närvaro, som exempelvis en fotbollsträning eller en släktmiddag, skapas utmaningar i förhållande till att hålla igång multipla rum. För att kunna ägna sig åt det vardagsförhöjande dataspelet och samtidigt tillgodose andra konkurrerande rum krävs planering. Elliot beskriver att han planerar vilka dataspel han spelar vid olika tillfällen. Han säger: "[J]ag brukar ju inte spela en match [i CS:GO] på sådana dagar då jag har typ fotbollsträning och så, för man vet ju aldrig vad som kan komma emellan eller så. Man vill ju helst ha den tiden och vara förberedd." En match i dataspelet CS:GO är oftast nittio minuter eller längre, beroende på vad som händer i spelet. Att en spelare avviker från matchen innan den är slut är inte brukligt eftersom det förstör för hela laget och ger spelaren i fråga en "*ban*". För att undvika detta scenario i de fall en CS:GO-match drar ut på tiden, spelar Elliot inte match trots att han vill. Han får köra andra spel i stället: "innan en

fotbollsträning [...] så blir det väl att man kör dom kortare spelen då”. Eftersom fotbollsträningen tar hela Elliots kropp i anspråk kan han inte samtidigt spela CS:GO och spela fotboll, och eftersom en CS:GO-match är lång kan oförutsägbara saker inträffa, och matchtiden fördröjs. Elliot menar att han därför behöver anpassa vilka dataspel han spelar till den mängd tid han har till sitt förfogande vid ett visst tillfälle.

CS:GO och aktiviteter, som fotbollsträning, har olika sociotemporal ordningar (Zerubavel 1981). Spelen i CS:GO har en mer flexibel temporalitet än fotbollsträningen, eftersom de kan påbörjas vilken tid som helst. Men samtidigt som CS:GO är tidsmässigt flexibelt behöver Elliot förhålla sig till andra aktiviteter, som fotbollen, som föregår eller kommer efter och vars temporal struktur är relativt fast. Man kan säga att Elliot hanterar fotbollsträningens temporala rigiditet genom dataspelens tidsflexibilitet. Temporal flexibilitet och rigiditet är starkt definierande i situationer. Upptagenheten med tidsflexibla aktiviteter inom en rigid tidsordning ses ofta som karaktäristiskt för aktiviteter i dag (Heidegren 2014:47). I sådana fall då Elliot inte har haft möjlighet att planera, när något oväntat händer, tillåts det fysiska rummet och den rigida tidsordningen att styra. Elliot beskriver att detta kan hända exempelvis när föräldrar påminner om en fest:

Elliot: Men sen händer det ju ofta att man inte får reda på saker som kanske händer i veckan, eller att man glömmet bort att föräldrarna har sagt att detta händer då. [---]

Christel: Om man är inne i nån viktig match så säger dom ”men det var i dag vi skulle ...”.

Elliot: ”Det var i dag vi skulle på fest” liksom.

Christel: Oj. Ja vad händer då?

Elliot: Ja, antingen får man ju ta den *banen* eller så får man försöka säga till lagmedlemmarna att kicka en, eller så.

Christel: Jaha?

Elliot: För man kan typ göra en omröstning om den där spelaren tramsar sig så kan man ju kicka den. Så ja. Sen så spelar man ju med kompisar som man pratar med, inte i spelet, utan på ett annat program eller så. Så man kan säga till dom att göra det.

(intervju Elliot)

Elliots berättelser visar hur han med skicklighet navigerar både planerade och oväntade händelser i det komplexa rum som han agerar i. Han anpassar vant sitt agerande till de skilda ordningar som gäller. Det kunnande som de unga besitter i förhållande till denna rumslighet är inget som de själva under intervjuerna reflekterar över eller benämner explicit. Det är närmast en integrerad och självklar del av deras vardag.

Vid tillfällena uppstår dock tveksamheter om hur olika rum ska navigeras. Under en intervju pekar Edith plötsligt på en bild på den världsberömda amerikanska sångerskan och skådespelerskan Selena Gomez och säger: ”Jag kanske ska göra en duett med hon där.” Tilde, Sally och jag frågar vem Edith menar. ”Hon”, säger Edith igen, pekar på bilden och säger ”en person som jag inte vet riktigt vem det är men”. Tilde avbryter

med bestörtning: "Vet du inte vem det är?!" Edith förklarar att hon ju självklart vet vem det är, men "jag känner ju inte henne så". "Det är Selena Gomez", säger Tilde. Sally nästan viskar fram: "Riktiga?" "Ja", svarar Edith. De talar om appen *Musical.ly*. *Musical.ly* går ut på att filma sig själv med mobiltelefon när man mimar till en känd sång samtidigt som man gör vissa rörelser i takt med musiken. Ofta gör man detta ensam men det är också populärt att göra duetter tillsammans med andra. I situationen ovan är de unga osäkra på hur man konkret gör en duett med någon som är på en annan plats. Jag själv var fullkomligt ovetande. Vi diskuterar ett tag men kommer inte fram till någon lösning. Edith säger att hon nog ändå ska ta chansen att göra en duett med Selena, och Tilde lovar att försöka hjälpa henne att få det att fungera. Hur det sedan gick, om det blev någon duett eller inte, vet jag inte. Men jag lärde mig att det krävs skicklighet i förhållande till rumslighet, temporalitet, och tillhörande teknologier, för att göra utfärder i de komplexa fysisk-virtuella rum som många vardagsförhöjande aktiviteter äger rum i.

Utforska på distans

I ovanstående avsnitt har jag beskrivit hur de unga utforskar och vidgar det vardagliga rummet genom virtuell rörelse, *virtual travel* (Urry 2002:256). Genom virtuell rörelse befinner de sig i realtid i virtuella rum med en virtuell kropp. Här beskriver jag i stället hur de unga upptäcker nya världar utan att i realtid själv direkt interagera med andra där. De befinner sig inte *i* det virtuella rummet utan *utanför*, nyfiket beskådande. Det kan beskrivas som att de utforskar rummet genom *imaginative travel* (Urry 2002:256), tankeresor, eller resor genom fantasi och föreställningsförmåga. Kroppen är stationär, förankrad och stilla, samtidigt som förflyttning till andra miljöer ändå görs.

De unga tittar på film och serier via streamingtjänster, tittar på Youtubekanaler, läser böcker, ser på sportevenemang och följer personer på *Instagram*. Också här är det fråga om en utvidgning av rummet och reducering av tiden (Massey 2005). Dock inbegriper det inte förra avsnittets tidssynkronisering eftersom rummen uppstår vid den tidpunkt då de unga själva träder in i dem. De kan beskådas eller besökas när som helst. Läsa böcker är ett traditionellt sätt att tankeresa. Under mina observationer i skolan satt Charlie konstant och läste böcker. Han valde att genomföra vår intervju i ett rum i biblioteket i anslutning till skolan. Där visade han mig böcker och läste högt ur dem för mig. När vi sågs läste han en bok om upptäcktsresande. Han berättar om den:

Charlie: Dom har precis fått en båt som dom kan resa runt med. Dom hade träffat en i hans besättnings vänner. Dom är tre stycken, alla är vänner. Den tredje var sjuk för han hade för lite c-vitamin. Men han blev bättre för dom hade en massa citroner ombord på båten så dom pressa dom. Han var jättesjuk.
(intervju Charlie)

Under fältarbetet i skolan såg jag ofta Charlie upptagen med att läsa böcker. På rasterna satt han i sin bänk och läste, ofta med en hög böcker travade framför sig. Han var på plats i skolan och samtidigt någon annanstans i tanken. Böcker förekommer inte särskilt ofta i studiens empiri, det är framför allt Charlie som berättar om att han tycker om att läsa böcker. *Imaginative travel* tycks framför allt äga rum i virtuella dimensioner. Ellen berättar att hon har konto på *Instagram* och Youtube. Jag frågar om vilka hon följer där:

Christel: Har du någon som du följer och tittar på?

Ellen: Jag brukade ju kolla på Christina Grimmie.

Christel: Det vet inte jag vem det är.

Ellen: Hon var en sångerska som var, hon blev tjugoett [år]. Hon blev skjuten i Orlando och dog där. Det var Orlando-*shooting*. Hon blev skjuten precis efter sin konsert.

Christel: Oj.

Ellen: Hon brukade göra covers och sina egna låtar. Det var jättefint att lyssna på. Hon var med på *the Voice*, en jättestor tävling i USA. Och så vann hon den tävlingen och det var så hon blev känd.

(intervju Ellen)

Ellen berättar om Christina Grimmies artisteri, hennes medverkan i tävlingen *the Voice* samt om "Orlando". När hon säger att Grimmie blev skjuten i "Orlando" är det med en åsytning på hela sammanhanget kring konserten, skotten där och Grimmes död. Trots att händelserna ägde rum i ett geografiskt avlägset sammanhang är de samtidigt en del av Ellens vardag. Ellen tycks inte reflektera över att hon kan ta del av Grimmies liv trots att det utspelade sig i rum långt borta. Snarare tycks det vara en självklarhet.

Så gott som samtliga informanter berättar om spännande platser och personer de möter via Youtube. Max berättar nedan om en kanal som han följer. Noah som också deltar i intervjun blir snabbt intresserad av det Max säger:

Max: Ja, där är ju sån, där är en kille som bygger en massa coola saker, typ han bygger egna vapen och sånt [---] Ja, och så typ, han har ju byggt en underjordisk bunker och sånt under sin trädgård.

Christel: Hur har dom byggt den, har dom grävt ut den?

Max: Ja, dom har grävt upp ett hål först, sen så har dom satt dit plåt. Och sen har dom täckt över det med jord igen. Tagit väck den jorden dom inte behövde. Sen har dom odlat nytt, alltså rullat ut nytt gräs, så har han typ dekorerat och sånt därinne, så där är tv och toalett och sånt också.

Noah: Man kan vara där nere då?

Max: Ja.

Noah: Har han typ en tunnel ner eller som han kan gå in i?

Max: Ja. Så har han ett litet skjul, så han tar upp mattan, sen så kryper han ner så, så går han in i sin bunker.

Christel: Är den hemlig, liksom?

Max: Ja. Sen så kan han låsa där underifrån också. Sen så kan han se i kamera, alltså om vem där är. Så har han typ en knapp, så klickar han på den, så kommer det fram typ ett vapen så och skjuter så.
(intervju Max och Noah)

I ovanstående intervju är Noah lika intresserad av Max berättelse som jag själv, och han kan sägas sköta utfrågningen åt mig. Den person som Max ovan berättar om har en egen kanal på Youtube där han visar sina underjordiska bunkers. De flesta unga i studien uttrycker intresse för Youtubers. Ofta handlar det om Youtubers vardagliga liv och sociala relationer, vilket många unga har intim kännedom om. ”Det är bara vuxna som inte känner igen dom”, fick jag förklarat för mig när jag ville vet mer om det omåttligt populära Youtubeparet Jocke och Jonna. Edith berättar att hon tittar på Youtube varje dag. Hon gillar Youtubern Thomas Sekelius (sminkguru) vloggar:

Christel: Ja. Vad vloggar han [Thomas Sekelius] om?

Edith: Alltså, han vloggar liksom om vad han gör, från han vaknar tills han går och lägger sig. Liksom vad som händer.

Christel: Ja. Men du, vad händer honom då, förutom att han sminkar sig?

Edith: Alltså, det är det, är typ det vanliga, han äter och så ibland hänger han sådär med andra youtubers, och så [...].

Christel: Ja, men gör han det då, hur hänger han med dom?

Edith: Alltså, det är olika. Ibland är det ju saker där dom liksom hänger för att dom ska göra en grej till sådär olika företag och sånt, där dom ska göra en video tillsammans. Ibland är det bara för att dom liksom vill hänga eller så, liksom det är lite olika [---] Det är så kul att titta på alla Youtubers sådär vloggar.

Christel: Ja.

Edith: För att dom är liksom mycket tillsammans. Och dom får göra rätt mycket för att dom liksom håller på med Youtube. Så dom får liksom göra mycket grejer till sina kanaler.

Christel: Jaha, vad kan det vara för grejer som dom får göra?

Edith: Som till exempel åka till Gröna Lund.

Christel: Mm.

Edith: Och så får dom liksom så där ensamma, liksom får åka var dom vill, och till event och sånt.

(intervju Edith)

Edith säger att hon inte är särskilt intresserad av Thomas Sekelius sminktips och sminkrecensioner, ämnen som hans kanal profilerar sig kring. Det hon betonar i utdraget ovan är i stället hans vardagliga liv. Hon beskriver att Sekelius gör ”typ det vanliga”, att han äter och hänger med andra. Ibland kanske de ”ska göra en grej”, men oftast verkar det inte hända särskilt mycket. Hon tycker om att titta på ”liksom om vad han gör, från han vaknar tills han går och lägger sig [...] det vanliga”. Att betrakta andra personers vardag är ett sätt att upptäcka och lära sig om världen. Att titta på Youtubers vardagar är också ett sätt att få tillgång till världar där man själv inte befinner sig, och

det kan tänkas att både likheter och skillnader med den egna vardagen är spännande och av intresse.

Edith tycks framför allt finna Youtubers sociala relationer intressanta. Hon besitter intim kunskap om olika Youtubers personligheter och relationer. Om Youtubern Laki Doris säger Edith att hon gör *collabs*, samarbeten, med andra vloggare. Edith berättar: "Hon kan göra [*collabs*] med Thomas Sekelius. Therese Lindgren tror jag inte hon har sådär jättemycket kontakt med och inte Elin Andersson heller." Therese Lindgren och Elin Andersson är också kända Youtubers. Jag frågar Edith hur det kommer sig att Laki Doris gör saker med Thomas Sekelius men inte med andra Youtubers. Denna fråga intresserar Edith sig för. Hon tycks ha funderat på det för hon har en hel del att säga. För det första, säger hon, tror hon att det spelar roll att Laki Doris och Thomas Sekelius bor i samma stad: "Jag tror först och främst liksom är, för att han bor i Stockholm och dom är lite mer, jag vet inte varför dom är lite mer vänner, men ..." Hon säger sedan att Therese Lindgren nog inte är ute särskilt mycket eftersom hon har panikångest (vilket hennes Youtubekanal handlar om) och därför inte kan umgås: "Och Therese Lindgren, hon liksom har panikångest. Så hon vågar inte gå ut lika mycket. Sådana grejer. Så hon håller sig sej mest hemma." Slutligen säger Edith att Elin Anderssons ålder säkerligen spelar roll för varför hon och Thomas Sekelius inte umgås, samt det faktum att Andersson inte är lika känd: "Och Elin Andersson är lite yngre, hon är inte lika stor heller. Så att jag tror det är därför dom inte träffas så mycket." Edith hyser intresse för och navigerar med skicklighet den värld av Youtubers som hon tar del av hemifrån. Att titta på andra personers världar och vardagar, vad de gör och vilka de umgås med, men också att begrunda deras tillvaro och diskutera hur olika relationer hänger ihop eller inte framstår som ett nöje i den egna vardagen.

Liksom i fallet med utfärder på byn kan också möten med resten av världen kännas obehagliga. Benjamin, Edith, Sally och Tilde berättar om en ung tjej som varit med om svåra händelser i livet och i samband med det skurit sig själv med rakblad och lagt upp bilder på sociala medier. "För att det botar liksom", som Benjamin förklarar det för mig. De berättar:

Edith: Hon lade ju upp så här också på, vad de var, Facebook. Så är det ju en massa bilder på en massa blod och sånt, det är ju inte så kul att se.

Sally: Ja, på Snapchat och Instagram.

Christel: Jaha, oj.

Benjamin: För det är ju inte så kul att se.

Tilde: Jag tror också att hon vill ha uppmärksamhet om hon lade ut det på sociala medier.

Sally: Ja, och sen så har hon lagt ut bilder på sig själv och så, typ, ja, snuskbilder nästan. (intervju Benjamin, Edith, Sally, Tilde)

De platser som ovan omtalas som obehagliga är samma platser som i övriga delar av vardagen ses som källa till nöje och välmående. Att de unga åstadkommer förhöjd vardaglighet genom att röra sig i och utforska vidgade rum, innebär inte att sådant utforskande är fritt från obehagligheter eller faror. Samma aktiviteter som gör vardagen meningsfull kan ses som onödiga och som att de tar tid från annat. Om att titta på Youtube, en syssla som är högst omtyckt av så gott som samtliga informanter, säger Tilde och Sally:

Tilde: [J]ag kollar mycket på Youtube, men jag vet inte hur man ska förklara det. Det känns typ som att man gör bara nått onödigt (), att det tar ens tid.

Sally: Mm.

Christel: Jaha.

Tilde: Fast det är väl typ () att man inte behöver tänka.

Sally: Och sen så är det om man hittar nån extraintressant video kanske man tittar om det är flera sådana videor, fastän liknande. Så sitter man där i typ en halvtimme och så skulle man egentligen ...

Tilde avbryter:

Tilde: Halvtimme? Två och en halv timme!

(intervju Sally och Tilde)

Att de unga skildrar vissa aktiviteter som meningsfulla och betydelsefulla innebär inte att de är det alltid och i alla sammanhang. Samtidigt som det kan vara en glädje att navigera i världen genom Youtube, kan det också vara en källa till svårigheter. Aktiviteter kan upplevas som jobbiga och svåra samtidigt som de upplevs viktiga och meningsfulla.

Att utforska på distans, de ungas *imaginative travel*, kan placeras in i tjugohundratalets förändrade förhållningssätt till tid och rum, på samma sätt som framväxten av fotografering och turism under artonhundratalet radikalt förändrade dåtidens tid- och rumsuppfattningar (Larsen 2004). Med möjligheten att fotografera blev platser som tidigare inte var nåbara möjliga att se med sina egna ögon. Rummet utvidgades och fler världar blev tillgängliga. Begreppet ”inom synhåll” fick en ny innebörd (ibid. 2004). Sammanhangen skiljer sig åt, men det finns också likheter mellan aktiviteterna som informanterna i Allboda beskriver och de nioåriga informanternas förkärlek till höga utsiktsplatser, klätterställningar och klätterträd, som Bodil Rasmusson (2001) beskriver. Genom dessa, skriver Rasmusson (2001), blickar de unga ”ut i världen” (ibid. 2001:65). Youtube kan ses som ett klätterträd eller en utsiktsplats där Edith kan blicka ut och föreställa sig en värld bortom den egna. Med kroppen fast förankrad i Allboda kan de unga via Youtube förflytta sig milsvitt och titta på Thomas Sekelius resor till Gröna Lund, vara med när Jocke och Jonna väntar på att deras första barn ska födas eller se när Therese Lindgren reser iväg tillsammans med vänner för att fira sin

födelsedag och ”öva på att resa utan att känna en massa stress och ångest”¹². Fotografier uppfattas ofta intuitivt som iscensatta, och även Youtubers visar upp en så kallad skriptad verklighet, regisserade händelser som är skapade för att framstå som spontana. Det är dock inte något som påtalas under intervjuerna.

Slutligen, det ligger nära till hands att påpeka den praktiska aspekten av att förhöja vardagen genom *imaginative travel*, eller tankeresande. Det är en mycket flexibel aktivitet och rummen som träds in i är högst flexibla i sin tidsordning. De är sällan begränsade till en fast tidpunkt utan kan trädas in i när som helst. De har inte heller någon fast längd, de kan pausas, avbrytas och återupptas utan större konsekvenser, faktorer som skapar flexibilitet i förhållande till temporala strukturer (Zerubavel 1981). De har också en rumslik flexibilitet. Rummen är inte bundna till en viss fysisk plats. Det som krävs är i stället en enhet med uppkoppling, ofta en liten mobiltelefon som ryms i en ficka. Vidare kan många olika sorters rum bli tillgängliga via denna telefon. Tankeresor framstår därmed som ett av de mer tillgängliga och flexibla sätten att skapa förhöjd vardaglighet på.

Summering

I kapitlet har jag skildrat hur de unga gör förhöjd vardaglighet genom utfärder i vidgade rum. Jag har beskrivit deras rörelser i byn och på bygden, men också vidare ut i världen. De ägnar sig åt olika slags utfärder. Inköp på affären Mat-Esset eller ridturer i skogen intill byn skildras. De gör också fysiska resor längre ut i världen. Genom virtuell rörelse via dataspel och appar upptäcker de virtuella rum, och de betraktar världar långt bort via böcker eller Youtubers kanaler (*imaginative travel*). Det vardagliga rummet inbegriper alltså både närbelägna och avlägsna platser. Genom rörelser utvidgas det för unga tillgängliga rummet och sträcker sig utanför byn Allbodas gränser. Det benämner jag *vardagens vidgade rum*.

Att upptäcka och agera i nya rum, att förstå och bemästra nya sammanhang, innebär att testa och pröva. Att dela erfarenheter och göra saker tillsammans framstår som viktigt i sammanhanget, något jag återkommer till i kapitel åtta, *Sällskap och samvaro med andra och annat*. Vardagen inbegriper ett ständigt samspel med inte bara personer utan också djur och ting i rummet. Vardagserfarenheten är *emplaced* (Christensen 2003). Den är tätt sammanbunden med den egna direkta och kroppsligt konkreta erfarenheten av platsen och personer, djur och saker där. I analysen framträder de ungas skicklighet i att använda sig av det tillgängliga rummet för att skapa förhöjda situationer. De samspelar med personer och ting och använder sig av det som finns runt

¹² https://www.youtube.com/watch?v=H_4cyzDuP50

omkring dem på sätt som passar dem. De tolkar sin omgivning aktivt och hanterar den därefter. Ett resultat är att förhöjd vardaglighet tolkas och skapas situationellt, snarare än att det är en inneboende kvalitet i vissa platser eller aktiviteter. Samma aktiviteter som gör vardagen meningsfull och som fyller den med innehåll kan skapa både utmaningar och problem.

7 Skapa och bemästra osäkra situationer

I kapitlet skildras hur förhöjd vardaglighet åstadkoms genom att skapa och bemästra osäkra situationer. I det empiriska materialet framträder hantering av ”osäkerhet”, aktiviteter som är oförutsägbara och ofullbordade, som ett sätt att göra vardagen förhöjd. I kapitlet diskuteras jag osäkerhet och hur den skapas och hanteras i samspel med andra och annat.

Lösa en oförutsägbar uppgift

Nöjet och lockelsen i att ta sig an utmaningar, att skapa och bemästra kluriga situationer som behöver lösas återkommer på olika sätt i studiens material. Att skapa och bemästra osäkerhet kan beskrivas som förmågan att sätta vardagens hjul i spinn för att sedan hantera det som händer. Det handlar om en process, att ge sig in i en öppen situation som man inte vet hur den ska sluta. Nedanstående fältanteckning från skolan ger exempel på en osäker situation:

Klockan är halv två på eftermiddagen och skoldagen har precis slutat. Det är kyligt ute och det duggar kallt regn. Jag står hukad och huttrar vid asfaltsplanen intill skolgården, vid den lilla ”fickan” där skolbussarna stannar. Som vanligt står de tre skolbussarna där, två stora och en liten. De unga står först i klungor, men sen formar de mer raka led vid varje grindöppning där en buss står parkerad. Charlie står först i kön vid bussen längst bak, den jag står närmst. De som inte åker skolbuss promenerar backen upp mot kyrkogården för att ta vägen som går in till byn. Det händer inte så mycket nytt och jag känner mig uttråkad. Jag går runt på grusplanen för att värma mig. Köerna fylls på med fler och fler barn som kommer ut från skolan. De flesta står stilla i kön, antingen tysta eller så pratar de. Jag tittar på dem och tänker att jag har sett den här scenen så många gånger förr, samma sak varje dag när skoldagen slutar. När jag vänder mig om ser jag Otto. Han står högst upp på den lilla backen alldeles bredvid där köerna till bussarna är. Han har båda fötterna på en sparkcykel och kastar sig plötsligt utför backen. Otto får upp ganska hög fart och där den asfalterade backen slutar åker han någon meter ut i gruset på grusplanen som breder ut sig framför skolan. Munnen öppen, ögonen uppspärrade. Han stannar på gruset. Då ser jag Hjalmar springa fram till honom, ta

sparkcykeln och sedan springa upp för backen. ”Ända upp Hjalmar!” ropar någon högt. ”Nej, det är för högt!” svarar han skrikandes. Jag ser att han ändå går allra högst upp på backkrönet. Han ser exalterad ut snarare än rädd. Han rättar till den stora bagen han har på ryggen innan han tar sats och åker ner för backen. Också han skriker. Han får upp sådan fart att han åker ut i gruset där Otto, Arvid och Johan står. De skrattar och kommenterar. Det står drygt tio personer i kö till bussen alldeles bredvid mig. Alla deras huvuden är vända mot backen och scenen som utspelar sig där. Jag ser Charlie skratta med pigga ögon. Jag blir glad av att se honom så, det är så sällan han ser glad ut. ”Håll min plats Olle”, jag ska också åka den, ropar Charlie till en kille från femman som jag känner igen, och som jag ser kommer gående mot Charlie. Det är inte ofta jag hör Charlie prata på det sättet, utan att bli tilltalad. Jag tittar upp mot backen. Otto åker igen. Han skriker ”Helvete vad snabbt!” Otto parerar med kroppen och armarna när sparkcykeln kränger fram och tillbaka. Rastvakten går över gräsplanen utan att verka ta notis om sparkcykelåkandet fast att hon nästan går precis där de åker. Hon tittar inte åt det hållet. Alla vi andra på grusplanen tittar. Jag ser att Charlie står kvar i kön och i stället åker Olle ner för backen. Det går betydligt vingligare för honom och jag blir rädd att han ska trilla och skrapa upp de bara knäna. Trots kylan har han shorts på sig. Men han trillar inte. Jag tittar på honom när han åker. I ögonvrån ser jag att alla barn runt mig börjar springa. När jag vänder mig om ser jag busschauffören och jag förstår att dörrarna till bussen bakom mig har öppnats. Dörrarna till de andra två bussarna öppnas också och en efter en stiger de unga in bussarna. Jag står snart helt ensam kvar på grusplanen. (fältanteckning skola)

I situationen ovan tar några unga tillfället i akt och förhöjer vardagen i den annars ganska långtråkiga tidsluckan mellan skoldagens slut och skolbussarnas avgång. Aktivitetens kärna ligger i hantering av det ofullbordade och oförutsägbara, i att manövrera cykeln hela vägen ner för backen, förhoppningsvis utan att ramla av på den grusiga asfalten och både slå sig och misslyckas inför allas ögon. Andra exempel på osäkra aktiviteter från studiens empiri är ridning genom en komplicerad hoppbana, eller att skapa en utmaning genom att hemma i trädgården placera en smal planka mellan två bord och storögt följa hur ens kanin klarar av balansakten. Det kan också handla om mer lågmäld aktivitet, som skickligheten i att tillreda en maträtt från början till slut, eller lyckas få ett frö att gro och bli till en fullgod grönsak. Bemästra osäkerhet tar fasta på den spänning och nerv som (i varierande styrka) uppstår när aktivitet är ofullbordad, oförutsägbar, oviss, olöst och osäker. Det kan handla om allt från spänningen i vem som ska vinna ett kortspel till genomförandet av en komplicerad arbetsuppgift i verkstaden.

Bemästra osäkerhet innebär alltså att lösa något ofullbordat, att ta sig an ett problem. Problem ska här inte förstås i termer av bekymmer eller svårighet, utan snarare som ett huvudbry i mer positivt laddad bemärkelse. Det är en uppgift som kräver lösning, en nöt som behöver knäckas; det är en tillfredsställande utmaning att ta sig an. Deweys (1938) begrepp *indeterminate situation* (Dewey 1938:111f., se också Strauss 1993:36, 193) kan användas för att beskriva de ungas aktiviteter. Deweys begrepp beskriver den

process där problem hanteras och löses. Det handlar om en utmaning, eller en situation som är öppen, osäker, olöst, oförutsägbar och oviss. Det centrala är hur utmaningen ska hanteras, och personen i fråga behöver aktivt försöka föreställa sig och förutse hur situationen kan lösas (Dewey 1938:111). Situationen kan sluta på olika sätt beroende på hur väl personen lyckas. Osäkerhet inbegriper därmed öppenhet och oförutsägbarhet, och däri torde dess lockelse ligga. Motsatsen, brist på utmaningar, är enligt van Tilburg och Igou (2012) karaktäristiskt för upplevelsen av leda och tristess. Att ta sig an en öppen och olöst situation inbegriper aktiv och medveten hantering, som kräver färdigheter och skickligheter. Att åka sparkcykel ner från en brant backe kan bli till ett äventyr som kan sluta hur som helst.

Ovisshet i invand vardag

I materialet framträder ”bemästra osäkerhet” som en särskild konfiguration av det obekanta och välbekanta, där de unga skapar osäkerhet och oförutsägbarhet i den vanliga vardagen. Vardagslivet är invant och välkänt (Felski 2000), och vanligtvis ställs det välkända i kontrast till aktivitetens osäkerhet (Strauss 1993:193f.). Karaktäristiskt för de unga informanterna är emellertid att deras aktiviteter inbegriper förmågan att se, skapa och uppskatta osäkerhet och ovisshet också i det invanda och välbekanta.

Max beskrivning nedan av varför det är roligt att köra lastare, kan ses som ett exempel. Under en intervju frågar jag Noah och Max vad de brukar göra vardagligdags och om det finns något som de tycker särskilt mycket om. Noah svarar först, sedan tar Max vid och förklarar:

Noah: Ja, det är att köra traktor antagligen.

Max: Ja, jag tycker det är roligast att köra lastare och lasta och så. Men det är roligt att köra traktor också.

Noah: Ja, harva och sånt.

Max: Mm

Christel: Harva. Vad är det som är roligare med lastaren då, än traktorn?

Max: Nej, men. Ja, typ när man ska fylla på så, ja, då får man ju kolla och så. Men när man kör traktor så kör man ju oftast fram och tillbaka. Med lastaren får man ju, ja, klura och lite så. [---] Det är alltid nån sten eller nåt sånt som fastnar, så.

Christel: Som fastnar?

Max: Ja

Noah: I harven kanske.

Max: Ja, eller när man ringvälter eller när man sår. Får man springa och ta lastaren och ta upp det.

(intervju Max och Noah)

Max säger att det är roligare med lastaren eftersom man ju får ”klura och lite så”, och han förtydligar genom att säga att ”det är alltid nån sten eller nåt sånt som fastnar”. Noah förtydligar: ”I harven kanske.” Max kontrasterar detta klurande och trixande med det enformiga i att köra traktor, då ”kör man ju oftast fram och tillbaka”. Max berättelse går att tolka som att han besitter en förmåga att se nerv och spänning i något så vardagsnära och till synes obetydligt som att en sten fastnar i harven. Han uttrycker intresse för den utmaning situationen med stenen i harven ger.

Att osäkerhet återfinns i de allra mest vardagliga händelser visar på de ungas förmåga att tolka aktivitet som oförutsägbar, oviss, osäker – de har ett öga för osäkerhet. Harvningen kan bli till en nervkittlande och oförutsägbar aktivitet om en sten fastnar i harven. Det handlar om tolkning av och samspel med omgivande miljöer. Dewey (1938) beskriver att osäkerhet hanteras i en aktiv handling där omgivningarna ”are examined with reference to their potentialities; and /.../ responsive activities are selected and ordered” (Dewey 1938:111). Det handlar alltså om förmågan att aktivt använda sig av rummet, en förmåga att i tolkning se potentiell osäkerhet och ta tillfället i akt. På liknande sätt beskriver Goffman (1967) action. Actionfyllda situationer är ”not merely sought out but carved out” (ibid. 1967:200). Denna specifika blandning där osäkerhet och oförutsägbarhet skapas i aktiviteter som är väldigt vardagsnära och till synes intetsägande och ospännande kan sägas karaktäristisk för hur informanterna förhöjer vardagen genom att bemästra osäkra situationer.

Högmäld och lågmäld aktivitet

I studiens material finns exempel på både högmäld och lågmäld osäkerhet. Situationen med sparkcykelåkarna ovan är ett exempel på högmäld osäkerhet. Det är en rörelse med mycket spänning, nerv och action, potentiellt farlig. Vardagen bjuder på fler tillfällen till hantering av högmäld osäkerhet. I intervjun nedan pratar jag med Magnus och Nils som bor i mindre byar en bit från Allboda. De berättar att de brukar cykla till Allboda tillsammans. Själv tycks jag i intervjun vara inriktad på säkerhet och trygghet snarare än osäkerhet. Min första tanke när de berättar om cyklingen är potentiella faror förknippade med att samsas med skördetröskor och andra lantbruksmaskiner på den smala och slingriga landsvägen. Därför nämner jag i utdraget nedan en annan, mindre bakväg, som jag har hört talas om, och det visar sig att det är den vägen Magnus och Nils tar. Emellertid, vilket Nils nedan är snabb att påtala, lurar lockande osäkerhet också på en trygg liten grusväg:

Christel: Ja. Cykla till [Allboda], sa du?

Nils: Ja, typ, vi bor rätt så nära varandra då, så brukar vi typ mötas vid ett speciellt ställe typ, och sen börja cykla hit till Allboda. För vi bor inte direkt i Allboda [---]

Christel: Ja. Du, jag vet, jag har inte själv provat, men jag vet att det finns nån väg man *kan* liksom cykla från Videarp så man slipper cykla på stora vägen.

Magnus: Mm det är nån grus ...

Nils: Det är ett vitt hus.

Christel: Ja

Nils: Cyklar man in där och kör lite på gräset typ. Sen kommer man till en bondgård och.

Magnus: Då cyklar man igenom den.

Hittills har Magnus och Nils pratat ganska oengagerat, med lojt och släpigt tonfall, och samtalsämnet verkar inte intressera dem. Men så plötsligt fnissar Nils till för sig själv, och när han öppnar munnen för att prata är det med upprymdhet och stuns i rösten:

Nils: Så kommer man till en *hundgård* och där brukar vi, har vi blivit jagade av hundar!

Christel: Nej, är det sant?

Magnus är snabb på att hänga på, också han med nytt driv i rösten:

Magnus: Jo. Det är typ *små* hundar som springer efter en.

Nils: Ja

Nu snubblar Magnus nästan på orden i ivern att berätta:

Magnus: Dom har typ sånt nät, så har dom så stora hundar, men dom små hundarna går ju *under!*

Christel: Under nätet?

Magnus: Ja, alltså det är inte helt ner, det är lite typ så ovanför marken – *han mättar med händerna* – så dom går ju under. Dom springer efter en där.

Christel: Nej, men.

Magnus: Så det är bara att cykla!

Magnus skrattar till och ser nöjd ut när han säger att det ”är bara att cykla”, vilket får mig att misstänka att de finner nöje i situationen. För att följa med i den intensitet som berättelsen nu getts frågar jag med dramatik i rösten om hundarna är läskiga. Denna dramatik följer de dock inte med i, kanske överdriver jag situationens allvar, utan de lugnar snabbt ner tonfall och berättande.

Christel: Gud, det låter, är dom liksom, är dom läskiga?

Magnus: Nej.

Nils: Nej. Men det är ändå kul att liksom cykla ifrån dom.

Magnus: Om det, det jag tyck, jag försöker cykla snabbt, för tänk så hoppar dom *rakt in i hjulet* typ så.

Christel: Ja.

Magnus: Det är därför jag cyklar lite snabbt också.

Christel: Ja, det vill man ju inte ...

Magnus: Nej!

Christel: att den ska fastna där.

(intervju Magnus och Nils)

Det går att se hur Magnus och Nils finner lockelse i situationen de berättar om. Ingen av dem förefaller särskilt orolig eller rädd, och de verkar inte hålla för sannolikt att något obehagligt kan hända. Nils påtalar att det är ”kul” att försöka cykla ifrån hundarna. Det är däremot med allvar i rösten som Magnus påtalar möjligheten att hundarna kan hoppa ”rakt in i hjulet”. En sådan händelse, kan man tänka sig, skulle resultera i cykelkrasch och lemlästade hundar. Lurande i skuggorna finns alltså en påtagligt farlig osäkerhet och ett reellt hot.

Hundscenariot ovan och sparkcykelåkningens högmälda osäkerhet inbegriper intensitet i rörelse och ljud: snabb fart, höga ljud samt kalkylerat risktagande, våghalsighet och mod. De kan förstås som *action* (Goffman 1967). Action är riskfyllt och osäker aktivitet som kan ge allvarliga konsekvenser också utanför den aktuella situationen. I actionsituationen ligger lockelsen i att något spännande och riskfyllt händer och att man aldrig vet hur det ska sluta. I samtalet ovan blandas upprymdhet med allvar och även situationen som omtalas framställs balansera på gränsen mellan nöje och fara. Denna balansakt bär likhet med *edgework* (Lyng 1990). *Edgework* innebär att hantera gränsen mellan ordning och oordning i olika variationer, men begreppet används främst för att beskriva situationer där liv och överlevnad står på spel. De ungas balansakter mellan nöje och fara visar att också balansering med lägre insats än livet självt kan bringa njutning.

Materialet innehåller också långt mer lågmäld osäkerhet. En kväll i juni, på gårdsplanen utanför fritidsgården i Allboda, satt jag och Tova och pratade. Sommarlovstundade och jag frågade vad hon skulle göra i sommar. ”Mecka med bilar”, svarade hon och tillade att ”sen har jag tre motorer jag ska bygga”. Under våren på fritidsgården hade jag förstått att Tova tycker om att hålla på med fordon och motorer (hon planerade för fordonsgymnasium), och det var med stolthet hon beskrev just dessa förehavanden som kommande sommarlovssysslor. Att mecka med bilar och bygga motorer kan ses som exempel på mer lågmäلت sätt att skapa och bemästra osäkerhet. Många av de aktiviteter som de unga berättar om innehåller den sortens mer diskreta nerv eller spänningstillstånd.

Några vardagskvällar i Allboda besökte jag Niklas teknikstudiecirkel, som omnämndes i kapitel fem om intervenerarna. I ett rum i Byhuset, vid var sitt litet bord, arbetade studiecirkeldeltagarna med individuella teknikprojekt. Ines, fjorton år, är en regelbunden deltagare, så också Lennart i sextioårsåldern. Deras arbete utgör ett exempel på lågmäلت bemästrande av osäkerhet. Det är oftast tyst och stillsamt på kvällarna där i Byhuset bland de glest befolkade borden. Samtidigt i lugnet finns en förtätad atmosfär i rummet, och stämningen var tjock av koncentration och lågmäلت upprymdhet.

Kvällens pass har precis börjat. Ines lägger sina saker vid ett bord och går genast och hämtar en arbetsdator, en lödstation, en bordslampa med inbyggt förstoringsglas och en grön kopplingsplatta med en massa komponenter på. Hon känner lite på sakerna och säger att hon ska ta bort vissa. Instruktören Niklas tittar lite. ”Hur ska du få av denna stora?” frågar Niklas lugnt och pedagogiskt. ”Vet inte”, säger Ines. ”Det finns två, eller tre, sätt, säger han” och börjar sedan förklara hur hon ska gå till väga för att ta bort sakerna, fullt fokus på uppgiften. Ines sätter sig direkt och börjar jobba. Den andra deltagaren Lennart sitter tyst vid en arbetsstation och arbetar med sitt projekt. Han har fokus helt och hållet på sitt projekt. Ines jobbar också tyst och intensivt. Ingen av dem säger något utom när de frågar Niklas om hjälp.

Den fokuserade och intensiva stämningen bryts då Niklas säger till Ines att han vill visa henne något. Han tar sen fram en låda, och som om han hanterar en hemlig skatt, med andakt och lågmäld iver, visar han upp lådan för Ines.

I den genomskinliga plastlådan ligger en massa LED-ar, pyttesmå lysdiodrar i en mängd färger. Lådan har små fack och LED-arna ligger i sina fack, sorterade efter färg och storlek. Det finns nya LED-ar här, säger Niklas till Ines. Han tillägger att de verkar vara i precis den storlek som Ines vill ha.
(fältanteckning studiecirkel)

I sammanhanget framstod det som en stor gåva att Niklas hade nya LED-ar i exakt den storlek som Ines verkade behöva. ”Så här ser Niklas ut på julafton”, sa en annan deltagare en kväll och syftade på glittrande ögon och förväntansfull blick, då Niklas tog emot en låda med gammalt teknikskrot som en bybo donerade till studiecirkeln. Inte bara Niklas intresse bidrog till den förtätade atmosfär av förväntan och nyfikenhet som rådde. Också övriga närvarande deltog med samma engagemang. Stämningmässigt var det ibland som att vi befann oss i en actionfilm där bombstyrkan var i full gång att med precision desarmera en livsfarlig bomb. Studiecirkelskvällarna kunde förvisso vara både pladdriga och skrattiga, men när deltagarna var inne i sina arbeten var koncentrationen total. Osäkerheten hängde i luften; skulle Ines få LED-arna att blinka i den följd hon ville, och skulle Lennarts justeringar av komponenter få önskat resultat?

Inåtblickande och utåtblickande aktivitet

I situationen ovan är skicklighet i förhållande till den specifika aktiviteten viktigt. Den egna förmågan är central när deltagarna bemästrar osäkra moment i de arbeten som genomförs. Det är en inåtriktad aktivitet där spänning och lust koncentreras till det egna görandet. I empirin återfinns också situationer där den egna skickligheten förefaller vara av mindre betydelse. I stället är det omgivningens reaktioner på görandet som verka locka. Lockelsen ligger i den spänning och intensitet som skapas då man inte vet vad som ska hända, hur någon annan ska reagera på situationen i fråga och vad

denna ska göra. Nedanstående fältanteckning från en kväll på Allboda fritidsgård kan ses som ett exempel:

Jag går ut och hänger lite vid staketet utanför fritidsgården och tittar bort mot fritidsgårdsbesökarna som är borta vid den större vägen som går förbi fritidsgården. Efter ett tag går jag bort till dem. Jakob är engagerad i att dra upp ogräs som växer intill stenen. Ogräset han får upp är långt och har långa rötter. Jag ser att han lägger ogräset i en hög på vägen, men jag förstår inte varför. De unga däremot verkar förstå. De småskrattar och är uppspelta. Vi står precis vid vägkanten. Jag ser att en bil kommer körandes uppifrån backen från Höllsjöhället. Alla tittar på den. "Titta sen var den har hjulen!" ropar någon. Bilen kör förbi oss på vägen, med hjulen precis bredvid ogräset som Jakob har lagt på vägen. "Lägg det där!" uppmanar någon och nu förekommer ett intensivt flyttande på ogräset så att det ska ligga på exakt rätt plats på vägbanan. Jag förstår nu att de vill att ogräset ska ligga så att bilens hjul kör över det. Alla står vid vägkanten. Vi väntar ett tag på att en ny bil ska komma. Så kör det förbi en bil. Den väjer för ogräset. Sen kommer det igen en till bil från Höllsjöhället. Vi tittar intensivt på den och alla väntar spánt. Men bilen viker plötsligt av vägen och tar en annan väg och kör ner mot Roddeby. "Åhhh!" utbrister vi besviket i kör. Spänningen släpper och allt lugnar ner sig. Efter att det har gått ett tag, säger Adam: "Kom vi går upp och lägger detta på Jonnes Epa." Adam tar upp en bunt gräs och börjar gå upp mot backen vid skolan, där Jonne parkerar sin Epa. Alla skrattar. Jag går med en liten bit men avviker sedan. På avstånd hör jag Jakob be Adam att sluta, men det gör Adam inte. Han säger i stället till Jakob: "Säg inget! Svär på din mamma!"

(fältanteckning fritidsgården)

I situationen ovan förefaller spänningen ligga i att skapa oreda eller oordning i ett sammanhang för att se hur andra ska reagera. Det skapas en spänningsfylld dynamik som är mer utåtriktad och därmed mer påtaglig än den som skapas vid studiecirkeln. Det kan förstås som det Thomas Ziehe (1992) kallar för potentisering eller estetisering, "en stegrad intensitet" (Ziehe 1992:158), där den aktivitet som man tar sig an drar åt det konstlade och tokiga hållet. I situationen på fritidsgården är väntan på andras reaktioner (bilförarna på vägen, Jens med Epan) viktiga. Liknande fenomen beskriver Lieberg (1992) i sin studie om ungas rörelse i offentliga stadsrum. Under rubriken *Det galna upptåget* beskriver han två flickor som i ett varuhus plockar upp utmanande klädesplagg och håller upp dem mot den egna kroppen, inte med syfte att prova eller köpa dem utan för att i stället invänta hur omgivningen ska reagera på denna lite provocerande handling (Lieberg 1992:218). Också i detta fall ligger handlingens lockelse i att skapa viss oordning i en miljö, och i den osäkerhet som följer på att inte veta hur omgivningen ska reagera. Tilläggas bör att uppdelningen mellan inåtvänd och utåtvänd aktivitet är analytisk. I praktiken är den mer diffus, och aktiviteter kan innehålla båda dessa dimensioner. Sparkcykelåket nedför backen, som jag inledningsvis beskrev, är ett exempel på hur både en inåtblickande och en utåtblickande dimension kan finnas i en och samma aktivitet. Dels fokuseras den egna hanteringen av kroppen

på sparkcykeln i en inåtblickande rörelse där skicklighet och förmåga är viktig. Dels fokuseras publiken och den show som bjuds dem genom åket ner för backen.

Oreda och improvisation

Viss ordning behöver finnas för att det ska finnas något att hantera. Ellen gillar musik. Hon ägnar mycket tid i vardagen åt att spela instrument och lyssna på andras musik. Hon beskriver också hur hon skapar ny musik genom att leta upp nya ljud och integrera dem i befintliga musikstycken. Det kan ses som att hon skapar oreda i en välordnad situation och sedan bygger upp ordning igen.

Ellen: Jag spelar instrument och jag gillar att, ibland så skriver jag mina egna låtar. Så jag har en annan låt och sen sätter jag in mina egna ord och gör om själva musiken. Så gör jag om den till olika takter och sätter in andra ljud och så. [---] [J]ag [brukar] hitta, typ googla andra ljud, typ, ja andra instrument från andra låtar och så sätter jag in det så att det blir på ett annat sätt. [---] Då googlar jag bara det här ljudet jag vill ha. Sen till exempel om jag vill ha ett gitarrkomp då med till exempel som är i moll, så kan jag bara söka på gitarr, moll. Japp. Eller gitarr dur. Och sen kan jag spara ner det sen kan jag bara lägga ner det, i musiken. [---] Och sen till exempel om jag sitter på stationen nånstans, till exempel i Rugestad station, vid tågen och sånt, så finns ju människor som sitter och spelar musik. Så kan man spela in det också. Då frågar jag också dom om jag får spela in det också. *Jag kommenterar att det är coolt, och jag frågar Ellen om hon brukar få lov att spela in. Hon säger ja, det brukar hon få göra.*

Christel: Vad säger du att du gör?

Ellen: Jag säger att jag mixar ihop lite egna låtar.
(intervju Ellen)

Ellen beskriver hur hon använder sig av ljud från olika källor, både befintliga musikstycken, ljud hämtade på *Google* och musik från personer som sitter och spelar instrument på tågstationen i Rugestad, som hon integrerar till nya musikstycken. Dewey (1938:109) beskriver *the indeterminate situation* som ”disturbed, troubled, ambiguous, confused, full of conflicting tendencies, obscure, etc.” Genom att leta upp och bryta ut befintliga ljud från sina sammanhang för att sedan sätta ihop dem till en ny slags helhet, skapar Ellen först ordning i något välordnat och bygger sedan upp det ordnade till en ny helhet, en ny ordning. På detta sätt visar de unga förmågan att använda delar av vardagen för att skapa något nytt.

Ytterligare exempel på förmåga att skapa något nytt genom oreda blev jag förevisad en vårkväll på Allboda fritidsgård. Ute på gårdsplanen står Elias och Samuel. Elias tar upp sin telefon och visar mig en film, som han säger att han och Samuel har gjort. Jag blickar ner i mobilens skärm och ser en hemmagjord film med Elias i huvudrollen. Elias kör en alldeles för liten crossmotorcykel, det måste vara en sådan batteridrivna som små

barn kan ha. Han kör runt, runt, varv efter varv, inne på en studsmatta med skyddsnet omkring. Crossen småhoppas fram lite hit och dit i studsmattan. Den kränger runt snarare än glider fram. Filmen har en text tillagd längst ner som jag inte kommer ihåg men som säger något i stil med "lär dig köra först". Elias ser ut som en jätte på den lilla minicrossen. De båda unga som står bredvid mig är påtagligt roade över att titta på filmen, de kommenterar och skrattar. De berättar för mig att de spelade in filmen häromdagen. Situationen ovan där Elias kör cross på studsmattan kan ses som ett exempel på de ungas förmåga att skapa osäkerhet genom hopblandning av olika saker. Att köra cross i sig är något som för dem inte kan ses som osäker aktivitet, de vet mycket väl hur man gör. Samma sak med att hoppa studsmatta. Men kombinationen av de båda skapar en ny och lite osäker situation. Genom att skapa viss oreda i en trygg och välkänd situation, skapas spänning och utmaning. De unga "ställer till det", de gör oförutsägbarhet och ovisshet genom att skapa oreda i rådande tillstånd och ägnar sig sedan åt att bemästra denna osäkerhet. Att de spelar in gör det dessutom möjligt att återuppleva situationen flera gånger, och de har också möjligheten att visa upp sig inför andra.

De ungas sätt att skapa osäkerhet genom oreda kan liknas vid vad Barrett (1998:607) kallar *provocative competence*, som är en dimension av improvisation. Barrett beskriver ett empiriskt sammanhang där jazzmusiker inför sig själva och andra ägnar sig åt improvisation, och likheter finns med studiens informanter. Barrett skriver: "Given the highly exploratory and tentative nature of improvisation, the potential for failure and incoherency always lurks just around the corner" (Barrett 1998:606), och jazzmusikerna ser improvisation som att befinna sig på gränsen till det okända. Detta liknar bemästra osäkerhet. Att hantera improvisation, menar Barrett, att medvetet skapa oreda och oordning i det ordnade, i en välkänd rutin, för att sedan vinnlägga sig om att hantera denna utmaning. Han beskriver att skickliga jazzmusiker ser stolthet i att utmana sig själva genom att avvika från förutbestämda rutiner och spela utan hänsyn till gängse ordningar och mallar. Det är ansträngande att avvika från det förväntade och improvisera sig fram på okänd mark, eftersom de kan inte längre förlita sig på automatik och vana (Barrett 1998:609). De unga i studien kan sägas uppvisa *provocative competence* när de skapar oreda i vanligtvis enkla och välkända situationer, för att sedan anstränga sig för att bemästra dem. Barrett (1998:609) beskriver detta som ett slags yttersta bevis på skicklighet och mod.

Vidare menar han att processen är transformativ, den skapar något nytt. Jazzmusikernas *provocative competence* inbegriper förmågan att "imagine alternative possibilities heretofore unthinkable" (Barrett 1998:610). Den skapar alternativa förfaringsätt och öppnar för utveckling och nytänkande. Gällande idén om att köra minicross på studsmattan ligger det snarare närmare till hands att anta att den tolkas som oordning och oreda i negativ bemärkelse. Traditionellt ses barndomen som en tid för lärande, socialisation och införlivande av samhällets normer, regler och allmänna ordning. Det

understödjer tolkningar av barns ”oreda” som ofärdighet och okunnighet snarare än nytänkande. Empirin från Allboda innehåller inte heller så mycket oreda och oordning i denna bemärkelse. Oftast framträder regelkonforma sätt att skapa osäkerhet utan att situationerna i sig själva framträder som oordnade.

Regelbrott och kriminalitet

Empirin från Allboda innehåller som sagt främst regelkonforma aktiviteter. Men de aktiviteter som nämnts ovan, sparkcykelåket, cykelflykten från hundarna, knåp med LED-ar och Ellens musikproduktion, har likheter med andra slags sysslor som traditionellt uppmärksammas inom ungdomsforskning. De definieras emellertid som riskfyllda, regelbrytande eller kriminella. Exempelvis studeras ungas normbrytande beteende genom ”häng” i gatumiljöer. De begrepp som ungdomsforskningen använder för att definiera och tolka ungas regelbrytande aktiviteter liknar det jag kallar för ”skapa och bemästra osäkra situationer”. Det ger anledning att fråga sig om regelbrytande och kriminella handlingar har mer gemensamt med hur informanterna bemästrar osäkerhet än vad som syns vid första anblick. De ungas osäkerhetsbemästrande sätter ljuset på hur osäkerhet och spänning kan finnas även i aktiviteter som inte är regelbrytande.

Exempel på liknande begrepp som definierar regelbrytande aktiviteter är ”frizon” som Hans-Edvard Roos (1986) använder i sin studie av vandalism (används också i Lieberg 1992). Frizoner är sfärer där unga skapar spännande och roliga situationer där ”någonting kan hända” (Roos 1986:148). Roos beskriver dem som icke-institutionella zoner där ”normer och lagar och de vuxnas auktoritet neutraliseras, utmanas eller sätts ur spel” (Roos 1986:158). Roos begrepp bygger i sin tur på Birminghamskolan och Paul Corrigan's begrepp ”*doing nothing*” (Corrigan 1976:103–105), som skapats genom en studie av arbetarklassens häng och aktivitet i gatumiljöer. *Doing nothing* beskriver de göromål och sysslor som utifrån vuxnas perspektiv ses som oviktiga, ”ingenting”, meningslösa och till och med hotfulla och destruktiva, men som utifrån ungas perspektiv kan vara fyllda med mening och intensiv aktivitet, exempelvis bråk och slagsmål. ”Something pathetic and forgotten outside of ’nothing’ becomes vital within that set of behaviour” (Corrigan 1976:105). Det är en aktivitet som är absorberande och spännande, som skapar en känsla av att något händer (Corrigan 1976:103f.). Likartade begrepp använder Philip Lalander (2001) när han skriver om ”alternativa zoner” (2001:29) där det ”händelserika” (2001:13) söks och som han använder för att beskriva heroinanvändares skapande av en subkultur. Också Birminghamskolans Paul Willis (1977) beskriver liknande handlingar när han skriver om *the lads* våld och slagsmål som ett sätt att förgylla vardagen. Lieberg (1992:164) nämner upptåg som att hissa upp rektorns cykel i flaggstängen eller att starta ett gräddbullskrig i skolan.

Gemensamt för ovanstående begrepp är att de beskriver ungas egna sätt att skapa spänning, dynamik och nerv utanför vuxnas insyn och att begreppen betecknar regelbrott och ibland illegal verksamhet. De ingredienser som framhålls i ovanstående begrepp återfinns i den osäkerhet som de unga i Allboda ägnar sig åt. Aktiviteternas byggstenar skiljer sig inte åt, men dess innehåll uppfattas och bedöms olika. Det finns med andra ord formmässiga likheter mellan det som uppfattas som avvikande och det som inte gör det. Susanne Liljeholm Larsson (2014:238f.) är inne på liknande resonemang i sin studie om ungas kriminalitet, då hon beskriver att de unga informanterna i hennes studie ser kriminalitet som en hobby och fritidssysselsättning.

Det finns dock inslag i min empiri som drar åt det regelbrytande hållet. Dessa kan förstås som *sneaky thrills* (Katz 1988:66). *Sneaky thrills* är brott som ger spänning och känslor av upprymdhet, snarare än belöning i form av materiella vinster. Snatteri är ett exempel. Nedanstående situation är ett av få tillfällen då jag observerade regelbrytande aktivitet. Den utspelar sig vid ett tillfälle när jag satt och åt lunch tillsammans med eleverna i en av skolorna:

”Kolla de här, var jättegod”, ropar Jack högt. Han håller upp en falafel. Han säger att det var konstigt konsistens, men gott. Riset är också konstigt, tycker han, det smakar lussebulle. Casper pratar också på om att maten är god. De andra vid bordet säger att falafel ju inte är gott, det är riktigt äckligt. Jättekonstig konsistens. Vi sitter vid bordet och småpratar i lugn och ro. [---] Då ser jag Samuel i 5:an stå och titta in genom fönstren som är placerade längs med hela matsalen. Han verkar kommunicera med Hjalmar och Johan. Johan skrattar. Jag ser sen hur Samuel går in i matsalen. Han går långsamt och bestämt fram till Omar som sitter och äter. Samuel ställer sig och tittar på Omar. Samuel lutar sig framåt och spänner blicken i Omar, munnen hårt stängd, ögonbrynen rynkade och ansiktsdragen hårda. Omar tittar tillbaka med hård blick. Samuel är mer än ett huvud längre än alla andra i 5:an och kraftigt byggd. Omar är ungefär hälften så stor. Jag ser att läraren Sofia skyndar fram. Hon tar tag i Samuel och håller i honom. Samuel stretar nu emot och försöker komma fram till Omar. Två andra killar från 5:an, nästan hälften så stora som Samuel, kommer fram. De drar i Samuels armar och säger ”sluta nu”. Sofia skriker på mer personal och fler lärare kommer. Omar reser sig nu häftigt upp och går emot Samuel, också hans ansikte argt, stegen bestämda. Tre personer håller i Samuel, som är stor och stark. Sofia tar tag i Omar och föser in honom i köket. De andra motar ut Samuel i korridoren. Precis när han är utanför börjar han skrika. Han slänger igen dörren med stor kraft och tar sedan tag i en andra dörr och slänger igen den också. Han stampar och skriker och går runt. Läraren backar. Jag tittar på eleverna vid mitt bord och frågar vad som händer. ”Detta är normalt, det händer varje dag”, säger Noah och tittar på mig. ”Dom är ju alltid på Samuel”, säger Hjalmar. Någon säger att Samuel och Omar hatar varandra och alltid bråkar. ”Usch vad jobbigt för de båda”, säger jag. ”Jag tycker att det är ganska roligt”, säger Johan och skrattar, och jag får då intrycket av att Johan haft ett finger med i spelet, att han fått Samuel att gå fram till Omar. Casper förklarar för mig att Samuel nog har ”en sjukdom eller nåt i hjärnan”.
(fältanteckning skola)

Johan, som jag misstänker på något sätt startade det hela, tycks roat följa hur situationen utvecklar sig. Det som förmodligen roar honom är den spänning, dynamik och emotionella laddning som situationen skapar. *Sneaky thrills* påminner om det Corrigan (1976) benämner *weird ideas* (Corrigan 1976:104), exempelvis ingivelsen att gå runt och slå sönder mjölkflaskor för att det är spännande och roligt (ibid. 1976). Ur detta perspektiv ses kriminalitet som ”ett sätt att göra”, snarare än som specifika aktiviteter (Katz 1988), på samma sätt som förhöjd vardaglighet ”görs” och inte är en inneboende egenskap i vissa aktiviteter.

I studiens empiri återkommer en aktivitet som definieras som regelbrytande av unga själva: spela våldsamma dataspel. När jag under en gemensam intervju frågar Magnus och Nils vad de brukar spela blir det tyst en sekund. Nils stakar sig och säger ”eh, eh, öhhh” innan han ger ifrån sig ett litet skratt, ”höhö”, som kan tolkas som nervöst. Magnus fnissar. ”Eeh, jaaa, [vi spelar] ett spel som heter sådär CS:GO”, säger Nils. Magnus tillägger: ”Krigarspel.” CS:GO har rekommenderad åldersgräns 18 år, och jag får lära mig att CS:GO står för *Counter Strike Global Offensive* (Magnus suckar högljutt åt min oförmåga att förstå deras förklaring av vad ”GO” står för). De spelar även GTA, också det ett spel som innehåller mycket våld. Jag får intrycket att de båda efter ett tag tröttnar lite på att förklara spelen för mig och Nils säger kort och gott: ”Ja så, ja, brukar man typ *skjuta* varandra.” Detta får Magnus att kippa efter andan av skratt. Nils skrattar också och säger: ”Och sen så det där med GTA, det var typ då jag skrattade, för att dom flesta *vuxna*, dom brukar typ tycka att man inte ska spela sånt då [...] Ja, typ att man skjuter då, och ...” Magnus fyller i: ”Kör på folk och ...”

Det finns olika sätt att tolka empirins frånvaro av regelbrytande handlingar. För det första, kriminalitet finns givetvis också i byar som Allboda, men i en studie som den här som inkluderar så gott som samtliga byns tolvåringar, är det rimligt att anta att icke-kriminella handlingar är mer frekventa än kriminella sådana. För det andra kan det antas att jag som vuxen och utomstående förnekats tillträde till de aktiviteter som kan uppfattas som tveksamma. De unga förefaller överlag måna om att presentera sig själva som ansvarsfulla, och utöver våldsamma dataspel berättar de inte om sådant som kan tolkas som tveksamma förehavanden. De få glimtar jag har tagit del av handlar om att köra traktor eller bil på vägen, något som enligt lag är förbjudet för tolvåringar, samt lönearbete där visst arbete och pengar de unga tjänar skulle kunna tolkas som diskutabelt. Dock är det endast våldsamma dataspel som skapar förklaringar eller rättfärdigande. På omvägar har jag hört talas om unga som rymmer hemifrån och om skadegörelse, missbruk och vådeldande. Det kan förmodas att snatteri har förekommit på Mat-Esset, liksom i de flesta matbutiker, även om jag inte hört talas om det.

I samspel med andra och annat

Att skapa och bemästra osäkerhet framträder som en kontextbunden aktivitet där rummet och olika samspelepartners är av betydelse. Osäkra situationer involverar andra och annat: djur och diverse prylar, men också den egna kroppen och omgivningarna i stort. Vänner finns med för det mesta. Nedan presenterar jag dessa samspelepartners. De beskrivs under olika rubriker utifrån vem eller vad som framstår som mest centralt i aktiviteten i fråga. Exempelvis menar jag att hästar står i centrum för aktiviteten ridning. Emellertid ska det inte tolkas som att ridning enbart involverar hästar, eller att hästarna alltid står i centrum. I praktiken kan inte en sådan tydlig uppdelning göras, och aktiviteterna inbegriper flera andra och annat samtidigt.

Djur som business och statister

Hantering av utmaningar och osäkra situationer i förhållande till djur återkommer i studiens material. Casper exempelvis, driver en egen affärsverksamhet med höns och ankor hemma på gården. Han beskriver för mig hur han byggt upp verksamheten från start och han tar arbetet högst seriöst. På skolan hörde jag ibland kompisar fråga Casper om han ville göra något efter skolan. Casper sa då nej med hänvisning till att han behövde åka hem och ta hand om hönsen. I sin verksamhet föder Casper upp och säljer fjäderfån, ”Alltså jag kläcker ju fram och säljer”, och arbetet innehåller en mängd osäkra moment. Hela processen med äggens ruvning och kläckning, exempelvis, är osäker. Att identifiera de ägg som är värda att kläcka, se till att de utvecklas bra och sedan få dem att kläckas vid rätt tidpunkt på korrekt sätt är inget som görs lättvindigt, vilket Casper beskriver nedan:

Christel: Hur väljer du vilka du ska kläcka?

Casper: Alltså det beror sig på raserna.

Christel: Okej.

Casper: Så, jag har ju några rätt så lätta raser av höns som är rätt billiga, så dom brukar jag inte kläcka fram. Dom ger bara en massa ägg till mat. Och sen så dom mer finare raserna, tunga raserna kallas för det, som är dyrare, finare i sin fjäderdräkt dom brukar jag lägga i äggmaskinen. Alltså får jag typ ett jättefint ägg, så lägger jag ju det, så.

Christel: Hur vet du att det är fint, då?

Casper: Alltså man ser på det, konturerna och sånt.

Christel: Okej. Så du kan liksom se på ägget att det här kommer nog bli en fin.

Casper: Ja, men alltså, jag ser ju vilken ras det kommer från. Jag har blåa, gröna, vita, bruna ägg, lite mer beige gröna också.

(intervju Casper)

Med skicklighet och finkänslighet bestämmer Casper vilka ägg som är värda att kläckas. De som är tunga väljer han ut och lägger i äggmaskinen, medan han låter de andra ruvas av hönorna själva eller bli till mat. Casper bor på en gård och de omgivningar han lever i ger honom på så sätt möjligheter att ha sin fjäderfåfarm. Hönshuset fanns redan när de flyttade in, berättar han för mig, och med lite tur, och egentligen mot sin mammas vilja, skaffade han sig så småningom några kycklingar och sedan fler och fler fjäderfån som han tar hand om och bedriver handel med. Det går att beskriva hans engagemang i djuren närmast som en passion, och han tycks handha de olika djuren med skicklighet och kunskap.

Passion ligger nära till hands också för att beskriva Sara och Alice förhållande till ridning och hästar. En bland många andra hästrelaterade aktiviteter är den Youtubekanal som de driver tillsammans. De producerar filmer som behandlar olika ridgrenar och ridtekniker, filmer med tips kring hästskötsel, hästrelaterade reportage och nyhetsinslag och en del annat. De beskriver för mig att de har ett uppgjort schema för varje veckas arbete. Arbetet är förlagt till olika veckodagar så att de ska hinna skriva manus, spela in, redigera och sedan lägga ut två videor i veckan. Arbetet förefaller högst ordnat, men aktiviteterna är komplicerade och trots ordningen innehåller arbetet ett stort mått av osäkerhet och oförutsägbarhet. För inspelning och redigering krävs utrustning som ska hanteras, och både filmning och redigering måste fungera. Djuren tillför aktiviteten ytterligare osäkerhet. I utdraget nedan kontrasterar Sara sin och Alice kanal med den kända Youtubern Therese Lindgrens, som bland annat gör videor om smink. Alice säger att Therese Lindgren och andra som har skönhetskanaler ”bara sätter sig ner och pratar”, och att de har det enkelt. De själva däremot har med levande varelser att göra, förklarar de, ”saken är att vi har ju ändå djur”, och de poängterar att man aldrig kan förutsäga hur det går med hästarna:

Sara: [S]åna som typ Therese Lindgren, när hon gör en sminkvideo är det, alltså det är mycket som kan gå fel då också, men det känns ju som lite mer kan gå fel för oss.

Alice: Men vi planerar ganska mycket. Dom [som har skönhetskanaler] bara sätter sig ner och pratar. Eller dom planerar säkert också, men.

Sara: Ja, vi planerar, men saken är att vi har ju ändå djur, och man kan aldrig veta med djur.

Alice: Ja, det är svårt. Ja, alltså ibland tänker jag verkligen vad enkelt dom måste ha det som har typ en skönhetskanal. För alltså, man vet ju aldrig innan. Man tänker att man ska ha [och filma] en jättemysig picknick uppe på en kulle, så kanske hästarna är rädda för det blåser jättemycket. Dom går på picknicken, sen så springer dom iväg och så vill dom äta och så blir dom helt stressade. Så det är det som kan gå fel. Så ska man på samma gång hålla koll på kameran och på alla grejer.

Sara: Men jag tycker i alla fall att videorna är roliga och dom är jätteroliga att spela in. (intervju Alice och Sara)

Med stolthet beskriver Alice och Sara arbetets oförutsägbarhet samt den skicklighet och organiseringsförmåga som krävs av dem för att ro det iland. Det låter onekligen som ett komplicerat och stort projekt att anordna en picknick med två hästar uppe på en kulle en blåsig dag, och än mer komplicerat att hinna skriva manus, spela in och redigera två videor i veckan utöver skolarbete och andra aktiviteter med hästarna. Jag har själv tittat på många filmer på Alice och Saras Youtubekanal och de ger ett genomarbetat och välproducerat intryck. Liksom det arbete med hönsen, som Casper beskriver, förefaller de ägna sig åt aktiviteter som är både komplicerade, krävande och välorganiserade.

De unga förhöjer vardagen genom att involvera sig i osäkra situationer tillsammans med djur som finns i deras närhet. Samtidigt innebär detta självklart inte att alla unga alltid står inför spännande och utmanande situationer i vardagen. Sally, exempelvis, skildrar sina djur som tråkiga och jobbiga. Hon säger:

Sally: Det är tråkigt hemma. Ingenting att göra. Vi har katter och en hund. Katterna är tråkiga () min katt Surre och han är stor och lurvig. Och han är i stort sett den enda jag kan klappa. Den andra är mer ”bara håll dig väck”. Det är på hennes villkor. Sen Bella, vår hund, är världens jobbigaste. Hon har då en sån fotboll som då är sönder. [---] Och så kanske man ska till nån kompis eller så, och så har man finkläder på sig och så kommer hon och skitar ner en och så.

Christel: Jobbig hund det där?

Sally: Ja. Hon skäller så fort vi inte leker med henne med bollen.

(intervju Benjamin, Edith, Sally, Tilde)

De saker som finns i Sallys omgivning, som har potential att skapa osäkerhet, och meningsfulla aktiviteter verkar inte intressera henne. Jag vet från andra samtal att hon till skillnad från många andra inte är intresserad av att delta i lantbruket hemma på gården. De aktiviteter som bereder många unga i Allboda nöje är hon inte intresserad av. Inte heller uppskattar hon sällskapsdjuren därhemma. Sallys beskrivning tydliggör hur rummet i sig inte har inneboende kvaliteter som ”bra” eller ”dåligt”. Förhöjd vardaglighet skapas i samspel mellan person och omgivande miljöer. På så sätt går det inte att peka ut specifika aktiviteter eller saker som förhöjer vardagen för unga. Det spelar ingen roll hur många katter eller hundar man har om de inte intresserar en.

Hantera prylar och verktyg

Att bemästra osäkerhet involverar också prylar och föremål. De unga beskriver att de bakar, tecknar, spelar instrument, meckar, kör fordon, spelar dataspel, skapar elektronisk musik och använder teknik för filmproduktion och redigering, liksom Alice och Sara ovan. I dessa aktiviteter står hanteringen av olika prylar i centrum. Vissa beskriver hur de manövrerar musikinstrument. Lynn tar cellolektioner på kommunala

musikskolan. ”Jag tycker om att spela cello. Det är jättekul.” Hon spelar hemma och har även gett konserter.

Lynn: Alltså känslan efter man har typ spelat så där på en konsert, alltså det är jättehärligt. Man känner ”Jag klarade det!”

Christel: Ja. Har du haft konserter?

Lynn: Ja, jag spelade solo en gång inför typ, cirka typ hundra, tvåhundra människor. Det var jättekul. Fast det var lite, man var väldigt nervös innan.

Christel: Det förstår jag. Vad var det för tillfälle, vill du berätta?

Lynn: Det var för några veckor sen på Lurbo amfiteater.

Christel: Mm. Var det något speciellt som hände där i Lurbo?

Lynn: Alltså, vi har sådana inspirationsveckor, så får man välja en sådan sak som man vill göra, och så hade jag valt att spela i symfoniorkester och så. Men sen var det ett nummer som inte skulle vara med och då frågade Erik mig, min lärare, om jag ville spela ett solo och jag sa självklart ja.

Christel: Mm. Aha, så det var genom skolan, så frågade han dig. Åh vad roligt. Hur kändes det när du gick upp på scenen?

Lynn: Det var, det var jättecoolt. Det var, alla liksom kollade på en.
(intervju Lynn)

Att spela musikinstrument innebär hantering av osäkerhet med hjälp av föremål, och det krävs skicklighet i förhållande till hur instrumentet ska hanteras. Att hantera instrument inför publik på en konsert innebär fler lager av osäkerhet, då inte enbart föremålet ska hanteras utan också hela det sammanhang som framförandet inbegriper. Lynn betonar att situationen är utmanande. Hon utropar: ”Jag klarade det!” och poängterar att hon var ”väldigt nervös innan”.

På fritidsgården i Allboda är matlagning, bakning och godistillverkning återkommande aktiviteter. Också där hanteras redskap och föremål, och utmanande aktiviteter tycks locka. De unga besökarna fick vid tillfälle vara med och lämna förslag på vad som skulle lagas. Nedanstående fältanteckning är från ett sådant tillfälle:

Tove frågar dem om matlagningen på torsdag. Vad vill de göra? Hon säger att hon inte vet om Cissi har planerat något. ”Jag vet inte”, säger Klara tretton år, som brukar vara på fritidsgården. ”Tänk om vi tar något jättesvårt och sen klarar vi det inte.” Jag säger att jag vet att Cissi funderade på tacos. ”Ja, det är ju bara att steka köttfärs”, säger Anna då. ”Det går inte att misslyckas med.” ”Jag vill göra sådana vita bollar som man kokar”, säger Noah. Han vet inte vad det heter. ”Sushi?” gissar Tove. Noah säger att det är det inte. Alla gissar. ”Det är som en smet som man kokar”, förklarar han. Ingen vet vad det kan vara. Jag frågar om det är dumplings han menar. Det är det. Senare på kvällen ser jag en lapp på bordet i köket med överskriften ”Förslag matlagning torsdag”. Det står dumplings och sushi.

(fältanteckning fritidsgården)

Veckan efter gick matlagningsaktiviteten av stapeln men några dumplings blev det inte. De bakade pizza, förklarade Cissi för mig när jag frågade, med sådan färdigköpt deg. Det var bara tre personer som kom till pizzabaket, sa hon, men de som kom blev nöjda. ”De fick en fjärdedel var.” Det visade sig att lappen med matlagningsförslagen inte hade nått fram till Cissi, men hon konstaterade när jag nämnde den att det skulle bli dumplings nästa gång. Matlagning nämns också ofta i intervjuerna. Också här är det mat som är lite extra god och lite extra rolig att göra, som dumplings, som omtalas. Max tycker om att laga mat. Han gör det inte varje dag, säger han, utan ”det är mer, mer när jag känner för det”. Han tycker om hamburgare som han steker eller grillar på grill. Det händer också att han lagar mat när hans mamma inte har tid: ”Typ när jag ska på träning. Alltså ibland har inte mamma tid, så får jag laga min egen mat. Då blir det oftast makaroner [...]”.

Max ovan beskriver att han gärna grillar hamburgare, och Noah på fritidsgården vill göra dumplings. Båda dessa rätter involverar viss komplexitet i hantering av matlagningsredskap. Max använder grill, snarare än stekpanna, och Noah föreslår att de ska göra en relativt komplicerad maträtt. Anna, som var med i diskussionen om vilken mat som skulle lagas på fritidsgården, ville göra något som inte var alltför komplicerat, men att enbart steka köttfärs till tacos verkade hon se som alltför simpelt. Den matlagning som förhöjer vardagen tycks kopplad till maträtter och annat som är lagom utmanande att tillreda. På samma sätt som att Lynn framställer utmaningen i att hantera cellon under en konsert som särskilt roligt, har komplicerad matlagning potential att förhöja vardagen.

Manövrera den egna kroppen

Ovan fokuserades hantering av prylar. Osäkra situationer kan också skapas kring hantering av den egna kroppen. De unga leker pjätt, åker pulka, cyklar i byn eller skogen, spelar fotboll, simmar, rider, har Nerf-krig och åker skridskor. Liksom aktiviteterna ovan involverar de föremål, men i dessa fall kan hanteringen av den egna kroppen ses som mer central.

Kroppen och dess rörelse är intimt förbunden med platser och genom kroppen upptäcker, relaterar och skapar unga egna rum för meningsfull aktivitet (Farrugia, Smyth & Harrison 2015). Det framkommer på olika sätt i materialet. Ett sätt att göra förhöjd vardaglighet handlar om att gå in i den egna kroppen, att uppleva den inifrån. Om fotbollen säger Henning:

Henning: Ja, men alltså när jag spelar fotboll så blir jag liksom en annan person. [---]
Men alltså man, när man är på fotbollen då, man tänker liksom inte på nåt annat. Det är liksom fotboll då.
(intervju Henning och Noah)

Henning beskriver fotbollen som en särskild sfär där den egna fotbollsspelande kroppen är det enda som existerar. Det liknar *flow*, ett starkt fokus som samtidigt är utan ansträngning, som Csíkszentmihályi (1985) beskriver i förhållande till kirurgers operationer. Det liknar också Malbons (1998:275) beskrivningar av klubb-besökarens dans. Malbon ser dansen som en inre upplevelse där världen stängs ute, ett sätt att gå in i sig själv och den egna kroppen (ibid. 1998). Samtidigt är aktiviteterna, liksom i fallet med Henning och fotbollen, sociala och de görs tillsammans med andra. Att vara tillsammans och göra saker ihop med andra är en betydelsefull dimension av de ungas aktiviteter och förhöjd vardaglighet som utvecklas i nästa kapitel.

I vissa aktiviteter utmanar de unga kroppens gränser i förhållande till omgivande materialiteter. Kroppen förs med precision och skicklighet i relation till en viss plats. Några vårkvällar när jag satt inne i köket på fritidsgården kunde jag, som om köksfönstret var en serieruta, se sekvenser av kroppar på cykel som svischade fram och tillbaka på asfaltsplanen utanför.”[V]i har cykelrace”, fick jag förklarat för mig. Den sortens aktiviteter var ofta ordlösa och bygger på kropparnas rörelse. Cyklingen kan ses som ett samspel mellan kropp, cykel samt den omgivande miljön. Kropparnas möjliga uttrycks sätt och gränsen för vad de kan göra är beroende av den fysiska omgivningen. Vissa partier i den öppna planen utanför fritidsgården, exempelvis, är inte asfalterade utan grusbelagda. Gruset tillåter de unga att cykla omkring, sladda och bromsa hårt så att märken uppstår. På samma sätt som gruset tillåter vissa aktiviteter, använder de unga sig av olika föremål för att utmana den egna kroppen. Varma kvällar på fritidsgården, exempelvis, kunde jag själv se hur de unga klättrade och klängde i små lekställningar utanför, ditsatta med långt yngre barn i åtanke.

Jag tittar ut genom fönstret och ser två fritidsgårdsbesökare i den lilla klätterställningen utanför. Det ser roligt ut eftersom Roger är lång och gänglig och har klämt in sig i den lilla hytten högst upp i ställningen som ska föreställa en båt eller en bil. Han är säkert själv nästan lika lång som klätterställningen. Han står dubbelvikt för att få plats i hytten och håller med båda händerna i leksaksratten som sitter fastmonterad i hytten och svänger ratten fram och tillbaka. Jag ser att Adam också klättrar i ställningen. Han övergår sedan till att klättra på staketet som skiljer förskolans gård från fritidsgården.
(fältanteckning fritidsgården)

Att få röra på sig och hantera den egna kroppen i relation till omgivningen framstår i ovanstående anteckning som lockande. Jag kunde under observationer på fritidsgården också se hur stuprör användes som redskap för att kunna klättra upp på tak (högst förbjudet), och hur unga klättrade runt på byggnationer i de omgivande miljöerna där det var möjligt. Lekparken utanför fritidsgården var avsedd för mindre barn, och den sortens kreativa inslag var tydliga där. De unga var kroppsligen för stora för att använda gungor, klätterställningar och annat på lekparken. I stället fick de omtolka befintliga byggnationer och använda dem på nya sätt, klättra ovanpå tak eller hoppa mellan byggnader, bättre anpassat till de ungas kropparnas storlek.

Ströva och spana

Också miljöerna omkring hemmet och byn har potential att förhöja vardagen genom den oförutsägbarhet som de erbjuder. Arvid och Otto bor båda på gårdar, enligt dem själva, ”mitt ute på landet”. Att ”gå ut och bara gå runt och titta” och ”ha koll på allting” är något de säger sig uppskatta. Att gå runt i skogen med vissheten att man aldrig kan veta vad som väntar bakom nästa träd, eller att titta till djuren för att se om något hänt är aktiviteter som ger spänning till vardagen. De förklarar:

Arvid: Sen nu på landet här ute, vi bor mitt ute på landet. Det är bara, man kan gå ut och bara gå runt och titta och ...

Otto: Ha koll på allting.

Arvid: ... och klippa gräs och allt sånt.

Otto: Gräs, ja.

Christel: Jaha, vad är det man, vad är det man ska ha koll på då, vad finns det för grejer?

Arvid: Ja, men det är roligt att titta på naturen och vi brukar gå i skogen och sånt också.

Otto: Ja, ha koll på allt, se hur det är.

Arvid: Djuren och allt.

Otto: Ja, hur dom har det.

Christel: Ja

Otto: Så om det är nått som har hänt typ [...].

För att illustrera vad som kan hända för Otto gårdagens situation på tal:

Otto: Som nu igår så, var jag ute och gick på vägen så var det en ko som födde hos vår granne [---] Så hade man koll där på det så det inte hände nåt.

Christel: Så kon höll på att föda?

Otto: Ja, hon födde, mitt ute på fältet.

Arvid: Det gör dom ofta hemma hos oss. Min farfar har kossor hemma hos oss så, ja, jag brukar också kolla där.

Att det finns ett mått av spänning i situationen med kon som ska föda märks på sättet som Otto och Arvid berättar om den. Orden flödar fram och de faller båda upprepat in i varandras tal, avbryter, förtydligar och förklarar. Då jag nedan frågar dem om korna behöver hjälp när de ska föda hakar både Arvid och Otto på, och frågan utlöser en strid ström av beskrivningar och förklaringar:

Christel: Behöver dom hjälp då korna, eller?

Arvid: Nej, oftast inte.

Otto: Nej, det är ibland om dom inte får ut dom, dom kanske är stora.

Arvid: Ja, då har man en sån kalvutdragare. På kalven lägger man om ett rep på benet.

Otto: Ja, en kedja.

Arvid: Ja, och sen så sätter man till, det är som ett U så:

Arvid visar med händerna hur kalvutdragaren är formad som ett U.

Arvid: Så sätter man den på kon och så är där en pinne ner, man har den i marken, och så är det ett handtag ...

Otto flikar in: "så pumpar man" Arvid bryr sig inte om kommentaren utan fortsätter sin berättelse i mun på Otto. Han säger:

Arvid: Så drar du den i så, ja, så sitter repet fast i den och så drar du ut kalven.

Christel: Kommer den med fötterna först?

Arvid: Ja.

Otto: Helst ska den komma med huvet, så när huvet kommer ut, för i värsta fall kommer bakbenen.

Arvid: Nej det är väl bakbenen som ska vara först?

Otto: Det är det väl inte heller, det är väl huvudet som kommer ut först. Det får man ju hoppas ju.

(intervju Arvid och Otto)

Samtalet slutar inte där. Otto och Arvid fortsätter diskutera vad som kan hända beroende på om huvudet kommer ut först eller inte. De går vidare till att diskutera vändningar av fostret inne i kons mage. Diskussionen blir både långvarig och intensiv och till sist avbryter jag dem och byter samtalsämne för att vi ska hinna prata också om annat. Att "gå ut och bara gå runt och titta" är en diskret benämning av all den spänning, problemlösning och nerv som en kvällspromenad hemma på slätterna kan erbjuda.

Också strövtåg i virtuella världar bjuder på utmaningar. Även där lurar spänningen runt hörnet. Dataspelet CS:GO går ut på att bemästra osäkra situationer i de omgivningarna där ens virtuella kropp befinner sig. Elliot beskriver att mycket står på spel när bomber ska desarmeras och hanteras: "Ena laget ska liksom stoppa en bomb från att ticka iväg och där man ska väl lägga ner den bomben. Så måste man jobba som ett lag liksom och hjälpa varann på olika sätt." Noah som spelar samma spel säger att man alltid måste hålla utkik efter fienden: "Ja alltså, man måste ju lyssna var dom [fienden] går. För det finns liksom steg som man kan lyssna, så kan man höra att nån kommer bakom en eller något sånt, ja." Max faller in i hans tal och berättar att man inte kan gå omkring hur som helst, utan det krävs takt och taktik: "Sen man kan ju inte bara alltså springa ut nånstans, för då blir man ju oftast skjuten. Man får ju smyga lite." Genom både virtuella och fysiska omgivningarna skapas spänning och nerv, om än i något olika form.

Villkor och förutsättningar

De aktiviteter som skildrats i kapitlet involverar personer, djur och prylar. Omgivningarna och dess resurser framstår som centrala för hur ungas vardag utspelar sig. Det framträder hur de unga använder den egna familjens tillgångar i form av exempelvis traktorer, hästar eller datorer i sina vardagliga aktiviteter, men också prylar från kommunala musikskolan, fritidsgården, eller teknikstudiecirkeln. Vardagslivet

formas i ett samspel med det som finns tillgängligt, och den sociala och materiella omgivningen har med andra ord stor betydelse för de unga.

Den egna familjens ekonomiska situation eller djur och prylars ekonomiska värde kom sällan upp som samtalsämne med de unga, vare sig direkt eller indirekt. Begränsningar och sådant de *inte* har möjligheter att göra fördes sällan på tal, och intervjuerna hade fokus på sådant de *brukar* göra. Emellertid ställde jag en kort fråga till alla intervjupersoner om deras önskningar. Jag frågade vad de skulle vilja göra om de kunde, men inte hade möjlighet att göra i dag. Vissa kunde inte komma på något ytterligare som de skulle vilja göra, vilket kan tolkas både som att de är nöjda och som att de inte kan föreställa sig annat än rådande vardag. Andra påtalade att de vill göra sådant de inte får för sina föräldrar, exempelvis köra bil eller vara vegetarian. Vid enstaka tillfällen nämndes ekonomiska begränsningar. På tal om vad föräldrar tillåter en att göra sade någon: ”Jag får göra rätt mycket egentligen. Alltså, jag får göra, alltså jag får göra mycket, bara det inte kostar så mycket pengar och så.”

Jag tyckte mig se att vissa av de unga inte hade det särskilt väl ställt ekonomiskt, även om det inte gäller alla. När det kommer till utseende och stil så var förvisso många propert klädda under skoldagarna, men vissa kom också i kläder som hade några år på nacken och jag såg sällan dyra märkeskläder. Jag vet inte om avsaknaden av dyra märkeskläder handlade om ekonomiska förutsättningar, eller om det var uttryck för en stil som inte nödvändigtvis, men möjligtvis, är kopplad till ekonomi. Den ekonomiska knaperhet som jag ibland tyckte mig se, och som också finns med i de beskrivningar av Allboda som ”problemlös” som nämndes i inledningskapitlet, går samtidigt inte ihop med bilden av de prylar och djur som flera av informanterna omger sig med. Jag vet dock inte mer om de ungas ekonomiska situation än vad jag kan utläsa från deras egna skildringar och mitt möte med dem. Kanske var prylar och djur bundna till arbete och företag, kanske var de inte särskilt kostsamma, kanske var de lånade, eller var familjernas tillgångar större än vad jag skulle gissa. Jag vet inte med säkerhet något om detta.

Summering

I kapitlet har jag skildrat hur de unga gör förhöjd vardaglighet genom att skapa och bemästra osäkra situationer. Att ägna sig åt osäkerhet skapar spänning och mening i vardagen. Kapitlet visar informanternas förmåga att både skapa osäkerhet och hantera den. Osäkra situationer kan vara högmälda händelser med spänning och action men de kan också inbegripa lågmäld upprymdhet med förtätad stämning av lugn iver. I vissa situationer riktas spänningen in mot det egna görandet medan det i andra är en utåtriktad rörelse som söker omgivningens reaktioner. Gemensamt för situationerna är att de skapar osäkerhet och oförutsägbarhet i en annars invand och välkänd vardag. De

unga visar förmågan att ”se” och skapa ovisshet och spänning trots att sammanhanget är välkänt. I kapitlet beskrivs aktiviteter av skilda slag. De unga berättar om musikproduktion, harvning, crosskörning, hönsuppfödning, teknikprojekt med mera. Gemensamt för de olika aktiviteterna är emellertid att de kräver betydande kunskaper och förmågor. Många av de kunskaper som kan skönjas inbäddade i berättelser om aktiviteter kan beskrivas som produktiv kunskap eller hantverkskunskap. Kunskaper diskuteras i kapitel nio.

Rummet är av betydelse för de osäkra situationerna. Osäkra situationer hanteras tillsammans med andra och annat i omgivningen, och de miljöer som informanterna agerar i är med och skapar förhöjd vardaglighet. Rummet är betydelsefullt, och platsen Allboda med prylar och fysiska miljöer möjliggör de ungas aktiviteter. Vad som framstår som betydelsefullt varierar i förhållande till person och situation, och det är svårt att peka på specifika aktiviteter eller samspeletpartners som är betydelsefulla för ungas osäkerhet rent allmänt. När unga personers sökande efter spänning kommer på tal generellt sett, är det emellertid sällan i relation till harvning eller cellolektioner, och genom analysen framträder likheter mellan de ungas aktiviteter och regelbrytande aktiviteter som ofta skildras inom ungdomsforskning. Också när regelbrott studeras betonas spänning, intensitet, osäkerhet och oförutsägbarhet. Sådana aktiviteter ses dock som avvikande eller normbrytande, medan studiens unga framför allt ägnar sig åt regelkonforma sysslor. Den ”oreda” som de skapar för att få till en osäker situation att hantera är sällan regelbrytande eller stötande. Informanterna skapar osäkerhet i det lilla och välkända.

8 Sällskap och samvaro med andra och annat

Att vara i sällskap och samvaro med andra är ytterligare sätt att förhöja vardagen. Redan i tidigare kapitel har kunnat skönjas hur samvaro och sällskap är en integrerad del av de ungas aktiviteter, och i det här kapitlet sätter jag ljuset på detta tema. Här skildras hur studiens unga åstadkommer förhöjd vardaglighet genom att vara tillsammans med både människor, djur och prylar samt både med närstående och mer avlägset bekanta.

Fler än familj och vänner

Relationer med familj och vänner upptar en stor del av vardagstillvaron och spelar en betydande roll för hur den gestaltar sig (Bunnell m.fl. 2012; Lundström 2020; Nordqvist 2019). Ofta påtalas familj och vänner som väsentliga i förhållande till barn och ungas välbefinnande. Den vikt dessa relationer tillskrivs avspeglas också i mängden forskning på området. Ett starkt fokus på den mest intima sfären riskerar dock att ställa andra betydelsefulla relationer och samvaro i skymundan, och den betydelse de trots allt har i vardagen blir undanskymd (Davies 2015; Eldén 2016; Smart 2007). I förhållande till förhöjd vardaglighet är betydelsefull samvaro både inom och bortom den intima sfären viktig. Vardagen förhöjs genom att vara med syskon och föräldrar, men också fordon av diverse slag, vänner i form av hundar och klasskamrater eller bekanta man stöter på i byn. Både närstående och avlägsna bekantskaper (Morgan 2009), människor, djur och olika ting (Miller 2010), bidrar till att skapa vardagens goda stunder.

Familjesociologen Carol Smart (2007) har formulerat begreppet *personal life* vilket kan användas för att fånga ovanstående dimensioner i empirin. Sprunget ur empiriska iakttagelser om betydelsen av relationer också utanför den egna familjen, problematiserar begreppet forskningens upptagenhet med den intima sfären och kärnfamiljen. Smart (2007) skriver:

[W]e know that people relate meaningfully and significantly to one another across distances, in different places and also when there is no pre-given genetic or even legal bond. [...] So it seems to me important to start to conceptualize a different field of vision in which families appear, but where 'the family' is not automatically the centrepiece against which other forms of relationship must be measured, or in whose long shadow all research is carried out. (Smart 2007:7)

Någons *personal life* omfattar flera slags betydelsefulla och känsloladdade relationer, inte enbart familj och vänner (ibid. 2007). Begreppet betonar närhet, sammanlänkning, förbund och emotionella band med andra personer. På så sätt finns likheter med begreppet *personal community* (Spencer & Pahl 2006). *Personal community* används dock främst för att tala om människor, medan *personal life* också beaktar samvaro med djur (t.ex. Tipper 2011) och ting (t.ex. Woodward 2019). *Personal life* är en passande tankeram för att utforska hur samvaro ”görs” ifrån ett vardagslivsperspektiv. Begreppet rör sig i samma tradition som sociologen David Morgans (1996; 2011) teori om familjpraktiker och *doing family*. Morgan (1996) förstår familj som något som görs, och han menar att handlingar som ofta sammankopplas med familj, exempelvis omsorgshandlingar, också återfinns i andra relationer. Detta sätt att förstå relationer och känslomässiga band tar utgångspunkt i relationellt görande, i stället för abstrakta och fasta kategorier som familj eller vän. Att *personal life* bygger på detta synsätt möjliggör att andra (och annat) som inte är familj, men likväl involverar betydelsefull vardaglig samvaro, beaktas i förståelsen av vardagen och förhöjd vardaglighet.

Med hjälp av begreppet *personal life* betonas här vidare den affektiva dimensionen av förhöjd vardaglighet. Betydelsefull samvaro inbegriper känslomässiga band och känslor av engagemang, samhörighet och närhet. Begreppet *commitment*, vilket skulle kunna översättas med förbindelse och engagemang, används av Spencer och Pahl (2006:42) för att beskriva viktiga relationer utan att använda gängse begrepp som familj och vänskap. Det beskriver också de uttryck som finns i materialet. Känslomässiga band kan vara flyktiga och kortvariga, men också stabila och långvariga. Känslomässig förbindelse kan finnas i samvaro med en kär fyrehjuling som man mekat med och tagit hand om i flera år, i umgänge med nyfunnen bekantskap på *Snapchat* eller då man är i sällskap av en älskad gammal vän i form av en katt.

Aktivitetscirklar

Samtidigt som känslor och relationer ger vardagen mening och värde, menar Smart (2007), är denna intuitiva, immateriella och flyktiga dimension svår att fånga empiriskt. Ändå behöver den beaktas när vardaglig samvaro ska förstås (Smart 2007:58). För att fånga betydelsefull samvaro har jag integrerat kunskap från olika slags material. Observationerna har främst inriktats på aktivitet och säger till viss del något om involverade känslor och känslomässiga band. Intervjuer och samtal om aktiviteter har

ytterligare fångat uttryck för dess affektiva dimension. Det var till hjälp att under intervjuer prata om situationer som jag hade observerat, vilka då med de ungas egen vokabulär kunde fyllas med mening. Exempelvis såg jag ofta under skoldagarna Henning, Noah och Max sitta tillsammans och arbeta i en soffa i korridoren. Under en intervju beskrev Henning detta sällskap i soffan: "[V]i brukar sitta ihop och jobba så, kanske i soffan eller grupprummet, alltså då brukar vi snacka och så. Alltså ja, vi jobbar ju också, men det blir lite roligare då när man snackar med varandra. Så går tiden lite snabbare också." Genom Hennings ord framträder tydligare betydelsen av den samvaro i soffan som jag kunde observera.

Jag har också använt *aktivitetscirklar* för att förstå den betydelse som tillskrivs andra och annat som är involverade i de ungas aktiviteter (se kapitel fyra, avsnittet *Intervjuer med unga*, för redogörelse av aktivitetscirklarna). Närhetscirklar används i forskning för att utforska relationer till andra människor i termer av närhet och distans (Eldén 2012; Mason & Tipper 2008). Eftersom relationer inte var ett initialt intresse i min studie, lät jag i stället cirklarna handla om aktiviteter. Under intervjuerna bad jag de unga rita fem koncentriska cirklar, placera sig själv i mitten och i cirklarna skriva in saker de gör till vardags. De blev instruerade av mig att placera sådant de tycker mycket om att göra nära sig själva i mitten av cirklarna och sådant de tycker något mindre om att göra längre ut. Aktivitetscirklarna gjorde jag i de flesta fall, men inte alla, i slutet av intervjuerna. Magnus teckning visar hur en cirkel kan se ut:

Bild 3. Aktivitetscirkel Magnus

Magnus har i cirkeln allra närmast sig själv skrivit ”leka med min hund”, ”vara med kompisar”, ”bada” och ”vara med familjen”. Längre ut står det ”cykla” samt ”spela [dataspel]”.

Aktivitetscirklar har tolkats i relation till de samtal som fördes under tiden de ritades, men också i förhållande till övrigt material och vice versa. De situationer och aktiviteter som de unga berättade om ”destillerades” i deras teckningar, och de fick tillfälle att mer i detalj fundera kring det vi pratat om under intervjun och sätta saker i relation till varandra. Medan intervjuerna i övrigt har fokus på vardagliga aktiviteter rent allmänt – vi pratade om vad de brukar göra och de beskrev specifika händelser de varit med om – bidrar aktivitetscirkarna med ytterligare kunskap om den relativa betydelse som aktiviteter samt involverade andra och andra tillskrivs. När Magnus ritat sin cirkel, exempelvis, framträder kompisar och hunden som något han just då var mer engagerad i än spel eller cykling.

När Elden (2016) samt Mason och Tipper (2008) använder närhetscirklar i forskning framträder, liksom i mitt fall, djur som betydelsefulla trots att de inte efterfrågats uttryckligen. Att jag gjorde aktivitetscirklar i stället för närhetscirklar, och därmed ombad de unga att skriva ner aktiviteter i stället för relationer kan ha bidragit till att också ting, som traktorer eller cyklar, finns med i de ungas cirklar. Också det faktum att vi i de flesta fall pratat om aktiviteter tidigare under intervjun har sannolikt bidragit till att vissa ting har fått en egen plats i cirkarna. Tanken på dem var så att säga lättväckt.

Djur, prylar och människor

I det här avsnittet skildras de djur, prylar och människor vars sällskap bidrar till att skapa situationer av förhöjd vardaglighet.

Hästar, hundar och en julskinka

Djur är ett framträdande område i det empiriska materialet. Framför allt i intervjuer omnämns djur, men också i hälften av aktivitetscirkarna. Ofta samsas familjemedlemmar, vänner och djur om det allra närmaste utrymmet längst in i de ungas aktivitetscirklar. Sara, exempelvis, skriver i sin aktivitetscirkel (se bild fyra nedan) att hon tycker om och brukar ”vara med Jossan”, ”åka utomlands [med familjen]”, ”göra saker med familjen”, och ”vara med kompisar”. Jossan placeras längst in i cirkeln, och familj och kompisar ett respektive två snäpp längre ut. Det finns inget som avslöjar att Jossan är en häst. Sara använder samma uttryck, ”att vara med”, för att omskriva

Jossan och kompisarna. Dessutom skriver hon i samma ring som Jossan både ”hästar” och ”i stallet”. Detta indikerar att Jossan är någon verkligt betydelsefull och inte ska klumpas ihop med vare sig hästar i allmänhet eller stallet i övrigt.

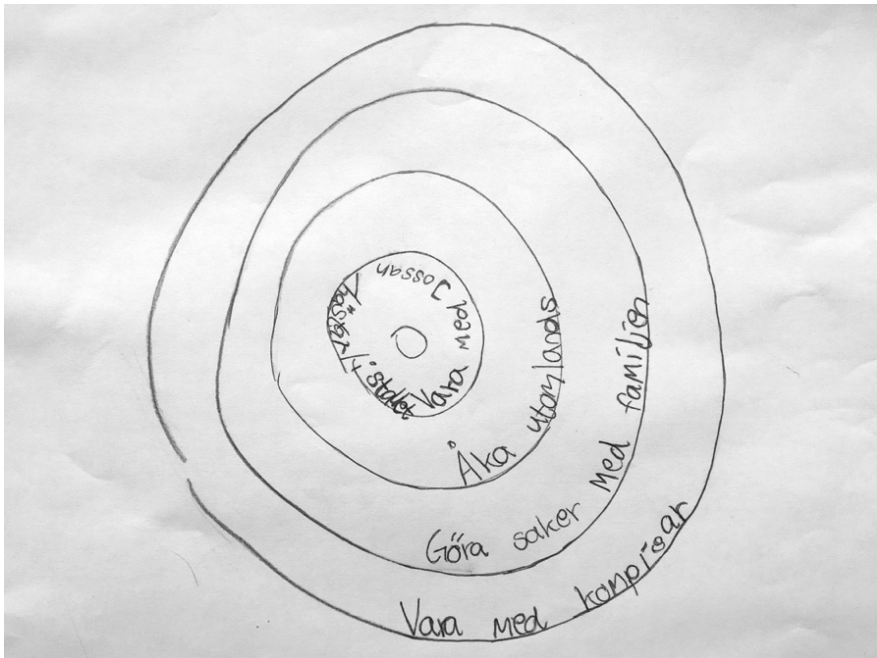

Bild 4. Aktivitetscirkel Sara

I intervjuer berättar de unga om samvaro med olika djur som lever i eller i anslutning till hemmet. Lynn beskriver att hon ägnar vardagen åt att hänga med kompisar, spela cello och ta hand om sin hund Kicki. Hon beskriver att hon och Kicki spenderar mycket tid tillsammans, bland annat med att träna agility. En hund, säger hon, är ”som ens bästa vän” och hon beskriver Kicki som ”mysig” och ”busig”. Kicki är tre år och Lynn tillskriver henne vissa mänskliga attribut genom att benämna henne som en ”hundtonåring”. Barn och ungas samvaro med djur beskrivs ofta i relation till barnens utveckling. Relationer med djur anses ofta underlätta för barn att lära sig skapa goda sociala och emotionella relationer, som träning inför framtida relationer (Tipper 2011:146). Men i stället för att se djur som redskap för lärande eller objekt för människans behov kan de ses som delaktiga i det sociala livet i sig självt (ibid. 2011).

I de ungas skildringar framträder deras omsorg om och samvaro med djuren. Berättelserna om att leka med sina husdjur liknar berättelser om lekar med syskon, och de unga talar om sina djur på liknande sätt som de människor de omtalar. Charlie som har fyra katter hemma inkluderar katterna i ett ”vi” när han beskriver vad han till

vardags brukar ägna sig åt. I stället för att säga att han brukar mysa med katterna i soffan säger han: ”Vi brukar mysa i soffan.” Magnus berättar att Klara, en numera bortgången labrador, alltid kom upp och hoppade med honom när han hoppade studsmatta. I utdraget nedan låter det mer som att Magnus talar om en lekkamrat än en hund:

Magnus: Och så hon var så jättebra på hoppa och så. Hon hoppade (och gjorde trick) och ja. Alltid när jag hoppade på vår studsmatta, kom hon alltid upp och hoppade på den.

(intervju Magnus och Nils)

I Tippers (2011) studie om sju- till tolvåringars definition av familj och släkt framträder djur tydligt, och majoriteten av de barn som var med i studien förde själva djur på tal när de berättade om sin familj, trots att forskarna inte frågade om djur. Barnen öppnade därmed spontant upp för en förståelse av familj som inkluderar också andra än människor och som inte bygger på blodsband. I stället var gemensam bostad, längd och kvalitet på relationerna centrala för huruvida barnen i Tippers studie förstod djuren som en del av familjen. Smart med kollegor (2012:107) skriver utifrån empirisk studie att ungas vänskapsrelationer och behandling av vänner inbegriper etik och omsorg. Sådan etik och omsorg framträder här i förhållande till de unga i Allboda och deras relation med djur. Något liknande beskriver också Rasmusson (1998) i sin studie av barns vardag i förort. Bland annat skildrar hon ett kaninhus där informanterna ägnar sig åt ”omvårdnad, skötsel av djuren [...] lek och umgänge med djur och kompisar (Rasmusson 1998:180).

Studiens empiri visar emellertid att kategorin ”djur” är svåränvänd. Den framträder alltför trubbig för att beskriva hästar, hundar, katter, kor, getter, grisar och andra som figurerar i ungas vardag. Det är skillnad på djur och djur. Medan vissa har en sällskapssjuk labrador hemma, har andra, som Johan, ”tvåhundrafemtio suggor och tre hästar och ... *Johan blir tyst och räknar efter ... sju kor*”, som ska matas, tvättas och mockas efter. Förbindelsen mellan människa och djur är en ofrånkomlig del av det sociala livet, men den kan se olika ut (Ekström & Kaijser 2018). Förhöjd vardaglighet skapas i vissa situationer och i relation till vissa djur. Djuren är betydelsefulla som individer, och Lynn har en annan relation till Kicki som hon tränar agility med varje dag än vad Johan har till de tvåhundrafemtio suggor som han sällan sällskapar med. Sally klagar på familjens hund som hon inte kommer överens med, och på tal om att hon bor på gård och tycker att det är ensamt och tråkigt säger hon: ”Vi har bara katter och en hund som är lat och äter kattskit och är lite äcklig.”

Vidare tycks vissa sysslor skapa förhöjda situationer medan andra inte gör det. Att exempelvis gödsla ut i stallet för hand med hötjuga är något annat och mindre populärt än att i lugn och ro klappa katt. Sysslor i förhållande till ett och samma djur kan upplevas på olika sätt. Jack har inget emot hästarna hemma på gården. Han kan tänka sig att rida med vagn, och han säger att han ”hjälp till att ta ut hästarna nån gång”.

Men "[m]ocka vill jag inte göra!" Han förklarar att det är jobbigt och omständligt. Man måste plocka upp bajset på särskilt sätt: "[S]en kan man bara inte ta upp och sen bara så. Man måste sila, man tar inte halmen med. För det hade blivit dyrt om man tömt halmen varje gång en häst hade bajsat." Så mockar gör han sällan, säger Jack, även om han ibland rider. Sara och Alice, däremot, beskriver det som roligt att mocka. De har som jag tidigare nämnt en egen Youtubekanal som handlar om hästar. Utmaningar, så kallades *challenges*, är återkommande inslag. Alice säger: "Så det finns alltid såna här olika *challenges*, så vi körde en sån. Sen så nästa gång tänkte vi ha, ja, men kanske en mockautmaning eller typ nåt sånt, i slutet så för att göra det lite roligare." Liksom Jack ovan förknippar jag själv mocka med något tråkigt och jag förstår inte vad Alice menar. Jag frågar därför: "mocka?". Sara säger: "Ja. Typ vem som mockar finast eller snabbaste eller så." I detta sammanhang skapar mockning en rolig situation.

Vidare kan samma djur vara betydelsefullt på väldigt olika sätt. Arvid nedan beskriver situationer där samma djur först är lekkamrat och sedan mat:

Arvid: [D]etta är tredje dagen vi har dom nu. [...] Ja det är två suggor. Så vi började med [att] första dan så blev dom; det var komma från ett stall till att komma ut. Så det är ju rätt så stor skillnad ju. Att vara med tio andra och bli två. Och två helt olika ställen på boxarna. Och sen till i går kunde jag nästan kela med dom, kunde dom nosa på mig och sånt. Dom är rätt så närgångna och sånt. Och så innan så har vi en liten hydda där dom får gå in och i går, eller i förrgår ville dom absolut inte alls gå in, för då låg dom bredvid den och sov, hela natten. Men nu i natt har dom gått in. [---] Till slut är dom så tama att man kan nästan rida på dom. Vi kände några där dom red. Dom hade en galt, rätt stor och han red på den. För den var så tam. Det är som Emil i Lönneberga.

Christel: Ja, då är dom verkligen tama.

Arvid: Ja

Otto: Mm

Arvid: Och så blir det julsinka.

Christel: Blir det det?

Arvid: Ja.

(intervju Arvid och Otto)

När Arvid säger "och så blir det julsinka", menar han att de suggor han berättar om med värme och omsorg så småningom ska ätas upp. Ibland framhävs det motstridiga i att människan äter upp vissa djur, klär sig i deras hud eller dödar dem för nöjes skull, medan andra djur får omsorg, närhet och kärlek. Arvid ovan visar att också samma individ som han leker med, tar hand om och verkar finna nöje i sedermera ska ätas upp. Medan beskrivningen av vissa djur är i det närmaste identiska till hur en människa skulle beskrivas (leka ihop, krama, ge omsorg), finns det samtidigt beskrivningar där djur framträder som objekt och ägodelar. Olika relationer till djuren framträder.

Traktorer och andra fordon

I aktivitetscirkelarna placerar ungefär en tredjedel av de unga traktorer och andra fordon i samma sfär som familjemedlemmar och vänner. Längst in skriver Harald: "familj", "traktor", "hunden". Otto skriver: "familjen" och "traktorn". Jack skriver kort och gott "fordon". Wilma placerar "motocross", "vara med Patrik" (släkting) samt "leka med vår hund" tillsammans i den näst innersta cirkeln. Prylar gör vardagen förhöjd på olika sätt, och i föregående kapitel beskrev jag hur prylar används för att skapa och bemästra osäkerhet. Här åsyftar jag dock prylar som de unga verkar känna en särskild närhet till och samvaro där tingen i sig själva är betydelsefulla. Det är framför allt olika slags fordon som förekommer på detta sätt i materialet: crossmotorcyklar, harvar, traktorer, lastare och bilar. Det handlar inte bara om att använda fordon, utan också känslomässiga band är involverade.

Känslor kan ses som prekognitiva och kroppsliga erfarenheter (Bunnell m.fl. 2012:498), och när det gäller att utforska känslor inför ting, något som mer sällan verbaliseras, kan intervjuer som metod tänkas ha specifika begränsningar. Dock går det att genom intervjuerna få ledtrådar till deras relationer med och samvaro med viktiga föremål. Hjalmar, Johan, Otto och Harald, exempelvis, har ett passionerat förhållande till traktorer. Samtal i och utanför intervjuer ger information om att traktorerna som omtalas är betydelsefulla och involverar känslor. Det skapas en intensitet och ett engagemang i röstläge, kroppsspråk och mimik. I vissa situationer tycks det räcka med att föremålet i fråga visar upp sig, för att den tristaste syssla ska bli till en fröjd. Till och med städning:

Hjalmar: [S]tädar man rummet så är ju inte det jätteroligt. [...] Men städar man traktorn så är det lite roligare. Dammsuga ur den och sånt [...] vilket man typ gör hela tiden.
(intervju Hjalmar och Johan)

Hjalmar, Johan, Otto och Harald pratar genom hela intervjuerna om traktorer. De beskriver hur de kör traktorer dagligen, att de sparar pengar för att kunna köpa egna traktorer, de debatterar sinsemellan vilka traktormärken som är bäst. De har också en egen Youtubekanal tillsammans där de filmar sina traktorer och lägger ut filmer på dem. De filmar också, med Go-Pros på huvudet, hur det ser ut när de kör traktor. Jag har besökt deras Youtubekanal och tittat på långa och, för en utomstående, enahanda sekvenser då de unga kör runt på bygden, filmade från traktorhytten. De beskriver att de också tittar på andra Youtubers och deras filmer om och med traktorer och lantbruk. Andra unga lantbrukare som filmar vårskörden i England är lika intressanta som den egna vårskörden i Sverige. Vissa går på stubbracing, traktorpulling och veteranpulling. Om traktorerna på dessa event säger Otto exalterat: "Så kan det vara värstingar på fyrafemtusen hästkrafter ibland ju, dieslarna och allt sånt." Dessutom spelas datorspelet *Farming Simulator* flitigt. Också där kör de unga traktor och de ägnar sig åt att bygga

om och förbättra spelets traktorer. I skolan pratar de om traktorer, de ritat bilder på traktorer när den populära uppgiften "Paint" (ritprogrammet) tillåts på lektionerna och även under intervjuerna med mig åker skisserna fram.

Det finns också en detaljriktighet och finkänslighet i pojkarnas förhållande till traktorerna. Genom deras berättelser kan förstås att det inte hur som helst går att byta ut en traktor mot en annan. En *Massey Ferguson* är något annat än en *Kaiser* eller en *Valmet*, och nyare traktorer med GPS och knappar i stället för växellåda är något annat än den gamla modellen. Jag frågar lite skeptiskt Hjalmar och Johan hur det kan vara så kul att köra traktor när man bara "sitter [...] och kör". De håller inte med mig. Hjalmar förklarar för mig att det inte alls är att bara sitta och köra. Han säger att "det är mer":

Hjalmar: Det är mer. Man växlar och man håller på med alla knappar där. Det är som en jäkla, vad heter det (), det är ju hundratals knappar överallt.

Christel: Ja.

Hjalmar: Och i dag är det ännu fler, för att i förr i tiden hade man en fram och back och växellåda. I dag har man steglös med typ fem knappar man får trycka på för att kunna få den att köra framåt.

Johan: Sen GPS.

Hjalmar: Di, di, dik, dik, mmm, di, dik, dik.

Hjalmar härmar hur knapparna låter.

Christel: GPS.

Hjalmar fortsätter härma knapparna:

Hjalmar: Di, dik, dik.

Johan: Och förr hade man spakar, när man skulle sänka ner harven. I dag har man knapp och sänt till det.

Christel: Jaja. Okej då, så det är lite annorlunda ...

... säger jag i ett försök till att runda av samtalet. Men Hjalmar och Johan fortsätter under en lång stund att redogöra för skillnader mellan att köra på knapp och köra på steglös ruller, vilket jag förmodar men inte är helt säker på, är något slags steglöst reglage. Hjalmar pratar mest av dem, men Johan nickar hela tiden och säger "ja", instämmande och i mun på honom.

Hjalmar: Vi har en sån man rullar på bara. En knapp, och sen ruller också.

Johan: Ja, det vet jag! Men du trycker; du ställer in hur du vill ha den på knappen.

Hjalmar: Ja, du kan köra på knappen också bara. Det är det som är bra. Har du ett redskap du bara skulle lyfta så mycket på [*Hjalmar mättar och visar*] och så lägga ner det igen, och så upp lite, så bara hela tiden, då kan du välja det i stället för att trycka på knappar. För knappen väljer man antingen fullt upp eller fullt nere.

(intervju Hjalmar och Johan)

Också till synes små skillnader, som att köra på knapp och ruller, framhävs som saker av yttersta betydelse. När jag försöker avrunda samtalet fortsätter Hjalmar och Johan att prata med varandra. I vissa delar av intervjun pratar de mer med varandra än med mig. De förlorar sig i en diskussion om knappar och rullers och debatterar olika detaljer i aktiviteter.

I samtalet ovan mellan Hjalmar och Johan framstår traktorerna som viktiga ting som står de unga nära, och som de finner glädje i att vara tillsammans med dag efter dag. Men inte bara situationerna tillsammans med traktorerna, utan också samvaro som skapas mellan Hjalmar och Johan *genom* traktorerna framträder som betydelsefull. Samvaro sker både *med* ting, och *genom* ting (Miller 2010, se också Woodward 2019). Dels skapas samvaro med traktorerna som föremål, dels skapas genom traktorerna samvaro med andra som också ägnar sig åt samma aktiviteter och traktorer. Klasskamrater såväl som Youtubers i andra delar av världen knyts samman genom intresset för traktorer. Det finns en spatial dimension i göranden kopplat till ting (Woodward 2019). Samspel med och genom traktorer binder samman olika personer och platser i vardagen. Skörden på landsbygd utomlands, som de ser på Youtube, kopplar samman andra platser med den egna gården hemma och skörden som bedrivs där. Den egna gården har i sin tur kopplingar till gården nästgårds i Allboda, som vidare kopplas samman med skolan som en plats där lantbruk, redskap, fordon och skörden diskuteras. Genom att vara med och genom traktorer skapas stora rum som spänner över skilda delar av vardagen.

Vänner, kompisar och andra

Samtliga unga i studien berör samvaro med andra människor. Som ofta påtalas är sådan samvaro en källa till livets glädjeämnen såväl som sorger. Medan prylar, och till viss del även djur, näst intill uteslutande beskrivs i positiva termer i materialet, tecknas samvaron med människor med mer ambivalens. Det kan tänkas att de unga inte ser anledning att prata med mig om prylar eller djur som de inte tycker om. Det kan däremot vara svårare att bortse från bråk med en förälder, eller kompisar som inte vill umgås eller som är taskiga. Under en intervju pratar Tilde och Sally om att känna att man inte ”passar in” i relation till andra. De förklarar att det kan handla om svårigheter kopplade till vad man tycker om att göra, eller vilka kläder man tycker är fina:

Sally: Men, kanske om man är i affären som man själv tycker nånting är snyggt. Och så vill man jättegärna ha den där saken. Sen så tänker man bara på alla andra negativa kommentarer som man kommer att få, till exempel ”äh, har du köpt den där själv?” och sånt typ.

Christel: Mm.

Sally: Hur dom andra tycker, kommer att tycka. Sen så är det jättesvårt att tänka så – ja men, om jag *skiter* i dom andra, om jag struntar i vad andra tycker – så köper jag den ändå.

Christel: Ja.

Sally: Men.

Tilde: Det blir ju svårt liksom.

Sally: Ja, det går typ inte och tänka så.
(intervju Sally och Tilde)

I utdraget ovan beskriver Sally och Tilde glädjen i att se ett klädesplagg i en affär som man tycker är snyggt och gärna vill ha. Samtidigt tänker de på och räds andras eventuella negativa kommentarer. I utdraget ovan kopplas andra personer till svåra situationer, rädsla och oro, snarare än till positiva känslor. Att vara tillsammans med andra människor inbegriper närhet, intimitet, och värdefullt umgänge, men också rädslor och svårigheter. Negativa erfarenheter av vänskap kan skapa skuld och skam och minska självförtroende (Smart m.fl. 2012). I föregående kapitel visade jag hur osäkerhet och oförutsägbarhet förhöjer vardagen i relation till diverse aktiviteter. I relation till umgänge och samvaro ses osäkerhet tvärtom oftast som något önskat. I relationerna eftersöks trygghet och visshet, och osäkerhet skildras som obehagligt, exempelvis i förhållande till osäkerhet om någon vill umgås, eller vad de tycker och tänker om en.

I de fall då samvaron gör vardagen förhöjd är olika personer och relationer involverade. Benämningarna ”vänner” och ”kompisar” används i femton av de tjugotvå aktivitetscirklarna, och alla unga pratar om vänner eller kompisar under intervjuer. Det är svårt att hitta ett bra samlingsnamn för att beskriva de vänner, kamrater och andra personer som figurerar i min empiri. Ibland görs i forskning en poäng av att relationer skiljer i betydelse. Ihrskog (2006) talar om kamrater, vänner och kompisar. Vänner beskrivs som personer som placeras emellan kamrater och kompisar i fråga om närhet och betydelsefullhet (ibid. 2006:14). I forskning brukar vänskap annars beskrivas som en positiv relation som är frivillig, ömsesidig samt där det finns en vilja att vara tillsammans (Heintz 2018:24). Vänskap och vänskapsliknande relationer anses vara viktiga i barn och ungas liv, och om barn och unga saknar vänner uppfattas detta oftast som problematiskt och även dysfunktionellt (Bunnell m.fl. 2012).

I förhållande till förhöjd vardaglighet är distinktioner mellan olika slags vänskapsrelationer mindre viktigt. Att hänga med ett gäng klasskompisar på lekplatsen utanför Mat-Esset eller på fritidsgården kan förhöja vardagen, men det kan också ett intimt samtal med en speciell utvald och nära vän på det egna rummet. I två intervjuer nedan beskriver Henning och Noah respektive Sally olika situationer där samvaro är viktiga. I utdraget nedan samtalar jag med Henning och Noah om fritidsgården som de båda brukar vara på. Jag frågar vad det är som är bra med att vara där.

Christel: Vad är bra med fritidsgården då?

Henning: Ja, man kan umgås med folk.

Noah: Ja, jag spela pingis, gör jag. (Ja, det är till att) sitta hemma hos en massa kompisar. I stället så har man en samlingsplats typ, så är man där.

(intervju Henning och Noah)

Under mina observationer på fritidsgården såg jag ofta Noah. Han var en flitig fritidsgårdsbesökare. Även Henning var där en del. I det korta utdraget ovan beskriver Henning och Noah att det som är bra med fritidsgården är att ”umgås med folk” och att ”spela pingis”. Noah säger att i stället för att träffa kompisar hemma kan man vara

på fritidsgården. Ingen av dem knyter specifika namn eller individer till umgänget. Hennings uttryck ”folk” indikerar snarare situationer med en allmän samling ospecifika personer. Samtidigt som jag vet att vissa gick till fritidsgården för att träffa en specifik person, finns också exempel på dem som kom och gick oavsett vilka som var där, för att träffa andra, spela pingis, se på film eller annat. Att ta sällskap med andra, vilka som helst, kan skapa situationer av glädje likväl som närvaron av en specifik person kan göra.

Utdraget nedan med Sally skiljer sig från Henning och Noah. Sally har vid flertalet tillfällen påtalat för mig att det är ensamt att bo långt ute på landet och uttryckt ledsamhet över detta. Nedan berättar hon att hon börjat tillbringa alltmer tid tillsammans med sin bästa vän Lotta. För Sally verkar situationen betydelsefull eftersom det är just Lotta som hon umgås med.

Sally: Jag bor ju ute på landet så det är inte jättemånga som bor i närheten som, det har jag sagt innan. Men nu mer och mer så brukar jag, så är jag mer med min bästa vän Lotta. Och vi brukar oftast vara hemma hos mig. Och så tar vi då bussen hem till mig.

Christel: Skolbussen?

Sally: Ja [---]

Christel: Vad brukar ni göra då när ni är hemma hos dig?

Sally: För det mesta brukar vi börja med att äta mellanmål. För vi är ganska hungriga då. Och sen så brukar typ vi kolla på TV och vi gör i stort sett inte så jättemycket. Men ibland ...

Tilde: Bara ta sällskap.

Sally: Va?

Tilde: Bara ta sällskap.

Sally: Ja, ungefär. Och göra Musical.lys eller nåt sånt.

Christel: Mm

(intervju Benjamin, Edith, Sally, Tilde)

Det går att förstå, bland annat genom kontrasten till den ensamhet hon tidigare berättat om, och genom det ”vi” hon använder för att omtala sig själv och Lotta, att det faktum att de är i sällskap av varandra där hemma på eftermiddagarna är betydelsefullt. Att Sally säger att de två egentligen inte gör särskilt mycket tillsammans förstärker bilden av att samvaron dem emellan är viktig i sig. Tilde verkar både förstå och själv relatera till det Sally beskriver. Hon flikar in ”bara ta sällskap” och gör därmed sig själv delaktig i berättelsen om att sällskap är betydelsefullt.

Också samvaro med vuxna som intervjupersonerna känner framställs som betydelsefull. Benjamin exempelvis talar om sin fotbollstränare som en viktig person, och tränaren finns med i Benjamins aktivitetscirkel i samma ring som familjemedlemmarna. Sara omtalar under intervjuer sin lärare som en viktig person. Hon nämner lärarens omsorg, snällhet och förmåga att hjälpa till på ett personligt sätt, utan att alla i klassen behöver göra samma sak. Sara förklarar varför hon tycker om läraren: ”Alltså hon är väldigt bra på att typ säga [...] till en – alltså inte till hela klassen att typ nu ska alla träna på det

för att det var några som ville det – utan hon är rätt så personlig. [---] Så, det tycker jag nog är det bästa. Hon är enkel att prata med och sånt där.” Under mitt fältarbete i skolorna kunde jag också se hur mer otvungen och fri samvaro skapades mellan lärare och elever under exempelvis raster, då de inte behövde förhålla sig till skollektionernas innehåll. De kunde då tala om gemensamma intressen, vad som hade hänt i helgen och i övrigt dela tankar och berättelser om sina liv. Lite oväntat nämns under intervjuerna också skolbussens busschaufförer och kontakten med dem som viktig. De unga ger personliga beskrivningar av busschaufförerna som omnämns med namn och beskrivs med värme.

Familj

Familjemedlemmar är för de flesta barn och unga en central del av vardagslivet. Situationer tillsammans med familjen återkommer när de unga i Allboda gör vardagen förhöjd (oavsett hur de ungas familjer ser ut och hur de definieras), samtidigt som både familjesociologer och socialt arbete uppmärksammar och vet att familj inte alltid är den källa till trygghet och glädje som man skulle önska. Vidare, i en tillvaro då tiden anses ”springa iväg”, då familjens samvaro ses stryka på foten till förmån för jobb, hushållsarbete och annat som ska hinnas med, förknippas familjens samvaro snarare med bristen på umgänge (Christensen 2002). I diskussioner om brist på tid för umgänge framhålls det ofta som viktigt att ”komma bort” från vardagen, ”ta en paus” eller ”att bara vara” tillsammans. Detta bygger på idén om att vardagens rutin och upprepning behöver brytas för att goda stunder tillsammans ska skapas. Vardagens rutiner ses i dessa fall som ett hinder att bryta sig loss från (jfr Ehn & Löfgren 2007).

I studiens material finns vissa exempel på sådana vardagsbrytande aktiviteter. Fotbollsälskande Benjamin berättar om en stundande fotbollsresa med pappa: ”Ja, jag ska åka på resa med min pappa. Ja, jag ska åka till fotbollsresa med min pappa i nyår, ska vi åka till England.” De ska titta på Liverpool mot Manchester City, berättar Benjamin. Nils berättar om utflykter då familjen åker ut och campar i omgivningarna omkring Allboda. De tältar, grillar på engångsgrillar och får använda bilbatteri för att ladda telefoner och annat. Jag nämnde också långväga och särskilda resor i kapitel sex om utfärder i rummet. I övrigt är det emellertid sällan avbrott i vardagen som berättelser centreras kring.

De ungas skildringar av samvaro med familj fokuserar framför allt på vardagliga, enkla och rutinmässiga situationer i hemmet eller närområdet. Lilly berättar om eftermiddagar tillsammans med sin storasyster:

Lilly: Jag cyklar med min syster efter skolan. Min syster, jag leker med henne, hon är fjorton år och går på Härads skolan. [---]

Christel: Vad tycker du är kul att göra?

Lilly: Att leka. Jag har också en granne som är fem år, hon tycker om att leka med mig och barnen. Vi är i parken, vi har jätteroligt, vi går och badar.
(intervju Lilly)

Också Otto och Arvid berättar om kvällarna hemma med familjen:

Otto: Ja. Mm, alltså i familjen, vi brukar göra mycket tillsammans.

Arvid: Det gör vi med.

Otto: Som på kvällarna spelar vi alltid sånt sällskapsspel, som kort och Yatzi och Fia med knuff och sånt.

Christel: Mm.

Otto: Ja, det är roligt att göra det på kvällarna. Ja, jag brukar hjälpa pappa mycket med. Vi eldar med ved i huset, så brukar jag hjälpa han mycket med det.

Christel: Mm.

(intervju Arvid och Otto)

Otto säger att ”vi brukar göra mycket tillsammans” i familjen. Harald säger att det gör hans familj också. Denna upptakt, där de poängterar att familjen gör saker tillsammans, kan skapa förväntningar om att något väldigt spektakulärt ska omnämnas. I stället berättar Otto att de spelar sällskapsspel på kvällarna, och han lägger till att det ”är roligt”. Också att hjälpa till med velden som huset värms med, framställs som roligt. Otto talar om att spela Yatzi och elda med ved, Lilly beskriver cykelturer, lek i parken och att gå och bada. Vidare berättar Emelie att hon brukar mecka med bilar med sin pappa, och Ines beskriver kvällar hemma då hon och mamma tillsammans tittar på teknikfilmer på Youtube. De är aktiviteter som har en aura av all daglighet över sig och som återkommer dag efter dag.

Det finns också exempel på när vardagen görs förhöjd genom mindre vanliga aktiviteter, men också här beskrivs ganska all dagliga sysslor. Exempelvis berättar Jack om sin utflyttade storsyster Kajsa (”hon är min favorit av alla”) som ibland tar honom med till affärer för att köpa nya kläder: ”Jag köper inte mycket kläder, det är mest när Kajsa är hemma. Hon tycker alltid jag ska ha mer kläder. Jag har inte så mycket kläder.” Edith skildrar familjens gemensamma äventyr i Allbodas pulkabacke förra året: ”Sen uppe på [pulka]backen är det en rätt liksom stor plats som man kan sådär bygga saker på, i snö. Så förra året så byggde min familj en soffa liksom av snö. Och den liksom blev sådär till is, [...] [m]an kunde liksom sitta där som en soffa.” Pulkabacken ligger på gatan intill hemmet och trots sin särskildhet är aktiviteten också all daglig. Betydelsefull samvaro med andra innebär inte nödvändigtvis ständig gemensam daglig aktivitet. Enkla, vardagsnära stunder tillsammans med familjen beskrivs som meningsfulla och betydelsefulla.

Det förekommer också beskrivningar där de unga önskar mer samvaro med sina föräldrar. Också där framträder betydelsen av samvaro. I utdraget nedan berättar Sally

för mig om en specifik händelse som pappan inte kunde följa med på, och på tal om denna säger hon:

Sally: Och sen så är det också så att far *kan* inte [vara med mig] ja. Det är mest bara på somrarna som han kan typ, är *fri*, för han har ju djuren att sköta och så.

Christel: Vad är det då för djur?

Sally: Kor, tjurar och höns.

Christel: Som är era hemma, eller?

Sally: Ja, i stallet. Så han kan ju inte lämna dom utan mat och så. Så har vi då sagt till honom X antal gånger, att ja, han kan ju typ fråga sin far eller ja, nån av hans kompisar och så. Men han bara: "Nej, du vet det är mina djur så jag sköter det här" och så.

(intervju Sally och Tilde)

Sally kommenterar pappas uttalande att han inte kan lämna ifrån sig djuren till någon annan, och nämner att "vi", jag gissar att hon inkluderar mamman eller syskon, sagt till honom flera gånger, "X antal", att han kan fråga någon annan.

Föräldrars tid för umgänge med sina barn är ett ämne som engagerar och upprör i allmänhet (se Bartholdsson 2004). I en studie om familj och tid beskriver Christensen (2002) hur tio- och elvaåringar ser "kvalitetstid" (i relation till "kvantitet"). Christensen (2002) menar att idén om att barn behöver mer kvalitetstid, alternativt kvantitativt mer tid, med sina föräldrar behöver nyanseras. Studien inbegrep både etnografisk undersökning och en enkät. Av närmare femhundra barn som deltog i enkäten svarade majoriteten, i likhet med Allbodas unga, att de tycker bäst om att tillbringa tid med familjen, bättre än att vara med vänner eller att vara ensamma. Också i Christensens (2002) studie påtalar barnen problem med att föräldrars arbete gör dem frånvarande. Ett barn sade, i likhet med Sally ovan: "When dad's working in harvest, I don't go out with him much" (Christensen 2002:80). Emellertid, menar Christensen (2002), behöver barn och ungas berättelser om familjetid förstås utifrån barns egna erfarenheter och perspektiv. Utifrån idén om att barn behöver *mer* tid (mer kvalitet, mer kvantitet) med sina föräldrar påtalar Christensen (2002) att barns uppfattning om kvalitets- och kvantitetstid inte alltid överensstämmer med vuxnas. Medan kvalitetstid vanligtvis förstås som situationer där barn och föräldrar *inte* ägnar sig åt vardaglig disk, matlagning eller tv-tittande, beskriver i stället barnen hur de uppskattar vardaglig och rutinmässig samvaro i hemmet, som att äta middag ihop, titta på tv eller spela spel. Detta är något som återkommer också i Allbodabarnens beskrivningar av tid med familjen.

Bekantskaper

Att ha goda och nära relationer framställs som viktig för människors välbefinnande, och jag har ovan beskrivit hur de unga åstadkommer förhöjd vardaglighet genom samvaro med djur, ting och människor som står dem nära. Men inte enbart intima band och samvaro som skapar situationer där vardagen görs lite mer och bättre. Dessutom är gränsen mellan nära relationer och andra relationer sällan självklar (Smart 2007; Spencer & Pahl 2006). David Morgan (2009) benämner de relationer som inte är intima, men som ändå utgör betydelsefulla delar av vardagens sociala liv, som *acquaintances*, bekantskaper eller bekanta. Samvaro med bekanta kan återfinnas på platser man ofta besöker, som en arbetsplats, men också på ett offentligt torg. Bekanta är inte nära relationer men inte heller främlingar. De är människor som man känner igen och som känner igen en själv. Morgan (2009) menar att det kan finnas viss intimitet och närhet också i förhållande till bekantskaper. Den intimiteten är viktig att beakta i förhållande till förhöjd vardaglighet.

Till skillnad från totala främlingar är bekantskaper viktiga utifrån sin person, och de är inte utbytbara (Morgan 2009:5). Om bekantskaperna byts ut mot andra personer blir samvaron inte densamma. Även när man exempelvis inte är nära vän med andra lagmedlemmar i fotbollslaget, skulle fotbollsträningen inte vara samma sak om de vore utbytta mot andra personer. I intervjun nedan ger Elliot uttryck för att inte bara de egna lagkamraterna, utan också medlemmarna i de lag man möter är betydelsefulla. Han beskriver att det är roligare att spela match i de fall man känner motståndarna.

Christel: Vill du berätta lite om fotbollen då, lite vad gör ni och var, var ni spelar för olika ställen och hur ofta?

Elliot: Tja, vi tränar väl två gånger i veckan, sen så har vi typ en serie eller så som vi spelar en match i veckan. Sen så tränar väl vi mycket kondition och ja, allmän fotboll, typ.

Jag fortsätter fråga Elliot om matcherna och hur det funkar. Vi pratar lite. Elliot beskriver att de möter andra lag för matcher på hemmaplan och bortaplan. Jag följer upp med frågor. Så säger han plötsligt och med mer glädje i rösten än tidigare:

Elliot: Sen så i andra lag så är det ju också många man känner typ.

Christel: Mm, säger jag bara. Jag förstår inte att Elliot gör en poäng av att det är många han känner där. Han fortsätter prata på temat "personer man känner":

Elliot: Sen nu i veckan så ska vi möta några som man känner.

Christel: Vilka är det?

Elliot: Gryinge.

Jag förstår fortfarande inte att Elliot vill berätta för mig att det är betydelsefullt att han spelar mot personer han känner. Jag kommenterar i stället Gryinge och börjar prata om var orten ligger. Då säger Elliot en gång till:

Elliot: Mm. Så ska vi spela där [i Gryinge]. Så det är ju många man känner där.

Christel: Mm ...

... säger jag, och frågar hur han känner de andra. Elliot berättar att det är barn till hans mammas gamla klasskamrat. Han fortsätter på ämnet:

Elliot: Och sen så känner då mammas klasskamrat dom andra [i laget] eller så. Så har man ju lärt känna dom. Och sen firar man midsommar med dom och såna saker.

Jag säger okej och jahaja. Jag har fortfarande inte förstått vad Elliot tycks förmedla. Jag frågar därför inte mer om relationer utan frågar om fotbollen. Elliot, däremot, håller fast vid ämnet "man känner varandra" när han svarar mig:

Christel: Vad är det som är bra med fotboll då, eller vad är det som gör att du väljer att fortsätta och spela fotboll?

Elliot: Ja, det är väl alltså att man känner varandra och det är kul, en rolig lagsport.

Christel: Mm.

Elliot: Känner jag. Så om man inte jobbar som ett lag så funkar det inte typ.

Christel: Nej.

Elliot: Då måste man peppa varandra så. Det är liksom det som gör det roligt.
(intervju Elliot)

När Elliot berättar om lagmedlemmarna i det andra laget betonar han att det är personer han känner, och han förmedlar en glädje över detta. Det verkar dock inte vara några nära vänner han pratar om. Han beskriver dem som sin mammas klasskompis barn, inte som egna vänner, och han pratar om det andra laget i sin helhet, snarare än enstaka personer. Att han känner igen och har träffat och umgått med de andra framstår ändå tydligt som betydelsefullt, och som något som gör matchen till lite roligare än andra matcher.

Studiecirkel i Byhuset

Bekantskaper möts när platser och tidpunkter korsas (Morgan 2009). I kapitel sex nämnde jag hur vissa av byns unga träffas i området kring lekplatsen och Mat-Esset för en stunds samvaro och gemensam aktivitet. De är stamkunder, återkommande besökare, på en viss plats. Platsen utgör grunden för samvaro med bekantskaper. Bekantskaper möts också i en temporal sfär (ibid. 2009:67). Tidpunkten på dagen när skolorna slutar är en situation då bekanta från andra klasser och skolor kan påträffas,

eftersom alla är i rörelse på väg mellan skolan och hemmet. Likaså skapades en liknande sfär då skolbussarna med äldre elever från andra i skolor i kommunen rullade in i Allboda. När bussarna släppt av sina passagerare fylldes gatorna av unga på väg hem. Den begränsade mängd människor som rör sig i Allboda gör att de boende sällan stöter på fullständiga främlingar i byrummet. I stället kan de andra byborna förstås som bekantskaper, personer man känner till men ändå inte är nära.

I vissa fall överlappar tid och plats upprepade gånger under en längre period. Samma personer befinner sig regelbundet tillsammans på samma plats vid samma tidpunkt. Niklas studiecirkel, som tidigare har berörts, är ett exempel. På plats den aktuella kvällen som beskrivs nedan är, förutom jag själv, ledaren Niklas, de regelbundna deltagarna Lennart (sextioårsåldern) och Ines (fjorton år) samt en ny deltagare, en medelålders man. Senare på kvällen anländer Ellen (fjorton år), också hon regelbunden deltagare. Fältanteckningen nedan speglar en sammanhängande kväll, men är förkortad. Deltagarna har precis samlats, och ledaren Niklas har som vanligt placerat lådor med redskap och material på ett av borden i rummet och deltagarna sitter vid var sitt bord med sina respektive arbeten. Fragment av intimitet mellan deltagarna kan skönjas i fältanteckningen nedan:

Niklas börjar berätta om dagens uppgift. Samtidigt som han pratar hämtar Ines saker som hon behöver för sitt arbete från lådorna som står på bänken som vanligt. "Vilket motstånd ska vi ha?" frågar hon medan hon tittar i lådan med motstånd. Niklas berättar att vi ska använda en mikrodator i dag. Han fortsätter instruera dagens uppgift. Lennart sitter och jobbar med sitt projekt. Han har tagit med sig ett konstverk som han har i en plastpåse. En tre decimeter hög skulptur som han har satt fast elektronik på och därmed kan få att röra sig, blinka och göra ljud. "Har du inget liv Lennart?" säger nya mannen när han ser Lennarts anordning med alla sina funktioner. "Det är just det jag har", säger Lennart och ler. "Det är just det jag har", upprepar han tyst för sig själv. [---] Vi hör att någon kommer in genom ytterdörren. Det är Ellen. Hon kommer in i rummet och hälsar. Hon sätter sig vid bordet där Lennart sitter och tar upp matteboken. Hon ropar på Niklas och frågar om hjälp med ett mattetal och börjar sen jobba. Jag frågar Ines vad hon brukar göra här på studiecirkeln. "Normalt sett, lampor, det gillar jag", säger Ines. Hon säger att hon också gillar att löda. Hon tar upp en plastlåda, det ser ut som en sån låda man har mat i, och tar upp en kub med ihoplödda LED-ar, 3 x 3 stycken. Alla vita. Hon säger att hon har lätt ihop den. Nästa steg blir att programmera den så att LED-arna kan lysa i olika mönster. Hon förklarar att det också går att göra så att kuben inte behöver en dator för att lysa, då kan man ha den hemma i fönsterkarmen eller så. "Som prydnad?" frågar jag. Hon säger ja. [---] Ellen sitter fortfarande vid Lennarts bord. Hon räknar matte. Jag hör att Lennart frågar om Ellens mattebok, om man måste sätta papper runt den. Ellen förklarar att det måste man inte, den är inplastad. "Vissa måste, andra inte", säger hon. Lennart fortsätter fråga om matteläxan. Ellen svarar och de pratar lite om skolan. Lennart frågar om de får ha mobiltelefoner med sig. Det får de inte. Han kommenterar att det är lite repressivt. Ines fortsätter jobba med sitt arbete. (fältanteckning studiecirkeln)

I situationen ovan skapas samvaro och viss intimitet. Deltagarna är alla på plats för att delta i studiecirkeln och arbeta med sina respektive individuella projekt, men det är också betydelsefullt att de är i sällskap med varandra. Lennart inleder ovan ett samtal med Ellen när hon sitter och räknar matteläxa, vilket gör att både Ellen och Lennart framträder som personer. Lite senare på kvällen (se nedan) börjar Niklas och Lennart skoja och en öppning för samvaro också utanför den aktuella situationen öppnar sig. Morgan (2009) pekar att fragment av intimitet i förhållande till bekantskaper kan handla om sådant som verbal kommunikation och utbyte, ömsesidigt erkännande och att man känner eller känner igen varandra (Morgan 2009:4). Situationen ovan beskriver inte främlingskap, men inte heller den nära intimitet som förknippas med familj och vänskap. I stället inbegriper den element av båda. Morgan (2009) menar att denna överlappning av intimitet och främlingskap karaktäriserar bekantskaper.

Tid som spenderas tillsammans är en dimension som skapar samhörighet (ibid. 2009:5). Att deltagarna ses tillsammans varje vecka är en viktig del av samvaron, och i fältanteckningen ovan finns också en temporal dimension genom att händelser hakar i föregående veckor genom träffarnas upprepning. Lennart fortsätter arbetet med sitt konstverk, och alla i rummet kan följa dess utveckling. När Ines ovan tar fram sin kub med LED-ar som hon lött ihop, är det en påminnelse om hur Niklas en gång brände sig på lödkolven, något han och Ines skojar om vid de tillfällen då lödkolven kommer fram och minns tillsammans.

Under kvällens lopp dyker också personer som inte är med i studiecirkeln upp, och det framkommer hur också platsen samskapar samvaro. Både Byhuset och Allboda som plats är av betydelse i fältanteckningen nedan.

Kvällen går och det är snart tid för att avsluta. En man kommer in i rummet. Han ställer sig i dörröppningen och väntar. Jag tror att det är Ines pappa. Han och Niklas börjar prata. ”Vi fick ju wifi från Halebop. Jag har inte förstätt att bara tjugo är anmälda”, säger mannen. Jag förstår att de pratar om den stundande fiberdragningen i byn. ”Det måste vara fel. Jag har pratat med tjugotre som säger att de har anmält sig”, svarar Niklas. Jag tittar på Lennarts konstverk och kommenterar att det är häftigt. Jag frågar hur lång tid det har tagit att göra och han säger att konstverket hade han sedan tidigare. Nu har han bara satt elektronik till det. Han säger att han alltid letar roligt trä som han kan använda till att göra öron, näsor osv. ”Jag har massor grejer som du skulle kunna rota i”, flickar Niklas in, som har hört vår konversation. ”Ja, jag kanske ska hem till Niklas och titta vad som finns”, säger Lennart intresserat. Det blir lite småprat hit och dit. Lennart börjar lägga ihop sitt projekt och röra lite på sig. Nya killen verkar också börja plocka ihop. Jonas från byalaget kommer ut från det andra rummet. Han kom tidigare under kvällen och har varit i en annan del av byggnaden och fixat med grejer. ”Jag har varit och kollat på sladdar. Det är ett virrvarr av olika sladdar ihop”, säger han. Jonas beskriver hur sladdarna är dragna, att det är telefon, el och annat blandat huller om buller. Niklas, Jonas och nya killen skrattar och skakar på huvudet i samförstånd. Jag passar på att fråga om nästa vecka, om mötet som ska handla om Aktivitetsområdet. ”Kommunen godtog

allt som var på förslaget. Men det kommer väl vara klart om tio år”, säger nya killen och skrattar. Niklas säger att byn har haft flera förslag som kommunen har satt käppar i hjulen för. Han berättar länge och väl om både skateboardbanan och crossbanan som byn ville bygga men som ”kommunen satte stopp för”, innan vi packar ihop och går hem.

(fältanteckning studiecirkeln)

Byhuset med tillhörande aktivitet skapar en kontaktyta, ett rum för personer att stråla samman i. Det fungerar som ett slags *third place* (Oldenburg 1989) där människor kan samlas. Som ett rum med hög tillgänglighet, låga krav i förhållande till deltagande samt tillåtande och glad stämning är studiecirkeln själva sinnebilderna av ett *third place* (ibid. 1989). Det är också välkänt i byn, i den lokala kontexten. Jag erinrar mig hur en kvinna kom till studiecirkeln en av föregående kvällar eftersom hon hört talas om att det i Byhuset, där och då, fanns personer intresserade av konstruktion. Hon ville ha hjälp att svetsa ihop en sparkcykel och någon slags utomhusförvaring. Niklas tog sig an uppgiften utan att blinka. Att det finns en specifik plats att gå till är själva grunden för samvaron som skapas kring studiecirkeln. Också Allboda by som plats spelar roll. I situationen ovan är Allboda något som förenar de närvarande. Byliv medför inte alltid positiva upplevelser av gemenskap och samhörighet (Cloke & Little 1997), men i just denna situation fungerar byn som sammanlänkande. Allboda är en gemensam angelägenhet och intresse för de närvarande och genom att ta avstånd från ”kommunen” och enas i kommunen styvmoderliga behandling av ”byarna” skapas gemenskap kring byn.

Youtubers och intimitet

En känsla av sällskap, samvaro och intimitet kan också infinna sig i situationer med personer som man aldrig har träffat. Ebba och Wilma säger att de ibland känner sig ensamma de timmar efter skolan när de väntar på att andra familjemedlemmar ska komma hem. För ”att dra ut på tiden”, som Ebba formulerar det, tittar de på tv och Youtube, lyssnar på poddar och håller på med Musical.ly och Snapchat. Wilma säger: ”[O]ch så ibland ringer jag någon för att jag inte ska vara helt ensam. Och sen ibland sätter jag på lite poddar [...] där folk pratar. Och det är. Det känns typ som att nån är med mig då, som liksom pratar, så jag inte är helt ensam.” Samvaro med personer som man inte känner, genom poddar eller Youtube, är viktigt att nämna i förhållande till studiens unga. Framför allt Youtubers återkommer i deras beskrivningar, och situationer tillsammans med dem involverar intimitet då Youtubers skildrar (vad som uppfattas som) sina personliga liv. Nedan beskriver Ebba och Wilma Youtubern Helene Torsgården för mig, eftersom jag inte har hört talas om henne tidigare. Deras beskrivning börjar som en redogörelse för mig, men snart visar det sig att Wilma har missat att två av Helene Torsgårdens getter har dött. Wilma utbrister engagerat och

med fasa i rösten: *va!* och *oh nej!* när Ebba berättar, och redogörelsen om getterna blir lika mycket för hennes öron som för mina.

Wilma: Och typ Helene Torsgården kollar jag också.

Ebba: Mm!

Christel: Det vet inte jag vem det är.

Wilma: Det är en tjej som är gravid, som snart ska få en flicka. Jag tycker det är lite spännande, *säger Wilma och ler stort. Ebba gör detsamma och säger:*

Ebba: Jag med.

Christel: Vad händer med henne nu då?

Wilma: Hon är bara och typ köper en massa saker, hon är ganska hes och sånt och förkyld.

Christel: För att hon är gravid eller, som hon är förkyld?

Wilma: Jag vet inte riktigt, jag tror det.

Ebba: Sen har hennes två getter också dött precis.

Wilma: Va?!?

Wilma spärrar upp ögonen.

Christel: Getter.

Ebba: Två av dom, en, den där som hette Ingmar, den vita, det lammet.

Wilma: Ja.

Ebba: Och sen en annan som var en get.

Wilma: Greta? *frågar Wilma genast och undrande för att försäkra sig vem mer än Ingmar som har dött.*

Ebba: Ja.

Wilma: Dom har typ getter som husdjur. Fast dom har dom inte inomhus. Dom är där ute och sen så, dom är helt vilda. Dom liksom går mer, dom är typ som hundar, men sen så när dom ser en hel gräsplätt för sig själv, då springer dom och hoppar och, ja, knasiga små.

Christel: Men så dog dom. Nämen, vad hände då, då. Vet man det?

Wilma: Ingmar var det väl nån sjukdom.

Ebba: Ja. Sen den andra hade fastnat med huvet i typ, en sån typ där dom äter, så hade dom fastnat där och typ kvävt sig.

Christel: Ja.

Wilma: Oh nej! *utbrister Wilma.*

(intervju Ebba och Wilma)

Att få sällskap av en Youtuber eller poddare som man aldrig har träffat kan också vara betydelsefull samvaro. Som jag nämnde i förhållande till traktorer och andra ting, skapas situationer av samvaro både ”med” och ”genom”. Samvaron är *med* Youtubers, men också med andra personer *genom* gemensamt engagemang i Youtubepersonligheterna, som situationen ovan med Ebba och Wilma.

Morgan (2009) påtalar att balansen mellan intimitet och distans är avgörande för hur relationer ska uppfattas. Horton och Wohl (1956) uppmärksammade på 1950-talet i samband med att tv, biografier och radio blev allt vanligare att relationen mellan

intimitet och distans förändrades med nya mediers intåg. De skrev om personer i media: "The most remote and illustrious men are met *as if* they were in the circle of one's peers" (ibid. 1956:215). I dag då Youtubers och andra mediepersoner använder delar av sin egen vardag som medieinnehåll är förhållandet mellan intimitet och distans än mer komplext. Ebba och Wilma besitter intim kunskap om de Youtubers som de följer, inte bara Helene Torsgården utan flertalet andra. Detaljerade vardagsbeskrivningar, känslouttryck, sociala relationer och det vardagliga anslaget som Youtubekanaler har, skapar en slags intimitet trots distans. Den temporala dimensionen som involveras genom att Youtubers och deras vardag följs under en längre tid spelar också roll för upplevelsen av intimitet. Detta trots att det är människor som man aldrig har träffat, och trots att de bilder som presenteras är skriptad verklighet, konstruerade som medieinnehåll.

Att göra saker tillsammans

Nära relationer beskrivs ofta ha gemensamma samtal och utbyte av personliga tankar och erfarenheter som grund (Spencer & Pahl 2006). I sammanhanget är det därför lätt att bortse från andra grunder för social samvaro och gemenskap. I det empiriska materialet framträder samvaro med andra intimt sammanvävt med att göra saker tillsammans. Wilma förknippar crosstävlingar med umgänge med kompisar:

Christel: Berätta lite om det här med crossen då. Du tävlar?

Wilma: [...] Det är jättejobbigt. Men det är roligt. Man skaffar många nya kompisar. Alla kompisar vi är med på helgerna och sånt, det är bara crosskompisar. Så, ja. Vi är typ inte med nån annan och så. Och nu har jag träffat en ny kompis som heter Iris, som jag ska vara med när jag fyller år, på kvällen till på tisdagen, för jag fyller år på måndag. Och då så ska jag vara med Iris.

(intervju Wilma)

Inte enbart så kallad organiserad aktivitet omtalas. Lynn beskriver samvaron med sina vänner som att de går på stan och kollar i affärer:

Lynn: Kanske typ tre dagar i veckan, så går jag med mina bästa vänner på stan. Och det typ fördröjer tiden och man har väldigt kul. [...] Alltså, egentligen så går man typ bara och pratar och kollar i affärer, men det är det som är det roliga liksom, man blir så bra vänner. Det kanske, alltså alla kanske inte är dina bästa vänner, fast om du liksom går med typ en person och pratar och liksom så med några gånger så känner man varandra rätt så bra.

(intervju Lynn)

Gemenskap, känslomässiga band, och samvaro förknippas med gemensamt deltagande i aktivitet. Inte enbart samtal och gemensamt utbyte av personliga tankar utan också att göra saker tillsammans framträder som viktigt. Något liknande kan skönjas också i Harju och Rasmussons (2013) analys av sina två respektive studier om barn i nio till elvaårsålder och deras platsskapande. Harju och Rasmusson (2013) påtalar att de platser som barnen tycker om ofta inbegriper både samvaro med kompisar och olika aktiviteter (ibid. 2013:29f; jfr Andersson 2002 om aktivitetsbaserade relationer och relationsbaserade aktiviteter). I en avhandling i socialt arbete påtalar Emma Söderman (2019) hur gemensamma aktiviteter stärker gemenskap, och är intimt förknippade med sociala samvaro och relationer. I en teatergrupp med skådespelare i skilda åldrar och livssituationer framstod gemensamt deltagande i olika lustfyllda aktiviteter som avgörande för den gemenskap som utvecklades. Söderman skriver (2019): "All of these activities (meetings, rehearsals, exercises, hanging out, etc.) contributed to developing relations of care and support [...]" (Söderman 2019:143f.). Allt från gemensamma matstunder till uppvärmning inför ett genrep var viktiga komponenter i teatergruppens gemenskap och samvaro. I sammanhanget är det talade ordet mindre viktigt, i stället står delad kroppslig närvaro i rummet och kroppsliga uttryck i centrum.

Det sistnämnda kan tänkas vara viktigt i situationer då personer inte känner varandra särskilt väl. Fältanteckningen nedan är ett exempel på en ordlös samvaro där jag själv deltog i gemensam aktivitet med några personer från byn, varav några jag inte träffat tidigare. En kväll stötte jag på Ellen, som jag tidigare hade intervjuat, och jag följde med henne till den badmintonträning som hon var på väg till:

Jag och Ellen har nu kommit fram och står utanför den låsta sporthallen. Ellen sparkar med foten i dörren så att de andra ska komma och öppna. Det är fyra personer där inne. Henrik som jag känner igen från fritidsgården, en man som Henrik spelar med, en ung tjej och en lite äldre kille. De har två banor. Ellen säger att vi kan spela dubbel. Jag frågar om det inte finns fler banor, jag är rädd för att störa de andras spel. Det gör det, säger Ellen, men då måste man plocka fram den och det är jobbigt. I stället ropar Ellen till Henrik och mannen att vi spelar dubbel. Ellen som har kläder med sig byter om, och jag spelar i jeans. Vi sätter igång. Vi spelar och spelar och spelar, under tystnad. Endast ljudet då badmintonbollarna slår i raketernas rutnät hörs. Ingen håller direkt på regler, vem som helst kan serva oavsett om bollen gick ut eller ej. Men alla anstränger sig rejält för att ta bollarna. "Smasha då!" ropar Henrik ibland till mannen vi spelar med. Ellen skjuter mig av misstag i magen två gånger. Vi skrattar alla högt. Henrik härmar mig hur jag såg ut. När Ellen gör något konstigt slag, eller missar bollen fast den är enkel att ta, brister hon ut i skratt. Ibland skrattar hon så mycket att hon står dubbelvikt. Jag skrattar också. Ingen säger något eller kommenterar. Ingen i salen verkar vara ledare på något sätt. Det är ingen som tillrättavisar, kommenterar eller håller efter de andra. En timme senare, när klockan är halv nio, behöver jag gå för att hinna med sista bussen. Jag tackar för mig och Henrik säger: "Det var roligt att du kom." Jag är också glad att jag följde med Ellen hit. Jag tackar de andra för matchen och så fortsätter de spela medan jag går hem.
(fältanteckning Allboda by)

I fältanteckningen framträder den gemensamma aktiviteten som central för den korta samvaro som skapas under badmintonspellet. Det är i mångt och mycket en ordlös samvaro där kommunikation sker genom kroppsliga uttryck. Genom att vara samtidigt på samma plats skapas möjligheter att tillsammans relatera till och agera på saker som hände där och då, som att en boll skjuts i nätet eller i någons mage. Att en person gör en konstig min eller skojar kan inspirera någon annan till att göra det samma eller något liknande, och en kedja av gemensamt görande skapas och för de närvarande samman.

Aktiviteter som ”alla” gillar

Att samvaro med andra är sammanvävt med gemensam aktivitet kan tänkas innebära att grupperingar och relationer formas utifrån specifika intressen. Nils och Arvid, exempelvis, berättar att de känner många människor och har många kompisar, men att de inte brukar vara tillsammans med alla. De har lite svårt att förklara varför de är med vissa men inte med andra, men säger att ”nej, det är väl för att man gillar ju olika grejer och så”. Jag säger okej och frågar: ”Vad gillar ni för grejer då?” ”Ja, jag gillar vara med, leka med min hund och så”, säger Magnus. I deras resonemang framträder gemensamma intressen som viktiga. Att utgå från egna personliga intressen verkar betydelsefullt i förhållande till umgänge. Detta är inte alltid enkelt, och det kan vara många parametrar som behöver stämma. Sally förklarar:

Sally: Ja, och sen så är det också så att, man vill börja på nåt nytt, till exempel då rida och fotboll och så. Men, man är rädd för att man inte ska hitta några vänner, eller för att man ska vara så himla mycket utanför och så.
(intervju Sally och Tilde)

Dels behöver man hitta en aktivitet som man tycker om, dels behöver det finnas en annan person som tycker om samma aktivitet och som man passar ihop med och som vill umgås.

På Allboda fritidsgård framstod det faktum att de unga hade olika intresse för olika sorters aktiviteter som en utmaning. Gemensam aktivitet är en uttalad del av verksamheten och antalet aktiviteter som erbjuds på fritidsgården var många. Under min tid där deltog jag exempelvis i innebandyspel, godistillverkning, kortspel och möbelmontering. En svårighet för fritidsgården var dock att hitta aktiviteter som roade alla besökare (något som är tydligt i förhållande till graffitimålningen som skildrades i kapitel fem). Oftast var det endast ett fåtal som intresserade sig för den ena eller den andra aktiviteten. Något som däremot var ett säkert kort och fick samtliga unga på fritidsgården att snabbt rusa in och sätta sig tillsammans vid långbordet var ”äta något gott”. Nedanstående fältanteckning är från en kväll på fritidsgården:

Det blir glass klockan halv nio, ropar Cissi högt från köket så att de fritidsgårdsbesökare som sitter i soffan inne i det stora rummet intill hör. När jag tittade mot köksbordet har Ivar och Samuel redan placerat sig där. De pratar med varandra medan de väntar på glassen. ”Jag kan säga till när klockan är halv”, säger Cissi till dem och tillägger: ”Så slipper ni sitta här och vänta.”
(fältanteckning fritidsgården)

Till säkra kort på fritidsgården kunde räknas alla typer av aktiviteter som innehåller popcorn, glass och andra goda grejer. Att äta något gott, något lite utöver det vanliga, var under min tid på fritidsgården högst populärt. Ibland tycks det som att mina fältanteckningar svämmar över av referenser till mat och annat ätande. Gemensam matlagning: toast med skinka, ost och ketchup; muffinsbak; kanelbullar på kanelbullens dag; chokladglass; vaniljglass; jordgubbsglass och dajmglass; beställa pizza för att fira säsongsavslutning; slushmaskin; popcorn med chokladöverdrag till filmen; godisbakning med mera, med mera. Gemensamt ätande och andra matrelaterade sysslor framstår som ett intresse som de flesta delar.

Summering

I det här kapitlet har jag skildrat hur de unga gör förhöjd vardaglighet genom samvaro och sällskap. Kapitlet visar hur samvaro med andra är en betydelsefull del av de ungas aktiviteter och i vissa fall en aktivitet i sig själv. Genom att vara tillsammans görs vardagen rolig, meningsfull och innehållsrik. Kapitlet visar betydelsen av samvaro inte enbart med människor, utan de unga umgås med och formar känslomässiga band till också djur och prylar. Vidare framstår inte enbart den intima sfären och nära relationer som meningsfulla, utan också mer avlägsna bekantskaper.

Hur forskning närmar sig och frågar om relationer och samvaro framstår som betydelsefullt för studiens resultat. De unga i studien skildrar samvaro och sociala band som ofta kommer i skymundan i forskning om ungas relationer. Jag tror att en anledning till det är materialproduktionens utgångspunkt i vardagsliv, ungas egna erfarenheter samt aktiviteter. Genom ett vardagslivsperspektiv skildras tillvaron utifrån hur den erfars i vardagen, och inte utifrån hur den förstås eller beskrivs med etablerade begrepp. Hade jag frågat om vänskap och familjerelationer, exempelvis, hade flertalet relationer som skildrats i kapitlet inte synliggjorts. Betydelsen av djur och prylar hade sannolikt inte framträtt lika tydligt. Utifrån en studie om barns omsorgspraktiker, skriver Sara Eldén (2016) att studiens utgångspunkt i *vardaglig* omsorg i stället för i föräldrars eller vårdnadshavares omsorg bidrog till en större empirisk variation i barnens omsorgspraktiker och relationer. Såväl syskon som föräldrar, avlägsna släktingar, lärare, barnvakter och vänner omtalades i förhållande till omsorg (ibid. 2016). Vidare framstår

det som gynnsamt att prata om vardagliga *aktiviteter* för att inkludera ett vidare spektrum av relationer. Den aktuella studiens fokus på aktiviteter har gjort att relationer och samvaro har närmats ”från sidan”. Detta har sannolikt skapat en större variation i fråga om vem eller vilka som förknippas med betydelsefulla relationer och samvaro.

Att göra saker tillsammans framstår som betydelsefullt, och i anslutning till det vill jag betona aktiviteternas vardagliga och enkla karaktär. I andra sammanhang, och kanske särskilt i förhållande till föräldrar och barn, ses ofta ”god samvaro” som samvaro utöver eller utanför det vardagliga. Vardagen påtalas då som hinder och som något som kommer i vägen för gott umgänge. Från sådant perspektiv ses god samvaro som frikopplad från den övriga vardagen. I de ungas framställningar framträder emellertid också vardagliga och alldagliga aktiviteter som betydelsefulla. Utifrån studiens resultat påtalas alltså betydelsen av vardaglig samvaro genom att göra enkla och alldagliga saker tillsammans.

9 Osynliga kunskaper och ständigt lärande

Föregående tre kapitel har handlat om att *göra utfärder i vardagens vidgade rum, skapa och bemästra osäkra situationer* samt *ha sällskap och samvaro med andra och annat* som tre vägar till förhöjd vardaglighet. En slutsats av föregående analyskapitel är att *kunskaper och lärande* är en genomgripande och avgörande dimension av förhöjd vardaglighet. Att klara av saker och ting framstår som centralt när vardagen görs förhöjd. De aktiviteter som skildras inbegriper en stor mängd kunskaper som är tätt sammanvävda med aktiviteter och omgivande miljöer. Det avslutande analyskapitlet zoomar in kunskap och lärande som en genomgripande aspekt av de ungas aktiviteter och förhöjd vardaglighet.

Vardagskunskaper

Kunskaper, skriver kunskapshistoriken Simone Lässig (2016) ”stretches from knowledge acquired through everyday experience to the knowledge of artists, craftspeople, and skilled workers, from administrative and entrepreneurial expertise to the knowledge of academic scholars and scientists” (Lässig 2016:43). Det här kapitlet behandlar inte kunskaper överlag. I stället riktas ljuset mot kunskaper som är särskilt slående i studiens material men som i övriga sammanhang, också för unga själva, framstår som relativt osynliga. Kunskaperna kan övergripande benämnas som vardagskunskaper eftersom de är kunskaper som används i de ungas vardagsliv och vardagliga aktiviteter. De är kunskaper om hur något görs, handlingsbaserade kunskaper, som är intimt förbundna med aktivitet och de omgivande miljöerna.

Kunskap delas ofta upp i teoretisk och praktisk kunskap (Gustavsson 2000). Begreppen teoretisk och praktisk kunskap är starkt laddade med mening, och idén om att de utesluter varandra är djupt rotad. I praktiken används emellertid olika slags kunskapsstoff tillsammans (ibid. 2000:226). Det gäller inte minst i vardagslivet, där utförandet av vardagliga aktiviteter inbegriper både det som brukar benämnas teoretisk och praktisk kunskap (Nilsson Hammar 2018).

I ljuset av ovanstående och utifrån studiens empiri är det lämpligt att närma sig och beskriva de ungas kunskaper utifrån deras användning, inte utifrån kunskapsstoff eller kunskapsform. Matematik som kunskapsstoff, exempelvis, kan användas för att utföra praktisk vardaglig aktivitet, exempelvis när man ägnar sig åt konstruktion och använder matematik som en del i sådan syssla. Matematik kan också användas utan direkt koppling till praktisk användning och sammanhang, i tankeorienterad kontemplativ aktivitet, som det ofta görs då matematiktal räknas i skolan. Stoffet är samma men aktiviteterna olika. Jag skildrar här situationer då kunskaper används i vardaglig praktisk aktivitet, inte för tankeorienterad aktivitet skild från praktisk användning och sammanhang där de nyttjas.

I kapitlet diskuteras vardagskunskaper. Vardagslivets göromål binder samman kunskapsformer som ibland ses som åtskilda (Nilsson Hammar 2018). I studiens empiri används kunskaper som brukar kallas för *techne*, det vill säga produktiv och kreativ kunskap eller hantverkskunskap. *Techne* används i aktiviteter som skapande och tillverkning (*poiésis*). Också *phronesis*, en reflexiv och social kunskap som involverar vishet, etik och omdöme finns med. Sådan kunskap brukar knytas till *praxis* som handling (Gustavsson 2000). Vidare framträder *emplaced* kunskap, en kunskap där den egna direkta erfarenheten av rörelse och rum är central (Christensen 2003). Också det som kan benämnas som teori eller *episteme* finns med, en abstrakt, objektivt säkerställd och ”sann” kunskap (Gustavsson 2000). De ungas vardagskunskaper inbegriper olika kunskapsformer. I denna analys gör jag ingen poäng av att särskilja dem, utan jag undersöker övergripande vardagskunskaper utifrån dess användning i praktisk aktivitet. Att jag fokuserar på vardagskunskaper ska inte tolkas som att studiens unga informanter inte ägnar sig åt annan kunskapsanvändning. Det gör de så klart också. I kapitlet vill jag emellertid belysa kunskaper som är framträdande i studiens material men som sällan uppmärksammas när kunskap omtalas eller studeras (se Gardiner 2006; Nilsson Hammar 2018) – vare sig i det aktuella sammanhanget i Allboda eller i samhället i övrigt.

Förgivettagna och skenbart enkla

Utifrån studiens material kan vardagskunskaper benämnas som osynliga kunskaper. Få personer tycks lägga märke till dem. De unga själva reflekterar inte kring sina förmågor. I intervjuer är de unga angelägna om att skildra de aktiviteter som de tycker om och som de är kompetenta inom. De beskriver sin vardag och vad de gör. Samtidigt reflekterar de inte uttryckligen över den kunskap som är inbegripen i aktiviteterna. Det görs heller inga ansatser till att framhäva aktiviteterna som märkvärdiga eller betydelsefulla ur något annat perspektiv än att de unga själva tycker att de är roliga. Både aktiviteterna och den kunskap de inbegriper tas för givna.

I de ungas framställningar framträder deras kunskaper som något trivialt, enkelt, invariant och alldagligt. Kunskaperna tycks dem så förgivettagna och enkla att de skyndas förbi. Wilma, till exempel, visar enbart i förbifarten och med ett ursäktande skratt upp sina kunskaper kopplade till att köra cross. Hon berättar nedan om crossstävlingar, att hon blir varm och svettig när hon kör. Plötsligt säger hon skrattandes:

Wilma: Jag brukar doppa huvudet i vatten!

Jag förstår inte vad hon avser och säger frågande: "I vatten?" Wilma förtydligar:

Wilma: Ibland när jag kör cross så brukar jag be mamma eller pappa, för då har jag en massa kläder på mig, och det är konstigt att ta av men sen ta på dom igen, för då blir man kall och sen blir man varm. Och sen brukar dom hålla vatten i min tröja.

Christel: Berätta lite om det här med crossen då. Du tävlar?

Wilma: Ja. Ja, man har jättemånga skydd på sig, det är jättejobbigt. Men det är roligt. [- -]. Men min första tävling var när jag var sju [år].

(intervju Ebba och Wilma)

Av utdraget ovan går det att förstå att Wilma har hållit på med cross ett bra tag. Vare sig i utdraget ovan eller under intervjun i övrigt gör hon någon ansats till att framhålla sig själv eller sina färdigheter i förhållande till cross. Hon beskriver kort och gott att det är kul att köra. Dock kan skönjas att Wilma beaktar även de små detaljer som utmaningen att köra cross påkallar, som att hålla vatten innanför kläder och skydd för att balansera kroppstemperatur och därmed undvika att ta av sig kläder eller flytta på skyddsutrustning som satts på med varsamhet och planering. Inför mig framställer Wilma vattnet som en tokig grej, och hon skrattar när hon berättar. Handlingen är så liten och till synes trivial att den kan verka onödig att uppmärksamma, än mindre definiera som särskild kunskap.

Också när sysslor utförs med expertis och djupt kunnande finns något invariant och alldagligt över de ungas berättelser. Aktiviteter och kunskaper tas för givna. För Sara och Alice, exempelvis, är ridning och hästar en invand del av vardagen som återkommer varje dag. Som tidigare nämnts arbetar dessutom Alice som ridlärare och hon håller lektioner för yngre ryttare. De talar om aktiviteter som från ett utomstående perspektiv kan ses som komplicerade och ibland spektakulära. Under en intervju beskriver Alice och Sara skillnaden mellan att "åka häst" och "rida häst". "Åka häst" kan ryttare på ridskolor ägna sig åt i de fall hästarna är alltför vana vid att enbart "gå runt på spåret" i paddocken, förklarar de. De slår fast att detta inte är ett bra sätt att lära sig rida på. Alice och Sara redogör vidare med noggrannhet och seriositet, sakligt och informativt hur "bra" ridlektioner går till, och de använder för dem själva alldagliga exempel för att beskriva vad de menar. Utan ansats till att framhäva sig eller sin kunskap beskriver Alice nedan hur hon tycker att man ska lära sig rida:

Alice: Ja, alltså jag tycker man ska vänja sig redan, Alltså när jag var sju år så red jag ju runt på Scott och han var busig och jag ramlade av hela tiden men det var, jag har bara lärt mig och blivit en bättre ryttare för det.

Här börjar Alice berätta om hur hennes ridelever hanterar hästen Bravo, för att exemplifiera olika sätt att förhålla sig till hästar och ridning. Hon fortsätter:

Alice: Och det får man, för en av dom här eleverna, hon är liksom, ja, Bravo kan sparka och stegra, hon märker knappt det. Och när hon ramlar av så hoppar hon upp direkt igen. Så det är liksom, jag tycker att man ska lära sig att även om hästen hoppar till eller rör på sig – för det är levande djur man får ju liksom, det är ju det man har hand med, det är inte nån cykel eller så, man får ju liksom bara ta det [...] – [man] får ju veta vad man ger sig in i när man ska rida på en häst. För det är ju också ett djur med känslor och så. Så att man inte förväntar sig – för jag tror en av dom här eleverna alltså hon är duktig och så, hon, jag tycker om henne så klart men hon förväntar sig väl att hästarna ska vara som på hennes ridskola tror jag – att dom bara liksom går runt. Men alltså våra hästar är ju jättesnälla, för jag hade inte låtit henne rida på en häst som är bus, eller busig, ja, äsch, inte snäll, eller elak, eller farlig att rida på. Men alltså, hon får ju *ta* det om hästarna hoppar till eller så för den, ja. Till exempel sist jag hade en lektion för henne så skulle hon rida på den här större hästen och så var han lite otålig, för att, ja, han är lite otålig av sig. Så stod han och skrapade med hoven i marken hela tiden, så var hon lite rädd för det bara för att, hon var lite rädd att han skulle vara busig när man rider, men det är han ju inte, han var bara lite otålig.

(intervju Alice och Sara)

Kunskaper om hur något ska utföras, kunskaper för handling, kan vara så införlivade i ens person att de inte är medvetna, därmed svåra att skilja ut och benämna med ord (Burke 2016:37). Samtidigt som de unga är noggranna och använder specifika och specialiserade termer när de pratar om innehållet i sina aktiviteter (de framstår som roade när jag inte förstår ord som *longerlina*, *ensilage*, *skins* eller *case opening*) använder de inga särskilda termer för att beskriva det egna kunnandet. Inte heller vardagsspråkets vokabulär används. Det är som att de inte är vana vid eller inte förmår beskriva det de kan som kunskaper.

Slående är också hur vardagskunskaperna rymmer också avancerade och specialiserade kunskaper. Gardiner (2006) skriver att vardagskunskaper i förmoderna samhällen var integrerade med specialiserad kunskap och att det knappast gick att åtskilja dessa kunskapsformer. Med tiden, skriver han, har gränserna mellan vardagskunskaper och mer formaliserade och specialiserade kunskaper blivit alltmer distinkta. Med detta har också en hierarkisk åtskillnad skapats mellan de två (ibid. 2006:205f.). I empirin från Allboda går det däremot att se hur det vardagliga inbegriper avancerad och specialiserad kunskap, och att vardagsgöromål är sammanlänkade med formaliserade och specialiserade sådana. Däremot framstår de unga inte vara medvetna om sitt kunnande, och kanske kan det hänföras till vardagskunskapens underordnade position.

För de unga framstår kunskaperna som förgivettagna och de uttalas inte ens när jag uttryckligen försöker uppmärksamma dem. Intervjun nedan visar ett sådant tillfälle, vilket involverar att Alice berättar att hon håller lektioner för yngre ryttare. Ordet ridlärare använder Alice dock inte, och inte heller tillskriver hon den avancerade aktiviteten någon större betydelse. Snarare delges detta genom kort information insmugen i beskrivningar av de egna hästarna:

Christel: För du berättade innan, ni har två?

Alice: Vi har tre hästar.

Christel: Tre hästar, ja.

Alice: Två av dom rider jag nu så på träningar och så. Den ena, ja, det är han, lilla Shetlandspönnyn, han är ganska liten, så jag kan inte rida honom längre.

Christel: Nej

Alice: Men, jag håller lektioner med honom, för yngre ryttare, men det kan jag inte göra längre nu, för han blev sjuk.

Christel: Nej!

Alice: Han fick cancer och tumörer. Men han, han är opererad nu, så han kommer att bli bra igen, men.

Christel: Han gör det, vad skönt. Oj, var fick han opereras då?

Alice: Vid skapet alltså.

(intervju Alice)

I utdraget ovan påtalar Alice endast i förbifarten att hon ger lektioner till andra ryttare. I stället fokuserar hon på att berätta om hästarna, hur stora de är, vad de gör och om hästen som har opererats, "han får stå inne i boxen, så han är lite ledsen för det". Det går att se att Alice kunnande också inbegriper omsorg, etik och relationella kunskaper i förhållande till djuren. Vidare använder hon specifika hästtermer för att beskriva var han opererats, "vid skapet", alltså omkring könet, men hon använder inte ordet ridlärare, vilket man annars tänker hade varit passande för att beskriva det hon gör. Jag säger därför "jaha, du är också liksom, du jobbar som ridlärare, kan man säga". Alice säger ja. Sen skrattar hon. Sen säger hon inget mer. Jag säger igen, frågande, "är det så?" Hon svarar: "Ja, jag håller lektioner." Alice svarar villigt men hon gör ingen ansats att utveckla vidare. Genom skildringar framträder hur de unga använder sig av en mängd kunskaper, ibland högst specialiserade, i de aktiviteter de ägnar sig åt. Samtidigt tycks de unga ta kunskaperna för givet och aktiviteter som omtalas framställs som enkla och triviala.

Inbäddade i aktivitet

Ytterligare något som tycks bidra till vardagskunskaperna osynlighet är att de "göms" tätt inbäddade i vardaglig aktivitet. Kunskaper som används i vardagslivet är pragmatiska. De är en del av vardagliga aktiviteter och är underordnade dem på så sätt

att utförandet av aktiviteter är poängen i sig (Gardiner 2006:205). I en intervju med Lynn framträder kunskapernas inbäddning i aktivitet. Lynn berättar att hon och Ebba var ute på en cykeltur till en närliggande by häromdagen. Jag frågar hur det var på cykelturen till byn, vilket leder Lynn till att berätta att de gjorde några stopp på vägen för att fotografera. I berättelsen om cykelturen går att se hur kunskaper är integrerade i de ungas vardagliga göranden.

Christel: [...] Men jaha, hur var det att cykla dit då?

Lynn: Det var kul. Vi stannade några gånger, för både jag och Ebba älskar att så där ta foton och så. Så vi stannade till och gjorde det och så. Och det gör vi också på helgerna. Ibland så bestämmer vi att vi ska träffas där och där, så ska vi gå liksom så där och ta foton och så.

Christel: Mm. Vad brukar det vara för nånting, tycker ni om nåt särskilt att fotografera?

Lynn: Natur. Jag har väldigt många fina foton på så där blommor och så.

Christel: Mm

Lynn: Jag kan visa dig några!

Christel: Ja, gärna. Fotar ni med telefonerna?

Lynn: Ja. Jag har en jättebra kamera.

Christel: I telefonen?

Lynn: Ja, den är tio eller femton pixlar, så den är väldigt bra [---]

Lynn tar upp sin telefon och visar mig de fotografier som hon och Ebba har tagit.

Christel: Åhh!

Lynn: Det är väldigt många. Vissa är lite suddiga nu, för att jag har inte loggat in på internet, men ...

Christel: En lupin! [...] Är det körsbärsträd?

Lynn: Ja.

Christel: Jättefina.

Lynn: Dom hade precis blommat ut för några veckor sen, men nu är dom, nu är dom inte så fina längre, för att, ja. Det var där Ebba bor, där finns det ett. Och sen så, vad heter det, vid Byahuset finns det ett också. Men dom är inte lika fina nu så har alla blad har trillat av.

(intervju Lynn)

I intervjun ovan berättar Lynn om sina och Ebbas utflykter och att de då brukar fotografera. Hon visar upp vackert komponerade fotografier som för mig framstår vara av kvalitet både estetiskt och tekniskt. Hon framhåller också själv kvaliteten på kameran som en viktig faktor för fotograferingen, så hon tycks angelägen om att det ska vara ett gott hantverk. Berättelsen som cykelutflykten är en berättelse om kunskaper som ryms i kreativitet, estetik och hantverksskicklighet i fotograferingen och samtidigt en berättelse om den platsbaserade kunskap som ryms i relationen med naturen och omgivningarna. Utifrån studier om barns vardag skriver Christensen (2003) att "children construct an emplaced knowledge of their local environment, full of personal and social meaning, build on their everyday encounters with it" (Christensen 2003:16). Genom att röra sig i och samspela med platsen tillskrivs den mening, och det skapas

kunskap som är sprungen ur konkret vardaglig erfarenhet och interaktion. I citatet ovan framkommer hur Lynn gör de platser i byn där det växer körsbärsträd särskilt betydelsefulla och de tillskrivs mening utifrån fotograferingen och samvaron med Ebba som äger rum. Fotona brukar de sedan lägga upp på *Instagram*, berättar Lynn för mig, och därmed sätts platserna och träden i Allboda även i kontakt med en vidare omvärld.

Också barns förmåga att "se" det tillgängliga rummet och använda eller omskapa det utifrån sina egna intressen bör förstås som en viktig och rumslig kompetens (van der Burgt & Cele 2014). "Att 'se' klättermöjligheter, stimulerande platser och hemliga prång är således en tydlig kompetens utifrån barnens perspektiv, en kompetens som baseras på erfarenhet och tillgång till stadsrummet" (ibid. 2014:42). I citaten ovan framkommer att Lynn och Ebba har en tydlig bild av vad de vill fotografera, och de känner till föremål i naturen och platser i byn som lämpar sig för denna aktivitet. En lupin vid väggkanten kan lätt skyndas förbi av många, men att se dess potential och använda den för sådant som upplevs meningsfullt och lustfyllt är i sig en färdighet. De integrerar vant det fysiska rummet med det virtuella, genom att sätta lupinerna i Allboda i kontakt med *Instagrams* virtuella rum. Också den förmågan kommer från erfarenhet och är beroende av ungas möjligheter att uppleva, utforska och ta del av rummet. Liknande processer skildrades i kapitlet skapa och bemästra osäkra situationer, där de ungas förmåga att se potentiell osäkerhet diskuterades. Van der Burgt och Cele (2014) pekar vidare på att förmågan att "se" rummets potential sällan synliggörs som kunskap.

Också i utdraget nedan där Casper skildrar en vanlig dag för mig ligger kunskaper inbäddade i vardagliga aktiviteter. Utförande av aktiviteten står i centrum, inte kunskaperna (jfr Gardiner 2006). På ämnet "min dagsrutin" berättar han:

Casper: Jag går upp från sängen, sen tar jag två rostbröd, en sån Skogaholmslimpa och ett glas mjölk, sätter mig vid bordet och sitter där typ tjugo minuter och kollar på Youtube och äter.

Christel: Vad på Youtube för nånting?

Casper: Ja, jag brukar kolla på dom, Jocke och Jonna heter dom. Sen så ibland så kollar jag på fåglar. Och sen så tar jag på mig jackan och skorna och går ut. Sen så öppnar jag för hönsen, dom har en sån där lucka. Eller annars *nu* när jag är hemma får dom gå ut fritt på gården, men inte fasanerna, för dom rymmer. Dom känner sig inte hemma riktigt än. Och ja, och sen så öppnar jag för dem och håller på med dom och fixar vatten så mockar lite, eller nåt sånt och ger dom lite ny mat. Och sen så nu är det också *mer* med fasanerna, jag har ingen riktig dagsrutin med dem. Så, sen så går jag runt och kollar lite så, och kollar på dom vad dom gör och tar upp ruvankan så hon får bada lite och sen så tar jag ut ankungarna i hönsgården, och sen så släpper jag ut dom andra ankungarna och sen så kanske jag går in och hämtar min mobil så jag inte ska glömma den. Så brukar jag vara där inne lite och så, kollar. Jag har mycket växter också som jag har planterat, sådär potatis och sånt. Vattna dom lite. Sen så går jag ut *igen* och kollar vad dom andra gör. Sen så ja, jag brukar mest vara ute vid hönsen. Och så är jag där och plockar lite ägg, och

sen så, ja. Och sen på kvällen, när det har blivit kväll så tar jag in alla hönsen. Ankorna brukar sova ute, eller dom får inte det, men jag måste jaga in dom, hönsen går in själva. Och sen så stänger jag för dom, säger godnatt. Och så tar jag in ankorna och ankungarna. Om det blåser och sånt, så kan jag inte ta ut ankungarna, för då blåser dom iväg. Och sen så går jag in, jag tvättar alltid händerna efter jag varit i hönsgården, innan jag äter och allt sånt också. Eller alltså jag tvättar händerna innan jag går in och äter. Och sen så brukar vi kolla på en serie som heter *Prison Break* som vi kollar på Netflix, [---] jag, pappa och hans tjej Lena. Och sen går vi och lägger oss, alltid klockan tio typ. Det är då vi brukar gå och lägga oss.

(intervju Casper och Jack)

I Caspers berättelse ovan nämns inte kunskap och färdigheter, men det kan utläsas att en betydande kompetens krävs för att sköta de fjäderfå som han har hemma på gården. I förbifarten nämner han att fasanerna rymmer för att de inte känner sig särskilt hemma ännu, att ankorna och hönsen måste sova inomhus (för att inte tas av andra djur) men att ankorna behöver jagas in medan hönsen går in själva. Dessa uttalanden rymmer kunskande som inbegriper etik och omsorg om djuren, *phronesis*. Han nämner vidare att ankungarna inte kan vara ute om det blåser eftersom de då blåser iväg, att ruvankan behöver bada och att det är lite extra mycket att göra med fasanerna just nu eftersom han inte har någon ordentlig dagsrutin med dem. Han nämner också att han tvättar händerna efteråt och det går att förstå att han vet vikten av detta. Casper gör också en del beskrivningar som att han ”går runt och kollar lite så [i allmänhet]” och ”kollar vad dom [ankorna och hönsen] gör [i synnerhet]”. Han beskriver alltså en bedömning och kontroll av omgivningarna i allmänhet samt också riktad i förhållande till fjäderfåna specifikt, även om han inte uttrycker det tydligt genom ord. Han säger också att han ”håller på” med fjäderfåna, vilket jag utifrån intervjun i sin helhet tolkar som daglig omsorg och omvårdnad, ge rätt sorts föda, ta hand om dem och i allmänhet se till att de har det bra. Kort och gott framträder implicit en mängd kunskaper inbäddade i hans ”dagsrutin”.

Frånvarande i skildringar av skolan

I Caspers berättelse ovan är skolan utelämnad. Han inleder berättelsen med att berätta vad han gör när han vaknar och går upp och fortsätter sedan med att säga ”och sen på kvällen ...”. Han nämner inte alls skoldagen och tiden mellan morgon och kväll, trots att han skildrar sin dagsrutin, en vanlig dag. Denna åtskillnad mellan skoldagen och övrig vardaglig tid samt vardagskunskaper och skolkunskaper återkommer i de ungas skildringar.

Skolan är en vardaglig plats som starkt förknippas med kunskaper och lärande, men i de ungas skildringar av skoldagarna är deras vardagskunskaper i mångt och mycket frånvarande. De unga tycks inte se någon närmare koppling mellan de kunskaper som

används i vardagliga aktiviteter och kunskaper som de behandlas i skolmiljön. Detta trots att grundskolans läroplan säger att undervisningen ska balansera och integrera kunskaper i olika former, att läroplanen nämner många skilda kunskapsmål som elever ska nå under skolgången (Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr 11) 2019:8, 11f.) samt då skoldagarna inbegriper också moment där kunskaper används i praktisk aktivitet (exempelvis i ämnen som hemkunskap, idrott, teknik eller slöjd). De unga tycks inte förstå vardagskunskaper som kunskaper, eller som kunskaper som är relevanta i skolsammanhang.

I förhållande till att få sina kunskaper sedda och erkända kan detta tänkas mindre avgörande för de elever som behärskar kunskaper som de hanteras i skolan. Lilly, exempelvis, arbetade alltid koncentrerat på lektionerna när jag såg henne. Hon pratade varmt om skoldagarna och när vi diskuterade lektionerna konstaterade hon: "[J]ag har inga problem. Jag har bra betyg", och tillade att matematik är "jättelätt". Jag kunde se hur vissa grupper av elever jobbade tyst och intensivt i klassrummen. När jag klev in i det rum där Benjamin, Edith, Sally och Tilde satt slogs jag ofta av den koncentrerade atmosfär som rådde. Eleverna satt djupt försjunkna i skolarbete och de tycktes trivas med de sysslor de tilldelades. Sally, exempelvis, skriver "spanska" långt in i sin aktivitetscirkel och förklarar kort och gott för mig "jag gillar spanska". Att ta sig an vissa skoluppgifter är för vissa elever ett sätt att göra förhöjd vardaglighet. Att skriva en novell på svensklektionen kan vara ett lustfyllt tillfälle att bemästra en osäker situation.

Svårare är det för de elever som har både breda och djupa vardagskunskaper, men som inte ser sig kunniga inom områden som de uppfattar att skolan värdesätter. I fältanteckningen nedan ger Jack uttryck för känslan att inte vara kompetent i förhållande till den kunskap som han ser efterfrågas i skolan:

Jag, Karin [lärare] och Jack städar efter kakkaket på hemkunskapen och småpratar lite med varandra. "Jack, vad skulle du vilja läsa för någonting efter gymnasiet om du gick på universitetet?" frågar Karin plötsligt. Jack vänder sig om och tittar frågande på Karin. "På universitetet?" säger han frågande. Han fortsätter: "Jag skulle säkert bli utkastad därifrån, jag som är så dålig." "Mina öron blöder när du säger sådant", kommenterar Karin. Jack säger inget om kommentaren utan fortsätter och säger att han skulle nog vilja göra något med bilar. Jag frågar om han menar köra eller bygga. "Bygga bilar skulle vara häftigt, på Volvo." Vi pratar lite om det. Jack säger till mig att det är bra ställe att jobba på Volvo.
(fältanteckning skola)

Det var två vitt skilda saker att höra Jack prata om skolan respektive fritt valda delar ur vardagen. Då han talade om skolan var han fåordig, oengagerad och lät dyster. I annat fall gäller det motsatta. Under intervjuer uppfattade jag honom som kompetent, kreativ, intresserad och nyfiken. Under lektioner hörde jag honom i stället kritisera sig själv och påpeka sina tillkortakommanden. Faktum är att kontrasterna mellan de unga

i skolmiljö respektive hur de förhöll sig till övrig tid var en av de allra första sakerna som jag noterade i det empiriska materialet eftersom de är så påfallande.

Också Ebba framstod som pigg och glad när hon fritt fick berätta om sin vardag, men tyst och tyngd under skoldagen. I en intervju med Ebba och Wilma bad jag Ebba berätta lite om hur det är att gå i skolan i Allboda. Ebba drar lite på svaret. Det är tyst ett tag. Sedan drar hon efter andan och säger lite uppgivet men med ett leende: ”Ja, vad ska jag säga?” Wilma fnissar. Vi tittar på Ebba. Hon säger ”eh”. Sedan flera sekunders tystnad innan hon kort konstaterar att ”ja, skolan är tråkig”. Vi skrattar i mun på varandra. Som i ett försök att balansera detta säger Ebba: ”Men det är ändå bra att gå i skolan. Och ...” Det tar stopp och blir tyst igen. Nya skrattsalvor. Hon säger: ”Jag kommer inte på mer.” Detta var ungefär vad Ebba hade att säga om skolan, att den ”är tråkig”. Men bortsett från när skolan kom på tal, så pratade Ebba en hel del under vår intervju och ofta med glädje och inlevelse. Det var en annorlunda upplevelse för mig. Under mina observationer i skolan satt Ebba annars stilla vid sin bänk knäpp tyst. Lektion ut och lektion in. Kroppen orörlig, ansiktet uttrycksöst, ögonen tomma, praktiskt taget oavsett vad som hände där framme vid tavlan. Det var lätt att bli bekymrad över Ebbas tysthet och livlösa stillhet i klassrummet och jag blev inte förvånad när hon och Wilma berättade att de tyckte skolan i allmänhet var tråkig. Jag frågade dem hur de gör för att stå ut i tråkigheten:

Ebba: Tänker på nåt kul. Vad man ska göra efter skolan så går det snabbare, typ. Om jag inte har nånting roligt att göra så tänker jag oftast ut nånting roligt att göra.

Christel: Ja

Ebba: Typ så att vara med nån, eller att bara göra nånting hemma. [---]

Wilma: Man tänker på rasterna. För då får man vara med alla klasserna. Och jag har en kompis i fyran så då ses vi inte på lektionerna, utan vi ses ju bara på rasterna.

(intervju Ebba och Wilma)

Ebbas ord gjorde hennes svårtolkade uttryck och tysthet i klassrummet mer begriplig för mig. Jag blev själv förvånad och känslomässigt tagen av intervjun med Ebba och Wilma, eftersom Ebba pratade ganska mycket (utom när skolan kom på tal). Jag hade aldrig tidigare hört henne vare sig inleda ett samtal eller formulera hela meningar, och det kändes speciellt att få se en livfullhet och glimtar av glädje som jag inte sett skymten av under skoldagen, enstaka raster till undantag. Samma dag som jag hade intervjuat Ebba och Wilma kom hennes lärare fram till mig. Vi pratade om ditt och datt och så säger läraren försiktigt till mig: ”Får jag fråga, pratade Ebba mycket?” Jag hade under fältarbetet gjort klart för alla inblandade att jag inte pratar med någon om intervjuerna. Trots att både läraren och jag visste att hon egentligen inte skulle fråga mig om intervjuerna, och trots att vi båda visste att jag egentligen inte skulle svara, så förstod jag direkt varför hon frågade och jag sympatiserade med hennes fråga. Jag kände också själv en stark önskan att få presentera en alternativ bild av Ebba. Så jag sa kort att Ebba pratade och att hon hade mycket att säga. I vissa personers skildringar av skolan, som i

Ebba och Wilmas, framträder skolan som främmande, svårbegriplig och tråkig. Den framställs som ett hinder för övriga livet, som något som kommer i vägen för allt det andra de vill ägna sig åt. Personerna verkar inte heller se att det i skolan finns plats för de aktiviteter de håller för meningsfulla och ägnar sig åt till vardags. Indirekt ser de därmed att det inte heller finns plats för de kunskaper som de besitter och använder sig av.

Samtidigt finns under skoldagen raster och andra oreglerade tillfällen där de ungas kunskaper och intressen får lov att ta plats, vilket också Wilma ger uttryck för i utdraget ovan. Vid dessa tillfällen har de unga möjlighet att tillsammans skapa egna små utrymmen, tillfälliga situationer, där de själva bestämmer vad som är relevant och intressant kunskap. I nedanstående fältanteckning dröjer jag och några elever oss kvar i klassrummet på rasten:

På Caspers bänk ligger fem skallar, skelett av djurhuvuden. Tre skallar med horn. Två skallar utan. Jack, Elliot och jag granskar dem. Jag frågar varför en skalle är så blank. Casper klargör att han målat den eftersom den såg lite läskig ut. "Är inte denna läskig då? Elliot lyfter upp ett vitt huvud och håller upp det framför sig för att se på det. "Den har jag ju kokat, så att bakterierna försvinner." Caspers röst låter självklar. [---] Jack går åter fram till bänken. Han lyfter upp en av djurskallarna och känner på den. När han vänder sig till mig förklarar han att skallen han har i sin hand är av en kronhjortskalv. "Den blev knappt tre år." Han kan se det utifrån hornen, säger han. Helt säker är han inte, men han tror att det är så, ett horn för varje år. "När den är fullvuxen är den så här stor." Han sträcker armarna rakt ut från kroppen och mättar över en meter mellan dem. (fältanteckning skola)

Några veckor senare följs händelsen upp. Efter lektionens slut pratar Casper med mig. Han anförtror mig det faktum att Magnus har tagit med en koklöv till skolan.

Casper tittar mig i ögonen. Med dramatisk röst deklarerar han att koklöven luktar "jätteilla". Magnus har inte behandlat den på något sätt. Casper säger att man måste koka den och hälla i salt. Jag frågar varför Magnus har den i skolan. "Han tog med den till mig. Han vet att jag gillar sånt." Vi står kvar och pratar lite om koklöven och jag frågar hur den kan ha kommit till skogen. Casper säger att kon antagligen har blivit slaktad. Den kan ha blivit dumpad där i skogen. Jag undrar om man får det. Casper säger att det får man inte. Han säger att det finns också en möjlighet att de som slaktat kon har kastat delarna på komposten och att ett vilt djur har tagit den och dragit med sig den in i skogen. Vi begrundar detta faktum en stund. Vill jag så se koklöven, undrar Casper? Det vill jag gärna. Vi går ut ur klassrummet. Casper går fram till en röd jacka som hänger på en av klädkrokarna som sitter på rad på väggen utanför klassrummet. Han öppnar jackfickan och tar fram en brunsvart klump som jag gissar måste vara koklöven. Jag har svårt att avgöra vad det är, den ser skrumpen och torr ut. Jag håller instinktivt för näsan. Casper ropar högt att den luktar jätteilla. Vi lutar oss fram, tittar ner över klöven. Jag säger att det är lite läskigt att den ligger sådär rakt ner i fickan, att man borde ha den i

en plastpåse eller nåt. ”Det är inte min jacka, det är Magnus”, säger Casper. Han skrattar till. Skakar lite på huvudet. Jag pekar på en del av klöven: ”Är det den delen den trampar på.” Då hör jag en röst bakom mig som säger högt: ”Det är hälen.” Jag tittar upp och ser att det är Charlie som kommer gående mot oss i korridoren. Jag blir lite förbryllad. Det är första gången jag hör honom tala utan att först ha blivit tilltalad. Jag har dessutom inte alls förknippat honom med något intresse för eller kunskap om koklövar. ”Den är verkad”, säger Casper och syftar på hälen. Jag frågar vad det betyder. ”Den är klippt”, svarar Charlie. ”Som när man klipper naglarna”, tillägger Casper.
(fältanteckning skola)

Vad som inte syns i fältanteckningen är det intryck som eleverna vanligtvis gör under skoldagen. Charlie framför allt satt under hela mitt fältarbete praktiskt taget orörlig vid sin bänk, tyst, ensam och till synes tyngd. Jag kunde förstå på kommentarer som då och då hördes i klassrummet att hans orörlighet och tysthet uppfattades som ointresse och oföretagsamhet. Att han i ovanstående situation över huvud taget pratade samt att han ville dela med sig av sin kunskap framstod som spektakulärt. Jack, som i ett citat i avsnittet ovan beskrivit sig själv som ”så dålig” att han skulle bli utkastad från universitetet, var i denna situation både engagerad och kunnig och mån om att dela med sig av kunskap om hur man bedömer ålder på en kronhjortskalv. I den situationen kunde de unga själva definiera vad som är relevant att veta.

För att synliggöra och förstå kunskaper i ett bredare perspektiv behöver fler miljöer än skolan och det formella skolsystemet uppmärksammas. Skolan har traditionellt varit den plats som fokuserats då barndomsgeografer studerar barn och ungas lärande och kunskaper (Holloway m.fl. 2010). Men, menar Holloway med kollegor, ”we must also pay greater attention to the home, pre-school provision, neighbourhood spaces and after-school care, as well as thinking more deeply about the ways in which people learn in subsistence agriculture, family businesses, paid work and so on” (Holloway m.fl. 2010:595). Genom att undersöka kunskaper och lärande, både som de gestaltar sig i och utanför skolmiljö, framträder en bredare och mer omfattande bild av barn och ungas kunskaper. Lärande äger rum också utanför det formella skolsystemets lektioner, vilket empirin från Allboda visar prov på. I nästa avsnitt diskuterar jag kunskapsanvändning och lärande i de ungas vardagsliv och vardagliga aktiviteter.

Vardagslivets lärande

Utifrån ungas skildringar kan lärande i skolan ses som en speciell sorts aktivitet, på så sätt att den inte sammanblandas med andra vardagliga aktiviteter. Den äger rum i skolan, i ett sammanhang som är rumsligt och temporalt åtskilt den övriga vardagen. Det lärande som sker i relation till deras vardagliga aktiviteter utanför skolan tycks däremot vara en mer rörlig och gränslös verksamhet. Termen lärande ska här förstås i

bredare bemärkelse, och lärande sker framförallt genom att utföra aktiviteter. Jean Lave (2009) menar att kunskaper utvecklas och förändras i praktisk handling. Ur det perspektivet kan lärande förstås också som praktisk och vardaglig aktivitet och inte enbart som en specifik och isolerad kognitiv process avskild från övriga tillvaron. Lave (2009) skriver: "It is difficult, when looking closely at everyday activity, to avoid the conclusion that learning is ubiquitous in ongoing activity, though often unrecognized as such" (ibid. 2009:201). Genom att delta i aktivitet utvecklas och förändras kunskaper och utförande av aktivitet inbegriper alltså lärande, menar hon. Det bygger på kontakt med ting och material och faktiskt utförande av aktiviteter, och lärandet blir meningsfullt genom aktiviteter som utförs i sitt sammanhang. Lärande är på så sätt beroende av det sammanhang det äger rum i och det görs genom samspel med omgivningarna, *in context*, snarare än *out of context*. Lärande äger ständigt rum även om det inte alltid erkänns som lärande.

Cirkulera och integrera kunskaper

Caspers arbete med ankorna och hönsen kan förstås som lärande genom praktisk aktivitet och hans arbete rymmer många kunskaper. Citatet nedan inleds med att han beskriver hur djuren får mat i de fall han inte sover hemma, och han övergår sedan till att prata om annat som rör dem.

Casper: Så jag har en sån där foderautomat, så jag håller på mat så liksom man behöver inte mata dom varje dag. Typ en gång i veckan, så har dom mat hela tiden, och så har dom vatten hela tiden. Så det enda hon [mamma] behöver göra [när jag inte är hemma] är att stänga luckan på kvällen, och räkna dom, hur många där är.

Christel: Ja, okej.

Casper: Så, ja så att inte räven eller nåt sånt kan komma in. Men om sommaren får dom ju gå fritt på gården. Men nu får dom inte det, för det är nåt som kallas för fågelinfluensan, som är, det kallas för skyddsnivå två, så det är många fåglar som hittats döda och sånt [...] Så det är därför jag inte har dom ute och så, dom får bara vara i inhägnaden nu. Jag gillar det inte så mycket, men ...

Jag frågar honom hur han vet att det är skyddsnivå två och han förklarar att han tittar på SVA:s hemsida, Statens veterinärmedicinska anstalt:

Christel: Men hur vet du att det är skyddsnivå två?

Casper: För att det är folk som skriver ut det, och det är sådär, det kallas för SVA. Sådana som, man skickar in djur och så där, alltså om ett djur dött så öppnar dom upp och kollar vad som har hänt. Om dom fått cancer eller så. Och så har dom då hittat att det är fågelinfluensa. Det var typ så för hundra år sen. Men det har kommit tillbaka nu. Men jag hoppas att det är borta till sommaren i alla fall, så man kan ha dom ute.

(intervju Casper)

Casper vet en hel del om daglig skötsel, men också specifika ämnen, som fågelinfluensan, skydds nivå två, och Statens veterinärmedicinska anstalt. Kunskapen om dem är direkt kopplad till vardagligt utförande av arbete snarare än till specifika lärotillfällen utanför aktiviteternas kontext. Casper beskriver att han tar del av information på SVA:s hemsida för att löpande hålla sig uppdaterad om läget för fjäderfå och andra djur, så att han kan ta hand om de egna djuren på bästa sätt. I studiens empiri går att se hur teoretisk och abstrakt kunskap (exempelvis fakta och generell kunskap om fågelinfluensan) vävs samman med praktiskt utförande och färdigheter (exempelvis konkret hantering av fjäderfån under influensaperioden) när de unga hanterar vardagliga situationer. Casper inhämtar information och tolkar den i ljuset av situationerna hemma på gården. Den information han använder blir på så sätt meningsfull i relation till konkret vardaglig aktivitet, och den är tätt sammankopplad med den.

Att lärande sker genom vardaglig aktivitet innebär alltså inte att det sker enbart genom nära och praktiskt handhavande med djur och annat. För att få veta det de behöver, söker sig de unga utanför de konkreta situationer de hanterar, och de integrerar kunskap från olika sammanhang i det praktiska utförandet. I intervjuцитatet nedan frågar jag Casper hur han lärt sig allt som har med hönsen att göra. Han förklarar att han har ”läst på rätt mycket”:

Christel: Men du, hur har du lärt dig allt det här då?

Casper: Alltså, jag har läst på rätt mycket, och sen har jag, jag har läst faktaböcker, läst på internet, och sen är jag med i grupper på Facebook och.

Christel: Ja, okay. Vad är det för grupper på Facebook, hur funkar dom?

Casper: Alltså det är typ, dom bjuder in en i en grupp om man har höns, eller ancor eller nåt sånt. Och så finns det då en grupp som heter ”Vi som har höns” och ”Fjäderfå i Sverige” [---] Ja, det är två grupper som jag är med i. Så är alltså, bara dom som är med i gruppen kan vara med. Där är nåt sånt sjuttontusen medlemmar eller nåt sånt. Och ja, det är över hela Sverige bara. Och så lägger dom då ut foton och sånt, och så typ om en höna är sjuk så lägger dom ut eller filmar den, vad som har hänt med den, och så svarar då, så där. Så lär man sig så. Man kollar kommentarerna, hur dom har, vad dom har skrivit, så lär man sig av dom.

(intervju Casper)

På biblioteket i byn lånar Casper faktaböcker som han läser. Han läser också på internet och är med i olika grupper på Facebook. Där läser han andras kommentarer och information och ställer själv frågor när han behöver det. Genom faktatexter och information på internet samt genom kontakt med andra personer tar Casper aktivt del av ny och relevant information. Lärandet sker alltså i ett vidare sammanhang, i relation med andra människor och med hjälp av text och bild.

Lärande sker och får betydelse i relation till en specifik aktivitet, men det är inte begränsat till situationer då aktiviteten konkret utförs. Det är en rörlig process där de

unga utvidgar sitt kunnande och rör sig mellan olika sammanhang för att ta del av sådant de behöver veta. De tar en aktiv roll som kunskapsaktörer och de är delaktiga i att cirkulera kunskaper. ”[K]nowledge circulates – among actors and across national, cultural, institutional, disciplinary, political, and social borders” (Lässig 2016:43). Genom cirkulation förändras både kunskaper om kunskapsaktörer (Lässig 2016; Östling & Larsson Heidenblad 2017). Studiens empiri visar hur de unga genom sina aktiviteter cirkulerar kunskaper mellan exempelvis skola, tv-program, vänner och familj. Genom kontakt med olika personer och platser är de unga en del av kunskapernas rörelse. De är aktörer i cirkulationsprocesser. Vidare använder de och anpassar kunskaperna till sina specifika förutsättningar. Kunskaperna omformas (jfr Lässig 2016) för att användas vid genomförandet av specifika konkreta aktiviteter. Casper exempelvis lånar faktaböcker på skolbiblioteket och läser, och han använder kunskapen därifrån tillsammans med det han lär sig i samtal med människor på Facebook eller information från SVA:s hemsida. En rörlig och organisk process framträder där de unga är aktiva medskapare av kunskap. Kunskapen grundas och görs relevant i relation till den praktiska erfarenheten, men de rör sig i vidare sammanhang än så.

Youtube: titta på när andra gör

Kunskaps-cirkulation är ofta beroende av olika hjälpmedel eller verktyg (Lässig 2016:47). Något som återkommer som särskilt betydelsefullt för de ungas kunskaps-cirkulation är Youtube. I så gott som samtliga intervjuer med unga nämns Youtubers och Youtubekanaler. Det finns några enstaka stora Youtubers som näst intill alla följer och i föregående kapitel skildrades hur informanterna tittar på Youtubers vardag och därmed orienterar sig i omvärlden och lär sig om relationer. Där handlar det om lärande om mänskliga relationer, vardagen och omvärlden. De unga tittar också på videor kopplade till specifika intressen där framför allt produktiv kunskap framträder. Jack berättar att han tittar på Youtubefilmer för att lära sig om olika crossmotorcyklar. Under en intervju berättar han om en specifik cross som han precis köpt via Blocket och han är nöjd över sitt köp. Jag ber honom berätta om när han köpte den. Jack förklarar att hans pappa körde honom till säljaren: ”Så hittade vi huset till slut där, rött hus. Så stod den där på baksidan. Och den var större än jag trodde. Och sen när dom starta den vrålade den så in i. Det burrade i marken.”

Jack beskriver detaljerat för mig olika för- och nackdelar med crossen han köpte. Han berättar för mig att den var billig. Han förklarar anledningen till detta, att det var en äldre modell och att den hade stått still ett tag. Han säger: ”Den hade stått i några år [...] och oljan hade fyllts upp i motorn och bensin i motorn, så den fick tömmas. Hela filtret fick bytas. Ja, och sen, men den är i väldigt fint skick. Det är ingen rost eller nåt sånt, den är jättefin.” Jack hade tidigare berättat för mig att han själv är den enda i

familjen som är kunnig och intresserad av crossmotorcyklar. Jag frågar honom därför hur han bestämde vilken cross han skulle köpa. På Blocket finns mängder av annonser, menar jag, och hur visste han vilken som är värd att köpas. Jag frågar:

Christel: [H]ur visste du att den var bra, eller hur visste du att du ville ha *den*?

Jack: Men jag hade letat länge.

Christel: Du hade letat länge.

Jack: Jag visste vad som var bra.

Christel: Jaha, jaha. Men du, berätta mer om det, jag blev nyfiken, hur visste du vad som var bra?

Jack: Jag hade kollat på Youtube också. När jag hittat typ en cross [på Blocket] så sökte jag upp den på Youtube. Ja, och kolla och så, ja.

(intervju Jack)

Jack berättar sedan om sitt tillvägagångssätt. Han letar upp en cross på Blocket som verkar bra. Efter det söker han på samma märke på Youtube och tittar på olika videor där personer visar upp den aktuella crossmodellen, diskuterar den och kör med den. På detta sätt får han kunskap om den specifika modell han är intresserad av, menar han. Genom att titta på olika videor lär han sig om olika modeller och kunde därigenom avgöra vilken modell han skulle köpa och även bedöma kvaliteten på det aktuella exemplar som låg ute till försäljning på Blocket.

Också Ellen beskriver att hon tagit hjälp av Youtube för att lära sig saker. Under en intervju berättar hon att hon har lärt sig konståkning. Jag blir förvånad eftersom det inte finns några konståkningsklubbar i Allboda med omnejd. Jag frågar Ellen var man kan åka konståkning och hon berättar att hon åker till en stad ett par mil bort, där det finns en ishall. Dock deltar hon inte i någon klubb eller organiserad undervisning där. I stället, förklarar hon, lär hon sig på egen hand med hjälp av Youtube.

Ellen: Så lärde jag mig själv med hjälp av Youtube.

Christel: Du kollar på Youtubeklipp, eller såna här liksom instruktionsvideor?

Ellen: Ja. [...] Jag ramlade jättemånga gånger men ...

Christel: Det kan jag tänka mig. Har du slagit dig?

Ellen: Alltså jag fick ju jättemånga blåmärken men jag gjorde ju inte illa mig.

Christel: Men det låter väldigt beslutsamt. Åker du till Lagerstad, och så lär du dig konståkning?

Ellen: Mm, det gjorde jag under hela jullovet [---] Jag köpte ett sånt där säsongskort och sen var jag där bara, ”mm nu ska jag lära mig konståkning”. Så, ja, blev det lite konståkning!

Christel: Var det för arbetade pengar, säsongskortet?

Ellen: Ja, det var inte så dyrt heller.

Christel: Okej

Ellen. Och, ja, sen slutade jag för dom stängde. Och sen var det också någon som frågade mig om jag ville vara med i deras klubb. Dom tyckte jag var tillräckligt bra men så sa dom också hur mycket det kostar och jag, nej, det har jag inte råd till.
(intervju Ellen)

Ellen beskriver ovan att hon lär sig åka konståkning med hjälp av Youtube. Jacks och Ellens sätt att använda Youtube liknar hur andra informanter berättar att de lär sig dataspel, lägga make-up eller ordna med vårbruket. De unga tittar på Youtubevideor där andra personer utövar aktiviteten i fråga och lär sig genom att titta på och göra som personerna i videofilmerna. Det kan också handla om små vardagliga och enkla tips som förmedlas via Youtube, som Sara nedan beskriver.

Christel: Mm. Vad kollar du på, på Youtube, har du några som du följer?

Sara: Ja, Jocke och Jonna följer jag, och Therese Lindgren också. Och sen så är det en hästkanal. [---]

Christel: Mm. Har du, är det nån av dom som är din favorit, eller?

Sara: Ja, jag tycker ju bäst om hästkanalen [...]

Christel: Vad är det som är bäst med den?

Sara: Ja, att dom är, jag tycker dom är roliga. Och sen så är det ju att det är om hästar. Så, dom pratar ju om hästar, så kanske dom ger en nåt tips om när man borstar, eller. Det var en gång, så typ var det ett tips att man skulle borsta svansen i olika delar. Så provade jag det och det funkade mycket bättre.

(intervju Sara)

Oavsett om det handlar om att lära sig konståkning från grunden, eller om små enkla tips kring ett ämne som man redan vet mycket om, tycks Youtube vara ett viktigt rum för kunskap för de unga.

I ovanstående fall handlar det om vardagskunskaper som ligger inbäddade i en aktivitet och som visas upp med ljud och bild. Sådana praktiska kunskaper har historiskt varit osynliggjorda. Eftersom de sällan kläs i ord har de inte heller blivit dokumenterade i lika hög utsträckning som andra kunskaper (Burke 2016:39). De ungas lärande på Youtube eller andra plattformar inbegriper en process där kunskaper för att utföra en aktivitet dokumenteras och görs tillgänglig för andra. Historiskt har sådana processer skett via nedtecknande i böcker, där exempelvis hantverksfärdigheter har omvandlats till ord (ibid. 2016:39). I dag används också plattformar som Youtube där handlingskunskaper inte behöver omvandlas till ord på papper utan i stället kan förmedlas som kroppsliga praktiker, via rörlig bild, oftast i kombination med att utföraren berättar vad den gör och varför.

Ibland beskrivs praktiska kunskaper som något ordlösa och tysta (ibid. 2016: 38), men Youtubefilmerna visar hur verbal och kroppslig kommunikation kombineras. Samtidigt som en konkret praktisk aktivitet filmas, förklarar också den som gör aktiviteten vad som görs och varför. I en studie om lärlingar och lärande inom finsnickeri beskriver

Marchand (2010) hur praktiska kunskaper inte bör ses som något helt och hållet tyst. Finsnickeriinstruktörerna använde både verbal och praktisk kommunikation, och lärlingar och instruktörers praktiska utförande ackompanjeras av förklaringar, tips och andra yttranden. Det kan liknas vid Youtubefilmernas möjlighet att förmedla både den verbala och kroppsliga aspekten av kunskaperna. Samtidigt som en Youtuber exempelvis sminkar sig själv och filmar hur det går till, kommenterar denna vad den gör, vilka redskap som används och de val och beslut som aktiviteten inbegriper.

Hjälpa till hemma

Ytterligare sammanhang som framträder som betydelsefulla för de ungas kunskapsutveckling är att göra saker tillsammans hemma. I intervjuerna framträder lärande under beskrivningen ”hjälpa till hemma”. Genom skildringar av vardagliga sysslor i hemmet skönjes hur de unga lär sig genom att göra saker tillsammans med föräldrar och familjemedlemmar. Här rör sig kunskaper mellan unga och familjemedlemmar. Under uttrycket ”hjälpa till hemma” kan rymmas både sysslor kopplade till den ekonomisk-produktiva sfären i familjens företag, drift och underhåll av den egna gården eller hemmet. När jag frågar Otto vad han brukar ägna vardagen åt säger han:

Otto: Ja, jag brukar hjälpa pappa mycket. Vi eldar med ved i huset, så brukar jag hjälpa han mycket med det.

Christel: Mm

Otto: Ja, och det är mycket, ja, det är rätt mycket jobb med det. Man ska både såga veden och sen ska man klyva den och stapla upp den och sånt. Ja, och så brukar jag sköta mycket med hemmet, typ mycket av vår trädgård gör jag, det mesta [---] och så har jag trädgårdsland och sånt. Och så gillar jag pumpor och, ja, så finns där potatis och lite grönsaker.

Christel: Vad då, du gillar pumpor? Att äta menar du eller?

Otto: Nej, jag odlar såna [---] Och så sköter jag det med min traktor.
(intervju Arvid och Otto)

Vidare finns exempel på deltagande i arbete utanför hemmet. Magnus säger att han ”hjälpas pappa på jobbet”. Jag frågar vad han hjälper till med:

Christel: Vad hjälper du din pappa med då?

Magnus: Ja, när han behöver hjälp typ så på kvällen. När han behöver hjälp på ett jobb och så, då åker jag med.

Christel: Ja, okej. Vad jobbar han med?

Magnus: Rörläggare.

Christel: Jaha. Håller du honom sällskap mest, eller kan du, vet du hur man gör?

Magnus: Nej, jag hjälper. Ja, jag hjälper han mest.

Christel: Med typ liksom lägga rör, eller vad är det du gör?

Magnus: Jag sätter ihop rör. Håller tätt då, med vatten, ska man hålla tätt med det och så.

Christel: Hur har du lärt dig det, hur man gör?

Magnus: Han har visat mig.

(intervju Magnus och Nils)

Att ”hjälpa till” kan ses som lärande i vardagslivet genom utförande av aktivitet. Genom att vara i ett sammanhang tillsammans med andra familjemedlemmar ges de unga möjlighet att både titta på när någon annan gör och göra på egen hand. Det är lärande i sitt sammanhang. Informanternas skildringar visar hur lek, allvar, lärande och arbete är tätt sammanvävda i vardagen. De ägnar sig åt sådant de tycker om och som är roligt, och samtidigt bidrar de till familjeföretaget eller till skötsel av hemmet. Sammanblandningen mellan arbete, lek, allvar och lärande är ett tema som återkommer i internationella studier om barns vardagsliv, och det finns också i min empiri från Allboda. Hjalmar beskriver vad han gör när han ”hjälp till hemma”:

Hjalmar: Till exempel, jag hjälper till och kör strängar på sommaren, det vill inte jag göra jättemycket för det är alltid tråkigt och så. Men sen, gör jag det så får jag pengar för det. Men sen får jag ligga och köra hackvagn. Det är roligare, då får man köra på vägen och sånt.

Christel: Ja, vad är hackvagn?

Hjalmar: Det är typ ett stort släp som är väldigt hög och lång som man drar med en liten *pick up*. Så man kör över gräset så stoppas det in i den, och sen kör man hem och tippas det på gården.

(intervju Hjalmar och Johan)

Hjalmar förklarar att han tycker det är tråkigt att ”köra strängar” på sommaren. Men om han gör det, tjänar han pengar och han kan också få köra hackvagn, något han tycker är roligare. Visst finns det situationer i studiens material där personer säger sig delta i arbete som de helst vill slippa undan, men framför allt tycks arbetet vara blandat med nöje. Det går inte enkelt att särskilja vardagslivets lek, lärande och arbete (jfr Samuelsson 2008). På detta sätt står de unga Allbodabornas beskrivningar i samklang med unga i helt andra sammanhang. Hos de femtonåriga kamelvallare i Niger som Spittler (2012:64) observerat återkommer beskrivningar av stolthet, självständighet och frihet i ungas framställningar av sina arbetsdagar. Detsamma gäller för de barn och unga i Sudan som beskrivs av Cindi Katz (2004) där lek, lärande och arbete överlappar varandra. De unga i Allboda gör sysslor som de tycker om och får betalt för (”så från mamma får jag typ fyrtio [kronor] i timmen, vanligtvis”), och genom att delta i dem utvecklar de också sitt lärande. De skildrar det hela för mig med stolthet. Samtidigt som unga globalt sett lever under vitt skilda villkor finns likheter dem emellan i sammanblandningen mellan vardagslivets lek, lärande och arbete.

Testa själv och göra misstag

Att testa och pröva sig fram utan lärare eller instruktör framstår också som betydelsefullt för de ungas kunskapsutveckling. De utför aktiviteter och en del av detta tycks vara att ibland göra misstag. Inom hantverksyrken har *trial and error* länge varit ett vanligt sätt att lära (Burke 2016:39). Också de unga i Allboda beskriver lärande som inbegriper att göra misstag. Noah och Henning bettar, det vill säga spelar olika former av hasardspel, på en sida knuten till dataspel CS:GO. En dimension av dataspelande är att införskaffa fina *skins*, virtuella skal till de virtuella vapen som används i spelet, och i stället för att köpa skins för pengar kan de förvärvas genom vinst i betting. På bettingsidor knutna till CS:GO kan man spela om olika virtuella objekt kopplade till spelet. Noah inleder berättelsen om den specifika situationen med att säga ”jag har gjort ett misstag”, och hans ödesmättade ton fylld av samtidig bedrövelse och fnissighet får både mig och Henning att skratta. Noah berättar: ”Så gick jag in på en sån bettingsida, man skulle göra roulett. Så då jag la in en grej som kostar elva dollar, sen bettar dom upp till fyrtio dollar.” Den beskrivningen är tillräcklig för att få Henning att åter skratta högt. Han vet redan hur Noahs berättelse fortsätter eftersom han var med Noah vid det aktuella tillfället. Noah och Henning avbryter varandra och faller omväxlande in i varandras tal medan de beskriver händelsen:

Noah: Sen skulle jag ...

Henning: Du bettade upp det till trettiosex dollar, så skulle ...

Noah: Ja, trettiosex dollar. Sen var det typ fyra, man kan säga, svart och då brukar det vara. Nej, det var fem svart.

Henning: Ja, det var fem svart som är, då är det jättemycket! Då är det riktigt stor chans att det blir röd då ju. Men sen la han på röd då, för då var det fem svart och då förlorar han allting.

Henning gapskrattar.

Noah: Jag la in sexton dollar eller nåt sånt.

Henning: Tjugo. Du, först la du in tio dollar.

Noah: Mm.

Henning: Först blev du av med sex dollar; så då är du nere på trettio dollar. Sen la du tio dollar och sen la du tjugo dollar, sen ...

Noah: Ja, sen la jag alltså allting, för det var typ sex svarta. Så, ja. Då förlorade jag allting.

Christel: Nej!

Henning: Jo, då var jag hemma hos honom så jag skrattade ihjäl mig!

Noah: Jag förlorade trettiosex dollar.

Christel: Åh, vad hände, grät du?

Noah: Nej. Nej jag grät inte, men jag blev jävligt sur.

Henning skrattar högt och säger:

Henning: Jo, han blev riktigt jävla sur, han bara: ”Jag har självmordstankar”, sa han sen.

Henning gapskrattar. Noah ler.

(intervju Henning och Noah)

Att något ska gå snett och att resultatet av bettingen ska bli annat än vad man initialt hoppats på är så klart en möjlig utgång. I bettingen är det förmodat en del av lockelsen i sig, det är ett sätt att bemästra osäkerhet, och även om Noah vid intervjun grämde sig över de förlorade pengarna så verkade det finnas med i beräkningen. Samtidigt med misslyckandet uttrycks glädje. Att på egen hand få lov att fritt testa framstår som viktigt, även om det resulterar i att man misslyckas, förlorar pengar och blir ”riktigt jävla sur”. En slående del i de ungas berättelser är den frihet de beskriver i förhållande till vardagen. En stor del av njutningen och lärdomarna verkar ligga i att själva få testa och klara av, eller misslyckas. Att galoppa med hästar, köra stora tunga maskiner, men också röra sig i det vidgade rummet är samtidigt ingen självklarhet för alla tolvåringar.

Också Hjalmar och Johan berättar om olika tillfällen då de gjort misstag, och också de verkar se misstagen som en del av det roliga. De berättar om ett tillfälle då de hade ställt Johans fyrhjuling på Hjalmars familjs pickup för att kunna transportera den till en tillställning där den skulle visas upp. Slangklämman lossnade under tiden vilket resulterade i att de ”fyllde hela deras bil med bensin”. Johan konstaterar under berättelsen att ”[d]in mamma blev nog lite arg, faktiskt”. Under intervjun skrattar de båda gott åt tillfället, och fortsätter med glädje att berätta om fler misstag. Hjalmar berättar nedan om en situation därhemma då han backade sönder en vägg med spannmålsvagnen.

Hjalmar: Ja, det var inte jättelänge sedan nu. Det var kanske en månad sen. Jag backade på hela porten hemma hos oss med vagnen. Det var en sån här liten bit som stack ut från vagnen. Den [spannmålsvagnen] tog hela porten och böjde sig som en banan så. [---] Jag fick ju böja tillbaka den sen, det var inte det lättaste. För om man har huset, så där nere har man ju oftast en gjuten kant in till eftersom man brukar ha gjutet där inne, så är där oftast en kant som porten ligger mot så att den inte ska blåsa iväg. Och den kanten, den backar man ju emot så att den böjdes. Då böjdes den för då är det fast där uppe och fast där nere.

Christel: Ja, exakt.

Hjalmar: Och sen på andra hållet, då går det inte, för då är den bara fast där uppe. Den är inte fast där nere. Det var rätt svårt att böja tillbaka den. [---] Jag hade kört på den när jag skulle köra ut, så att den liksom böjdes utåt. Man liksom stod där och, och så kollade man porten, så var det liksom iiiiiihhhh!

Vi skrattar och Hjalmar avslutar berättelsen med att konstatera:

Hjalmar: Inte lätt att backa med spannmålsvagnen!

Christel: Ja. Var det nån som blev arg på det då?

Hjalmar: Pappa blev rätt arg, ja.

(intervju Hjalmar och Johan)

Hjalmars berättelse ger en bild av tillfredsställelse genom frihet i utövandet, att han får testa och utforska. De unga berättar om sina misstag på ett sätt som stundtals utstrålar stolthet. Modet och friheten i att ha fått testa att göra de här många gånger

komplicerade och potentiellt farliga manövrar ter sig viktigt. En stund in i intervjun vänder Hjalmar sig plötsligt mot Johan, tittar på honom och säger med retfull röst:

Hjalmar: Du kan berätta om ditt misstag med väggen Jonne!

Johan är inte sen på att börja berätta:

Johan: Ja, jag skulle köra och skotta. Så körde jag rakt in i en vägg. *Johan skrattar och fortsätter.* Så skulle jag rätta till det själv, för jag berättade ingenting. Så jag blandade murbruk och så murade jag ihop det. Men det, men det blev snett!
(intervju Hjalmar och Johan)

Johans sneda lagning upptäcktes av föräldrarna så småningom, berättar han, men själv menar han att faran inte var stor, ”det var inget som kunde välta eller så”. Både Hjalmar och Johan, men också Noah och Henning verkar uppskatta den självständighet som de har i sina handhavanden. Att något inte går som planerat verkar snarare vara något de räknar med, än något de ser som nederlag. Lave och Wenger (1991:93) skriver att improvisation är en stor del av lärande i förhållande till praktiska färdigheter (jfr Barrett 1998 som jag diskuterar i kapitel sex) och att testa och misslyckas inbegriper lärande genom improvisation. Friheten att själv få testa sig fram och pröva nytt framstår som en stor del av njutningen. Att göra misstag verkar ingå i det hela.

Summering

I kapitlet har jag skildrat kunskaper och lärande som en genomgripande och avgörande dimension av de ungas aktiviteter och förhöjd vardaglighet. Deras vardagliga aktiviteter rymmer omfattande kunskaper och det tycks pågå ett ständigt lärande i vardagen. Emellertid framstår vardagskunskaperna som osynliga, både för unga själva och i skolan, det sammanhang som annars framför allt förknippas med kunskap och lärande. Vardagskunskaperna framstår som osynliga eftersom de är outtalade och ”gömda”, djupt inbäddade i invanda aktiviteter. Då unga berättar om skolan är vardagskunskaperna frånvarande, och det framstår som att de inte ser någon tätare koppling mellan dem och skolmiljön. I stället är andra sammanhang viktiga för deras lärande, och de unga söker och tar till sig kunskaper i en rörlig process där vardagslivets aktiviteter styr vad som är meningsfullt att veta och lära sig. Kunskaper cirkuleras genom Youtube och genom att hjälpa till hemma, bland annat. Informanterna visar att det ryms mycket lärande också i små vardagliga sammanhang, att vardagslivets kunskaper är mer omfattande än vad unga själva tycks medvetna om.

Vardagskunskaperna utvecklas när informanterna engagerar sig i roliga aktiviteter som ger vardagen mening och innehåll. Vardagskunskaper och lärande är tätt sammanvävda med aktivitet och rum. Vardagskunskaperna formas och görs meningsfulla i relation till

specifika aktiviteter och i samspel med vardagslivets personer, djur och ting. Kunskaperna är på så vis direkta, de är betydelsefulla och meningsfulla här och nu och utifrån konkreta sammanhang. De har reell och direkt koppling till de ungas vardag.

Den specifika omgivning som Allboda utgör, inklusive det vidgade rummet, är på så sätt intimt förknippad med de ungas vardagskunskaper. I det här kapitlet har jag bland annat nämnt Casper som bedriver arbete med ankor och höns. De materiella omständigheterna som möjliggör hans arbete är en aktiv del i att skapa kunskap. Hönshuset hemma på gården, fjäderfåna som bor där, redskap och verktyg som han använder är en del av aktiviteten. Dessa djur och ting är delaktiga i, till och med avgörande för, skapandet av kunskap. På så sätt står kunskap och rum i förbindelse med varandra. Samtidigt sträcker sig kunskaperna ut i rummet. Som i fallet med Casper möjliggör virtuella rörelser kontakt med personer och platser bortom Allboda, som samtidigt görs meningsfulla i relation till Allboda och aktiviteterna där. På så sätt är aktiviteter och kunskaper grundade i platsen, men inte begränsade till den. De är *place based* men inte *place bound* (Massey 2005). Kunskaperna cirkuleras, de rör sig över geografiska gränser och de unga formar och omformar kunskaper för att passa de specifika aktiviteter som de ägnar sig åt. De unga är aktiva kunskapsaktörer som bidrar till kunskapers cirkulation. I deras skildringar framträder hur kunskapsskapande på samma gång är rörligt och fast förankrat i den konkreta platsen.

10 Avslutande diskussion

I avhandlingen har jag studerat ungas vardagsliv på landsbygd genom att undersöka hur de *gör* vardag. Också intervenerares arbete, vuxna som engagerar sig i ungas vardag och arbetar för att göra den bättre, har undersökts. Ungas göranden av vardag har synliggjorts och begripliggjorts i relief mot intervenerarnas. Jag har visat hur intervenerarna skildrar och ingriper i ungas vardag med hjälp av problemdiskurser där berättelser om problem är centrala och där aktiviteter för unga görs till insatser och åtgärder. Unga själva däremot skildrar och gör vardag som *förhöjd vardaglighet*, ett begrepp som har introducerats i avhandlingen. Det analytiska ramverket kring förhöjd vardaglighet vidareutvecklar vardagsbegreppet och tjänar som analytisk lins i studien. Vidare har visats hur vardagslivet inte enbart levs i byn. Genom rörelse inbegrips både nära och avlägsna platser och både fysiska och virtuella dimensioner. Vardaglig rörelse utvidgar omgivningarna. För att benämna detta har uttrycket *vardagens vidgade rum* använts. I fyra empiriska kapitel analyseras hur de unga informanterna går till väga för att åstadkomma förhöjd vardaglighet. Det gör de genom att göra utfärder i vidgade rum, skapa och bemästra osäkra situationer samt genom sällskap och samvaro med andra och annat. Kunskaper och lärande konstateras vara en genomgripande och avgörande dimension av förhöjd vardaglighet. I detta avslutande kapitel dras slutsatser av studiens resultat.

Ett kunskapssociologiskt bidrag

Kunskapssociologi intresserar sig för vad människor ”vet” om den verklighet de lever i (Berger & Luckmann 1979). Här har studerats vad intervenerare och unga ”vet” om ungas vardagsverklighet, eller med andra ord, hur de gör vardag. Berger och Luckmann (1979) skriver att människor tar verkligheten och sin kunskap om den för given, och att kunskapssociologins uppgift är att synliggöra skilda förgivettagna verkligheter och därmed blotta mångfalden kunskaper om världen. Den här studien kan ses som ett kunskapssociologiskt bidrag som intresserar sig för skilda kunskaper om ungas vardagsliv, utifrån intervenerares respektive ungas perspektiv. *Common sense*-vetande, förgivettagna vanemässiga kunskaper om världen, står i fokus. Ett viktigt redskap i

undersökningen är etnografin med dess möjlighet att undersöka detaljer, nyanser och motsättningar i vetksaper om verkligheten.

En övergripande slutsats är att studiens intervenerare framför allt ”vet” att ungas vardag rymmer svårigheter och problem, men att unga själva ”vet” att vardagen är rolig, meningsfull och innehållsrik; den är förhöjd. Olika kunskaper om verkligheten framträder. Det ska givetvis inte tolkas som att alla intervenerare alltid framhäver problem, eller som att samtliga unga alltid fokuserar på livets goda stunder. Distinktionen är analytisk, och i praktiken finns givetvis variationer. Inte heller ska slutsatsen tolkas som att unga inte har reella problem, eller som att de problem som intervenerarna uppmärksammar inte existerar eller är av betydelse. Som bland annat forskning i socialt arbete uppmärksammar, kan barn och ungas vardag, inklusive deras ”egna” rum, innehålla både problem, exkludering och ojämlikhet (se t.ex. Andersson 2002; Harju 2008; Sixtensson 2018). Snarare synliggör analysen generella drag i professionella intervenerares respektive ungas förgivettagna kunskaper om vardagslivet.

Kunskap om verkligheten är inte bara kunskap *om* något, och skildringar är inte bara beskrivningar *av*. Vår vetksap skapar också verkligheten, utifrån en specifik förståelse. Kunskaper kan på så vis ses som förståelseramar genom vilken världen skapas (Berger & Luckmann 1979). De ”tillhandahåller ramen inom vilken allt som man ännu inte vet kommer att bli känt i framtiden” (ibid. 1979:83). Intervenerares skildringar av olika slags problem förstås här i termer av institutionaliserade – rutinmässiga och förgivettagna – förståelseramar. Analysen visar hur ramarna har verkan på vad som noteras, hur tolkningar görs, vad som skildras och hur handling formas. Den förståelse som tas för given sammanfaller med det som är möjligt att veta.

Problemskildringar skapar en specifik förståelse av verkligheten. I förhållande till unga och landsbygden producerar de snäva och ensidiga bilder där problem förstärks medan annat utelämnas. Denna förståelse av verkligheten blir till en ”objektiv” realitet mot vilken professionellt handlande riktas och formas (jfr Wickström & Kvist Lindholm 2020a; 2020b). I studien undersöks med andra ord den sociala konstruktionen av verkligheten (Berger & Luckmann 1979), i detta fall olika konstruktioner av ungas vardag, och de skildringar och handlingar som blir möjliga inom sådana verklighetskonstruktioner. De handlingar som är möjliga inom problemdiskursers verklighetskonstruktioner är väl kända inom socialt arbete, men det som blir möjligt inom den förhöjda vardaglighetens verklighetskonstruktion är mindre uppmärksammat. Det är därför av relevans att särskilt lyfta upp ungas vardagsgörande och förstå vardagslivet utifrån deras verklighetskonstruktion.

Vardagens värde

Studien undersöker sociala konstruktioner av vardagen, och ett viktigt bidrag rör därmed förståelsen av vardagslivet i sig självt och dess status. Det finns en allmän bild av att vardagen är grå och trist. Men studien visar att den också kan vara rolig, innehållsrik och meningsfull. Värdet i det invanda och alldagliga lyfts här fram. Genom studiens analys framträder rikedomerna i det enkla samt värdet av små, alldagliga, återkommande vardagliga göromål.

De vardagliga aktiviteter som omnämns återkommer i andra studier i socialt arbete i relation till utsatthet. Øverlien (2011) skriver om unga som är placerade på boende för våldsutsatta kvinnor och hur de värdesätter enkla och alldagliga göromål, exempelvis kela med katter eller vara med vänner. Hedin, Höjer och Brunnberg (2012) skildrar hur familjehemsplacerade unga ger vikt åt vardagliga aktiviteter, som att äta middag, titta på tv och spela kort. I relation till ovanstående studier är det lätt att tolka vikten av vardagen utifrån att personers egen tillvaro är särskilt svår. Men vardagens enkelheter är värdefulla också för den bredare skara unga som min studie undersöker. Genom att undersöka ungas vardag i bred bemärkelse synliggörs grundläggande värden som förenar människor under olika livsvillkor.

Att uppmärksamma vardagens värde nyanserar ofta förekommande bilder av vardagen som grå och trist. Det fungerar också som motbild till idén om att livet görs värdefullt främst genom extraordinära och spektakulära inslag, som långväga resor eller lottovinster. Motbilden kan luckra upp ideal där ”det rätta livet” eller ”livets mening” formuleras runt individuella prestationer och ett framgångsrikt liv i karriär, utbildning, inflytande, status och pengar. Arbetet med att uppfylla ideal kring skolprestationer, framgång och status har betydelse för ungas hälsa och välmående (Hiltunen 2017), och det kan därmed vara viktigt att uppmärksamma motbilder till sådana ideal.

Avhandlingen har introducerat begreppet *förhöjd vardaglighet*. Det har använts som en analytisk lins för att rikta blicken mot värdefulla stunder i vardagen. Begreppet möjliggör en alternativ kunskap om vardagen, det synliggör förhöjda stunder vilka annars tenderar att skymmas i rutiner och till synes triviala göromål, i ideal kring ”det goda livet” eller i problemskildringar som är särskilt vanliga i socialt arbete och andra discipliner med intresse i att intervensera i människors vardag.

Persson och Wästerfors (2009) skildring av vardagslivet på äldreboende kan tjäna som exempel på hur det som kan förstås som förhöjd vardaglighet osynliggörs i professionell praktik. Där framträder hur de äldre värdesätter små och enkla saker i vardagen som ej uppmärksammas eller införlivas i professionellt arbete. De äldre påtalar missnöje med vardagliga saker som är viktiga för dem, exempelvis utebliven hårtvätt eller att maten inte smakar bra. Boendets personal tolkar emellertid samma saker som triviala och oviktiga och beaktar dem därför inte i det praktiska arbetet. Njutningsfulla stunder med

potential att förhöja vardagen i en, kan tänkas, ganska torftig och trist tillvaro uppmärksammas inte på grund av sin skenbara "futtighet". Vidare konstruerar personalen äldres synpunkter som oviktiga genom att kontrastera dem mot det som anses viktigt: "riktiga" problem. Personalen ställer "banala" klagomål om exempelvis dålig mat mot "reella och allvarliga" problem, som förekomsten av våld och utsatthet av olika slag. Det kan tolkas som att personalens fokus på problem och missförhållanden, deras användning av problemdiskurser i tolkning av äldres tillvaro om man så vill, är ett led i osynliggörandet av vardagens värde. Vardagens värde osynliggörs i professionell praktik dels genom dess synbara "futtighet", dels genom att det inte ses som "viktigt/riktigt" problem.

Att se värdet i vardagen är alltså en viktig uppgift i professionell praktik, men en uppgift som många gånger tycks associeras med något trivialt. I boken *Sociology for optimists* (2016) skriver Mary Holmes om sociologins upptagenhet med svårigheter och problem och hur hennes vetenskapliga intresse för det positiva, värdefulla och meningsfulla i tillvaron ofta mötts med skepsis inom forskarvärlden. Genom att skriva om det goda i livet har hon anklagats för att vara optimist, säger Holmes, och tillägger att det inte sällan setts som tecken på personlig svaghet, karaktärlöshet och bristande intellektuell förmåga (Holmes 2016:ix). Kanske har vårdbiträdens benägenhet att ställa "riktiga" problem mot "triviala" sådana en del gemensamt med forskarvärldens benägenhet att studera problem i högre utsträckning än tillvarons positiva delar?

Den förhöjda vardaglighetens situationer

En slutsats av avhandlingens resultat är att omgivande miljöer är centrala när förhöjd vardaglighet skapas, men att förhöjd vardaglighet inte är en inneboende kvalitet i specifika platser eller aktiviteter. Det är i stället något som skapas situationellt.

Studier om barn och unga uppmärksammar att platser inte är objektiva och statiska enheter utan att de skapas i relation till personer. Joelsson (2013) beskriver exempelvis hur unga på en mindre ort gör en tråkig plats roligare genom att engagera sig i aktiviteter som de gillar, bland annat sladda med bilar. De skapar en rolig plats av ett ställe som annars uppfattas som trist (ibid. 2013). I en studie om ungas erfarenheter av sitt närområde påtalar Panelli, Nairn och McCormack (2002) att platser tolkas subjektivt. De visar att platser som vissa unga uppskattar tycker andra inte om. Författarna menar att det är "important reminders of how young people differ in their experiences of, and attachment to, [...] places" (Panelli, Nairn & McCormack 2002:124). Det är inte platser i sig själva som "är" betydelsefulla eller "goda", utan de blir till i aktiv tolkning. I ovanstående studier påtalas att platser skapas relationellt, i samspel mellan människa och plats. En slutsats från min studie är att processen snarast

bör ses som situationell. Att cykla på byn, exempelvis, kan vara något som förhöjer vardagen men det innebär inte att det alltid och i alla situationer gör det. Samma platser, personer eller aktiviteter som i en situation är källor till njutning och välbehag, är det inte i en annan. De tolkas utifrån situationen.

I en samhällelig vilja att skapa goda levnadsmiljöer för barn och unga efterfrågas ibland preciseringar av vilka aktiviteter och platser som är välgörande och lämpliga för barn och vilka som inte är det. I ljuset av ovanstående framstår sådana preciseringar som vanskliga. I analysen framträder hur de platser, personer eller aktiviteter som ger vardagen mening och innehåll också kan inbegripa svårigheter och negativa upplevelser. Att röra sig på byn kan innebära obehagliga möten, och Youtubetittandet kan upplevas som slöseri med tid, samtidigt som det vid andra tillfällen gör vardagen förhöjd. Aktiviteterna kan inte kategoriseras som positiva eller negativa i sig. Samma aktiviteter som gör vardagen meningsfull och innehållsrik skapar också utmaningar och problem.

Liknande slutsats drar också Sarti, Dedding och Bunders (2019) utifrån en studie om barnfattigdom och barns vardag. Författarna beskriver hur ”bra” och ”dåliga” sidor av aktiviteter och miljöer vävs samman i de ungas framställningar av sin vardag. Exempelvis finner de unga i studien nöje i att utforska sitt närområde, miljöer som av forskarna beskrivs som bristfälliga och otrygga, och de rör sig där både ofta och fritt. Enligt samma unga inbegriper dessa roliga och spännande utfärder också negativa aspekter, som rädsla för okända personer eller hotfulla äldre barn. Sådana skiftande erfarenheter av platser uppmärksammas också i Harju och Rasmussons (2013) studier av ungas platsskapande. Även Wickström och Kvist Lindholms (2020a; 2020b) studie av ungas ohälsa synliggör hur positiva och negativa erfarenheter är sammanvävda i vardagen. I deras studie beskriver unga bland annat sina erfarenheter av vardagliga problem relaterade till exempelvis relationer med vänner och familj. Problemen kan handla om bråk med kompisar eller att någon har varit taskig; negativa erfarenheter där relationerna skapar svårigheter. Emellertid framkommer att samma relationer som skapar svårigheter också är de som ger livet innehåll och mening (ibid. 2020a; 2020b; jfr Hiltunen 2017).

De aktiviteter, platser och relationer som skapar vardagligt välmående kan alltså också inbegripa negativa erfarenheter. Att balansera och navigera sammansatta och svårmanövrerade aktiviteter, platser och relationer är en del av vardagen och en del av att vara människa (jfr Wickström & Kvist Lindholm 2020a). När ungas tillvaro tolkas med utgångspunkt i problemdiskurser kommer emellertid negativa delar att fokuseras och förstoras. Genom att ta utgångspunkt i vardagslivet i bredare bemärkelse kan ungas aktiviteter, platser och relationer förstås i dess komplexitet, som källor till både välmående och svårigheter.

Vardagskunskaper och kunskapsordningar

En slutsats är att kunskaper är centralt för förhöjd vardaglighet. Att använda sina kunskaper och klara av saker och ting, samt att visa upp och få erkännande för kunnandet, kanske är det som mest av allt förhöjer vardagen. Förmågan och möjligheten att sätta ord på, visa upp och få erkännande för sitt kunnande torde i så fall vara en central dimension av förhöjd vardaglighet. Det är därför intressant att de unga informanterna inte själva benämner sina vardagskunskaper som kunskaper samt att de inte heller omnämns i skildringar av skolan, ett sammanhang som kan tänkas ha möjlighet att uppmärksamma och ge erkännande till olika slags kunskaper.

Vad som räknas som kunskap varierar beroende på tid, plats och sammanhang (Burke 2016), och i vardagen rör sig unga mellan platser och sammanhang där olika kunskaper är av relevans. Någon allena rådande kunskapsordning kan knappast anses råda, utan en mängd kunskapsordningar samexisterar, ibland i harmoni och ibland i konkurrens med varandra. Vad som anses vara relevant kunskap eller, kort och gott – *kunskap* – varierar därmed beroende på sammanhang (ibid. 2016:27).

Skolan har en viktig position när det gäller att förmedla till barn och unga vad (relevant) kunskap är. Under skoldagen lär sig barn och unga både direkt och indirekt vad som anses vara kunskap. Stoff som lärs genom skolböcker och som berörs i skolan uppfattas vara särskilt viktigt (Lässig 2016). Det har en "aura of objectivity and special relevance" (ibid. 2016:41). Detta till skillnad från det som skolan *inte* berör och som uppfattas som mindre viktigt. Utifrån studiens resultat framstår skolan vara ett rum där unga konfronteras med en kunskapsordning där andra kunskaper än deras vardagskunskaper anses överordnade.

Detta är viktigt inte enbart i deras relation till skolan utan också för relationen med det omgivande samhället. Kunskapsordningar utgörs av system av institutioner (Burke 2016:26) och den position som viss kunskap har i skolans kunskapsordning avspeglas också i andra samhälleliga sammanhang. Lässig (2016) menar att skolans förmedling av vad som räknas som kunskap – vad kunskap "är" – är avgörande för barn och ungas förståelse av världen. Den formella skolan och dess lektioner spelar med andra ord en viktig roll i att göra "samhällets" kunskapsordning tydlig för barn och unga. Deras tolkningar av vad skolan anser vara kunskap har därmed långtgående betydelse.

Genom att studera barn och ungas kunskaper som de skildras av dem själva och indirekt kommer till uttryck i deras aktiviteter, framträder således samhälleliga makt- och kunskapsordningar utifrån ungas eget perspektiv. Studiet av kunskap fokuserar vanligtvis formell och vetenskaplig kunskap, men genom att inkludera kunskaper som de framträder i en vardaglig kontext skapas en mer komplex bild (Lässig 2016:45, se även Mills & Kraftl 2014:6). Därigenom framträder också de samhälleliga rum där olika slags kunskaper skapas, görs relevanta, ifrågasätts, nedvärderas eller osynliggörs.

Ungas oförmåga att identifiera vardagskunskaper som kunskap, och frånvaron av vardagskunskaper i deras skildringar av skolan, väcker frågor om vilken betydelse skolan har i dag för de processer där vardagskunskaper görs osynliga och underordnade. Lässig (2016) betonar att kunskaper osynliggörs genom aktiva sociala processer. Att vardagskunskaper är frånvarande i ungas förståelse av kunskap handlar på så sätt mindre om frånvaro och mer om aktiva processer där viss kunskap görs irrelevant (jfr Lässig 2016:51).

Studiens resultat visar vidare att vardagskunskaper är grundade i platsen, även om de inte är bundna till den. Det väcker i sin tur frågor om hur vardagskunskaper så som de framträder i en landsbygdskontext liknar eller skiljer sig från vardagskunskaper i andra kontexter och hur de relaterar till varandra hierarkiskt. Relationen mellan stad och land är hierarkisk vilket kan ha betydelse i förhållande till kunskap. Städer omtalas ofta som nav för kunskap och utveckling, medan landsbygderna sällan sammankopplas med detsamma. I offentlig diskurs porträtteras landsbygdsbor som okunniga och omoderna (Eriksson 2008; 2010). Inte minst unga män beskrivs som förlorare, och deras kunskaper och skolprestationer omtalas i termer av kris (se Areschoug 2019; Stenbacka 2011). Hur är ojämlikhet mellan stad och land invävt i en kunskapsordning där vissa kunskaper ses som relevanta och vissa prestationer belönas mer än andra? Kunskapers relevans, legitimitet och erkännande kan ses som en nyckelfråga i förhållande till vidare samhällliga utmaningar kopplade till politiska strömningar, populism, ojämlikhet och utsatthet (Sandel 2020).

En omfattande vardagsvärld

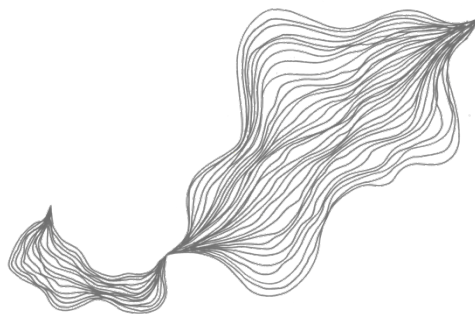
Att vardagslivet är grundat i platsen men inte bundet till den är en viktig slutsats i studien (jfr. Massey 2005). Här påtalas därför vikten av att socialt arbete antar en mer omfattande förståelse av "plats" än vad dess forskning och praktik ofta gör. I avhandlingen används "vardagens vidgade rum" för att beakta vardagens miljöer både utifrån plats och rörelse samt fysiska och virtuella dimensioner. "Vardagens vidgade rum" är grundade i den lokala platsen men sträcker sig ut och vidgar det tillgängliga vardagliga rummet genom rörelse. De utgår från personers erfarenheter och aktiviteter som de utspelar sig i vardagen.

Många gånger ser socialt arbete istället platser som "absoluta rum", det vill säga ett på förhand existerande fysiskt område med gränser som skiljer det från omvärlden (Rönnlund & Tollefsen 2016). Den förståelsen tar de allra flesta människor för given i sin orientering i vardagen, och den tycks vara vanlig inom socialt arbete. Forskning om barn och unga i relation till plats utgår ofta från det absoluta rummet (Jeyasingham 2014b, se också kapitel två). Det gäller också andra discipliner och praktikområden. Bland annat tar samhällsplanering utgångspunkt i geografiska gränsdragningar snarare än rörelser (Listerborn 2013:292).

Som absoluta rum förstås platser utifrån dess skalenliga position och barn och ungas vardag kopplas ofta till en specifik skala (Woodman & Leccaradi 2015:712). Skalan sträcker sig från små rum, som den egna kroppen, till hemmet, grannskap, ort, region, nation och världen (ibid. 2015). Studier om barn och unga i socialt arbete undersöker ofta små och avgränsade platser, som hem, skola (Jeyasingham 2014a:296; Kemp 2011:1200, se Ansell 2009 för samma diskussion inom barndomsgeografi), eller grannskap (se kapitel två). När företrädesvis det absoluta rummet och små platser beaktas, skapas en kringkuren förståelse av människors vardagliga miljöer, vilket har implikationer för det sociala arbetet.

I vardagen upprätthåller människor relationer och aktiviteter över vidsträckta miljöer och geografisk-administrativa gränsdragningar (se Djampour 2018; Melander 2009; 2015). Socialt arbete verkar emellertid i en välfärdskontext som utgår från geografiska och administrativa gränsdragningar (Righard 2008). Exempelvis vid hanteringen av hemlöshet som socialt problem utmanar människors rörelse det sociala arbetet (jfr Knutagård 2009). Också rörelse i en mer begränsad geografi, exempelvis över stadsdelsgränser, blir ett problem att hantera i professionell organisering. Vilka och vems organisatoriska resurser kan en person som inte har hemhörighet på en specifik plats tänkas erhålla? I förhållande till rörelser över mer vidsträckta områden skriver Melander (2015) om ensamkommande barn och unga som har migrerat till Sverige utan föräldrar. Socialarbetare i hennes studie påtalar barnens stora behov av känslomässigt stöd och nära relationer (ibid. 2015:151). Samtidigt beaktar socialarbetarna i sitt arbete inte barnens redan existerande relationer och familjer utanför Sveriges gränser i någon större utsträckning (ibid. 2015), trots att de har potential att tillfredsställa det behov av känslomässig närhet och stöd som identifierats. Klienters föräldrar, anhöriga och vänner i andra länder hade kanske i högre utsträckning kunnat involverats i det sociala arbetet om vardagen hade förståtts utifrån en vidare eller mer gränslös skala? Också virtuella miljöer ställer nya frågor och krav på socialt arbete (se Daneback & Sorbring 2016; May-Chahal m.fl. 2014). Hur sker uppsökande verksamhet då unga befinner sig på internet (t.ex. Ekeman 2016)? Hur kan socialt arbete hantera sexuella övergrepp online då förövare befinner sig i Sverige och de barn som utnyttjas i realtid befinner sig i länder långt borta (jfr Lyons 2006)? Socialt arbete är inte alltid förberett för att verka i en vardag av globalisering och transnationell rörlighet (Lyons 2006). Vardagslivets vidgade rum levs *över* de geografisk-administrativa gränser som socialarbetare verkar *inom*, oavsett om de är stadsdelsgränser, regiongränser eller nationsgränser. Det sociala arbetets förgivettagna utgångspunkt i det fysiska absoluta rummet (jfr Jeyasingham 2014a:296) hämmar på så sätt professionellas förståelse av människors vardagsliv och förmågan att betrakta vardagen som den levs och erfars. Uttrycket "vardagens vidgade rum" kan i så mening bidra till att utveckla förståelsen av människors vardag i relation till plats.

Sammanfattning

Denna bok handlar om unga personer. Min förhoppning är att sammanfattningen ska kunna läsas och förstås av unga och andra som inte är vana vid akademiskt språk.

Denna bok är en avhandling. Den presenterar forskningsresultat från en vetenskaplig studie. En avhandling är ett examensarbete skrivet av någon som har gått en forskarutbildning för att kunna arbeta som forskare.

Denna avhandling handlar om ungas vardagsliv på landsbygden. Den berättar om ett antal unga som bor i en mindre by på landsbygden, och vad de brukar göra om dagarna. Jag kallar byn för Allboda, men egentligen heter den något annat. Boken skildrar också vuxna i byn som arbetar med unga, exempelvis fritidsgårdsledare, byalagsmedlemmar, och lärare i skolan, och deras syn på ungas vardag.

Metod

Forskning handlar om att lära sig något. Man kan lära sig saker på olika sätt. Annorlunda uttryckt handlar forskning om att skapa kunskap. Man kan använda olika slags vetenskapliga metoder för att skapa kunskap.

För att lära mig hur vardagen i byn Allboda ser ut har jag under 1,5 års tid gjort besök där. Jag har besökt olika ställen för att få veta hur saker och ting fungerar i byn, och jag har pratat med människor som bor eller jobbar där. Jag har intervjuat 26 unga personer mellan 12 och 14 år, och bett dem berätta för mig vad de brukar göra till vardags. Jag har även besökt bland annat byns fritidsgård och skolor och lärt mig vad unga gör där. Dessutom har jag intervjuat olika personer som jobbar med unga i byn, för att få veta hur de ser på ungas vardag. Jag har också varit med dem när de arbetar för att lära mig vad de gör. På dessa sätt har jag lärt mig om ungas vardag i Allboda.

Att lära sig något på detta sätt är att göra ett etnografiskt fältarbete med hjälp av metoderna intervju och observation. Studien är kvalitativ forskning där något (i detta fall ungas vardag) beskrivs och tolkas utifrån ett visst synsätt, eller perspektiv. I detta fall beskriver och tolkar jag vardagen på landsbygden utifrån ungas perspektiv. Studien ska alltså inte ge ett fullständigt svar på hur ungas vardag på landsbygden ser ut, utan den är min beskrivning och tolkning av vardagen utifrån ungas perspektiv. Genom att olika forskare gör olika studier utifrån olika perspektiv får samhället möjlighet att förstå samma fenomen från olika synvinklar.

Resultat

Ett resultat är att unga och vuxna ger olika bilder av vardagen i byn.

De vuxna som arbetar med barn och unga i byn ofta fokuserar på det som är problematiskt och svårt. De är bekymrade för hur unga i byn har det. Det tycker att det finns för lite att göra för unga i byn, men också att där är för mycket busliv. De tycker att vissa saker är problem på landsbygden, exempelvis att unga lever isolerat och inte får kontakt med världen utanför byn. Några tycker att det borde finnas sådant som finns i städer, exempelvis caféer eller köpcentrum. De vuxna ordnar många aktiviteter för unga så att byn ska vara en bra plats för dem att leva på. De önskar ibland att fler unga kom till de aktiviteter som de arrangerar.

De unga fokuserar istället på sådant som är roligt i vardagen. När de berättar om vad de brukar göra pratar de mest om sådant de gillar, det som gör vardagen rolig, innehållsrik, och meningsfull. De verkar tycka att det finns en hel del att göra i byn. De berättar om när de spelar dataspel, rider, cyklar på byn, läser böcker, kör traktor, tittar på Youtube, och mycket annat. I avhandlingen heter det ”förhöjd vardaglighet”. Förhöjd vardaglighet är stunder i vardagen som är lite bättre och lite roligare än bara vanlig vardag. De unga pratar inte så mycket om det som är jobbigt eller svårt med att vara ung i byn.

Unga förhöjer vardagen

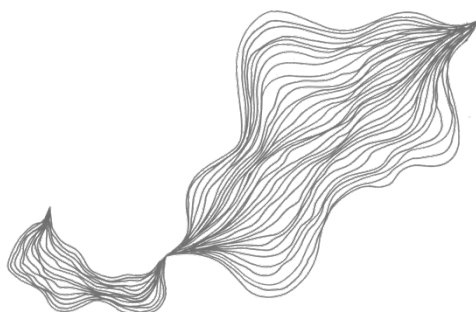
De unga har olika sätt att göra vardagen bättre och roligare – de ”förhöjer vardagen”.

Ett sätt att förhöja vardagen är att röra sig i omgivningarna. De går eller cyklar runt i byn och hittar på olika saker där, exempelvis handlar de i mataffären. Ibland åker de också iväg utanför byn och gör resor som är roliga och spännande. Att använda internet och exempelvis titta på Youtube är också ett slags resande. Genom virtuella resor möter de personer och platser långt bort, såsom Youtubeparet Jocke och Jonna. Ungas

vardagsliv äger rum både i och utanför byn. Genom fysiska eller virtuella resor rör de sig i ett vidsträckt område. Detta kallar jag för att de utforskar ”vardagens vidgade rum”.

Ett annat sätt att förhöja vardagen är att fixa med olika saker, att hitta på små projekt. Några unga personer meckar med motorer, andra lagar mat eller spelar instrument, och någon hittar på ett *prank*. De testar, klurar, och utmanar sig själva. Personerna verkar gilla att de inte riktigt vet hur det ska gå, om de ska klara av det de ta sig för, eller inte. Detta skapar spänning i vardagen, och ses som roligt och meningsfullt.

Ett sista sätt att förhöja vardagen är att ta sällskap och vara tillsammans med personer som man tycker om. De unga umgås med kompisar eller familj, men också med husdjur, eller prylar som de tycker särskilt mycket om. Ofta gör de olika saker tillsammans. De hittar på roliga aktiviteter som att rida eller titta på Youtube. De unga umgås också med människor som de inte känner särskilt väl. Exempelvis om man går på en aktivitet kan det vara roligt att umgås med andra personer även om man inte känner dem så bra, exempelvis andra personer i fotbollslaget.

Exempel ovan visar att de unga är beroende av andra när de gör vardagen förhöjd. Hade inte exempelvis husdjuren, kompisarna, musikinstrumenten, eller traktorerna funnits där hade dessa viktiga stunder inte blivit av.

De unga i studien använder sig av många kunskaper i vardagen, exempelvis när de spelar dataspel, meckar med fordon, lagar mat, eller umgås med vänner. Sådana kunskaper kallar jag för vardagskunskaper. Vare sig unga själva eller andra personer uppmärksammar vardagskunskaperna. De verkar inte ses som lika viktiga som andra kunskaper, exempelvis skolkunskaper. Men jag menar att vardagskunskaperna är viktiga. De är viktiga både för de ungas aktiviteter och för samhället i stort.

Slutsatser

En slutsats av studien är att vardagen är värdefull. Det finns en allmän bild av att vardagen är grå och trist. Men studien visar att den också kan vara rolig, innehållsrik, och meningsfull. Det finns också en bild av att livet blir värdefullt genom spektakulära inslag, exempelvis långa resor eller lottovinster, eller genom framgång i karriär, inflytande, status, och pengar. Studien är en motbild till dessa bilder. Den visar istället att vardagen har ett värde i sig.

Studien visar också att det som är roligt, innehållsrikt, och meningsfullt ibland samtidigt är jobbigt och svårt. Vardagen är inte bara bra eller bara dålig. Om en vän som man tycker om beter sig illa, blir det som brukar vara roligt istället svårt. Om man gillar matematik känns matematiklektionerna roliga men om man blir nervös inför ett prov eller får dåliga betyg kan det kännas tufft. Studien visar alltså att samma saker som gör en glad också kan vara utmanande och svåra.

Varför är denna forskning viktig? Jag tycker att den är viktig på olika sätt. Det är viktigt att veta att unga själva och vuxna som arbetar med dem beskriver vardagen på olika sätt. Det är viktigt att lyssna på och förstå dem båda. Om man bara fokuserar på problem eller bara fokuserar på förhöjd vardaglighet blir bilden av ungas vardag ensidig.

Forskningen visar att vardagslivet är värdefullt och viktigt. Hur unga gör förhöjd vardaglighet är viktig kunskap. Unga själva, deras föräldrar, eller personer som arbetar med barn och unga kan med hjälp av studiens resultat förstå hur de kan bidra till att göra vardagen förhöjd. Detta kan öka ungas välmående.

Summary

Heightened everydayness: Young people in rural Sweden doing everyday life

This thesis is about young people's everyday life in rural Sweden. It is an ethnographic study of a group of young people living in a small village, and how they go about their everyday lives and activities. I call the village Allboda, a fictitious name. The book also depicts the adults in the village who work with young people – youth club leaders, the byalag (community council), and teachers at the school – and their views on young people's everyday lives.

Introduction

Today, the terms “young people” and “rural Sweden” are automatically associated with problems. Young people are associated with various worrying issues, such as mental illness, stress, pressure at school, or internet risk. Being young and living in a rural community is often regarded as especially problematic. Rural life is thought dull (see, for example, Laegran 2002; Matthews et al. 2000; Sørensen & Pless 2017), and bracketed with isolation, lack of meaningful activities, and being inferior to urban spaces.

This thesis does not build on these well-known tropes. Instead, young people's everyday lives are studied in a broader sense. The focus is on how they do everyday life (see Blumer 1969; Simmel 1908). The quotidian is seen in relation to where they live – their home environment – albeit conceptualized as a wider space than the village of Allboda, because by reason of their everyday movements, the young people extend their everyday spaces beyond the village.

It is a study about young people, but it also includes people I would term “interveners” (Andersson 2002) – adults who work with young people and intervene in their everyday life activities and places. Service professionals, government and civil society actors, volunteers: all the interveners, whether youth workers, planning professionals

responsible for strategic development, or bylag volunteers, share a common goal of ensuring young people have access to meaningful activities in the local community. Young people's doings are viewed against the background of adult interveners' activities.

Purpose and questions

This thesis investigates how young people in rural areas do everyday life. Their everyday lives are interpreted relative to the adult interveners' doings. Three questions are addressed: (i) How do adult interveners describe young people's everyday lives, and what form does their intervening take? (ii) How do young people describe their everyday lives, and how do they go about their everyday activities? (iii) How do young people interact with their wider environment? (iv) How does knowledge and learning figure in the young people's activities?

Theory and methods

Everyday life is studied here by investigating everyday activities, as they are described and performed by young people themselves, and in relation to their environments. Theoretically, everyday life is understood as something done or accomplished. To follow Blumer (1969) in applying symbolic interactionism, action is an interpretive, meaning-making process. Sociological childhood studies theorize young people as active, competent actors in any social and material context (for example, James & Prout 1990): they interpret, create meaning, and interact with their environments as they do everyday life. Non-humans in their surroundings (cats, dogs, tractors, etc.) have an active part in these processes (Latour 2005; Miller 2005, 2010).

The everyday and heightened everydayness

Everyday life is an elusive concept (Hviid Jacobsen 2009). Reduced to its essentials, it is repetitive and mundane, accomplished through ordinary, routine activity. It is thus primarily defined by its temporal rhythm: repetition (Felski 2000). Everyday life goes on day after day, a continual repetition of routines and habits. Everyday repetition connects yesterday's doings and tomorrow's events, the opposite of interruptions and occasional events (Elias 1978:171); through it, humans are anchored in the past, present, and future.

Repetition, habits, and routines are intimately associated with the ordinary, familiar, and mundane. Everyday life thus has a specific atmosphere or tone. It is recognizable for its everydayness, and conveys something familiar, trivial, and ordinary: Felski speaks of its 'mode of experience' (2000:81).

In my fieldwork, I broached everydayness with young people by asking the interview question, 'What do you usually do during the day?' As a question, it captures the repetitiveness and atmosphere of familiarity. The everyday, in its repetitive and mundane character, is often portrayed as dull, grey, and boring. However, I would argue that everyday life has more nuances, and that different dimensions of everydayness exist.

The analysis of the findings in the thesis introduces a new analytical framework, created out of the study's empirical material, with which to interpret everyday life. It centers on three dimensions of everydayness: the heightened, the unnoticed, and the dull. In accordance with young people's representations of their everyday lives, the thesis primarily deals with heightened everydayness – the 'extraordinariness in the ordinary'. These are situations when everyday life is constituted as more meaningful, rich, and fun than ordinary daily life. Heightened everydayness is not inherent in specific activities. It is situationally accomplished through interpretation, and by acting in relation to such interpretations (see Blumer 1969).

The analytical framework develops the concept of everyday life, serving as an analytical lens for the entire study.

Ethnographic fieldwork

The thesis is based on qualitative material generated by ethnographic fieldwork, including observations and interviews with young people and interveners in Allboda. The fieldwork in the village was conducted over eighteen months, during which I visited a variety of local places and talked to people who lived or worked there. I interviewed interveners about their work in the village, and about the rural young there. To learn more about young people's everyday activities from their own perspective, I interviewed twenty-six young people between the ages of twelve and fourteen about their everyday doings. I also visited the village's youth club and schools to learn what young people do there.

Empirical findings

The key finding is that young people and interveners portray everyday life in the village differently.

Interveners in the village focus primary on problematic or difficult aspects of rural life. They share a common objective, which is to improve young people's life situations and opportunities, which was generally accomplished by identifying problems and acting to solve them. Life in the village is depicted as on the one hand "too little", and on the other "too much". Interveners feel there was too little to do and young people in village got up to no good. They see problems associated with rurality – for example, too much isolation and too little contact with the outside world – and with too little urbanity, and ask for cafes, design bureaus, or shopping malls. The interveners arrange activities in the village to make it a good place for young people to live. They sometimes wished more people came to the activities.

The young people focus on things they considered fun, meaningful, and enriching in everyday life. All had stories of joy and pride to narrate, and they seem to think there is plenty to do in the village. They play computer games, go bike-riding in the village, read books, drive tractors, watch YouTube and more. It is in these activities that heightened everydayness is accomplished. The young people say little about problematic or difficult aspects to their lives.

Doing heightened everydayness

The young people have many ways of making everyday life better and more fun and meaningful – to "heighten everyday life".

One way is to be on the move. They walk or cycle around the village and come up with different things to do: visiting the local supermarket, for example. Sometimes they leave the village to go on fun, exciting trips. There are other ways to be on the move, too, such as the internet – to watch YouTube is also to be on the move. Through virtual, imaginative travel (Urry 2002:256), they see places and meet people far away, such as the popular YouTube influencers Jocke & Jonna. Young people's everyday lives take place both in the village and beyond. Physical and virtual travel see them move around a vast area and reach out yet further. They explore what I would term an "extended space of everyday life".

A second way to heighten everyday life is to engage in indeterminate or problematic situations (Dewey 1938). Young people pursued small-scale, hands-on projects. Some repair old cars, others cook or play musical instruments, at least one is fond of playing pranks. The uncertain, indeterminate character of their activities bring an element of

excitement to their routines; a familiar thrill to everyday life. They try new things, await the outcomes, examine the results, and, by so doing, challenge themselves and their abilities in various ways. The youngsters find ways of making familiar, routine activity both uncertain and challenging.

The third and last way to enhance everyday life, as evident in the empirical findings, is being with cared-for people. Young people hung out with other people, but also with non-humans – with animals and “stuff” (Miller 2005, 2010). Friends, dogs, horses, musical instruments, tractors: the people and things with which the youngsters form bonds and relationships, their “personal lives” (Smart 2007). Most often, the time they spend together build on a shared interest in given activities. The young also spend time with acquaintances (Morgan 2009), or people who they do not know well. Team members in the football team are appreciated and important relationships, although they are not close friends, and even famous Youtubers the young never met in person keep them company online.

Based on the study’s results, knowledge and learning emerge as crucial for heightened everydayness. The activities youngsters engage in require knowledge. That requisite knowledge is what I would argue is their everyday knowledge. Knowledge is intimately associated with and embedded in everyday activities, and made meaningful in relation to them. However, neither young people themselves nor other people seem to pay much heed to such knowledge, and they do not seem to regard it as (proper) knowledge. Instead, other knowledge, such as school knowledge, is considered more important.

The thesis concludes that everyday life is valuable. Contrary to general understandings of everyday life as grey and dull, the study shows it to be rich in content, meaningful – and entertaining. It also belies understandings of “the good life” as demanding spectacular or extraordinary elements, such as long journeys or a lottery win, or by having a successful career, status, and money. It shows that everyday life has a value. However, that which is fun, rich in content, and meaningful can simultaneously be challenging and difficult. Everyday activities have both good and bad sides.

How young people accomplish heightened everydayness is important knowledge. Learning from the study’s results, youngsters themselves, their parents, and people who work with children and young people can contribute to young people’s wellbeing by helping them accomplish heightened everydayness.

Referenser

- Abend, Gabriel (2008). The meaning of "theory". *Sociological Theory*, 26(2), 173–199.
- Addams, Jane (1909/2011). *The spirit of youth and the city streets*. Milton Keynes: Dodo Press.
- Addams, Jane (1912). Recreation as a public function in urban communitites. *American Journal of Sociology*, 17(5), 615–619.
- Adler, Patricia A., Adler, Peter & Fontana, Andrea (1987). Everyday Life Sociology. *Annual Review of Sociology*, (13), 217-235.
- Aitken, Stuart C. (2001). *Geographies of young people. The morally contested spaces of identity*. London: Routledge.
- Aitken, Stuart C. (2019). Coloring out with the lines of the map. Children's geographies as contested subfield and practical global force. I: Skelton, Tracey & Aitken, Stuart C. (red.), *Establishing geographies of children and young people. Geographies of children and young people 1*. Singapore: Springer.
- Alinia, Minoos & Songur, Welat (2019). *Socialt arbete i storstaden. Villkor och praktik*. Stockholm: Liber.
- Ander, Birgitta (2018). *Ungdomars berusningsdrickande. Vem, var och med vilka?* Jönköping: Högskolan i Jönköping.
- Ander, Birgitta & Wilinska, Monika (2020). "We are not like those who [...] sit in the woods and drink". The making of drinking spaces by youth. *Qualitative Social Work*, 19(3), 424–439.
- Anderson, Nels (1923) *The hobo. The sociology of the homeless man*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Andersson, Björn (2002). *Öppna rum. Om ungdomarna, staden och det offentliga livet*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Andersson, Björn (2013). Finding ways to the hard to reach. Considerations on the content and concept of outreach work. *European Journal of Social Work*, 16(2), 171–186.
- Andersson, Björn (2014). How do detached youth workers spend their time? Considerations from a time study in Gothenburg, Sweden. *Youth & Policy*, (112), 18–34.
- Ansell, Nicola (2009). Childhood and the politics of scale. Descaling children's geographies? *Progress in Human Geography*, 33(22), 190–209.
- Areschoug, Susanna (2019). Rural failures. Representations of (im)mobile young masculinities and place in the Swedish countryside. *Boyhood Studies*, 12(1), 76–96.
- Aspers, Patrik (2007). *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber.
- Asplund, Johan (1987). *Det sociala livets elementära former*. Göteborg: Korpen.

- Atkinson, Paul (2015). *For ethnography*. London: Sage.
- Atkinson, Paul (2017). *Thinking ethnographically*. Los Angeles: Sage.
- Avendal, Christel (2017). En forskares ovissa sökande. I: Harrysson, Lars & Eliasson-Lappalainen, Rosmari (red.), *Årsbok 2016. Socialhögskolan*. Research reports in social work, 3. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Avendal, Christel (kommande 2021). Two worlds of professional relevance in a small village. I: Jacobsson, Katarina & Gubrium, Jaber F. (red.), *Doing human service ethnography*. Bristol: Policy Press.
- Barrett, Frank J. (1998). Coda-creativity and improvisation in jazz and organizations. Implications for organizational learning. *Organization Science*, 9(5), 605–622.
- Bartholdsson, Åsa (2003). På jakt efter rätt inställning. I: Persson, Anders (red.), *Skolkulturer*. Lund: Studentlitteratur.
- Bartholdsson, Åsa (2004). Konsten att konstruera sanning. Om barn och föräldrars tid för samtal. *Sociologisk forskning*, 2.
- Beck, Ulrich (2007). The cosmopolitan condition. Why methodological nationalism fails. *Theory, Culture & Society*, 24(7–8), 286–290.
- Becker, Howard (1986). *Doing things together. Selected papers*. Evanston: Northwestern University Press.
- Becker, Howard (1998). *Tricks of the trade. How to think about your research while you're doing it*. London: University of Chicago Press.
- Beddoe, Liz & Maidment, Jane (2014). *Social work practice for promoting health and wellbeing. Critical issues*. London: Routledge.
- Bell, David (2006). Variations on the rural idyll. I: Cloke, Paul, Marsden, Terry & Mooney, Patrick (red.), *The handbook of rural studies*. London: SAGE Publications Ltd.
- Berger, Arthur Asa (1997). *Narratives in popular culture, media, and everyday life*. London: Sage.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1979/2008) *Kunskapssociologi. Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Biggs, Simon & Carr, Ashley (2015). Age- and child-friendly cities and the promise of intergenerational space. *Journal of social Work Practice*, 29(1), 99–112.
- Blumer, Herbert (1969/1998). *Symbolic interactionism. Perspective and method*. London: University of California press.
- Bottrell, Dorothy (2009a). Dealing with disadvantage. Resilience and the social capital of young people's networks. *Youth & Society*, 40(4), 476–501.
- Bottrell, Dorothy (2009b). Understanding "marginal" perspectives. Towards a social theory of resilience. *Qualitative Social Work*, 8(3), 321–339.
- Brekhus, Wayne (1998). A sociology of the unmarked. Redirecting our focus. *Sociological Theory*, 16(1), 34–51.
- Brekhus, Wayne H., Galliher, John F. & Gubrium, Jaber F. (2005). The need for thin description. *Qualitative Inquiry*, 11(6), 861–879.

- Brunnberg, Elinor (2007). Barnforskning i socialt arbete. En studie av avhandlingar. I: Brunnberg, Elinor (red.), *Socionomutbildning i omvandling 1967 till 2007. En jubileumsskrift*. Örebro: Örebro universitet.
- Bruno, Linnéa & Bečević, Zulmir (2020). *Barn & unga i utsatta livssituationer. Perspektiv från forskning och praktik*. Stockholm: Liber.
- Bryant, Lia & Williams, Charlotte (2020). Place and space in social work. *Qualitative Social Work*, 19(3), 321–336.
- Bunnell, Tim, Yea, Sallie, Peake, Linda, Skelton, Tracey & Smith, Monica (2012). Geographies of friendships. *Progress in Human Geography*, 36(4), 490–507.
- Burke, Peter (2016). *What is the history of knowledge?* Cambridge: Polity Press.
- Bäck-Wiklund, Margareta (2001). Senmodernt familjeliv och barns vardag. I: Bäck-Wiklund, Margareta & Lundström, Tommy (red.), *Barns vardag i det senmoderna samhället*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (2003/2010). *I problembarnens tid. Förnuftets moraliska ordning*. Stockholm: Carlsson.
- Charmaz, Kathy (2004). Premises, principles, and practices in qualitative research. Revisiting the foundations. *Qualitative Health Research*, 14(7), 976–993.
- Christensen, Pia (2002). Why more "quality time" is not on the top of children's lists. The "qualities of time" for children. *Children & Society*, 16, 77–88.
- Christensen, Pia (2003). Place, space and knowledge. Children in the village and the city. I: Christensen, Pia & O'Brien, Margaret (red.), *Children in the city. Home, neighbourhood and community*. London: Routledge.
- Christensen, Pia & Cortés-Morales, Susana (2017). Children's mobilities. Methodologies, theories, and scales. I: Ní Laoire, Caitriona, White, Allen & Skelton, Tracy (red.), *Movement, mobilities, and journeys. Geographies of children and young people*, 6. doi:DOI 10.1007/978-981-287-029-2_17
- Cloke, Paul & Little, Jo. (1997). *Contested countryside cultures. Otherness, marginalisation, and rurality*. London: Routledge.
- Cohen, Stanley & Taylor, Laurie (1976/1992). *Escape attempts. The theory and practice of resistance to everyday life*. London: Routledge.
- Corrigan, Paul (1976). Doing nothing. I: Hall, Stuart & Jefferson, Tony (red.), *Resistance through rituals. Youth subcultures in post-war Britain*. Birmingham: University of Birmingham.
- Corsaro, William A. (2005). *The Sociology of Childhood*. London: Sage Publications.
- Coulton, Claudia (2005). The place of community in social work practice research. Conceptual and methodological developments. *Social Work Research*, 29(2), 73–86.
- Cresswell, Tim (2006). *On the move. Mobility in the modern western world*. Abingdon.
- Cresswell, Tim (2015). *Place. An introduction*. Oxford: Blackwell.
- Cresswell, Tim (2016). *On the move. Mobility in the modern western world*. New York: Routledge

- Csíkszentmihályi, Mihaly (1985). Reflections on enjoyment. *Perspectives in Biology and Medicine*, 28(4), 489–496.
- Cuervo, Hernan & Wyn, Johanna (2012). *Young people making it work. Continuity and change in rural places*. Carlton: Melbourne University Press.
- Dahlstedt, Magnus (red.) (2018). *Förortsdrömmar. Ungdomar, utanförskap och viljan till inkludering*. Linköping: Linköpings universitet, Avdelningen för socialt arbete, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier.
- Dahlstedt, Magnus & Eliassi, Barzoo (2018). Utanförskapet, förorten och slaget om hemmet. I: Dahlstedt, Magnus (red.), *Förortsdrömmar. Ungdomar, utanförskap och viljan till inkludering*. Linköping: Linköpings universitet, Avdelningen för socialt arbete, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier.
- Dahlstedt, Magnus & Frempong, James (2018). Stå upp för orten. Ungdomar, utanförskap och förortsdrömmar. *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, 9, 25–51.
- Dahlstedt, Magnus, Kings, Lisa & Tahvilzadeh, Nazem (2018). Platskamp. Inledande reflektioner. *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, 9, 7–25.
- Daneback, Kristian & Sorbring, Emma (red.) (2016). *Socialt arbete och internet. Att förstå och hantera sociala problem på nya arenor*. Stockholm : Liber
- Davidsson, Pamela, Palm, Matti & Melin Mandre, Åsa (2018). *Svenskarna och internet 2018*. IIS, Internetstiftelsen i Sverige
- Davies, Hayley (2015). *Understanding children's personal lives and relationships*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- de Certeau, Michel (1984). *The practice of everyday life*. Berkeley: University of California Press.
- Delamont, Sara (2011). Ethnography and participant observation. I: Seal, Clive, Gobo, Giampietro, Gubrium, Jaber F. & Silverman, David (red.), *Qualitative research practice*. London: Sage.
- Delamont, Sara & Atkinson, Paul (1995). *Fighting familiarity. Essays on education and ethnography*. Cresskill, N.J: Hampton Press.
- Delgado, Richard. (1989). Storytelling for oppositionists and others. A plea for narrative. *Michigan Law Review*, 87(8, Legal Storytelling), 2411–2441.
- Denvall, Verner (red.) (1997). *Välfärdens operatörer. Social planering i brytningstid*. Umeå: Boréa i samarbete med Bygghörsrådet.
- Dewey, John (1938). The pattern of inquiry. I: Boydston, Jo Ann & Poulus, Kathleen (red.), *The later works, 1925–1953. Vol. 12, 1938. Logic. The theory of inquiry*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Djampour, Pouran (2018). *Borders crossing bodies. The stories of eight youth with experience of migrating*. Malmö: Malmö universitet.
- Donzelot, Jacques. (1977). *The Policing of Families*. London: John Hopkins University Press.
- Doverborg, Elisabet & Pramling Samuelsson, Ingrid (2012). *Att förstå barns tankar. Kommunikationens betydelse*. Stockholm: Liber.

- Droogers, Maaïke, Jansen, Danielle, Lindert, Jutta, Saboga-Nunes, Luis, Rudén, Mathilda, Guichardon, Marie & Zeegers Paget, Dineke (2020) Health-related sustainable development goals. Countdown on alcohol use, smoking prevalence, child overweight and suicide mortality. *European Journal of Public Health*, 30(1), i10–i13.
- Drotner, Kirsten (2009). Children and digital media. Online, on site, on the go. I: Qvortrup, Jens, Corsaro, William A. & Honig, Michael-Sebastian (red.), *The Palgrave handbook of childhood studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Dunkels, Elza (2007). *Bridging the distance. Children's strategies on the Internet*. Umeå: Umeå universitet.
- Edvall Malm, Disa (2012). *Det socio-polisiära handlingsnätet. Om kopplingar mellan polis och socialtjänst kring ungdomars kriminalitet och missbruk*. Umeå: Umeå universitet.
- Edwards, Mark Evan, Torgerson, Melissa & Sattem, Jennifer (2009). Paradoxes of providing rural social services. The case of homeless youth. *Rural Sociology*, 74(3), 330–355.
- Ehn, Billy (1983). *Ska vi leka tiger? Daghemsliv ur kulturell synvinkel*. Malmö: Liber.
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar (2007). *När ingenting särskilt händer. Nya kulturanalyser*. Stockholm: Symposion.
- Ekeman, Karl (2016). Uppsökande arbete på internet. I: Daneback, Kristian & Sorbring, Emma (red.) *Socialt arbete och internet. Att förstå och hantera sociala problem på nya arenor*. Stockholm: Liber.
- Eklund, Lina (2015). Bridging the online/offline divide. The example of digital gaming. *Computers in Human Behaviour*, 53, 527–535.
- Ekström, Simon & Kaijser, Lars (2018) *Djur. Berörande möten och kulturella smärtpunkter*. Göteborg: Makadam
- Eldén, Sara (2012). Inviting the messy. Drawing methods and "children's voices". *Childhood*, 20(1), 66–81.
- Eldén, Sara (2013) "You child is just wonderful": On ethics and access in research with children. *Journal of Comparative Social Work*, 2, 1-24.
- Eldén, Sara (2016) An ordinary complexity of care: moving beyond 'the family' in research with children. *Families, Relationships and Societies*, 5(2), 175–92.
- Eldén, Sara (2020). *Forskningsetik. Vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Lund: Studentlitteratur.
- Elias, Norbert (1978/1998). On the concept of everyday life. I: Goudsblom, Johan & Menneli, Stephen (red.), *The Norbert Elias reader. A biographical selection*. Oxford: Blackwell.
- Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Szebehely, Marta (2008). Vardagslivsforskning. I: Meeuwisse, Anna, Swärd, Hans, Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red.), *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Emerson, Robert M., Fretz, Rachel I. & Shaw, Linda L (2011). *Writing ethnographic fieldnotes*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Ennew, Judith (red.) (1994). *Time for children or time for adults?* Aldershot: Avebury.

- Erickson, Clark L. (2009). Agency, causeways, canals, and the landscapes of everyday life. I: Snead, James E., Erickson, Clark L. & Darling, J. Andrew (red.), *Landscapes of movement. Trails, paths, and roads in anthropological perspective*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Eriksson, Madeleine (2008). (Re)producing a "peripheral" region. Northern Sweden in the news. *Geografiska Annaler*, 90(4), 1–20.
- Eriksson, Madeleine. (2010). "People in Stockholm are smarter than countryside folks" - Reproducing urban and rural imaginaries in film and life. *Journal of Rural Studies*, 26, 95-104.
- Farrugia, David (2014). Towards a spatialised youth sociology. The rural and the urban in times of change. *Journal of Youth Studies*, 17(3), 293–307.
- Farrugia, David (2016). The mobility imperative for rural youth. The structural, symbolic and non-representational dimensions rural youth mobilities. *Journal of Youth Studies*, 19(6), 836-851.
- Farrugia, David, Smyth, John & Harrison, Tim (2015). Affective topologies of rural youth embodiment. *Sociologia Ruralis*, 56(1).
- Felski, Rita (2000). *Doing time. Feminist theory and postmodern culture*. New York: New York University Press.
- Ferguson, Harry (2008). Liquid social work. Welfare interventions as mobile practices. *British Journal of Social Work*, 38(3), 561–579.
- Ferguson, Harry (2009). Performing child protection. Home visiting, movement and the struggle to reach the abused childcfs_630 471. *Child and Family Social Work*, 14, 471–480.
- Ferguson, Harry (2016). How Children Become Invisible in Child Protection Work: Findings from Research into Day-to-Day Social Work Practice. *British Journal of Social Work* (0), 1–17
- Ferguson, Harry (2018). Making home visits. Creativity and the embodied practices of home visiting in social work and child protection. *Qualitative Social Work*, 17(1), 65–80.
- Flynn, Kalen & Mathias, Brenda (2020). "I would say it's alive". Understanding the social construction of place, identity, and neighborhood effects through the lived experience of urban young adults. *Qualitative Social Work*, 19, 481–500.
- Forkby, Torbjörn (2006). Socialt nätverksarbete. Alliansbildning, makt och retorik. Den andra delrapporten från utvärderingen av Ung och Trygg i Göteborg.
- Forkby, Torbjörn (2007). Socialt arbete i polisens värld. Samverkans villkor och organisering. Den tredje delrapporten från utvärderingen av Ung och Trygg i Göteborg.
- Forkby, Torbjörn (2008). Gängrelaterat ungdomsarbete. Utvärdering av Ung & trygg i Göteborg.
- Forkby, Torbjörn (2018). Organisational exceptions as vehicles for change. Collaborative strategies, trust, and counter strategies in local crime prevention partnerships in Sweden. *European Journal of Social Work*, 1–14.

- Forkby, Torbjörn & Batsleer, Janet (2020). In search of the beloved community. Dancing to a different tune of youth participation. *Ethnography and education*, 15(4), 493–508.
- Forkby, Torbjörn & Johansson, Anja (2016). Konsten att hänga i luften så länge som möjligt. Om social oro och mobiliserande trygghetsarbete i Angered.
- Forkby, Torbjörn & Larsen, Theresa (2005). Katalysatormodellen i brottspreventiv samverkan. Utvärdering av Ung och Trygg i Göteborgs första fas.
- Gardiner, Michael E. (2006). Everyday Knowledge. *Theory, Culture & Society*, 23(2-3), 205-207.
- Geertz, Clifford (1983). *Local knowledge. Further essays in interpretive anthropology*. New York: Basic Books
- Germain, Carel B (1978). Space. An ecological variable in social work practice. *Social Casework*, 59(9), 515–522.
- Germain, Carel B., Dubos, Rene Jules & Bogo, Marion (1979). *Social work practice. People and environments an ecological perspective*. New York: Columbia University Press.
- Goffman, Erving (1967). *Interaction ritual. Essays in face-to-face behavior*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Goffman, Erving (1970). *När människor möts. Studiet av det direkta samspelet mellan människor* Stockholm: Bonnier.
- Goffman, Erving (1981). *Forms of talk*. Philadelphia: Univ. of Pennsylvania.
- Goffman, Erving (1989). On fieldwork. *Journal of Contemporary Ethnography*, 18(2), 123–132.
- Green, Rosemary (2003). Social work in rural areas. A personal and professional challenge. *Australian Social Work*, 56(3), 209–219.
- Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A (2001). Introduction. Trying times, troubled selves. I: Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (red.), *Institutional selves. Troubled identities in a postmodern world*. New York: Oxford University press.
- Gubrium, Jaber F. & Järvinen, Margaretha (2013). Troubles, problems, and clientization. I: Gubrium, Jaber F. & Järvinen, Margaretha (red.), *Turning troubles into problems. Clientization in human services*. Abingdon, Oxon: Routledge Taylor & Francis Group.
- Gustavsson, Bernt (2000). *Kunskapsfilosofi. Tre kunskapsformer i historisk belysning*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Göransson, Kristina (2019). *Etnografi. Sjösätt, navigera och ro i land ditt projekt*. Lund: Studentlitteratur
- Hall, Stuart & Jefferson, Tony (red.) (1976). *Resistance through rituals. Youth subcultures in post-war Britain*. London: Hutchinson for the Centre for contemporary cultural studies, University of Birmingham.
- Halldén, Gunilla (2007). Synen på barn och på relationen mellan barn och föräldrar. I: Halldén, Gunilla (red.), *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlsson.
- Halldén, Gunilla (2011). *Barndomens skogar. Om barn i natur och barns natur*. Stockholm: Carlssons förlag.

- Hallin, Per Olof, Jashari, Alban, Listerborn, Carina & Margareta, Popoola (2010). *Det är inte stenarna som gör ont. Röster från Herrgården, Rosengård. Om konflikter och erkännande*. Malmö: Institutionen för urbana studier.
- Hammarén, Nils (2008). *Förorten i huvudet. Unga män om kön och sexualitet i det nya Sverige*. Stockholm: Atlas.
- Hammarlund, K.G. (1998). *Barnet och barnomsorgen. Bilden av barnet i ett socialpolitiskt projekt*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul (1995). *Ethnography. Principles in practice*. London: Routledge.
- Haraway, Donna (1988). Situated knowledges. The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 14(39), 575–599.
- Harju, Anne (2008). *Barns vardag med knapp ekonomi. En studie om barns erfarenheter och strategier*. Växjö: Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete.
- Harju, Anne (2013). Children's use of knowledge of place in understanding social relations. *Children & Society*, 27, 150–160.
- Harju, Anne, Balldin, Jutta, Ekman Ladru, Danielle & Gustafson, Katarina (2020). Children's education in "good" nature. Perceptions of activities in nature spaces in mobile preschools. *Global Studies of Childhood*, 1–10.
- Hedin, Lena, Höjer, Ingrid & Brunnberg, Elinor (2012). Jokes and routines make everyday life a good life. On "doing family" for young people in foster care in Sweden. *European Journal of Social Work*, 15(2), 700–715.
- Heidegren, Göran (2014). *Tid. Sociologiska perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Heintz, Maria (2018). "Alla är ju med alla ..." *Kamratskapande gruppinteraktioner i skolan*. Lund: Lunds universitet.
- Hela Sverige Ska Leva (2018). Hela Sveriges landsbygdspolitiska program.
- Hendrick, Harry (1990). Constructions and reconstructions of British childhood. An interpretative survey, 1800 to the present. I: James, Allison & Prout, Alan (red.), *Constructing and reconstructing childhood. Contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: Falmer.
- Herz, Marcus (2016). *Levande socialt arbete. Vardagsliv, sörjbarhet och sociala orättvisor*. Stockholm: Liber.
- Hicks, Stephen (2020). "The feel of the place". Investigating atmosphere with the residents of a modernist housing estate. *Qualitative Social Work*, 19(3), 460–480.
- Hicks, Stephen & Lewis, Camilla (2019). Investigating everyday life in a modernist public housing scheme. The implications of residents' understandings of well-being and welfare for social work. *British Journal of Social Work*, 49, 806–823.
- Highmore, Ben (red.) (2002). *The everyday life reader*. London: Routledge
- Highmore, Ben (2004). Homework. Routine, social aesthetics and the ambiguity of everyday life. *Cultural Studies*, 18(2–3), 306–327.
- Hillman, Mayer, Adams, John & Whitelegg, John (1990). *One false move A study of children's independent mobility*. London. Policy Studies Institute.

- Hiltunen, Linda (2017). *Lagom perfekt. Erfarenheter av ohälsa bland unga tjejer och killar*. Lund: Arkiv förlag.
- Hirdman, Yvonne (1989/2010). *Att lägga livet tillrätta. Studier i svensk folkhemspolitik*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Holgersson, Helena (2011). En platskänslig sociologi. I: Fangen, Katrine & Sellerberg, Ann-Mari (red.), *Många möjliga metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Holland, Sally (2012). Trust in the community. Understanding the relationship between formal, semi-formal and informal child safeguarding in a local neighbourhood. *British Journal of Social Work*, 1–17.
- Holloway, Sarah L. & Valentine, Gill (2000). Children's geographies and the new social studies of childhood. I: Holloway, Sarah L. & Gill, Valentine (red.), *Children's geographies. Playing, living, learning*. London: Routledge.
- Holloway, Sarah L. & Valentine, Gill (red.) (2000). *Children's geographies. Playing, living, learning*. New York: Routledge.
- Holloway, Sarah, Hubbard, Phil, Jöns, Heike & Pimlott-Wilson, Helena (2010). Geographies of education and the significance of children, youth and families. *Progress in Human Geography*, 24(5), 583–600.
- Holmes, Mary (2016). *Sociology for optimists*. London: Sage.
- Horton, John & Kraftl, Peter (2005). For more-than-usefulness. Six overlapping points about Children's geographies. *Children's Geographies*, 3(2), 131–143.
- Horton, Donald & Wohl, Richard (1956) Mass Communication and Para-Social Interaction, *Psychiatry*, 19(3), 215-229.
- Hviid Jacobsen, Michael (2009). Introduction. The everyday. An introduction to an introduction. I: Hviid Jacobsen, Michael (red.), *Encountering the everyday. An introduction to the sociologies of the unnoticed*. Basingstoke: Palgrave Macmillian.
- Ihrskog, Maud (2006). *Kompisar och kamrater. Barns och ungas villkor för relationskapande i vardagen*. Växjö: Växjö University Press.
- Jack, Gordon. (2010). Place Matters: The significance of place attachments for children's well-being. *British Journal of Social Work*, 40, 755-771.
- Jack, Gordon (2015). "I may not know who I am, but I know where I am from". The meaning of place in social work with children and families. *Child and Family Social Work*, 20, 415–423.
- Jack, Gordon & Gill, Owen (2010). The role of communities in safeguarding children and young people. *Child Abuse Review*, 19, 82–96.
- Jacobsson, Katarina (2005). *Mutor och moral. Motstridiga versioner i svenska rättsfall*. Lund: Research reports/Network for Research in Criminology and Deviant Behaviour at Lund University.
- Jacobsson, Katarina (2008). Den svårfångade kvaliteten. I: Sjöberg, Katarina & Wästerfors, David (red.), *Uppdrag: forskning*. Malmö: Liber.
- James, Allison & Prout, Alan (red.) (1990). *Constructing and reconstructing childhood. Compemporary issues in the sociological study of childhood*. London: Falmer.

- Jenks, Chris (1996). *Childhood*. London: Routledge.
- Jeyasingham, Dharman (2014a). *Geographers of small things. A study of the production of space in children's social work*. Birmingham: University of Birmingham.
- Jeyasingham, Dharman (2014b). The production of space in children's social work. Insights from Henri Lefebvre's spatial dialectics. *British Journal of Social Work*, 44, 1879–1894.
- Jeyasingham, Dharman (2018). Place and the uncanny in child protection social work. Exploring findings from an ethnographic study. *Qualitative Social Work*, 17(1), 81–95.
- Joelsson, Tanja (2013). *Space and sensibility. Young men's risk-taking with motor vehicles*. Linköping: Linköpings universitet.
- Joelsson, Tanja (2015) Breaking bored. Negotiating spatial boredom and masculinity in the Volvo greaser culture. *Gender, Place & Culture*, 22(9), 1252–1268.
- Jones, Owain (1997). Little figures, big shadows. Country childhood stories. I: Cloke, Paul & Little, Jo (red.), *Contested countryside cultures. Rurality and socio-cultural marginalisation*. London: Routledge.
- Jonsson, Björn (2016). *Graffittins spänningsfält. En studie av graffitikultur och interventioner på en lokal arena*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Kamerman, Sheila B. & Gatenio-Gabel, Shirley (2014). Social work and child well-being. I: Ben-Arieh, Asher, Casas, Ferran, Frønes, Ivar & Korbin, Jill E. (red.), *Handbook of child well-being. Theories, methods and policies in global perspective*. Springer.
- Katz, Cindi (1998). Disintegrating developments. Global economic restructuring and the eroding of ecologies of youth. I: Skelton, Tracey & Valentine, Gill (red.), *CoolPlaces. Geographies of youth cultures*. London: Routledge.
- Katz, Cindi (2004). *Growing up global. Economic restructuring and children's everyday lives*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Katz, Cindi (2011). Accumulation, excess, childhood. Toward a countertopography of risk and waste. *Doc. Anal. Geogr.*, 57(1), 47–60.
- Katz, Jack (1988). *Seductions of crime. Moral and sensual attractions in doing evil*. New York: Basic Books.
- Kemp, Susan P. (2010). Place matters. Towards a rejuvenated theory of environment for direct social work practice. I: Border, William (red.), *Theory in contemporary social work. Toward a critical pluralism in clinical practice*. New York: Columbia University Press.
- Kemp, Susan P. (2011). Recentring environment in social work practice. Necessity, opportunity, challenge. *British Journal of Social Work*, 41, 1198–1210.
- Kings, Lisa (2018). Betydelsen av brobyggare. Det etablerade civilsamhället och förortsrörelsen. *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, 9, 77–102.
- Kissane, Rebecca Joyce (2003). "We call it the badlands". How social-spatial geographies influence social service use. *Social Service Review March*, 3–28.
- Klocker, Natascha (2007) An example of "thin" agency. Child domestic workers in Tanzania. I: Panelli, Ruth, Punch, Samantha & Robson, Elsbeth (red.), *Global perspectives on rural childhood and youth. Young rural lives*. New York: Routledge.

- Knutagård, Marcus (2009). *Skälens fångar. Hemlöshetsarbetets organisering, kategoriseringar och förklaringar*. Malmö: Égalité.
- Kohli, Ravi & Mather, Rosie (2003). Promoting psychosocial well-being in unaccompanied asylum seeking young people in the United Kingdom. *Child and Family Social Work*, (8), 201–212.
- Korbin, Jill E. & Coulton, Claudia (1996). The role of neighbors and the government in neighborhood-based child protection. *Journal of Social Issues*, 52(3), 163–176.
- Kusenbach, Margarethe (2003). Street phenomenology. The go-along as ethnographic research tool. *Ethnography*, 4(3), 455–485.
- Kvist Lindholm, Sofia & Wickström, Anette (2020). ”Looping effects” related to young people’s mental health. How young people transform the meaning of psychiatric concepts. *Childhood*, 10(1), 26–38.
- Käks, Helena (2007). *Mellan erfarenhet och förväntan. Betydelser av att bli vuxen i ungdomars livsberättelser*. Linköping: Linköpings universitet.
- Källström Cater, Åsa (2015). Att intervju barn. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Laegran, Anne Sofie (2002). The petrol station and the Internet café. Rural technospaces for youth. *Journal of Rural Studies*, 18(2), 157–168.
- Lahti Edmark, Helene (2003). *Fängslande bilder, fängslande verklighet. Om utsatta bostadsområden och interventioner*. Lund: Lunds universitet.
- Lalander, Philip (2001). *Hela världen är din. En bok om unga heroinister*. Lund: Studentlitteratur.
- Lalander, Philip (2009). *Respekt. Gatukultur, ny etnicitet och droger*. Malmö: Liber.
- Larsen, Jonas (2004). (Dis)connecting tourism and photography, corporeal travel and imaginative travel. *Journeys. The International Journal of Travel and Travel Writing*, 5(2).
- Latour, Bruno (2005). *Reassembling the social. An introduction to actor-network-theory* [Elektronisk resurs].
- Lave, Jean (2009). The practice of learning. I: Illeris, Knud (red.), *Contemporary theories of learning. Learning theorists ... in their own words*. London: Routledge.
- Lave, Jean & Wenger, Etienne (1991/2008). *Situated learning. Legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lefebvre, Henri & Levich, Christine (1987). The everyday and everydayness. *Yale French Studies*, 73, 7–11.
- Lefebvre, Henri. (1991). *The Production of Space*. Oxford, Blackwell.
- Leyshon, Michael (2011). The struggle to belong. Young people on the move in the countryside. *Population, Space Place*, 17, 304–325.
- Lewis, Melinda L., Scott, Diane L. & Calfee, Carol (2013). Rural social service disparities and creative social work solutions for rural families across the life span. *Journal of Family Social Work*, 16(1), 101–115.
- Lgr 11 (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Reviderad 2019*. Stockholm: Skolverket.

- Lieberg, Mats (1992). *Att ta staden i besittning. Om ungas rum och rörelser i offentlig miljö*. Lund: Institutionen för byggnadsfunktionslära, Universitet i Lund.
- Liljeholm Larsson, Susanne (2014). *Berättelser om ungdomsgång i förorten. Genus, makt, moral*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Lindgren, Simon (2002). *Modernitetens markörer. Ungdomsbilder i tid och rum*. Umeå: Umeå universitet.
- Lindgren, Simon (2014). Aktiviteter och organisering bland unga på internet. *Fokus 14. Ungas fritid och organisering*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsambällesfrågor.
- Lindfors, Petra (2018). Stress och hälsorelaterade besvär bland flickor i skolåldern. I: Johansson, Thomas & Sorbring, Emma (red.) *Barn- och ungdomsvetenskap. Grundläggande perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Lister, Ruth (2008). Investing in children and childhood. A new welfare policy paradigm and its implications. I: Leira, Arnlaug & Saraceno, Chiara (red.), *Childhood. Changing contexts (Comparative Social Research, 25, 383–408)*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Listerborn, Carina (2013) Suburban women and the "glocalisation" of the everyday lives. Gender and glocalities in underprivileged areas in Sweden. *Gender, Place & Culture, 20(3)*, 290–312.
- Loseke, Donileen (2001). Lived realities and formula stories of battered women. I: Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A (red.), *Institutional selves. Troubled identities in a postmodern world*. New York: Oxford University Press.
- Lundström, Lina (2020). *Att göra vänskap. En kultursociologisk analys av högstadielävers sociala relationer*. Stockholm: Stockholms universitet, Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen.
- Lyng, Stepher (1990). Edgework. A social psychological analysis of voluntary risk taking. *American Journal of Sociology, 95(4)*, 851–886.
- Lyons, Karen (2006) Globalization and Social Work: International and Local Implications, *British Journal of Social Work (36)*, 365–380.
- Lässig, Simone (2016). The history of knowledge and the expansion of the historical research agenda. *Bulletin of the GHI Washington, 59* (Fall 2016), 29–58.
- MacNaghten, Phil & Urry, John (2000). Bodies in the woods. *Body & Society, 6(3–4)*, 166–182.
- Malbon, Ben (1998). The club. Clubbing. Consumption, identity and the spatial practices of everynight life. I: Skelton, Tracey & Valentine, Gill (red.), *Cool places. Geographies of youth cultures*. London: Routledge.
- Marcus, George E. (1995). Ethnography in/of the world system. The emergence of multi-sited ethnography. *Annual Review of Anthropology, 24*, 95–117.
- Martin, Megan C. (2007). Crossing the line. Observations from east Detroit, Michigan, USA. *Qualitative Social Work, 6(4)*, 465–475.
- Martinez-Brawley, Emilia E. & Brawley, Edward Allan (1992). Community care in a rural path in Cumbria, England, *Social Service Review, (March)*, 32-49

- Mason, Jennifer & Tipper, Becky (2008). Being related. How children define and create kinship. *Childhood*, 15(4), 441–460.
- Massey, Doreen (2005). *For space*. London: Sage.
- Matthews, Hugh, Limb, Melanie & Taylor, Mark (2000). The "street as thirdspace". I: Holloway, Sarah L. & Gill, Valentine (red.), *Children's geographies. Playing, living, learning*. London: Routledge.
- Matthews, Hugh, Taylor, Mark, Sherwood, Kenneth, Tucker, Faith & Limb, Melanie (2000). Growing-up in the countryside. Children and the rural idyll. *Journal of Rural Studies*, 16(141–153).
- Matthies, Aila-Leena, Turunen, Päivi, Albers, Steffi, Boeck, Thilo & Närhi, Kati (2000). An eco-social approach to tackling social exclusion in European cities. A new comparative reserach project in progress. *European Journal of Social Work*, 3(1), 43–52.
- Mattsson, Matts (1986). *Det goda samhället. Fritidens idéhistoria 1900–1985 i ett dramatiskt perspektiv*. Stockholm: RSFH.
- May-Chahal, Corinne, Mason, Claire, Rashid, Awais, Walkerdine, James, Rayson, Paul & Greenwood, Phil (2014). Safeguarding cyborg childhoods. Incorporating the on/offline behaviour of children into everyday social work practices. *British Journal of Social Work*, 44, 596–614.
- Mayall, Berry (2002). *Towards a sociology for childhood. Thinking from children's lives*. Buckingham: Open University Press.
- McGoldrick, Monica, Garcia Preto, Nydia & Carter, Betty (2015). *The expanding family life cycle. Individual, family, and social perspectives*. Boston: Pearson.
- McKendrick, John H. (2000). The geography of children. An annotated bibliography. *Childhood*, 7(3), 359–387.
- Melander, Charlotte (2009). *Inom transnationella och lokala sociala världar. Om sociala stödutbyten och försörjningsstrategier bland svensksomalier*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Melander, Charlotte (2015). Ensamkommande barn och transnationellt socialt arbete. I: Montesino, Norma & Righard, Erica (red.) *Socialt arbete och migration*. Malmö: Gleerups.
- Marchand, Trevor H. J. (2010). Embodied cognition and communication: studies with British fine woodworkers. *The Journal of the Royal Anthropological Institute* (16), 100–120.
- Meyer, Carol H. (1983). *Clinical social work in the eco-systems perspective*. New York: Columbia University Press.
- Mikkelsen, Miguel Romero & Christensen, Pia (2009). Is children's independent mobility really independent? A study of children's mobility combining ethnography and GPS/mobile phone technologies. *Mobilities*, 4(1), 37–58.
- Miller, David (2005). Materiality. An introduction. I: Miller, David (red.), *Materiality*. London: Duke University Press.
- Miller, David (2010). *Stuff*. Cambridge: Polity Press.

- Miller, Gale (1994). Towards ethnographies of institutional discourse. *Journal of Contemporary Ethnography*, 23(3), 280–306.
- Miller, Gale & Silverman, David (1995). Troubles talk and counselling discourse. A comparative study. *The Sociological Quarterly*, 36(4), 725–747.
- Mills, Sarah & Kraftl, Peter (2014). Introduction. Geographies, histories, and practices of informal education. I: Mills, Sarah & Kraftl, Peter (red.), *Informal education, childhood and youth. Geographies, histories, practices*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Morgan, David (2009). *Acquaintances. The space between intimates and strangers*. Maidenhead: Open University Press.
- Morgan, David H.J. (1996). *Family connections. An introduction to family studies*. Cambridge: Polity Press.
- Morgan, David H.J. (2011). *Rethinking family practices*. Hampshire: Macmillan Publishers Ltd.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (2018). *Fokus 18. Vilka ska med? Ungas sociala inkludering i Sverige*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.
- Nilsson Hammar, Anna (2018). Theoretical considerations on the circulation of knowledge in everyday life. I: Östling, Johan, Sandmo, Erling, Larsson Heidenblad, David, Nilsson Hammar, Anna & Nordberg, Kari H. (red.), *Circulation of knowledge. Explorations in the history of knowledge*. Lund: Nordic Academic Press.
- Nordqvist, Petra (2011/2019). Kinship. How being related matters in personal life. I: May, Vanessa & Nordqvist, Petra (red.), *Sociology of personal life*. London: Red Globe Press.
- Närhi, Kati (2002). Social workers' conceptions of how the local living environment is related to social exclusion. *European Journal of Social Work*, 5(3), 255–267.
- O'Brian, Margaret, Jones, Deborah, Sloan, David & Rustin, Michael (2000). Children's independent spatial mobility in the urban public realm. *Childhood*, 7(3), 257–277.
- Ohlsson, Lars B & Swärd, Hans. (1994). *Ungdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.
- Oldenburg, Ray (1989). *The Great Good Place: cafés, coffe shops, sommunity centers, beauty parlors, general stores, bars, hangouts and how they get you through the day*. New York: Paragon House.
- Panelli, Ruth, Nairn, Karen & McCormack, Jaleh (2002) "We make our own fun." Reading the politics of youth with(in) community. *Sociologia Ruralis*, 42(2), 106–130.
- Pérez, Enrique (2018). Social mobilisering och samhällsarbetets potential. I: Dahlstedt, Magnus & Lalander, Philip (red.), *Manifest. För ett socialt arbete i tiden*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, Tove & Wästerfors, David (2009) "Such Trivial Matters". How staff account for restrictions of residents' influence in nursing homes. *Journal of Aging Studies* (23), 1–11.
- Powell, Mary Ann, Taylor, Nicola & Smith, Anne B. (2013). Constructions of rural childhood. challenging dominant perspectives. *Children's Geographies*, 11(1), 117–131.

- Pronovost, Gilles (1986). Introduction. Time in a sociological and historical perspective. *Time and society*, 107, 5–18.
- Pugh, Richard (2003). Considering the countryside. Is there a case for rural social work? *British Journal of Social Work*, 33(1), 67–85.
- Pugh, Richard (2007). Dual relationships. Personal and professional boundaries in rural social work. *British Journal of Social Work*, 37(8), 1405–1423.
- Pugh, Richard & Cheers, Brian (2010). *Rural social work. An international perspective*. Bristol: Policy Press.
- Rapley, Tim. (2011). Interviews. In Seale, Clive, Gobo, Giampietro, Gubrium, Jaber, F. & Silverman, David (red.), *Qualitative research practice*. London: Sage.
- Rasmusson, Bodil (1998). *Stadsbarndom. Om barns vardag i en modern förort*. Lund: Lunds universitet.
- Rasmusson, Bodil (2001). Barn som aktörer i grannskapet. I: Bäck-Wiklund, Margareta & Lundström, Tommy (red.), *Barns vardag i det senmoderna samhället*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2015). *Från stoff till studie*. Lund: Studentlitteratur.
- Reynolds, Bertha Capen (1934). *Between client and community. A study in responsibility in social case work*. Smith College Studies in Social Work.
- Riessman, Catherine Kohler (2008). *Narrative methods of the human science*. London: Sage.
- Righard, Erica (2008). *The welfare mobility dilemma. Transnational strategies and national structuring at crossroads*. Diss. Lund: Lunds universitet.
- Righard, Erica & Boccagni, Paolo (2015). Mapping the theoretical foundations of the social work-migration nexus. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 13, 229–244.
- Rogge, Mary E. & Cox, Mary Ellen (2002). The person-in-environment perspective in Social Work Journal. *Journal of Social Service Research*, 28(2), 47–68.
- Ronnby, Alf (1991). *I skogarnas land. Om socialt arbete i glesbygden*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning.
- Roos, Hans Edvard (1986). *Vandalism i storstad och glesbygd. Den registrerade skadegörelsebrottslighetens utbredning och förändring i Malmö och Arvika*. Byggnadsforskningsrådet/Liber.
- Rönblom, Malin (2014). Ett urbant tolkningsföreträde? En studie av hur landsbygd skapas i nationell policy. Umeå: Umeå universitet.
- Rönnlund, Maria & Tollefsen, Aina (2016). *Rum. Samhällsvetenskapliga perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Sahlin, Ingrid (red.) (2010). *I trygghetens namn*. Göteborg: Daidalos.
- Saleebey, Dennis (1996). The Strengths Perspective in Social Work Practice: Extensions and Cautions. *Social Work*, 41(3), 296-305.
- Saleebey, Dennis (2004). The power of place. Another look at the environment. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 85(1), 7–16.

- Salonen, Tapio (2006). Skilda uppväxtvillkor. En studie av ekonomisk utsatthet bland barn till ensamstående ur ett storstadsperspektiv *Årsrapport 2006*. Sundbyberg: Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap, Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete, Växjö universitet.
- Salonen, Tapio (2012). *Befolkningsrörelser, försörjningsvillkor och bostadssegregation*. Malmö: Kommission för ett socialt hållbart Malmö, Malmö stad.
- Saltman, Joan, Gumpert, Joanne, Allen-Kelly, Kandie & Joanna, Zubrzycki (2004). Rural social work practice in the United States and Australia. A comparison. *International Social Work*, 47(4), 515–531.
- Samuelsson, Tobias (2008). *Children's work in Sweden. A part of childhood, a path to adulthood*. Linköping: Linköpings universitet.
- Sandel, Michael J. (2020). *The tyranny of merit. What's become of the common good?* London: Penguin Books.
- Sandin, Bengt (2011). Föräldraskap. Ett konstant samhällsproblem. *Locus*, 2, 58–76.
- Sandin, Bengt. (2014). History of children's well-being. I: Ben-Arieh, Asher, Casas, Ferran, Frønes, Ivar & Korbin, Jill E. (red.), *Handbook of child well-being. Theories, methods and policies in global perspective*. Dordrecht: Springer.
- Sandin, Bengt & Halldén, Gunilla (2003). Välfärdsstatens omvandling och en ny barndom. I: Sandin, Bengt & Halldén, Gunilla (red.), *Barnets bästa. En antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- SAOB (1893-). *Ordbok över svenska språket*. Hämtad: februari 2020.
- Sarti, Asia, Dedding Christine & Bunders, Joske FG. (2019). Beyond a deficiencies approach. Towards a more integral representation of the everyday life of children growing up in contexts of poverty. *Qualitative Social Work*, 18(5), 818–833.
- Schwartzman, Helen B. (1978). *Transformations. the anthropology of children's play*. New York: Plenum Press.
- Sernhede, Ove (2002). *Alienation is my nation. Hiphop och unga mäns utanförskap i Det nya Sverige*. Stockholm: Ordfront.
- Sernhede, Ove (2018). Förorten och det sociala arbetet som försvann. I: Dahlstedt, Magnus & Lalander, Philip (red.), *Manifest. För ett socialt arbete i tiden*. Lund: Studentlitteratur.
- Sernhede, Ove, Rosales, René León & Söderman, Johan (2019). *När betongen rätar sin rygg. Ortenrörelsen och folkbildningens renässans*. Göteborg: Daidalos.
- SFS 2003:469. *Etikprövningslag*.
- Shaw, Ian (2011). Social work research. An urban desert? *European Journal of Social Work*, 14(1), 11–26.
- Sherman Heyl, Barbara (2011). Ethnographic interviewing. I: Atkinson, Paul, Coffey, Amanda, Delamont, Sara, Lofland, John & Lofland, Lyn (red.), *Handbook of ethnography* [Elektronisk resurs].
- Simmel, Georg (1908/1971). The problem of sociology. I: Levine, Donald N. (red), *On individuality and social forms. Selected writings*. Chicago: University of Chicago Press.

- Simmel, Georg (1911/1971). The adventurer. I: Levine, Donald N. (red), *On individuality and social forms*. Chicago: University of Chicago Press.
- Simmel, Georg (1958). The adventure. I: Frisby, David & Featherstone, Mike (red.), *Simmel on culture. Selected writing*. London: Sage.
- Sixtensson, Johanna (2018). *Häri från till framtiden. Om gränslinjer, aktörskap och motstånd i tjejers vardagsliv*. Malmö: Malmö universitet.
- Skelton, Tracey (2019). *Geographies of children and young people*. Singapore: Springer.
- Skelton, Tracey & Valentine, Gill (red.). (1998). *Cool places. Geographies of youth cultures*. London: Routledge.
- Smart, Carol (2007). *Personal life. New directions in sociological thinking*. Cambridge: Polity Press.
- Smart, Carol, Davies, Katherine, Heaphy, Brian & Mason, Jennifer (2012). Difficult friendships and ontological insecurity. *The Sociological Review*, 60(1), 91–109.
- Smith, Dorothy E. (1987). *The everyday world as problematic. A feminist sociology*. Boston: Northeastern University Press.
- Smith, Emma (2010). Underachievement, failing youth and moral panics. *Evaluation & Research in Education*, 23(1), 37–49.
- Solberg, Anne (1994). *Negotiating childhood. Empirical investigations and textual representations of children's work and everyday life*. Stockholm: Nordic Institute for Studies in Urban and Regional Planning (Nordiska institutet för samhällsplanering) (Nordplan).
- SOU 2017:1 För Sveriges landsbygder. En sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd. Slutbetänkande av Parlamentariska landsbygdskommittén.
- Spencer, Liz & Pahl, Ray (2006). *Rethinking friendship. Hidden solidarities today*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Spittler, Gerd (2012). Children's work in a family economy. A case study and theoretical discussion. I: Spittler, Gerd & Bourdillon, M.F.C. (red.), *African children at work. Working and learning in growing up for life* Zürich: Lit Verlag.
- Spradley, James P. (1979). *The ethnographic interview*. New York: Holt, cop.
- Spyrou, Spyros, Rosen, Rachel & Cook, Daniel Thomas (red.) (2019) *Reimagining childhood studies*. London: Bloomsbury Academic.
- Stanley, Nicky, Larkins, Cath, Austerberry, Helen, Farrelly, Nicola, Manthorpe, Jill & Ridley, Julie (2016). Rethinking place and the social work office in the delivery of children's social work services. *Health and Social Care in the Community*, 24(1), 86–94.
- Stenbacka, Susanne (2011). Othering the rural. About the construction of rural masculinities and the unspoken urban hegemonic ideal in Swedish media. *Journal of Rural Studies*, 27, 235–244.
- Strauss, Anselm L. (1993/2008). *Continual permutations of action*. New Brunswick, N.J: AldineTransaction.
- Sutton-Smith, Brian (1997). *The ambiguity of play*. Cambridge, MA och London: Harvard University Press.

- Svensson, Lotta. (2006). *Vinna och förvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter*. Linköping: Linköpings universitet.
- Swedberg, Richard (2016). Before theory comes theorizing or how to make social science more interesting. *The British Journal of Sociology*, 67(1), 5–22.
- Swärd, Hans (1993). *Mångenstädes svårt vanartad ... Om problemet med det uppväxande släktet*. Floda: Zenon.
- Swärd, Hans (2017). Den kantstötta välfärden. Introduktion. I: Swärd, Hans (red.), *Den kantstötta välfärden*. Lund: Studentlitteratur.
- Söderman, Emma (2019). *Resistance through Acting. Ambivalent practices of the No Border Musical*. Lund: Lunds universitet.
- Sørensen, Niels Ulrik & Pless, Mette (2017). Living on the periphery of youth. Young people's narratives of youth life in rural areas. *Young*, 25(4S), 1S–17S.
- Tahvilzadeh, Nazem, Dahlstedt, Magnus & Kings, Lisa (2018). Orten och stadens demokratisering. I: Dahlstedt, Magnus & Lalander, Philip (red.), *Manifest. För ett socialt arbete i tiden*. Lund: Studentlitteratur.
- Tahvilzadeh, Nazem & Kings, Lisa (2018). Att göra kaos. Om förortspolitiken som urban styrregim och demokratiskt spel. *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, 9, 101–128.
- Taylor, Sarah, Austin, Michael J. & Mulroy, Elizabeth A. (2004). Evaluating the social environment component of social work courses on human behavior and the social environment. *Journal of Human Behaviour in the Social Environment*, 10(3), 61–84.
- Tipper, Becky (2011). "A dog who I know quite well". everyday relationships between children and animals. *Children's Geographies*, 9(2), 145–165.
- Torbenfeldt Bengtsson, Tea (2014). What are data? Ethnographic experiences with young offenders. *Qualitative Research*, 14(6), 729–744.
- Turbett, Colin (2004). A decade after Orkney. Towards a practice model for social work in the remoter areas of Scotland. [Article]. *British Journal of Social Work*, 34(7), 981–995.
- Turbett, Colin (2006). Tensions in the delivery of social work services in rural and remote Scotland. *British Journal of Social Work*, 39(3), 506–521.
- Törnqvist, Anders. (2001). *Till förortens försvar*. Göteborg, Göteborgs universitet.
- Ulver, Sofia (2012). *Den nygröna människan. En översikt av landsbygdens status i förändring*. Lund: Ekonomihögskolan, Lunds universitet.
- Unga på landsbygden. (2019). Den urbana normen [http://www.ungapålandsbygden.se/ungapålandsbygden-manifest. Hämtat 2020-11-11].
- Urry, John (2000). *Sociology beyond societies. Mobilities for the twenty-first century*. London: Routledge.
- Urry, John (2002). Mobility and proximity. *Sociology*, 36(2), 255–274.
- Urry, John (2003). Social networks, travel and talk. *British Journal of Sociology*, 54(2), 155–175.
- Valentine, Gill (1997). A safe place to grow up? Parenting, perceptions of children's safety and the rural idyll. *Journal of Rural Studies*, 13(2), 137–148.

- Valentine, Gill (2004). *Public space and the culture of childhood*. Aldershot: Ashgate.
- van der Burgt, Danielle (2006). "Där man bor tycker man det är bra." Barns geografier i en segregerad stadsmiljö. Uppsala: Department of Social and Economic Geography, Uppsala universitet.
- van der Burgt, Danielle & Cele, Sofia (2014). Barnet och stadsrummet. Relationer mellan kompetens, ålder, och delaktighet. *Sociologisk forskning*, 51(1), 29–46.
- van Maanen, John (2011). *Tales of the field. On writing ethnography* Chicago: University of Chicago Press.
- van Tilburg, Wijnand A.P. & Igou, Eric R. (2012). On boredom. Lack of challenge and meaning as distinct boredom experiences. *Motivation and Emotion*, 36(2), 181–194.
- von Feilitzen, Cecilia, Findahl, Olle & Dunkels, Elza (2011). *Hur farligt är internet? Resultat från den svenska delen av den europeiska undersökningen EU Kids Online*. Göteborg: Nordicom, Göteborgs universitet.
- Vance, Carter (2017). Toward a radical model of social work in rural communities. *Journal of Progressive Human Services*, 28(1), 2–5.
- Vilhelmson, Bertil (2002). *Rörlighet och förankring. Geografiska aspekter på människors välfärd*. Göteborg: Kulturgeografiska institutionen, Handelshögskolan, Göteborgs universitet.
- Waara, Peter (2011). Mellan något och någon. Forskning om ungdom på landsbygden. I: Möller, Peter (red.), *Vem bygger landet? Om unga och vuxna i den regionala utvecklingen*. Möklinta: Gidlunds förlag.
- Wakefield, Jerome C. (1996a). Does social work need the eco-system perspective? Part 2. Does the perspective save social work from incoherence? *Social Service Review*, 70(2), 183–213.
- Wakefield, Jerome C. (1996b). Does social work need the eco-systems perspective? Part 1. Is the perspective clinically useful? *Social Service Review*, 70(1), 1–31.
- Walters, Jayme E., Jones, Aubrey E. & Brown, Aaron R. (2019). Work experience of rural social workers in the United States. *Journal of Social Service Research*. 46(6), 770-788.
- Warf, Barney (2008). *Time-space compression. Historical geographies*. Abingdon: Routledge.
- Watt, Paul & Stenson, Kevin (1998). "It's a bit dodgy around there". Safety, danger, ethnicity and young people's use of public space. I: Skelton, Tracey & Valentine, Gill (red.), *Cool places. Geographies of youth cultures*. London: Routledge.
- Wax, Rosalie H. (1971). *Doing fieldwork. warnings and advice*. Chicago: University of Chicago Press.
- West, Candace & Zimmerman, Don H. (1987). Doing gender. *Gender & Society*, 1(2), 125–151.
- Whyte, William Foote (1943). *Street corner society. The social structure of an Italian slum*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Wickström, Anette & Kvist Lindholm, Sofia (2020a). Är besvär som "känna sig nere" och "svårt att sova" symtom på psykisk ohälsa? En studie om ungas levda erfarenheter. *Socialmedicinsk tidskrift*, (5, 6), 978–990.

- Wickström, Anette & Kvist Lindholm, Sofia (2020b). Young people's perspectives on the symptoms asked for in the Health Behavior in School-Aged Children survey. *Childhood*, 1–18.
- Williams, Charlotte (2016). *Social work and the city. Urban themes in 21st-century social work*. London: Palgrave Macmillian.
- Willis, Paul E. (1977). *Learning to labour. How working class kids get working class jobs*. Farnborough: Saxon House.
- Wimmer, Andreas & Glick Schiller, Nina (2002). Methodological nationalism and beyond. Nation-state building, migration and the social sciences. *Global Networks*, 2(4), 301–334.
- Wisselgren, Per (2000). *Samhällets kartläggare. Lorénska stiftelsen, den sociala frågan och samhällsvetenskapens formering 1830–1920*. Stehag: B. Östlings bokförlag Symposion.
- Woodman, Dan & Leccardi, Carmen (2015) Time and space in youth studies. I: Wyn, Johanna & Cahill, Helen (red.), *Handbook of children and youth studies*. London: Springer.
- Woodward, Sophie (2019). Material cultures. I: May, Vanessa & Nordqvist, Petra (red.), *Sociology of personal life*. London: Springer.
- Zapf, Michael Kim (2010). Social work and the environment. Understanding people and place. *Critical Social Work*, 11(3), 30–46.
- Zerubavel, Eviatar (1981). *Hidden rhythms. Schedules and calendars in social life*. Chicago: University of Chicago Press.
- Zerubavel, Eviatar (2003). *Time maps. Collective memory and the social shape of the past*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ziehe, Thomas (1992). *Kulturanalyser. Ungdom, utbildning, modernitet*. Stockholm: Brutus Östlings bokförlag.
- Öhlund, Thomas (2011). Ungdomskulturellt socialt kapital i marginaliserade bostadsområden. I: Starrin, Bengt & Rönning, Rolk (red.), *Socialt kapital. I ett välfärdsperspektiv*. Malmö: Liber.
- Östling, Johan, Larsson Heidenblad, David (2017) Cirkulation. Ett kunskapshistoriskt nyckelbegrepp. *Historisk Tidskrift*, 137(2), 269-284.
- Øverlien, Carolina (2011). Narrating the good life. Children in shelters for abused women talk about the future. *Qualitative Social Work*, 11(5), 470–485.

Lund Dissertations in Social Work

1. Svensson, Kerstin (2001) *I stället för fängelse? En studie av vårdande makt, straff och socialt arbete i frivård*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
2. Jönson, Håkan (2001) *Det moderna åldrandet. Pensionärsorganisationernas bilder av äldre 1941-1995*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
3. Habermann, Ulla (2001) *En postmoderne helgen? Om motiver til frivillighed*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
4. Jarhag, Sven (2001) *Planering eller frigörelse? En studie om bemyndigande*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
5. Tops, Dolf (2001) *A society with or without drugs? Continuity and change in drug policies in Sweden and the Netherlands*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
6. Montesino, Norma (2002) *Zigenarfrågan. Intervention och romantik*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
7. Nieminen Kristofersson, Tuija (2002) *Krisgrupper och spontant stöd. Om insatser efter branden i Göteborg 1998*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
8. Laanemets, Leili (2002) *Skapandet av feminitet. Om kvinnor i missbrukarbehandling*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
9. Magnusson, Jan (2002) *Ny situation - ny organisation. Gatutidningen Situation Sthlm 1995-2000*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
10. Johnsson, Eva (2002) *Självordsförsök bland narkotikamissbrukare*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
11. Skytte, Marianne (2002) *Anbringelse af etniske minoritetsbørn. Om socialarbejderes vurderinger og handlinger*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
12. Trulsson, Karin (2003) *Konturer av ett kvinnligt fält. Om missbrukande kvinnors möte i familjeliv och behandling*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
13. Bangura Arvidsson, Maria (2003) *Ifrågasatta fäder. Olika bilder av fäder till socialt utsatta barn*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
14. Jönsson, Leif R. (2003) *Arbetslöshet, ekonomi och skam. Om att vara arbetslös i dagens Sverige*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
15. Ingvad, Bengt (2003) *Omsorg och relationer. Om det känslomässiga samspelet i hemtjänsten*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
16. Hedblom, Agneta (2004) *Aktiveringspolitikens Janusansikte. En studie av differentiering, inklusion och marginalisering*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

17. Blomberg, Staffan (2004) *Specialiserad biståndshandläggning inom den kommunala äldreomsorgen. Genomförandet av en organisationsreform och dess praktik*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
18. Granér, Rolf (2004) *Patrullerande polisens yrkeskultur*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
19. Giertz, Anders (2004) *Making the Poor Work. Social Assistance and Activation Programs in Sweden*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
20. Hjort, Torbjörn (2004) *Nödvändighetens pris. Konsumtion och knapphet bland barnfamiljer*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
21. Wolmesjö, Maria (2005) *Ledningsfunktion i omvandling. Om förändringar av yrkesrollen för första linjens chefer inom den kommunala äldre- och handikappomsorgen*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
22. Hjortsjö, Maria (2005) *Med samarbete i sikte. Om samordnade insatser och samlokaliserade familjecentraler*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
23. Elvhage, Gudrun (2006) *Projekt som retorik och praktik. Om utvecklingsarbetete på särskilda ungdomshem*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
24. Olsson, Martin (2007) *Unga vuxna med en historia av uppförandestörning. En långtidsuppföljning med ett salutogent och ekologiskt perspektiv*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
25. Panican, Alexandru (2007) *Rättighet och Rättvisa. Användbarheten av rättighet och rättvisa i sociala projekt*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
26. Raunkjær, Mette (2007) *At være døende hjemme. Hverdagsliv og idealer*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
27. Ulmestig, Rickard (2007) *På gränsen till fattigvård. En studie om arbetsmarknadspolitik och socialbidrag*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
28. Liedgren Dobronravoff, Pernilla (2007) *Att bli, att vara och att ha varit. Om ingångar i och utgångar ur Jehovas vittnen*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
29. Ponnert, Lina (2007) *Mellan klient och rättsystem. Tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
30. Gassne, Jan (2008) *Salutogenes, Kasam och socionomer*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
31. Righard, Erica (2008) *The welfare mobility dilemma. Transnational strategies and national structuring at crossroads*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
32. Larsson, Monica (2008) *Att förverkliga rättigheter genom personlig assistans*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
33. Martinell Barfoed, Elizabeth (2008) *Berättelser om adoption*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
34. Olsson, Tina (2009) *Crossing the quality chasm? The short-term effectiveness and efficiency of MST in Sweden: An example of evidence-based practice applied to social work*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

35. Nielsen, Tabitha Wright (2009) *Viljen til at frigøre. En undersøgelse af empowerment i praksis*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
36. Bohlin, Ulla (2009) *Habilitering i fokus. En människobehandlande organisation och dess utmaningar*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet
37. Kyhle Westermark, Pia (2009) *MTFC – en intervention för ungdomar med beteendeproblem*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
38. Angelin, Anna (2009) *Den dubbla vanmaktens logik. En studie om långvarig arbetslöshet och socialbidragstagande bland unga vuxna*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
39. Linde, Stig (2010) *Församlingen i granskningssamhället*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
40. Rosén, Annika (2010) *Är detta seriöst? En studie av anhöriginvandring till Sverige*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
41. Hollertz, Katarina (2010) *Problemen förgår, lösningarna består. Organisering av kommunala insatser för unga arbetslösa med försörjningsproblem*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
42. Egard, Hanna (2011) *Personlig assistans i praktiken. Beredskap, initiativ och vänskaplighet*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
43. Andréé Löfholm, Cecilia (2011) *Multisystemisk terapi i Sverige – evidensbaserad metod i nytt sammanhang*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
44. Werner, Erika (2012) *Trygg, sviken eller osäker. Tankar och förberedelser inför pensioneringen*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
45. Ebsen, Frank (2012) *Udsat til børneforsorg. Om etablering af familiepleje, børneanstalter og indsats i hjemmet for udsatte børn i Danmark*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
46. Söderberg, Maria (2014) *Hänsynstagandets paradoxer. Om äldre, närstående och biståndshandläggare vid flytt till särskilt boende*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
47. Eriksson, Erik (2015) *Sanktionerat motstånd. Brukarinflytande som fenomen och praktik*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
48. Jägervi, Lotta (2016) *Villiga stödjare och motvilliga offer. Självpresentation och identitetsskapande hos stödjare och brottsoffer*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
49. Ritenius Manjer, Åsa (2017) *Det motsägelsefulla beslutet. Om kvinnors syn på och erfarenheter av mammografiscreening*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
50. Helmersson, Sara (2017) *Mellan systemskap och behandling. Omförhandlingar inom ett förändrat stödfält för våldsutsatta kvinnor*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
51. Nordling, Vanna (2017) *Destabilising Citizenship Practices? Social work and undocumented migrants in Sweden*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
52. Thell, Nataliya (2018) *Public Talk on Personal Troubles. A study on interaction in*

- radio counselling*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
53. Heintz, Maria (2018) *"Alla är ju med alla..." Kamratskapande gruppinteraktioner i skolan*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
 54. Lindellee, Jayeon (2018) *Beyond Retrenchment. Multi-Pillarization of Unemployment Benefit Provision in Sweden*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
 55. Schütze, Carolin (2019) *Attitudes matters. Perceptions towards welfare work with migrants in Swedish welfare organisations*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
 56. Söderman, Emma (2019) *Resistance through Acting. Ambivalent Practices of the No Border Musical*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
 57. Hjärpe, Teres (2020) *Mätning och motstånd. Sifferstyrning i socialtjänstens vardag*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
 58. Linderot, Sofia (2020) *Av kärlek och plikt. Att bli familjebarn till ett barnbarn, syskon eller syskonbarn*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
 59. Bengtsson, Mikael (2020) *Karriär och profession. Om positioner, statushierarki och mobilitet inom socionomyrket*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet
 60. Carlstedt, Elisabeth (2020) *Nursing homes on public display. Reputation management of the new landscape of Swedish eldercare*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
 61. Avendal, Christel (2021) *Förhöjd vardaglighet. Unga på landsbygden gör vardag*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

